

ARBEITEN

DES ARCHAEOLOGISCHEN INSTITUTS
DER KÖN. UNG. FRANZ-JOSEF UNIVERSITÄT

REDIGIERT VON JÁNOS BANNER

VERLAG DES INSTITUTS.

XIV.

SZEGED

1938.

TRAVAUX

DE L'INSTITUT ARCHÉOLOGIQUE DE L'UNIVERSITÉ
FRANÇOIS-JOSEPH

REDIGÉS PAR JÁNOS BANNER

EDITION DE L'INSTITUT.

DOLGOZATOK

A M. KIR. FERENCZ JÓZSEF-TUDOMÁNYEGYETEM
RÉGISÉGTUDOMÁNYI INTÉZETÉBŐL

SZERKESZTI

BANNER JÁNOS

XIV. KÖTET 1938.

KIADJA AZ INTÉZET
SZEDED, 1938.

50369

INHALT — TARTALOM — TABLE DES MATIÈRES.

Dr. Banner János :	<i>Bibliographia Archaeologica Hungarica.</i>	pag.	1	lap
Dr. Bálint Alajos :	<i>A kaszaperi középkori templom és temető.</i>			
	Függelékkel. (VII—XXI. tábla és 20 kép.)	„	139	„
— — —	<i>Das Gräberfeld und die Kirche von Kaszaper aus dem Mittelalter. (Tafeln VII—XXI. und 20 Bilder.)</i>	„	184	„
Dr. Párducz Mihály :	<i>Római kori lelőhely. Hódmezővásárhelyen a Solt-Paléban. (I—IV. tábla és 14 kép.)</i>	„	90	„
— — —	<i>Römerzeitlicher Fundort in Solt-Palé bei Hódmezővásárhely. (Tafeln I—IV. und 14 Bilder.)</i>	„	115	„
— — —	<i>Der Gotische Fund in Csongrád. (Tafeln V—VI.)</i>	„	124	„

MISCELLANEA.

Dr. Banner János :	<i>A hódmezővásárhelyi városi múzeum dsatásai 1937-ben. (XXII. tábla.)</i>	„	191	„
— — —	<i>Die Ausgrabungen des Städtischen Museums von Hódmezővásárhely im Jahre 1937. (Tafel XXII.)</i>	„	198	„
Kiss Lajos :	<i>A Beszterec-gyalaptanyai honfoglalás kori sírlelet. (3 képpel.)</i>	„	201	„
— —	<i>Ein Grabfund aus der Landnahmezeit in Beszterec. (3 Bilder.)</i>	„	204	„
Molnár Sándor :	<i>Adatok az Alföld sáncainak kérdéséhez.</i>	„	205	„
— —	<i>Angaben zur Frage der Schanzen des Alfölds.</i>	„	209	„

Literatur — IRODALOM — Littérature.

Dr. Bálint Alajos:	<i>Szabó Kálmán: Az alföldi magyar nép művelődéstörténeti emlékei.</i>	pag. 210 lap
— — —	<i>Cs. Sebestyén Károly: Szeged középkori templomai.</i>	" 214 "
Dr. Párducz Mihály:	<i>Eckhardt Unger: Altindogermanisches Kulturgut in Nordmesopotamien.</i>	" 219 "
— — —	<i>C. Leonard Wooley: Ur und Sintflut.</i>	" 220 "
— — —	<i>Siegfried Fuchs: Die griechischen Fundgruppen der frühen Bronzezeit und ihre auswärtigen Beziehungen.</i>	" 221 "
— — —	<i>F. Bettenstaedt: Eiszeitgletscher am Horizont.</i>	" 222 "
— — —	<i>Walter Görlitz: Hannibal.</i>	" 227 "
— — —	<i>Walter Görlitz: Marc Aurel.</i>	" 227 "
Szádeczky-Kardoss Samu:	<i>Helmuth Th. Bossert: Altkreta.</i>	" 222 "
— —	<i>Walter Otto: Handbuch der Archäologie.</i>	" 223 "
Dr. Szentiványi Róbert:	<i>Dölger: Antike und Christentum.</i>	" 215 "
— — —	<i>Schneider M. Alfons: Die Brotvermehrungskirche von et-tábga am Genesarethsee und ihre Mosaiken.</i>	" 217 "

A kiadásért *Dr. Banner János* egyet. ny. r. tanár, igazgató felelős.

Bibliographia Archaeologica Hungarica.

Ezzel a közleménnyel hosszabb sorozat indul meg, amelynek végcélja a *magyarnyelvű régészeti irodalom* bibliográfiájának összeállítása.

Az anyag igen nagy és jó része nehezen hozzáférhető, ami természetes is. A történelmi Magyarország vidéki múzeumi központjainak nagy része a mai határokon kívül esik. Legnagyobb részében megszűnt az a nagy lelkesedéssel végzett munka, amely főleg a múlt század hatvanas éveitől kezdve igen szép eredményeket tudott felmutatni.

Nem volt ez a munka olyan, amilyennek ma kívánnók, de ez senkit sem jogosít fel arra, hogy lekicsinyelje azt. Az ismertetendő közlemények első zsongái a magyar régészeti irodalomnak, amelyek már ezért is megérdemlik a figyelmet.

A bibliográfiából ki fog bontakozni előttünk ennek a munkának teljes képe, ami előre is jelezhetjük, nem jelentkezik nagy igényekkel, de helyet kér magának a tudomány történetében.

Az általánosan ismert folyóiratok mellett olyanokról is lesz itt szó, amelyeknek egy része soha sem tudott elterjedni egy-egy megye határain túl. Egy részüket soha sem vette figyelembe a hivatalos régészet. Eltűntek nyomtalanul s ma kutatni kell utánuk, pedig nem egyszer rejlik bennük értékes anyag.

Ezek az igénytelen folyóiratok, illetőleg a magyar földdel kapcsolatban lévő régészeti közleményeik éppen úgy helyet kapnak itt, mint az általánosan ismert nagy folyóiratoké.

Nem sorolom itt fel most ezeket. E helyett utalok a bibliográfia megfelelő pontjában a városok sorrendjében említett társulatokra és múzeumokra, amelyeknek kiadványaként látott napvilágot az itt felsorolandó közlemények egy része. Ez a sorozat természetesen bővülni fog, hiszen csak egy része az egész ország területén megjelent anyagnak.

Más irányú folyóirataink egy részében is találunk gazdag anyagot. Ez is helyet kap a bibliográfiában éppen úgy, mint az önállóan megjelent művek s a helyi és megyei monográfiák anyaga.

A folyóiratokat külön-külön tárgyaljuk. A közleményeket korok szerint, a szerzők betűrendjébe állítva adjuk. Minden közlemény után jelezzük, hogy tartalmaz-e képeket (K). A címeket németre lefordítjuk. A fordítást (zárjelben) közöljük, mert a zárjel nélküli idegen cím azt jelenti, hogy a közlemény idegen nyelven is megjelent. A fordításnál is jelezzük a képet (B.), hogy az érdeklődő könnyebben tudjon tájékozódni. A dőlt betűvel szedett szám az évfolyamot jelzi.

Első közleményünk az Archaeologiai Értesítő 50 kötetéről ad tájékoztatást. Abban a reményben indítjuk útjára, hogy sikerülni fog a teljes bibliográfia kiadása is, ami — tudjuk — sok munkát, sok utánajárást, egyszóval sok nehézséget jelent. De ezzel már egyszer szembe kell nézni.¹

*

Mit dieser Mitteilung beginnt eine Reihe von Berichten, welche die Zusammenstellung einer Bibliographie der in ungarischer Sprache erschienenen archaeologischen Literatur bezwecken.

Das Material ist sehr gross und teils schwer zugänglich, was selbstverständlich ist, da ein grosser Teil der Museen in der Provinz Grossungarns ausserhalb der heutigen Grenzen liegt. Infolgedessen wurde die mit grosser Begeisterung ausgeführte Arbeit, welche hauptsächlich seit den sechziger Jahren des vorigen Jahrhunderts schöne Resultate erzielte, teilweise eingestellt.

Der grösste Teil dieser Arbeit wurde nicht so ausgeführt, wie

¹ A munka elvégzésében nagy segítségemre van *Dr. Széll Márta* intézeti gyakornok, aki a közleményekben előforduló magyarországi lelőhelyek katalógusát is elkészítette. Ez a munka azonban egyelőre csak kéziratban áll az érdeklődők rendelkezésére. A lelőhely kataszter összeállításánál is fel lehet használni. Az önzetlen munkáért már most is köszönetet kell mondanom.

es man heute wünschen würde, aber dies berechtigt niemanden, dieselbe geringschätzig zu behandeln. Die angeführte Abhandlungen sind die ersten Früchte der ungarischen archaeologischen Literatur, die unsere Aufmerksamkeit verdienen.

Aus der Bibliographie entfaltet sich vor uns das vollständige Bild dieser Arbeit und wir können im voraus darauf hinweisen, dass sie als anspruchsloser Beitrag nur einen bescheidenen Platz in der Geschichte der Wissenschaft wünscht.

Es handelt sich hier unter den allgemein bekannten grossen Zeitschriften auch um solche, die ausserhalb der Grenzen eines Komitates keine Verbreitung fanden. Ein Teil derselben wurde von der offiziellen Archaeologie nie beachtet. Sie verschwanden spurlos und man muss ihnen heute nachforschen, da in denselben zuweilen ein wertvolles Material verborgen liegt.

Diese anspruchslosen Zeitschriften, beziehungsweise ihre archaeologischen Mittheilungen, die mit Ungarn im Zusammenhange sind, bekommen hier ebenso Platz, wie die der allgemein bekannten grossen Zeitschriften.

Wir führen dieselben hier nicht an, sondern verweisen im entsprechenden Punkt der Bibliographie auf jene Vereine, in deren Verlag die hier erwähnten Mittheilungen erschienen sind. Die Reihe dieser Mittheilungen wird natürlich ergänzt, denn sie ist nur ein Teil des im ganzen Lande herausgegebenen Materials.

Wir finden auch in einem Teil unserer nicht archaeologischen Zeitschriften ein ausreichendes Material, welches in der Bibliographie einen Platz finden wird gerade so, wie die selbständig erschienenen Werke und das Material der Monographien der einzelnen Gemeinde und Komitate.

Wir behandeln die Zeitschriften jede für sich, in einer bestimmten Reihenfolge. Die Mittheilungen sind innerhalb der Zeitalter in alphabetischer Folge der Verfasser geordnet. Nach jeder Mittheilung weisen wir darauf hin, ob sie Abbildungen enthält (im ungarischen Texte: K). Die Titel der Berichte sind ins Deutsche übersetzt. Die Übersetzung geben wir in Klammern; fremde Titel ohne Klammern bedeuten, dass die Berichte auch in fremder Sprache erschienen sind. Auch bei der Übersetzung geben wir das Bild (B.) an, damit sich der Interessent leichter orientieren könne. Die in Kursivschrift gedruckte Nummer gibt den Jahrgang an.

Unsere erste Mitteilung orientiert über 50 Bände des Archaeologischen Anzeigers (Archaeologiai Értesítő). — Wir veröffentlichen sie in der Hoffnung, dass auch die Ausgabe der ganzen Bibliographie gelingen wird, was — nach unserem Wissen — viele Arbeit, viele Mühe, — mit einem Wort — viele Schwierigkeiten bedeutet. Wir müssen uns aber einmal damit abfinden.

I.
Archaeologiai Értesítő.
 (Archaeologischer Anzeiger.)

1881—1937.

Bd. I—L. kt.

Szerkesztették *Pulszky Károly* (1881—1884), *Hampel József* (1885—1913), *Nagy Géza* (1913—1914), *Varjú Elemér* (1915—1922), *Hekler Antal* (1922—1937).

1913-ig és 1918—22-ig csak magyar nyelven jelent meg. Egyes közleményei az *Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn* c. folyóiratban jelentek meg.

1913—1914-ben közleményeinek kivonatát angol, francia vagy német nyelven, 1915—17-ig német nyelven, 1923-tól 1937-ig német nyelven közölte.

E folyóirat 1867-ben indult. Régi folyamából 14 kötet jelent meg kisebb alakban. Ennek közleményeit később ismertetjük.

*

Diese Zeitschrift wurde durch *Károly Pulszky* (1881—1884), *József Hampel* (1885—1913), *Géza Nagy* (1913—1914), *Elemér Varjú* (1915—1922), *Antal Hekler* (1922—1937) redigiert.

Sie erschien bis zum Jahre 1913 und von 1918 bis 1922 nur in ungarischer Sprache. Einige ihrer Mitteilungen wurden in der Zeitschrift „*Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn*“ herausgegeben.

Der Auszug ihrer Mitteilungen wurde in den Jahren 1913—1914 in englischer, französischer oder deutscher Sprache, von 1915 bis 1917 in deutscher Sprache von 1923 bis 1937 gleichfalls in deutscher Sprache veröffentlicht.

Die alte Folge dieser Zeitschrift erschien seit dem Jahre 1867. Aus ihrer älteren Jahrgängen erschienen 14 Bände noch in einem kleineren Format. Die Bibliographie der alten Folge wird später veröffentlicht.

Őskőkor. — Die ältere Steinzeit.

Bella Lajos: Újabb hazai barlangkutatások. — (Neuere ungarländische Höhlenforschungen.) — 12. 357—365.

Csalogovits József: Az 1931. évi ságvári ásatások eredményei. I. Az ásatás lefolyása. K. — Das Ergebnis der Ausgrabungen zu Ságvár im Jahre 1931. I. (Zur Geschichte der Grabungen. B.) — 31. 240—242. — 343.

Gaál István: A ságvári felső diluviális lösztelep. II. A ságvári Lukasdomb földtani alkotása. K. — Die Lössmagdalenien-Fundstelle von Ságvár. II. Der geologische Aufbau des Lukasdomb bei Ságvár. B. — 30. 215—217. — 303.

Gaál István: Az 1931. évi ságvári ásatások eredményei. II. A diluviális faunára vonatkozó néhány újabb megfigyelés. — Das Ergebnis der Ausgrabungen zu Ságvár im Jahre 1931. II. (Einige neuere Beobachtungen über die Diluvialfauna.) — 31. 242—244. — 343—344.

Gallus Sándor: Ásatások Ságvárott 1932 és 1935-ben. K. — Ausgrabungen in Ságvár im Jahre 1932 und 1935. B. — 36. 67—70. — 118.

Gallus Sándor: Néhány újabb magyarországi palaeolit lelőhely. K. — Einige neue Paläolithfundstellen Ungarns. B. — 37. 137—139. — 229.

Halaváts Gyula: A miskolci palaeolit lelet ötletéből. I. — (Aus Anlass des paläolithischen Fundes von Miskolc.) — 93. 186.

Hampel József: Miskolci palaeolit kőszakócák — (Die paläolithischen Faustkeulen von Miskolc.) — 94. 189.

Herman Ottó: A miskolci palaeolit lelet. K. — (Der paläolithische Fund von Miskolc. B.) — 93. 1—25.

Herman Ottó: A miskolci palaeolit lelet ötletéből. II. Válasz Halaváts Gyula hasonló c. cikkére. — (Aus Anlass des paläolithischen Fundes von Miskolc. II. Antwort auf den Aufsatz von Gyula Halaváts.) — 93. 186—188.

Hillebrand Jenő: Ismerünk-e már hazánk területéről palaeolitikus chelleacheuli kőszeközöket? K. — Zur Frage des ungarischen Chelléen und Ascheuléen. — 15. 193—196. — Anz. 25—27.

Hillebrand Jenő: Buchbesprechung: Roska Márton, Az ősrégészet kézikönyve. I. A régibb kőkor. Cluj — Kolozsvár. 1926. — 27. 222—224.

Hillebrand Jenő: Válasz dr. Roska Márton megjegyzéseire. — Antwort auf die Bemerkungen von M. Roska. — 28. 283.

Hillebrand Jenő: A Magyar Nemzeti Múzeum gróf Vigyázó ásatásai. Őskor. III. Avastető. K. — Die Graf Vigyázó-Ausgrabungen des Ungarischen Nationalmuseums. Urzeit. III. Avastető. B. — 30. 196—198. — 298—299.

Hillebrand Jenő: A ságvári felső diluviális lösztelep. IV. A ságvári lösztelep koráról és annak régészeti jelentőségéről. K. — Die Lössmagdalenienfundstelle von Ságvár. IV. Über das Alter der Ságvärer Lössfundstelle und über deren prähistorische Bedeutung. B. — 30. 218—220. — 304.

Hillebrand Jenő: Az 1931. évi ságvári ásatások eredményei. IV. Régészeti eredmények. K. — Das Ergebnis der Ausgrabungen zu Ságvár im Jahre 1931. IV. (Archaeologische Resultate. B.) — 31. 245—247. — 344—345

Hillebrand Jenő: A diluviális kézábrázolásoknak újabb értelmezése-

ról. K. — Eine neue Deutung der diluvialen Handdarstellungen. B. — 31. 247—248. — 345.

Hollendonner Ferenc: A ságvári felső diluviális lösztelep. III. Előzetes jelentés a ságvári prehisztorikus faszenek vizsgálatáról. — Die Lössmagdalenien-Fundstelle von Ságvár. — III. Vorläufiger Bericht über die Untersuchungsergebnisse der Ságvärer Holzkohlen. — 30. 217—218. — 303—304.

Hollendonner Ferenc: Az 1931. évi ságvári ásatások eredményei. III. Az újabb faszenek mikroszkopos vizsgálatáról. K. — Das Ergebnis der Ausgrabungen zu Ságvár im Jahre 1931. III. (Mikroskopische Untersuchung der Holzkohlenreste. B.) — 31. 245. — 344.

Kadič Ottokár: A hámosi ősember kutatásának mai állása. K. — (Der heutige Stand der Urmenschenforschung bei Hámos. B.) — 11. 164—179.

Laczkó Dezső: A ságvári felső diluviális lösztelep. I. A ságvári prehisztorikus ásatások története. Az ásatások lefolyása. — Die Lössmagdalenien-Fundstelle von Ságvár. I. Zur Geschichte der Grabungen. — 30. 213—214. — 302—303.

Patay Pál: A korláti palaeolitok kérdéséhez. K. — Zur Frage des Paläolithikums von Korlát. B. — 37. 139—141. — 229—230.

Roska Márton: Megjegyzések Hillebrand Jenő ismertetéséhez. — (Bemerkungen zur Buchbesprechung E. Hillebrands.) — 28. 281.

Saad Andor: A Bükk-hegységben végzett újabb kutatások eredményei. K. — Über die Resultate der neueren Ausgrabungen im Bükkgebirge. B. — 29. 238—247. — 375.

Újabb kőkor. — Die jüngere Steinzeit.

Banner János: Adatok a körömmel díszített edények kronológiájához. K. — Beiträge zur Chronologie der Nagelgeritzten Gefässe. B. — 29. 23—34. — 322—323.

Banner János: A tiszai kultúra két ismeretlen lelőhelyéről. K. — Zwei unbekannte Fundorte der Theiss-Kultur. B. — 30. 221—225. — 304.

Banner János: Agyagból készült láda a neolitikumból. K. — Eine neolithische Tonkiste. B. — 31. 253—257. — 348.

Bella Lajos: Voltak a Fertőben őskori cölöépítmények? — (Die angeblichen Pfahlbauten in Fertő-Neusiedlersee). — 93. 97—104.

Bella Lajos: Aldunai leletek. K. — (Die Funde an der Unteren-Donau. B.) — 98. 103—114.

Bella Lajos: Adat a neolitikori kőszerszámos mesterséghez. K. — (Ein Beitrag zur Steintechnik. B.) — 907. 71—73.

Berecz Károly: Kisazari régiségekről. (Zemplén megye). — (Die Funde von Kisazar.) — 901. 444.

Boeckh Hugó: A Pozsony környékén előforduló állítólagos megalitikus emlékekről. K. — (Die angeblichen megalithischen Denkmäler bei Pozsony. B.) — 95. 385—388.

Csalogovits József: Földrajzi tényezők hatása Magyarország neolitikus kultúráinak kialakulására és elterjedésére. K. — Der Einfluss geographischer

Faktoren auf die Entstehung und Verbreitung der neolithischen Kulturen in Ungarn. B. — 30. 28—52. — 278—280.

Czirák Gyula: A bogojevai őstelepről. K. — (Die urzeitliche Siedlung in Bogojeva. B.) — 98. 19—24.

Czirák Gyula: A bogojevai (Bács m.) őstelepről. — Die Ansiedlung von Bogojeva. — 98. 256—257.

Czirák Gyula: A bogojevai őstelepről. K. — (Die urzeitliche Ansiedlung in Bogojeva. B.) — 99. 62—66.

Czirák Gyula: Bogojeva (Gombos) régi emlékeiről. K. — (Die Altertümer von Bogojeva (Gombos). B.) — 900. 257—267.

Czirák Gyula: Gombosi (bogojevai) régiségekről. K. — (Die Altertümer von Gombos (Bogojeva). B.) — 901. 422—431.

Czirák Gyula: Gombosi (azelőtt Bogojeva) emlékeiről. K. — (Die Funde von Gombos (Bogojeva). B.) — 903. 54—61.

Czirák Gyula: Régiségleletekről Bács-Bodrog megyében. — (Funde im Kom. Bács-Bodrog.) — 905. 62—66.

Darnay Kálmán: Sümegvidéki leletekről. — (Die Funde bei Sümeg.) — 91. 63—64.

Darnay Kálmán: Szeghalmi ásatásról. — (Die Ausgrabungen in Szeghalom.) — 965. 66—70.

Dillesz Sándor: Máriacsaládi régiségekről. — (Die Altertümer von Máriacsalád.) — 86. 152—154.

Dudás Gyula: Újabb csókai leletekről. — (Neuere Funde in Csóka.) — 90. 356—357.

Dudás Andor: Kőkori fejsze. — (Steinbeil aus dem Neolithikum.) — 901. 444.

Farkas Sándor: Őskori leletekről Szentes vidékén. — Funde aus der Urzeit bei Szentes.) — 89. 253—258.

Farkas Sándor: Alpári ősleletek. — (Die Funde von Alpár. — 89. 382—383.

Farkas Sándor: A szegvári kőkori leletekről. — (Die neolithischen Funde von Szegvár.) — 92. 69—70.

Fetzer János Ferenc: A szilágymegyei leletekről. — (Die Funde im Kom. Szilágy.) — 96. 60—65.

Fetzer János Ferenc: Szilágysági régiségekről. — (Die Altertümer im Kom. Szilágy.) — 97. 356—359.

Fetzer János Ferenc: Szilágysági leletekről. — (Funde aus dem Kom. Szilágy.) — 98. 416—423.

Fetzer János Ferenc: Szilágysági leletekről. — (Die Funde aus dem Kom. Szilágy.) — 99. 260—264.

Fetzer János Ferenc: Szilágysági leletekről. — (Funde aus dem Kom. Szilágy.) — 901. 55—57.

Gallus Sándor: A neolitikum Tállyán. K. — Versuchsgrabung in Tállya. B. — 36. 70—72. — 118—119.

Gallus Sándor: A nagytétényi neolitikus sír. K. — Das Grab von Nagytétény. B. — 36. 85—86. — 121.

Gubitz Kálmán: Ásatásáról az Opoljenik ősemberi telepen Monostorszeg határában. — (Ausgrabungen in der urzeitlichen Siedlung Opoljenik, bei Monostorszeg.) — 905. 241—249.

Gubitz Kálmán: Ásatása a csókai „Kremenyák“-on (Torontál vm.) — (Ausgrabung in dem Kremenyák, bei Csóka, Komitat Torontál.) — 906. 446—448.

Hollós László: Őskori kőeszközök a kecskeméti határban. — (Urzeitliche Werkzeuge bei Kecskemét.) — 94. 445—446.

Horváth Ákos: Az „alte Leutsch“ nevezetű neolit telepről. K. — (Die neolithische Siedlung „alte Leutsch.“ B.) — 900. 157—164.

Horváth Ákos: Kőkorszakbeli leletről a Szepességben. K. — (Neolithische Funde in der Zips. B.) — 903. 38—43.

Jakab Elek: Budvári és Budvár környéki leletek. — (Die Funde von Budvár und von der Umgebung Budvárs.) — 94. 210—216.

Jósa András: Őskori telep Rakamaz és Timár községek között. — (Die urzeitliche Siedlung zwischen Rakamaz und Timár.) — 92. 205—207.

K. K.: Velemi lelet. K. — (Der Fund von Velem. B.) — 98. 188.

Kleiszl Károly: Levele a nagysomlói őskori leletekről. — (Urzeitliche Funde von Nagysomló.) — 85. 115—117.

Kossuth Lajos: Tanulmányok Bárány Jenő „Az aggteleki barlang mint őskori temető“ című munkája felett. — (Studien über des Werk: „Die Höhle von Aggtelek als urzeitliches Gräberfeld“ von Baron Jenő Nyári.) — 82. 167—206.

Kovács Albert: Tiszazugi régiségekről. — (Die Altertümer von Tiszazug.) — 93. 165.

Kovács Albert: Szelevény-Vadasi virágcserep. — (Das blumentopfförmige Gefäß von Szelevény-Vadas.) — 94. 191.

Középeßy Gyula: Ugyanazon (külső pusztakovácsi) ásatásokról és egyéb biharmegyei leletekről. K. — (Dieselbe (bei Pusztakovácsi) Ausgrabung und andere Funde im Kom. Bihar. B.) — 99. 364—366.

Középeßy Gyula: Régészeti kutatások Érköbölkúton Bihar megyében. (Archaeologische Forschungen in Érköbölkút, im Kom. Bihar.) — 901. 363—368.

Krecsmarik Endre: Régiségleletekről Szarvas határában. K. — (Funde in Szarvas, Kom. Békés. B.) — 10. 62—68.

Krecsmarik Endre: Szarvasi középkori és őskori leletekről. — (Funde aus dem Mittelalter und aus der Urzeit.) — 11. 378—382.

Krecsmarik Endre: Szarvas domborműves képe őskori edénytöredéken. K. — (Hirschrelief auf einem urzeitlichen Gefäßbruchstücke.) — 12. 366—368.

Krecsmarik Endre: A békésszarvasi őstelepek. K. — Prähistorische Ansiedlungen in Békésszarvas. B. — 15. 11—43. — 2—4.

Krecsmarik Endre: Újabb kőkori kalászarjak a szarvasi őstelepről. K. — Darstellungen von Ähren aus der jüngeren Steinzeit in der prähistorischen Ansiedlung von Szarvas. B. — 27. 185—192. — 330.

Kubinyi Miklós: Az árvaráraljai urnatemetőről. K. — (Das Urnen-gräberfeld von Árvaváralja. B.) — 98. 404—407.

László Ferenc: Festett edények az erödsi és oltszemi telepekről. K. — (Bemalte Gefässe aus den Siedlungen von Erösd und Oltszem.) — 12. 57—66.

L(ászló) F(erenc): Az erödsi ásatások. — Fouilles à Erösd. Culture prémykénne. — 14. 151—153. — 168.

Lehóczky Tivadar: A szádélói sziklavölgy természetrajzi és régészeti tekintetben. — (Die Felskluft von Szádéló in naturhistorischer und archäologischer Hinsicht.) — 83. 137—142.

Lehóczky Tivadar: Őskori telepről Beregszászon. — (Urzeitliche Siedlung in Beregszász.) — 91. 250—253.

Lehóczky Tivadar: Bereg- és Heves-megyei leletekről. — (Die Funde in den Komitaten Bereg und Heves.) — 94. 160—163.

Lehóczky Tivadar: A királyhelmei sírhalmokról. — (Die Grabhügel von Királyhelme.) — 94. 250—252.

L(ehóczky) T(ivadar): Kőkori lelet a Kamjanka-hegyen. — (Steinzeitliche Funde auf dem Berge Kamjanka.) — 94. 446.

Lehóczky Tivadar: Ásatás a munkácsi Kishegyen. — (Ausgrabungen auf dem Kishegy (Berg) bei Munkács.) — 95. 315—317.

Lehóczky Tivadar: Ung-, Borsod- és Bereg-megyei régiségleletekről. — (Altertümer in den Komitaten Ung, Borsod und Bereg.) — 95. 420—426.

Lehóczky Tivadar: Őskori őrlőkövekről. — (Urzeitliche Mahlsteine.) — 93. 89—93.

Lehóczky Tivadar: Lévai és bényi régiségekről. — (Die Altertümer von Léva und Bény.) — 98. 345—356.

Lehóczky Tivadar: Bereg megyei leletek. — (Die Funde aus dem Kom. Bereg.) — 99. 96.

Lehóczky Tivadar: Kőkorszaki leletek Bereg megyében. — (Neolithische Funde im Kom. Bereg.) — 10. 154—164.

Mahler Ede: Kőkori zsugorított csontvázakról. — (Die steinzeitlichen Hockergräber.) — 902. 264—266.

Marosi Arnold: A székesfehérvári múzeum őskori csontszigonya. K. — Die frühsteinzeitliche Knochenharpune des Museums zu Székesfehérvár. B. — 36. 83—85. — 121.

Márton Lajos: Egy sajátos kőkori edény-alak. K. — (Ein eigentümliches neolithisches Gefäss. B.) — 909. 154—158.

Mednyánszky Dénes br.: Vágvidéki lelőhelyekről. (Fundorte bei der Vág.) 87. 352—355.

Mihalik József: Őskori emlékek Ugocea vármegyében. K. — (Urzeitliche Denkmäler im Kom. Ugocea. B.) — 91. 410—418.

Mihalik József: A mislyei és hejcei prehistorikus telepekről. K. — (Die prähistorischen Siedlungen bei Mislye und Hejce. B.) — 98. 38—44.

Mihalik Sándor: A resicai őskori telepről. — (Die steinzeitliche Siedlung von Resica.) — 97. 62—63.

Milleker Bódog: Szerbkeresztúri őstelep. K. — (Die urzeitliche Siedlung von Szerbkeresztúr. B.) — 93. 300—307.

Milleker Bódog: Őskori szobrocskák az Alduna vidékéről. K. — (Urzeitliche Idole bei der Unteren Donau. B.) — 900. 62—71.

Miske Kálmán br.: A nemescsói neolitikori telepről. — (Die neolithische Siedlung von Nemescsó.) — 97. 258—261.

Miske Kálmán br.: Őskori bálványképek Temeskubinból. K. — (Urzeitliche Idole von Temeskubin. B.) — 99. 251—258. — Siehe: Ethn. Mitt. aus Ungarn. VI. 1898—1901. S. 17—23.

Miske Kálmán br.: A magyarországi Alduna vidékéről való ősemlékek korrendi osztályozása. — (Chronologische Einteilung der an dem Unteren-Donaubiet gefundenen urzeitlichen Denkmäler.) — 909. 130—146.

Miske Kálmán br.: A magyarországi Alduna vidékéről való ősemlékek korrendi osztályozása. II. K. — (Die chronologische Einteilung der urzeitlichen Denkmäler des Unteren-Donaubietes. II. B.) — 10. 140—153.

Münnich Sándor: Őskori cserepek Szepesben. (Urzeitliche Scherben in der Zips.) — 91. 18—22.

Nagy Gyula (Kisléghi) Arankavidéki halmok (Torontál m.). — Die Hügel an der Aranka, Kom. Torontál.) — 907. 266—279.

Nagy Gyula (Kisléghi): Az óbessenyői őstelep. K. — (Die urzeitliche Siedlung in Óbessenyő. B.) — 909. 146—154.

Nagy Gyula (Kisléghi): Az óbessenyői őstelep. K. — (Die urzeitliche Siedlung von Óbessenyő. B.) — 11. 147—164.

Nyáry Albert br.: Pilin-várhegyi konyhahulladék helyről. — (Küchenabfälle in Pilin-Várhegy.) — 902. 350—356.

Orosz Endre: A „Vicekúti őstelep“-ről Szék határán, (Szolnok-Doboka m.) és a „Costa-gyerli“ őstelepről Szamosújvár határán. — (Die urzeitliche Siedlung von „Vicekut“ bei Szék und die urzeitliche Siedlung „Costa Gyerli“ bei Szamosújvár.) — 98. 29—38.

Orosz Endre: A „Petrisi“ őstelep Szamosújvárt. K. — (Die urzeitliche Siedlung von Petris bei Szamosújvár. B.) — 901. 17—28., 146—163., 220—234.

Orosz Endre: Szamosújvár-petrisi őseletek. — (Die urzeitlichen Funde in Szamosújvár-Petris.) — 902. 83.

Orosz Endre: Ősrégészeti leletekről Apahidán. — (Urzeitliche Funde in Apahida.) — 902. 402—405.

Orosz Endre: Újabb leletek a petrisi őstelepről Szamosújvárt. — (Neuere Funde aus der urzeitlichen Siedlung von Petris, bei Szamosújvár.) — 994. 227—234.

Orosz Endre: Egy őskori kőbálvány Szamosújvárról. — (Urzeitliche Bildsäule von Szamosújvár.) — 904. 405—408.

Orosz Endre: Az apahidai „Réti őstelep“ (Kolozs m.). — (Die urzeitliche Siedlung bei Apahida.) — 908. 172—179.

Orosz Endre: A tasnádi neolitikori telepről. — (Die neolithische Siedlung in Tasnád.) — 10. 182—185.

Orosz Endre: Erdélyi obsidián nucleus leletekről. — (Obsidian-Nucleus-Funde in Transylvanien.) — 11. 275—277.

Plotényi Jenő: Ungmegyei régiségekről. — (Altertümer im Kom. Ung.) — 904. 409.

Pokorny László: Sarkadvidéki régiségekről. — (Die Altertümer von Sarkad.) — 99. 259—260.

Pósta Béla: Kurtiesi őstelepek (Arad m.). K. — (Die urzeitlichen Siedlungen von Kurties. B.) — 99. 18—28.

Pósta Béla: Tordosi ásatásairól. — (Die Ausgrabungen in Tordos.) — 10. 435—436.

Pulszky Ferenc: Szegedi leletek. K. — (Die Funde in Szeged. B.) — 81. 1—6.

Pulszky Ferenc: Bökény-mindszenti lelet. K. — (Der Fund von Bökény-Mindszent. B.) — 81. 201—210.

Reinecke Pál: A neolitikori szalagdíszű keramika magyarországi csoportja. K. — (Die ungarländische Gruppe der neolithischen Bandkeramik. B.) — 96. 289—294.

Reinecke Pál: A tordosi őstelep agyagműveiről. K. — (Die Keramik von Tordos. B.) — 98. 97—103.

Reinecke Pál: Kőkori emlékekről. — (Steinzeitliche Denkmäler.) — 98. 253—256.

Reinecke Pál: Tordos és Trója. K. — (Tordos und Trója. B.) — 99. 115—123.

Reizner János: Lebői, öthalmi és óbébai ásatások. K. — (Die Ausgrabungen in Lebő, in Óbéba und auf dem Öthalom. B.) — 904. 76—88.

Roska Márton: A tasnádi neolitikori telepről. — (Die neolithische Siedlung von Tasnád.) — 10. 354—361.

Roska Márton: Adatok Erdély őskori kereskedelmi, művelődési és népvándorlási útjaihoz. I. — Beiträge zu den vorgeschichtlichen Handels-, Kultur- und Völkerwanderungswegen Siebenbürgens. — 34. 149—158. — 209—210.

Roska Márton: Adatok Erdély őskori kereskedelmi, művelődési és népvándorlási útjaihoz. II—IV. — Beiträge zu den vorgeschichtlichen Handels-, Kultur- und Völkerwanderungswegen Siebenbürgens. II—IV. — 36. 72—83. — 119—121.

Skutil J.: Magyar őskori leletek a brünni Mährisches Landesmuseum-ban. K. — Drei ungarische prähistorische Funde in dem Mährischen Landesmuseum. B. — 37. 145—146. — 231.

Szeghalmi Gyula: Ásatás a szeghalmi Kovácsshalomban. K. — (Ausgrabungen auf dem Kovácsshalom (Hügel) bei Szeghalom. B.) — 13. 37—52., 123—131.

Szabó István: A pincehelyi régiségekről. — (Die Altertümer von Pincehely.) — 85. 337.

Szendrei János: Ásatások a diósgyőri barlangokban. — (Ausgrabungen in den Höhlen von Diósgyőr.) — 82. CI—CVII.

Szendrei János: Borsod megye őstelepei. K. — (Die urzeitlichen Siedlungen im Kom. Borsod. B.) — 83. 109—137.

Szendrei János: Őskori csésze a muhi pusztáról. — (Urzeitliches Gefäß von der Muhi-puszt.) — 90. 191—192.

Temesváry János: A szentgyedi (Szolnok-Doboka m.) neolitikori telep. — (Die neolithische Siedlung von Szentgyed, Kom. Szolnok-Doboka.) — 95. 388—391.

Temesváry János: Szolnok-dobokamegyei leletek. K. — (Funde im Kom. Szolnok-Doboka. B.) — 97. 97—107.

Teutsch Gyula: Festett keramika az oltmelléki őstelepekről. K. — (Bemalte Keramik aus den urzeitlichen Siedlungen bei der Olt. B.) — 904. 221—227.

Teutsch Gyula: Néhány érdekes őskori agyagmű Erősdről. K. — (Einige interessante urzeitliche Tongegenstände von Erősd. B.) — 906. 375—377.

Téglás Gábor: A petákvölgyi őstelepek s a nándori barlangesoport Hunyad megyében. (Die urzeitliche Siedlungen in Petákvölgy und die Höhlen-gruppe von Nándor im Kom. Hunyad.) — 82. 101—112.

Téglás Gábor: A tordosi őstelep. — (Die urzeitliche Siedlung von Tordos.) — 82. 285—296.

Téglás Gábor: Az erdőfalvi barlangok. K. — (Die Höhlen von Erdőfalva. B.) — 85. 299—307.

Téglás Gábor: Hol gyártották Dácia őslakói kézi malomköveiket? — (Wo verfertigten die Ureinwohner von Dazien ihre Mahlsteine?) — 88. 91.

Téglás Gábor: Őskori sculptura a tordai hasadékból. K. — (Eine urzeitliche Sculptur aus der Kluft von Torda. B.) — 88. 92.

Téglás Gábor: Smirgel véső a csáklyai telepről. K. — (Eine Meissel aus Smirgel aus der Siedlung von Csáklya. B.) — 88. 92—93.

Téglás Gábor: Kőbuzogányokról az erdélyi medence területén. K. — (Steinkeulen aus Transylvanien. B.) — 88. 417—421.

Téglás Gábor: A történelemelőtti Dáciáról. — (Das vorgeschichtliche Dazien.) — 92. 403—410.

Téglás Gábor: Őskori bálványfej és kőbányászati emlék a dévai vár-hegyről. — (Urzeitlicher Bildsäulenkopf und Denkmäler der Bergbau am Várhegy (Burgberg) in Déva.) — 904. 242—243.

Téglás István: A homoródi őstelepről. — (Die urzeitliche Siedlung von Homoród.) — 87. 268.

Téglás István: A kacai őstelepről. — (Die urzeitliche Siedlung von Kaca.) — 87. 428.

Téglás István: Őskori telep Köhalom határában. — (Eine urzeitliche Siedlung bei Köhalom.) — 89. 356.

Téglás István: A csutai és magulicai őstelepekről. — (Die urzeitlichen Siedlungen von Csuta und Magulica.) — 91. 64.

Téglás István: Díszítmények és kőeszközök a homoródi őstelepről. — (Verzierte Scherben und Steinwerkzeuge aus der urzeitlichen Siedlung von Homoród.) — 91. 170—171.

Tompa Ferenc: A neolitikum Bodrogkeresztúron. K. — Das Neolithikum in Bodrogkeresztúr. B. — 27. 31—49. — 269—277.

Tompa Ferenc: A Magyar Nemzeti Múzeum gr. Vigyázó ásatásai. Őskor. I. Sátoraljaújhely, II. Bodrogkeresztúr. — Die Graf Vigyázó-Ausgrabungen des Ungarischen Nationalmuseums. Urzeit. I. Sátoraljaújhely, II. Bodrogkeresztúr. — 30. 194—196. — 298.

Tömörkény István: A bilisitsi ásatásokról. (Szeged-Alsótanya.) — (Ausgrabungen in Bilisits, bei Szeged.) — 903. 50—54.

Vásárhelyi Géza: Újabb régiségi leletekről Pest megye Tinnye község területén és annak vidékén. — (Neuere Funde in Tinnye und in ihrer Umgebung, Kom. Pest.) — 909. 256—258.

Végh Adorján: Halomdombi leletekről. — (Die Funde von Halomdomb.) 86. 47—49.

Végh Adorján: A halomdombi leletekről. II. K. — (Die Funde von Halomdomb. B.) — 87. 166—171.

Visegrádi János: Festett cserépedény töredékek a sátoraljaújhelyi őstelepről. K. — (Bemalte Scherben aus der Siedlung von Sátoraljaújhely. B.) — 907. 279—287.

Visegrádi János: A sátoraljaújhelyi őstelep. K. — (Die urzeitliche Ansiedlung von Sátoraljaújhely. B.) — 12. 244—261.

Wittich Béla: Füzérvidéki őskori telepekről. — (Die urzeitlichen Siedlungen in der Umgebung von Füzér.) — 10. 361—362.

Wosinszky Mór: Legújabb régészeti ásatásairól Tolna megyében. — (Die neuesten Ausgrabungen im Kom. Tolna.) — 85. 391—393.

Wosinszky Mór: Lengyeli ásatások 1888-ban. — (Die Ausgrabungen in Lengyel im Jahre 1888.) — 89. 330—335.

Wosinszky Mór: Hasogatott kőeszközök néhány ritkább alakja. K. — (Einige seltenere Formen der gespalteten Steinwerkzeuge. B.) — 90. 141—146.

Wosinszky Mór: Prehisztorkus talpcsöves edények. K. — (Die prähistorischen Röhrenfussgefäße. B.) — 91. 211—224.

Wosinszky Mór: Ékszerek a lengyeli neolitikori sírmezőkből. K. — (Schmucksachen aus den neolithischen Gräberfeldern von Lengyel. B.) — 91. 158—160.

Wosinszky Mór: A lengyeli telep agancs- és csonteszközei. — (Werkzeuge aus Geweih und Bein in der Ansiedlung von Lengyel.) — 93. 118—125.

Wosinszky Mór: A lengyeli telep esiszott kőeszközei s azok készítése módja. — (Die geschliffenen Werkzeuge von Lengyel und ihre Technik.) — 93. 193—198.

X.: Őskori kőbalta Tatáról. — (Urzeitliches Steinbeil von Tata.) — 96. 380.

X. Y.: Nagyerdei leletek. — (Die Funde von Nagyerde.) — 96. 189.

Y.: Tarmahegyi ásatás. — (Die Ausgrabung von Tarmahegy.) — 89. 378—379.

Rézkor. — Die Kupferzeit.

ab.: Rézgyűrű az eszéki múzeumban. K. — (Kupferring im Museum zu Eszék.) — 92. 93.

Csalogovits József: Újabb adatok a tököli eneolit (rézkori?) kultúrához. — Neuere Beiträge zur Tököler Eneolith-Kultur. (Glockenbecherkultur.) — 30. 225—228. — 305.

Darnay Kálmán: Rézkori emlékekről Zala megyében. — (Denkmäler aus der Kupferzeit im Kom. Zala.) — 89. 419—420.

D(arnay) K(álmán): Somogyi leletek. — (Funde im Kom. Somogy.) — 97. 456.

Fichtig Imre br.: A tizsaszassi bronzkori díszedényekről. K. — (Das Prunkgefäß von Tizsaszas. B.) — 87. 59—60.

Fetzer János Ferenc: Szilágysági régiségekről. — (Die Altertümer im Kom. Szilágy.) — 97. 356—359.

Fetzer János Ferenc: Szilágysági leletekről. — (Die Funde aus dem Kom. Szilágy.) — 99. 260—264.

Fetzer János Ferenc: Szilágysági leletekről. — (Die Funde aus dem Kom. Szilágy.) — 901. 55—57.

Finály Gábor: Római és pseudo-római nyomokról Kolozs vármegyében. K. — (Römische und Pseudorömische Spuren im Kom. Kolozs. B.) — 904. 243—246.

Gohl Ödön: Régiségek a szabadkai főgimnázium gyűjteményében. K. — (Altertümer in der Sammlung des Gymnasiums zu Szabadka. B.) — 95. 312—315.

Hillebrand Jenő: A bodrogkeresztúri rézkori kultúra köre. K. — Der kupferzeitliche Bodrogkeresztúrer Kulturkreis. B. — 27. 50—57. — 277—280.

Hillebrand Jenő: A nyirlugosi obsidiannucleus depotletről. K. — Der Obsidian-Nucleus-Verwahrfund von Nyirlugos. B. — 28. 39—42. — 301—303.

Hillebrand Jenő: Újabb ásatásaim a pusztaitvánházai rézkori temetőben. K. — Meine neueren Ausgrabungen im frühkupferzeitlichen Friedhofe von Pusztaitvánháza. B. — 28. 42—47. — 303—305.

Jakab Elek: Budvári és Budvár-környéki leletek. — (Die Funde von Budvár und von der Umgebung Budvárs.) — 94. 210—216.

Juhász László: Baranyamegyei régiségekről. K. — (Funde aus dem Kom. Baranya. B.) — 96. 157—159.

Középešsy Gyula: Régészeti kutatások Érköbölkúton, Bihar megyében. — (Archäologische Forschungen in Érköbölkút, im Kom. Bihar.) — 901. 363—368.

Lehóczky Tivadar: Ungmegyei régiségekről. — (Altertümer im Kom. Ung.) — 93. 442—443.

Marjánovics Péter: Golubincei (Szerém megye) őskori rézlelet. — (Der Kupferfund von Golubince, Kom. Szerém.) — 95. 94.

Mihalik József: Őskori telepek Liptó megyében. K. — (Urzeitliche Siedlungen im Kom. Liptó. B.) — 91. 145—152.

Milleker Bódog: A Duna-Tisza-Maros-köz őskori rézleletei. — (Die Kupferfunde des Gebietes zwischen der Donau-Theiss-Maros.) — 93. 126—131.

Milleker Bódog: Szerbkeresztúri őstelep. K. — (Die urzeitliche Siedlung von Szerbkeresztúr. B.) — 93. 300—307.

Milleker Bódog: Törökkanizsai leletekről. — (Die Funde von Törökkanizsa.) — 93. 444—445.

Nagy Gyula (Kisléghi): Az óbessenyői őstelep. K. — (Die urzeitliche Siedlung von Óbessenyő. B.) — 11. 147—164.

Orosz Endre: Bányabükki rézlelet. K. — Der grösste Kupferfund in Siebenbürgen. B. — 30. 228—229. — 305.

Orosz Endre: Újabb leletek a petrisi őstelepről Szamosújvárt. — (Neuere Funde aus der urzeitlichen Siedlung von Petris, bei Szamosújvár.) — 904. 227—234.

Pósta Béla: Kurtiesi őstelepek. (Arad m.) K. — (Die urzeitlichen Siedlungen von Kurties. B.) — 99. 18—28.

Pulszky Ferenc: Szegedi leletek. K. — (Die Funde von Szeged. B.) — 81. 1—6.

Reizner János: Szegedvidéki leletekről. K. — (Funde bei Szeged. B.) — 91. 355—358.

Roska Márton: A kettős, ellentettélű vörösrézcsákány stratigrafiai helyzete Erdélyben. K. — Die stratigraphische Lage der Doppelbeile mit gekrenzten Schneiden aus Rotkupfer in Siebenbürgen. B. — 28. 48—53. — 305—306.

R(oska) M(árton): A bányabükki rézlelet. — (Der kupferzeitliche Fund von Bányabükk.) — 31. 271.

Stáray Antal gr.: Lueskai lelet. K. — (Der Fund von Lueska. B.) — 81. 272—275.

Szabó Kálmán: Kecskeméti múzeum ásatásai. I. Kistréti part. K. — Die Ausgrabungen des Kecskeméti Museums. I. Kistrétpart. B. — 34. 9—39. 195—196.

Téglás Gábor: Rézkori tárgyak az erdélyi medence területéről. K. — (Kupferzeitliche Gegenstände aus Transylvanien. B.) — 88. 116—125.

Téglás Gábor: A történelemelőtti Dáciáról. — (Das vorgeschichtliche Dazien.) — 92. 403—410.

Téglás Gábor: Kik építették a székelyudvarhelyi Budvárat? K. — (Welche Völker erbauten Budvár, bei Székelyudvarhely? B.) — 97. 108—115.

Téglás István: Mikesi leletekről. (Aranyos-Torda vm.) — (Die Funde von Mikes, Kom. Aranyos-Torda.) — 903. 277—278.

Téglás István: Réz- és bronzbalták Torda vidékéről. K. — Haches en bronze et en cuivre de Torda. B. — 14. 56—58. — 72.

Y.: A rézkor kérdése. — (Die Frage der Kupferzeit.) — 87. 382.

Bronzkor. — Die Bronzezeit.

a.: Dolyánvidéki aranylelet. — (Der Goldfund von Dolyán.) — 97. 287.

Balázs Béla: A tibolddaróci (Borsod m.) bércúti őstelep. — (Die urzeitliche Siedlung von Bércút bei Tibolddaróc, Kom. Borsod.) — 905. 407—415.

Balázs Béla: A tibolddaróci (Borsod m.) bércúti őstelep. K. — (Die urzeitliche Siedlung von Bércút, in Tibolddaróc, Kom. Borsod. B.) — 906. 346—354.

Balázs Béla: A tibolddaróci (Borsod m.) bércúti őstelep. — (Die urzeitliche Siedlung von „Bércút“ bei Tibolddaróc, Kom. Borsod.) — 907. 247—266.

Bartalos Gyula: Honfoglaláskori s egyéb régiségleletek Egerben s vidékén. — (Altertümer aus der Landnahmezeit und andere Funde in Eger und in der Umgebung von Eger.) — 99. 353—360.

Bella Lajos: Voltak a Fertőben őskori cölöépítmények? — (Die angeblichen Pfahlbauten in Fertő-Neusiedlersee.) — 93. 97.—104.

Bella Lajos: Aldunai leletek. K. — (Die Funde an der Unteren-Donau. B.) — 98. 103—114.

Bella Lajos: Az északi bronzkor régibb szakaszának chronológiája. — (Die Chronologie der älteren Periode der nördlichen Bronzezeit.) — 902. 160—174.

Bleyer Izsó: Temesvár környéki leletekről. — (Die Funde bei Temesvár.) — 906. 363—368.

Borovszky Samu: Ásatás a ceglédi halmon. — (Ausgrabung in einem Hügel bei Cegléd.) — 88. 448.

Borovszky Samu: Dunakeszi régiségekről. — (Die Altertümer von Dunakeszi.) — 93. 263—265.

Borsos István: Bronzkori leletről Rátóton (Veszprém m.). K. — (Funde aus der Bronzezeit in Rátót, Kom. Veszprém. B.) — 12. 192.

Börzsönyi Arnold: Őskori emlékek a győri múzeumban. K. — (Urzeitliche Denkmäler im Museum zu Győr. B.) — 11. 353—360.

Cséplő Péter: Bronzkori leletről Nagyváradon. — (Bronzezeitliche Funde in Nagyvárad.) — 900. 78—79.

Czirák Gyula: Újabb urnatemető Dunaföldvárt. — (Ein neueres Urnengraberfeld in Dunaföldvár.) — 901. 288.

Czirák Gyula: Gombosi (bogojevai) régiségekről. K. — (Die Altertümer von Gombos (Bogojeva). B.) — 901. 422—431.

Darnay Kálmán: Újabb kutatásairól. — (Neuere Forschungen.) — 88. 61—62.

Darnay Kálmán: Tárkányi leletek (Zala vm.). — (Die Funde von Tárkány, Kom. Zala.) — 94. 192.

Darnay Kálmán: Szentgrót-polgárvárosi régiségekről. K. — (Die Altertümer von Szentgrót-Polgárváros. B.) — 904. 177—178.

Darnay Kálmán: Badaacsonyi lelet. K. — (Der Fund von Badaacsony. B.) — 905. 96.

Darnay Kálmán: Fonyódi urnasírról. K. — (Das Urnengrab zu Fonyód. B.) — 905. 160—161.

Darvas Orbán: Sopronmegyei régiségekről. K. — (Altertümer im Kom. Sopron. B.) — 95. 419—420. — ?

Domonkos János: A Lopós-halom (Arad m.). K. — (Der Lopós-Hügel, Kom. Arad. B.) — 908. 55—78.

Dömötör László: Aradvidéki bronzleletről. — (Ein Bronzefund bei Arad.) — 91. 255—257.

Dömötör László: Őskori leletekről Arad és Temes megyében. — (Urzeitliche Funde im Kom. Arad und Temes.) — 97. 261—264.

Dömötör László: A pécskai őstelepről származó öntőmintákról. K. — (Die Giessformen der urzeitlichen Ansiedlung in Pécska. B.) — 902. 271—274.

Dudás Andor: Bronzlelet Zentán. K. — (Bronzefund in Zenta. B.) — 98. 287.

Dudás Gyula: A zentai bronzleletről. — (Der Bronzefund in Zenta.) — 85. 394.

Dudás Gyula: A csókai bronzleletről. — (Der Bronzefund von Csóka.) — 88. 157—158.

Dudás Gyula: A Zombor-sáponyai leletről (Bácsbodrog m.). — (Der Fund in Zombor-Sáponya.) — 98. 24—25.

Farkas Sándor: Szentes és Csongrád-vidéki leletekről. — (Die Funde bei Szentes und Csongrád.) — 92. 244—245.

Felvinczi Takács Zoltán: A belső-ázsiai népek művészetének alapformáihoz. K. — Zu den Grundformen der Kunst der innerasiatischen Völker. B. — 15. 65—79. — 6—8.

Fetzer János Ferenc: A szilágysági leletekről. — (Die Funde im Kom. Szilágys.) — 96. 60—65.

Fetzer János Ferenc: Érkávási bronzlelet. — (Der Bronzefund von Érkávás.) — 96. 191—192.

Fetzer János Ferenc: A kisdorzsídi leletről. — (Der Fund von Kisdorzsida.) — 96. 429—430.

Fetzer János Ferenc: Szilágysági régiségekről — (Die Altertümer im Kom. Szilágys.) — 97. 356—359.

Fetzer János Ferenc: Szilágysági leletekről. — (Funde aus dem Kom. Szilágys.) — 98. 416—423.

Fetzer János Ferenc: Szilágysági leletekről. — (Die Funde aus dem Kom. Szilágys.) — 99. 260—264.

Fetzer János Ferenc: Szilágysági leletekről. — (Die Funde im Kom. Szilágys.) — 99. 55—57.

Fetzer János Ferenc: Szilágysági leletekről. — (Die Funde aus dem Kom. Szilágys.) — 10. 69—71.

Frey Imre: Mátételkei bronzlelet. — (Der Bronzefund von Mátételke.) — 14. 269—270.

Haugh Béla: Alsónyéki ásatás (Tolna m.). — (Die Ausgrabung in Alsónyék, Kom. Tolna.) — 908. 425—429.

Hollós László: Régiségek Tolnamegyéből. K. — (Funde aus dem Kom. Tolna. B.) — 94. 70—73.

Hollós László: Tolnamegyei régiségekről. K. — (Die Funde aus dem Kom. Tolna. B.) — 94. 353—355.

Hoernes Móric: Őskori és római leletek Magyarországból a bécsi udvari természetrajzi múzeumban. K. — (Urzeitliche und römische Funde aus Ungarn in der Naturhistorischen Sammlung des Wiener Hofmuseums. B.) — 904. 204—211.

Hillebrand Jenő: Zagyvapálfalvai bronzkori urnatemető. K. — Bronzezeitlicher Urnenfriedhof in Zagyvapálfalva bei Salgótarján. B. — 23—26. — 60—69. — 289—291.

Hillebrand Jenő: Újabb ásatásaim a zagyvapálfalvai bronzkori urnatemetőben. K. — Über die neueren Ausgrabungen im bronzezeitlichen Urnengräberfeld von Zagyvapálfalva. B. — 29. 35—40. — 323—324.

Hübner Emil: Ceglédi régiségekről. — (Die Altertümer von Cegléd.) — 900. 77—78.

Hübner Emil: Őskori régiségekről Cegléden. — (Urzeitliche Altertümer in Cegléd.) — 902. 401—402.

Jankó László: Késő bronzkori urnasírokról Zirc vidékén. — (Spät-bronzezeitliche Urnengräber bei Zirc.) — 11. 437—442.

Jankó László: Néhány archaeológiai adat Pápa város környékéről. K. — (Archaeologische Angaben aus der Umgebung der Stadt Pápa. B.) — 13. 60—70.

Jankó László: A szentgáli bronztör. K. — Der Bronzeschwert aus Szentgál. B. — 32—33. 174—177. — 223.

Jósa András: Őskori telep Rakamaz és Timár községek között. — (Die urzeitliche Siedlung zwischen Rakamaz und Timár.) — 92. 205—207.

Jósa András: A tiszaszentmártoni bronzlelet. — (Der Bronzefund von Tiszaszentmárton.) — 93. 259—260.

Jósa András: Bronzkori fülbevalók Szabolcs megyéből. K. — Ohrgehänge aus dem Bronzealter im Kom. Szabolcs. B. — 16. 206. — 274.

K. L.: Abosi bronzlelet. — (Der Bronzefund von Abos.) — 98. 448.

Kada Elek: Bronzkori urnatemető Vatyán (Pest m.). K. — (Urnengräberfeld aus der Bronzezeit in Vátya, Kom. Pest. B.) — 909. 124—130.

Kovács Albert: Tiszaugi régiségekről. — (Die Altertümer von Tiszaug.) — 93. 165.

Könyöki Alajos: A szamosudvarhelyi őstelepről. — (Die urzeitliche Siedlung von Szamosudvarhely.) — 93. 78—80.

Középeßy Gyula: Ugyanazon (külső-pusztakovácsi) ásatásokról és egyéb biharmegyei leletekről. K. — (Dieselbe (Pusztakovácsi) Ausgrabung und andere Funde im Kom. Bihar. B.) — 99. 364—366.

Középeßy Gyula: Régészeti kutatások Érköbölkúton Bihar megyében. — (Archaeologische Forschungen in Érköbölkút im Kom. Bihar.) — 901. 363—368.

Kubinyi Miklós: Oroszlánkövári lelet. K. — (Der Fund von Oroszlánkövár. B.) — 85. 188—192.

Kühn Lajos: Bronzkori telepről Nagyszentmiklóson. — (Bronzezeitliche Siedlung in Nagyszentmiklós.) — 10. 356—359.

Lehóczky Tivadar: A szádelői sziklavölgy természetrajzi és régészeti tekintetben. — (Die Felskluft von Szádelő in naturhistorischer und archaeologischer Hinsicht.) — 83. 137—142.

Lehóczky Tivadar: Ung- és bereg megyei leletek. — (Die Funde in den Komitaten Ung und Bereg.) — 91. 141—145.

Lehóczky Tivadar: Őskori telepről Beregszászon. — (Urzeitliche Siedlung in Beregszász.) — 91. 250—253.

Lehóczky Tivadar: Ung megyei leletek. — (Funde im Kom. Ung.) — 92. 245—252.

Lehóczky Tivadar: A királyhelmei sírhalmokról. — (Die Grabhügel von Királyhelmei.) — 94. 250—252.

L(ehóczky) T(ivadar): Mészbetétes díszítésű edények Munkácsen. — (Inkrustierte Gefässe in Munkács.) — 94. 278.

Lehóczky Tivadar: Ung-, Borsod- és Bereg megyei régiségleletekről. — (Altertümer in den Komitaten Ung, Borsod und Bereg.) — 95. 420—426.

Lehóczky Tivadar: Bronzkori halászóhorog. — (Fischangel aus der Bronzezeit.) — 95. 442.

Lehóczky Tivadar: Őskori őrlőkövek. — (Urzeitliche Mahlsteine.) — 98. 89—93.

Lehóczky Tivadar: Az egyeki őskori telep (Hajdu m.). K. — (Die urzeitliche Siedlung von Egyek, Kom. Hajdu. B.) — 903. 365—374.

Lindau G.: Növényi maradványok a tószegi Laposhalom őskori leleteiben. — (Pflanzenüberreste in den urzeitlichen Funden von Tószeg-Laposhalom.) — 17. 184—190.

Lipp Vilmos: Levele keszthelyvidéki ásatairól. — (Ausgrabungen bei Keszthely.) — 85. 231—233.

Lipp Vilmos: Őskori kőkamarasír Keszthelyen. K. — (Urzeitliches Steinkammergrab in Keszthely. B.) — 85. 369—373.

Lipp Vilmos: Levele újabb kutatásairól. — (Neuere Forschungen.) — 86. 350—354.

Lipp Vilmos: Keszthelyi levele. — (Ein Brief von Keszthely.) — 87. 52—57.

Lossonezy István: A vattai testhalmi őstelepről. — (Die urzeitliche Ansiedlung bei Vatta.) — 902. 345—350.

Mahler Ede: A régibb bronzkor chronológiájához. — (Zur Chronologie der älteren Bronzezeit.) — 902. 293—296.

Majláth Béla: Nyitrai urnatemető. — (Das Urnengräberfeld von Nyitra.) — 90. 237—240.

Majláth Béla: Az orosházi sírmező. K. — (Das Gräberfeld von Orosháza. B.) — 90. 417—423.

Majláth Béla: Újabb alpári leletekről. K. — (Neuere Funde von Alpár. B.) — 98. 257—265.

Marosi Arnold: A székesfehérvári múzeum dunapentelei régiségei. K. — Die Altertümer von Dunapentele im Museum zu Székesfehérvár. B. — 17. 1—7. — 271.

Marosi Arnold: A pákozdvári őstelep. K. — Die urzeitliche Siedlung zu Pákozdvár. B. — 30. 53—73. — 280—281.

Márton Lajos: Egy sajátos kőkori edény-alak. K. — (Ein eigentümliches neolithisches Gefäß. B.) — 909. 154—158.

Márton Lajos: Bronzkardjaink markolatának és hüvelyének csontdíszítményei. K. — Knochenverzierungen an Griffen und Scheiden ungarischer Bronzeschwerter und Dolchen. B. — 30. 14—27. — 275—277.

Mednyánszky Dénes br.: Levele nyitrai megyei régiségekről. — (Die Altertümer aus dem Kom. Nyitra.) — 86. 154—155.

Mednyánszky Dénes br.: Vágvidéki lelőhelyekről. — (Fundorte bei der Vág.) — 87. 352—355.

Melhárd Gyula: Sopronmegyei őseletekről. — (Die urzeitlichen Funde im Kom. Somogy.) — 86. 231—233.

Melhárd Gyula: Bronzkori leletekről Somogy megyében. K. — (Bronzezeitliche Funde im Kom. Somogy. B.) — 95. 247—248.

Mihalik József: A rohácskai (Liptó m.) őstelepről. — (Die urzeitliche Siedlung von Rohácska, Kom. Liptó.) — 88. 140—147.

Mihalik József: Őskori telepről Liptó megyében. — (Eine urzeitliche Siedlung im Kom. Liptó.) — 88. 259—261.

Mihalik József: Őskori telepek Liptó megyében. K. — (Urzeitliche Siedlungen im Kom. Liptó. B.) — 91. 145—152.

Mihalik József: Őskori emlékek Ugocsa vármegyében. K. — (Urzeitliche Denkmäler im Kom. Ugocsa. B.) — 91. 410—418.

M(ihalik) J(ózsef): Az urmezői urnatemető. K. — (Das Ürnengraberfeld von Urmező. B.) — 92. 95—96.

Mihalik József: A boldogkőváraljai őskori telep. K. — (Die urzeitliche Siedlung von Boldogkőváralja. B.) — 95. 246—247.

Milleker Bódog: Törökkanizsai leletekről. — (Die Funde von Törökkanizsa.) — 93. 444—445.

Milleker Bódog: A vattinai őstelep. K. — (Die urzeitliche Siedlung von Vattina. B.) — 94. 1—6.

Milleker Bódog: Vattinai leletek a verseci múzeumban. K. — (Die Funde von Vattina im Museum zu Versec. B.) — 99. 150—182.

Milleker Bódog: Nagygáji (Torontál m.) leletekről. K. — (Die Funde von Nagygáj. B.) — 99. 412—416.

Milleker Bódog: Újabb vattinai leletek. K. — (Neuere Funde in Vattina. B.) — 902. 48—68.

Milleker Bódog: Újabb vattinai leletek. K. — (Neuere Funde von Vattina. B.) — 903. 180—190.

Miske Kálmán br.: Újabb leletek Lovasberényben. K. — (Neuere Funde in Lovasberény. B.) — 98. 317—333.

Miske Kálmán br.: A kápolnásnyéki bronzleletről (Fejér m.). — (Der Bronzefund von Kápolnásnyék.) — 98. 415—416.

Miske Kálmán br.: A magyarországi Alduna vidékéről való ősemlékek korrendi osztályozása. — (Chronologische Einteilung der an dem Unteren-Donaubiet gefundenen urzeitlichen Denkmäler.) — 909. 130—146.

Miske Kálmán br.: A magyarországi Alduna vidékéről való ősemlékek korrendi osztályozása. II. K. — (Die chronologische Einteilung der urzeitlichen Denkmäler des Unteren-Donaubietes. II. B.) — 10. 140—153.

Mogyoróssy János: A mezőberényi rég. ásatásokról. K. — (Die Ausgrabungen in Mezőberény. B.) — 85. 223—225.

Münnich Sándor: A mahalfalvi Hradiskóról. — (Hradiskó bei Mahalfalva.) — 89. 57—59.

Neudeck Gyula: Régiségekről az Alduna vidékén. K. — (Die Altertümer an der Unteren-Donau. B.) — 93. 258—259.

Nyáry Albert br.: Pilin-várhegyi konyhahulladékhelyről. — (Küchenabfälle in Pilin-Várhegy.) — 902. 350—356.

Nyáry Albert br.: Ásatás a szécsényi Kerekdombon (Nógrád m.) K. — (Ausgrabungen auf dem Kerekdomb (Hügel) bei Szécsény, Kom. Nógrád. B.) — 907. 222—231.

Nyáry Albert br.: A Pilin-várhegyi őstelep. K. — (Die urzeitliche Siedlung in Pilin-Várhegy (Burberg.) B.) — 909. 415—432.

Orosz Endre: A „Petrisi“ őstelep Szamosújvárt. K. — (Die urzeitliche Siedlung von Petris bei Szamosújvár. B.) — 901. 17—28., 146—163., 220—234.

Orosz Endre: Szamosújvár-petrisi őstelepek. — (Die urzeitlichen Funde in Szamosújvár-Petris.) — 902. 83.

Orosz Endre: Újabb leletek a petrisi őstelepről Szamosújvárt. — (Neuere Funde aus der urzeitlichen Siedlung von Petris, bei Szamosújvár.) — 994. 227—234.

Orosz Endre: Erdélyi bronzleletekről. — (Bronzefunde aus Transylvanien.) — 906. 368—375.

Paúr Iván: A höveji őshalmokról. K. — (Die Hügel von Hövej. B.) — 85. 225—231.

Pintér Sándor: Nógrádmegyei régiségekről. — (Altertümer im Kom. Nógrád.) — 86. 44—47.

Pokorny László: Sarkadvidéki régiségekről. — (Die Altertümer von Sarkad.) — 99. 259—260.

Pósta Béla: Újabb leletek a tószegi őstelepről. K. — (Neuere Funde aus der urzeitlichen Siedlung in Tószeg. B.) — 89. 144—150.

Pósta Béla: Lovasberényi (Fehér m.) urnatemető. K. — (Urnengräber in Lovasberény. B.) — 97. 304—317.

Pósta Béla: Kurticsi őstelepek (Arad m.). K. — (Die urzeitlichen Siedlungen von Kurtics. B.) — 99. 18—28.

Pulszky Ferenc: Szegedi leletek. K. — (Die Funde von Szeged. B.) — 81. 1—6.

Pulszky Ferenc: Bökény-mindszenti lelet. K. — (Der Fund von Bökény-Mindszent. B.) — 81. 201—210.

Rakovszky Ferenc: Nyitramegyei ásatásaim eredménye. K. — (Die Ergebnisse meiner Ausgrabungen im Kom. Nyitra. B.) — 88. 327—330.

Rakovszky Ferenc: Nyitramegyei ásatásaim eredménye. K. — (Die Ergebnisse der Ausgrabungen im Kom. Nyitra. B.) — 89. 385—390.

Reinecke Pál: Egy sajátzerű őskori kardidomról Magyarországon. K. — (Eine eigentümliche Schwertform aus der Urzeit in Ungarn. B.) — 97. 77.

Reinecke Pál: Tanulmányok a magyarországi bronzkor chronológiájáról. K. — (Studien über die Chronologie der Bronzezeit in Ungarn. B.) — 99. 225—251., 317—340. — Siehe: Ethn. Mitt. aus Ungarn. VI. 1898—1901. S. 1—15.

Reizner János: A rábéli leletekről. — (Die Funde von Rábé.) — 91. 46—47.

Reizner János: Rábéli ásatások. K. — (Die Ausgrabungen von Rábé. B.) — 91. 206—210.

Reizner János: Szegedvidéki leletekről. K. — (Funde bei Szeged. B.) — 91. 355—358.

Reizner János: Szeged-röszkei sírleletek. K. — (Die Gräberfunde von Szeged-Röszke. B.) — 92. 161—168.

Reizner János: A tömörkényi (Csongrád m.) bronzleletről. K. — (Der Bronzefund von Tömörkény, Kom. Csongrád. B.) — 98. 265—267.

Reizner János: Közlemények a Szeged városi múzeumból. K. — (Mitteilungen aus dem Museum zu Szeged. B.) — 99. 183—190.

Reizner János: Sasüllési és szőregi leletekről. K. — (Die Funde von Sasüllés und Szőreg. B.) — 903. 43—50.

Reizner János: Lebői, öthalmi és óbébai ásatások. K. — (Die Ausgrabungen in Lebő, in Óbéba und auf dem Öthalom. B.) — 904. 76—88.

Récsey Viktor: A borsodharsányi őskori leletről. K. — (Die urzeitliche Siedlung von Borsodharsány. B.) — 96. 62—66.

Récsey Viktor: Bronzkori leletekről Hont- és Nógrád megyében. K. — (Funde aus der Bronzezeit in den Komitaten Hont und Nógrád. B.) — 91. 353—355.

Récsey Viktor: Őskori emlékek Esztergom vidékéről. K. — (Urzeitliche Denkmäler bei Esztergom. B.) — 92. 342—346.

Récsey Viktor: A Bőny-rétalapi urnatemető. K. — (Das Urnengräberfeld von Bőny-Rétalap. B.) — 98. 287—288.

Récsey Viktor: Őskori emlékek ásatásáról Bakonybélben. K. — (Urzeitliche Funde in Bakonybél. B.) — 900. 84—87.

Récsey Viktor: Egy bakonyromándi urnaleletről. K. — (Ein Urnenfund von Bakonyrománd. B.) — 901. 57—60.

Roska Márton: Adatok Erdély bronzkorához. K. — Beiträge zu der Bronzezeit Siebenbürgens. B. — 37. 141—145. — 230—231.

Sági János: Östelep a Balaton partján. K. — (Urzeitliche Siedlung am Ufer des Balatons. B.) — 909. 342—354.

Sándorfi Nándor: A csejtei őstelepről. — (Die urzeitliche Siedlung von Csejte.) — 92. 245.

Sándorfi Nándor: Szomolányi ásatások. K. — (Die Ausgrabungen in Szomolány. B.) — 96. 109—118.

Sinka Ferenc: A garamkövesdi őstelepről. K. — (Die urzeitliche Siedlung von Garamkövesd. B.) — 12. 368—374.

Skutil J.: Magyar őskori leletek a brünni Mährisches Landesmuseum-ban. K. — Drei ungarische prähistorische Funde in dem Mährischen Landesmuseum. B. — 37. 145—146. — 231.

Sötér Ágost: Mosonyszolnok és mosonyjessehofi bronzkori leletek. K. — (Die Bronzefunde von Mosonyszolnok und Mosonyjessehof. B.) — 92. 207—212.

Sötér Ágost: Illmitzi sírok. — (Die Gräber von Illmitz.) — 96. 288.

Sötér Ágost: A gátai ásatásról. K. — (Die Ausgrabungen in Gáta. B.) — 98. 147—152.

Sötér Ágost: A gátai ásatás folytatásáról. K. — (Die Ausgrabungen in Gáta. B.) — 99. 47—56.

Szabó István: A pincehelyi régiségekről. — (Die Altertümer von Pincehely.) — 85. 337.

Szárász Antal: Az Egger-féle régiséggyűjtemény. K. — (Die Egger'sche Altertümersammlung. B.) — 91. 320—330.

Szelle Zsigmond: Dunaföldvári és böleskei ásatásokról. — (Die Ausgrabungen von Dunaföldvár und Böleske.) — 93. 351—354.

Szelle Zsigmond: A dunaföldvári urnatemetőről. — (Das Urnengräberfeld von Dunaföldvár.) — 94. 63—65.

Szelle Zsigmond: A legújabb urnatemető Dunaföldváron és a paksi rom. — (Das neueste Urnengräberfeld in Dunaföldvár und die Ruine von Paks.) — 94. 361—365.

Szendrei János: Borsod megye őstelepei. K. — (Die urzeitlichen Siedlungen im Kom. Borsod. B.) — 83. 109—137.

Szendrei János: A lajtaújfalusi lelet. K. — (Der Fund von Lajtaújfalu. B.) — 89. 230—232.

Temesváry János: Szolnokdobokamegyei leletek. K. — (Funde im Kom. Szolnokdoboka. B.) — 97. 97—107.

Temesváry János: Szolnokdobokamegyei újabb leletekről. — (Neuere Funde im Kom. Szolnokdoboka.) — 97. 433—435.

Téglás Gábor: Öntőminta a csáklyai telepről. K. — (Giessform aus der Siedlung von Csáklya. B.) — 88. 93—94.

Téglás Gábor: Óskori aranyékszer Várhelyről. — (Der goldene Schmuck von Várhely.) — 90. 446.

Téglás Gábor: A történelemelőtti Dáciáról. — (Das vorgeschichtliche Dazien.) — 92. 403—410.

Téglás Gábor: Bronzkarperec az aldunai Kozla telep, illetőleg Gospodin-Dojka zuhatag mellől. K. — (Bronzener Armring von der Siedlung Kozla d. h. von dem Wasserfall Gospodin-Dojka an der Unteren-Donau. B.) — 95. 447—448.

Téglás István: Óskori sírokban talált edényekről Torda-Aranyos vármegyében. — (Urzeitliche Gefässe aus Gräbern im Kom. Torda-Aranyos.) — 902. 405—406.

Téglás István: Mikesi leletekről (Aranyos-Torda m.). — (Die Funde von Mikes, Kom. Aranyos-Torda.) — 903. 277—278.

Téglás István: Réz és bronzbalták Torda vidékéről. K. — Haches en bronze et en cuivre de Torda. B. — 14. 56—58. — 72.

Tomka Gyula: Zólyom vármegye őstelepei. — (Die urzeitlichen Siedlungen im Kom. Zólyom.) — 91. 296—301.

Tompa Ferenc: Magyarország és Szilézia bronzkori kulturájának kapcsolatai. K. — Die bronzezeitlichen Verbindungen Ungarns und Schlesiens. B. — 23—26. 70—84. — 291—293.

Tompa Ferenc: Újabb szerzemények a Nemzeti Múzeum óskori gyűjteményében. I. A hangospusztai lelet. II. A felsőzsidi lelet. — Neue Erwerbungen der prähistorischen Abteilung des Nationalmuseums. I. Der Goldfund von Hangospusztá. II. Der Goldfund von Felsőzsid. — 28. 202—204., 204—207. — 344—345.

Tompa Ferenc: A hatvani bronzkori lakótelep. — Eine bronzezeitliche Ansiedlung in Hatvan. — 34. 133—134. — 206.

Tompa Ferenc: Bronzkori lakótelep Hatvanban. K. — Eine bronzezeitliche Siedlung in Hatvan. B. — 35. 16—34. — 241—242.

Tömörkény István: A bilisitsi ásatásokról (Szeged-Alsótanya.) — (Ausgrabungen in Bilisits bei Szeged.) — 903. 50—54.

Tömörkény István: Kötörési leletről. K. — (Die Funde von Kötörés. B.) — 904. 414—417.

Tömörkény István: Bilisicsi és egyéb újabb leletekről. — (Neuere Funde von Bilisics und von anderen Fundorten.) — 905. 251—257.

T(ömörkény) I(stván): Ásatás a rábái Ankaszigeten. — (Ausgrabung in Ankasziget (Anka-Insel), bei Rábé.) — 908. 287.

Török Aurél: Szeged és vidékén végzett ásatásairól. — (Ausgrabungen bei Szeged.) — 85. 149.

Valkó Arisztid: A solymári vár története és ásatása. K. — Die Ausgrabung der Burg Solymár. B. — 32—33. 178—179. — 223.

Valkó Arisztid: Solymár-vár újabb ásatási eredményei. K. — Die neuere Ausgrabungen in Solymár. — 34. 164—165. — 212.

Vancsó Gyula: A forrai-nagyíratosi urnatemetőről. — (Das Urnengräberfeld von Forrai-Nagyíratos.) — 91. 47—50.

Vásárhelyi Géza: Hamvedrekről az ócsai urnatemetőből. K. — (Die Urnen des Urnengräberfeldes von Ócsa. B.) — 97. 258—259.

Vásárhelyi Géza: Újabb régiségi leletekről Pest megye Tinnye község területén és annak vidékén. — (Neuere Funde in Tinnye und in seiner Umgebung, Kom. Pest.) — 909. 256—258.

Végh Kálmán Mátyás: A tiszakeszi urnasírról. — (Urnengrab in Tiszakeszi.) — 904. 408—409.

Wosinszky Mór: Levele lengyeli ásatásairól. — (Die Ausgrabungen von Lengyel.) — 87. 171—173.

Wosinszky Mór: A kölesdi őstelep (Tolna m.). K. — (Die urzeitliche Siedlung von Kölesd, Kom. Tolna. B.) — 89. 34—44.

Wosinszky Mór: Rácegresi leletekről. K. — (Die Funde von Rácegres. B.) — 91. 50—56.

Wosinszky Mór: Ásatások Gerjenben. — (Ausgrabungen in Gerjen.) — 91. 301—312.

Wosinszky Mór: Gerjeni ásatások 1891-ben. — (Die Ausgrabungen in Gerjen im Jahre 1891.) — 92. 212—220.

Wosinszky Mór: A gerjeni ásatások 1892-ben. K. — (Die Ausgrabungen in Gerjen im Jahre 1892. B.) — 94. 6—18.

Wosinszky Mór: Alsónyéki ásatások. K. — (Die Ausgrabungen von Alsónyék. B.) — 94. 296—301.

Wosinszky Mór: Mélyítettű őskori edényekről. — (Die urzeitliche inkrustierte Keramik.) — 903. 412—413.

X.: Egy díszes bronzkori csákány. K. — (Ein gezielter Streithammer aus der Bronzezeit. B.) — 85. 283—284.

X.: Lengyelfalvi aranyelet. — (Der Goldfund von Lengyelfalva.) — 90. 94.

X.: Szigligeti és pappi bronzlelet. — (Die Bronzefunde von Szigliget und Papp.) — 97. 456.

X. Y.: Somogymegyei régiségek. K. — (Altertümer im Kom. Somogy. B.) — 95. 442—444.

X. Y.: Nagyerdei leletek. — (Die Funde von Nagyerde.) — 96. 189.

Y.: Hazai bronzkori tárgyak vegyelemzése. — (Chemische Untersuchung der ungarischen bronzzeitlichen Werkzeuge.) — 89. 443—444.

— z.: Zombor-sáponyai leletek. — (Die Funde von Zombor-Sáponya.) — 98. 188—190. ?

— —: Verebélyi leletek. — (Funde von Verebély.) — 94. 93.

— —: Kishéri (Komárom m.) régiségek. K. — (Altertümer von Kishér, Kom. Komárom. B.) — 95. 379—380.

— —: A Zombor-sáponyai lelet ügyében. — (Der Fund von Zombor-Sáponya.) — 98. 286. ?

Régibb vaskor. — Die ältere Eisenzeit.

I.

Alapi Gyula: A hetényi (Komárom m.) bronzkés. K. — (Das Bronzemesser von Hetény, Kom. Komárom. B.) — 12. 380.

Alföldi András: Magyarországi vonatkozású régészeti anyag a külföldön. K. — Ungarländische Beziehungen im archaologischen Material des Auslandes. B. — 23—26. 257—259. — 348.

Bella Lajos: A Sopron melletti Purgstall préhisztorikus földvára és sírhalmairól. K. — (Die prähistorische Erdschanze und die Grabhügel in Purgstall bei Sopron. B.) — 88. 354—360.

Bella Lajos: Újabb soproni őseletekről. K. — (Neuere urzeitliche Funde in Sopron. B.) — 89. 357—366.

Bella Lajos: Néhány soproni leletről. K. — (Einige Denkmäler aus Sopron. B.) — 91. 57—61.

Bella Lajos: A varishegyi urnáról. — (Die Urne von Varishegy.) — 91. 167—170.

Bella Lajos: A varishegyi urnáról. K. — (Die Urne von Varishegy. B.) — 91. 256—257.

Bella Lajos: A Sopron melletti Purgstall földvára és urnatemetője. K. — (Die Erdschanze und das Urnengräberfeld von Purgstall bei Sopron. B.) — 91. 313—320.

Bella Lajos: Újabb purgstalli leletek. K. — (Neuere Funde auf dem Purgstall. B.) — 92. 221—227.

B(ella) L(ajos): Soproni ásatások. K. — (Die Ausgrabungen im Sopron. B.) — 92. 320—326.

Bella Lajos: Petőházi leletekről. — (Die Funde von Petőháza.) — 92. 346—347.

Bella Lajos: Két purgstalli edény. K. — (Zwei Gefässe von Purgstall. B.) — 93. 26—28.

(*Bella Lajos*): Újabb ásatás a soproni Purgstallon. — (Neuere Ausgrabung im Purgstall bei Sopron.) — 94. 448.

Bella Lajos: A balfi lelet. (Sopron m.) K. — (Der Fund von Balf, Kom. Sopron. B.) — 10. 39—43.

Börzsönyi Arnold: Györmegyei emlékek a hallstatti korszakból. K. — (Denkmäler aus der Hallstattzeit im Kom. Győr. B.) — 909. 245—253.

Csoma József: Zsujtai bronzlelet. K. — (Der Bronzefund von Zsujta. B.) — 85. 9—16.

Darnay Kálmán: Levele a csabrendeki leletekről. K. — (Die Funde von Csabrendek. B.) — 87. 173—174., 175.

Darnay Kálmán: Zalamegyei bronzleletek. — (Die Bronzefunde aus dem Kom. Zala.) — 89. 176—177.

Darnay Kálmán: Nyomok a dabroni urnatemetőből. — (Das Urnen-gräberfeld von Dabron.) — 89. 352—353.

Darnay Kálmán: Sümegvidéki leletekről. — (Die Funde bei Sümeg.) — 91. 63—64.

Darnay Kálmán: Kisapáti bronzkincs. K. — (Der bronzene Schatzfund von Kisapáti. B.) — 97. 116—127.

Darnay Kálmán: Sümegvidéki leletekről. K. — (Funde bei Sümeg. B.) — 97. 350—356.

Darnay Kálmán: Rezihegyi bronzlelet. — (Der Bronzefund von Rezi-hegy.) — 97. 456.

Darnay Kálmán: A csabrendeki diadémáról. K. — (Das Diadem von Csabrendek. B.) — 901. 432—435.

Darnay Kálmán: A dályai urnatemető. K. — (Das Urnengräberfeld in Dálya. B.) — 903. 30—37.

Darnay Kálmán: Somlyói (Zala m.) leletekről a hallstatti korból. K. — (Die Funde aus der Hallstattzeit in Somlyó, Kom. Zala. B.) — 904. 71—76.

Darnay Kálmán: Sírleletekről a vaskorból. 1. Badaacsonyi kelta sírok. 2. Hallstatti kori lovassír egy maroscsapói halomban. K. — (Eisenzeitliche Gräberfunde. 1. Die keltischen Gräber von Badaacsony. 2. Ein Reitergrab aus der Hallstattzeit in einem Hügel von Maroscsapó. B.) — 909. 163—168.

Darnay Kálmán: Az uzsavölgyi bronzkincs. K. — (Der Bronzeschatz von Uzsá-Tal. B.) — 10. 426—431.

Darnay Kálmán: Leletek a szalaeska-i barbár kelta pénzverő és öntő-műhely területéről. K. — (Funde aus der keltischen Münzstätte und Giesserei von Szalaeska. B.) — 12. 155—168.

Darnay Kálmán: Somlyói szobrocska a régibb vaskorból. K. — Statuette de l'âge du fer à Somlyó. B. — 13. 408—411. — 471.

Darnay Kálmán, Kleisl Károly, Száraz Antal: Két Nagysomló mel-léki lelet a hallstatti korból. K. — (Zwei Funde aus der Hallstattzeit bei Nagysomló. B.) — 95. 317—324.

Daróczy Zoltán: Románbogsányi bronzkori leletről. — (Bronzezeitliche Funde in Románbogsány.) — 904. 353—354.

Dörner Kálmán: Csabrendeki ásatás. K. — (Die Ausgrabung von Csab-rendek. B.) — 84. 227—232.

Dömötör László: A brádi bronzleletről. K. — (Der Bronzefund von Brád. B.) — 92. 70.

Farkas Sándor: Szentesi lelet. — (Fund von Szentes.) — 88. 384.

Farkas Sándor: Csongrádi bronzkori leletről. — (Der Bronzefund von Csongrád.) — 90. 356.

Fetzer János Ferenc: Szilágysági leletekről. — (Die Funde aus dem Kom. Szilágy.) — 10. 69—71.

Frey Imre: A kisköszegi bronzlelet. K. — (Der Bronzefund von Kisköszeg. B.) — 905. 189—191.

Frey Imre: Kisköszegi és mátételkei leletekről. K. — (Die Funde von Kisköszeg und Mátételke. B.) — 905. 257—260.

Frey Imre: Két kisköszegi cserépedényről. K. — (Die Tongefässe von Kisköszeg. B.) — 905. 423—424.

Gr. N.: Madáridomú csüngődísz. K. — (Vogelförmige Hängezierde. B.) — 98. 448.

Gubitz Kálmán: A zombori (sáponyapusztai) bronzleletről és a kladovói kincséről. K. — (Der Bronzefund von Sáponyapuszta bei Zombor und der Schatz von Kladovó. B.) — 908. 262—265.

Gohl Ödön: Régiségek a szabadkai főgimnázium gyűjteményében. K. — (Altertümer in der Sammlung des Gymnasiums zu Szabadka. B.) — 95. 312—315.

Halavács Gyula: A németbogsáni őskori leletekről. K. — (Die urzeitlichen Funde von Németbogsán. B.) — 87. 49—52.

H(am)p(e)l (József): Szendrőládi bronzlelet. K. — (Der Bronzefund von Szendrőlád. B.) — 85. 308—310.

H(am)p(e)l (József): Sajó- és rimavidéki bronzleletek. K. — (Bronzefunde an der Sajó und Rima. B.) — 86. 11—21.

Hampel József: Szerkesztői megjegyzés a csabrendeki leletek dolgában. — (Bemerkungen des Schriftleiters über die Funde zu Csabrendek.) — 87. 174.

H(am)p(e)l (József): Forrói bronzlelet. K. — (Der Bronzefund von Forró. B.) — 90. 146—148.

H(am)p(e)l (József): Nagydémi bronzlelet. K. — (Der Bronzefund von Nagydém. B.) — 93. 131—133.

H(am)p(e)l (József): Két őskori bronzlelet Bihar megyéből. K. — (Zwei Bronzefunde aus dem Kom. Bihar. B.) — 94. 193—198.

H(am)p(e)l (József): Három dunántúli bronzlelet. K. — (Drei Bronzefunde in Transdanubien. B.) — 95. 97—115.

H(am)p(e)l (József): Az aranyosi és ördögösfüzesi őskori bronzleletek. K. — (Die bronzzeitlichen Funde von Aranyos und Ördögösfüzes. B.) — 95. 193—201.

H(amp)el József: Biharmegyei bronzlelet. K. — (Der Bronzefund vom Kom. Bihar. B.) — 96. 383—384.

h. (Hampel József): Dunántúli bronzlelet. K. — (Der Bronzefund in Transdanubien. B.) — 98. 82—85.

Hoernes Móric: Őskori és római leletek Magyarországból a bécsi udvari természettudományi múzeumban. K. — (Urzeitliche und römische Funde aus Ungarn

in der Naturhistorischen Sammlung des Wiener Hofmuseums. B.) — 904. 204—211.

Janicsék József: Bronzkés Prószeletről (Liptó m.). — (Ein Bronzemesser von Prószele, Kom. Liptó.) — 13. 77—78.

Jósa András: A piricsői bronzleletről. K. — (Der Bronzefunde von Pirics. B.) — 92. 352—354.

Jósa András: Szabolcsmegyei bronzleletekről. K. — (Bronzefunde im Kom. Szabolcs. B.) — 93. 165—170.

Jósa András: A vissi aranyeletről. — (Der Goldfund von Viss, Kom. Szabolcs.) — 93. 443.

Jósa András: A kántorjánosi (Szatmár m.) bronzleletről. — (Der Bronzefund von Kántorjánosi, Kom. Szatmár.) — 94. 249—250.

Jósa András: A kántorjánosi leletnek második részlete. — (Die zweite Hälfte des Fundes von Kántorjánosi.) — 94. 355.

Jósa András: A kemecsei bronzleletről. — (Der Bronzefund von Kemecse.) — 96. 146—148.

Jósa András: A taktakenézi bronzleletről. K. — (Der Bronzefund von Taktakenéz. B.) — 902. 274—280.

Jósa András: Szabolcsmegyei bronzkardokról. K. — (Die Bronzeschwerter aus dem Kom. Szabolcs. B.) — 906. 278—282.

Juhász László: Baranyamegyei régiségekről. K. — (Funde aus dem Kom. Baranya. B.) — 96. 157—159.

K(árpáti) Kelemen: Levele a sárvári törőről. K. — (Der Dolch von Sárvár. B.) — 86. 233—234.

Kárpáti Kelemen: A velemi bronzlelet. K. — (Der Bronzefund von Velem. B.) — 96. 295—304.

K(árpáti) K(elemen): Velemi lelet. K. — (Der Fund von Velem. B.) — 98. 188.

Kiss Lajos: Az ófehértói arany kincslelet. K. — Der Goldfund von Ófehértó. B. — 23—26. 241—245. — 346—347.

Kleiszl Károly: Levele a nagysomlói őskori leletekről. — (Urzeitliche Funde von Nagysomló.) — 85. 115—117.

Kleiszl Károly, Száraz Antal, Darnay Kálmán: Két Nagysomló melléki lelet a hallstatti korból. K. — (Zwei Funde aus der Hallstattzeit bei Nagysomló. B.) — 95. 317—324.

Kohlbach Bertalan: A simonfai bronzleletről a kaposvári állami főgimnázium gyűjteményében. K. — (Der Bronzefund von Simonfa, in Gymnasium zu Kaposvár. B.) — 900. 79—80.

Kohlbach Bertalan: A szőládi leletekről. K. — (Die Funde von Szőlád. B.) — 903. 413—416.

Kohlbach Bertalan: Tekereses bronzfibuláról a simonfai kincsleletből. — (Eine mit Spiralen versehene Bronzefibel aus dem Schatzfund von Simonfa.) — 904. 174.

Kovács Albert: Őskori aranykarika. K. — (Urzeitlicher Goldring. B.) — 95. 379.

Kubinyi Miklós: Felsőkubini urnatemető. K. — (Das Urnengräberfeld von Felsőkubin. B.) — 82. 274—285.

Kubinyi Miklós: A komjátnai bronzlelet. K. — (Der Bronzefund von Komjátna. B.) — 87. 385—392.

Kubinyi Miklós: Pótló közlése a komjátnai bronzleletről. K. — (Ergänzungen zum Bronzefund von Komjátna. B.) — 88. 257—259.

Kubinyi Miklós: A liptószentmártoni kardleletről. K. — (Das Schwert von Liptószentmárton. B.) — 90. 357—359.

Kubinyi Miklós: Krasznahorkai bronzlelet. K. — (Der Bronzefund von Krasznahorka. B.) — 92. 151—161.

Kubinyi Miklós: Az árvaváraljai urnatemetőről. K. — (Das Urnengräberfeld von Árvaváralja. B.) — 98. 404—407.

Kubinyi Miklós: Az isztebnei bronzleletről. K. — (Der Bronzefund von Isztebne. B.) — 902. 342—345.

Lehóczky Tivadar: Lázárpataki bronzlelet. K. — (Der Bronzefund von Lázárpatak. B.) — 85. 183—188.

Lehóczky Tivadar: A romocsaházai őskori aranyelettről. — (Der Goldfund von Romocsaháza.) — 86. 234.

Lehóczky Tivadar: Bereg- és ungmegyei leletekről. K. — (Die Funde in den Komitaten Bereg und Ung. B.) — 87. 174—178.

Lehóczky Tivadar: Borsán és Hetében talált bronz régiségek. (Bronzefunde in Borsa und in Hete.) — 88. 256—257.

Lehóczky Tivadar: Sztánfalvai és árdánházai bronzkardokról. K. — (Die Bronzeschwerter von Sztánfalva und Árdánháza. B.) — 88. 428—433.

Lehóczky Tivadar: A dankófalvai bronzleletről. K. — (Der Bronzefund von Dankófalva. B.) — 92. 349—352.

Lehóczky Tivadar: Beregmegyei régiségekről. K. — (Die Altertümer im Kom. Bereg. B.) — 93. 260—262.

Lehóczky Tivadar: Ungmegyei régiségekről. — (Altertümer im Kom. Ung.) — 93. 442—443.

Lehóczky Tivadar: Bereg- és hevesmegyei leletekről. — (Die Funde in den Komitaten Bereg und Heves.) — 94. 160—163.

Lehóczky Tivadar: Feketepataki bronzlelet. — (Der Bronzefund von Feketepatak.) — 94. 278—279.

Lehóczky Tivadar: Ungmegyei bronztárgyak. — (Bronzewerkzeuge aus dem Kom. Ung.) — 94. 447.

Lehóczky Tivadar: Beregmegyei régiségek. — (Altertümer aus dem Kom. Bereg.) — 96. 304—310.

Lehóczky Tivadar: Emlékek a régibb vaskorból Munkács környékén. K. — (Denkmäler aus der älteren Eisenzeit bei Munkács. B.) — 901. 138—146., 198—220., 335—344.

Lehóczky Tivadar: Új bronzkori leletekről. 1. Bótrágyi lelet. 2. Iglinczi lelet. 3. Pécsi lelet. — (Neuere bronzzeitliche Funde. 1. Der Fund von Bótrágy. 2. Der Fund von Iglinc. 3. Der Fund von Pécs.) — 905. 59—62.

Lehóczky Tivadar: Újabban előkerült bronzkori leletek. — (Neugefundene bronzzeitliche Denkmäler.) — 905. 424—428.

Lehóczky Tivadar: Bereg- és ungmegyei leletek a bronzkorból. — (Bronzezeitliche Funde in den Komitaten Bereg und Ung.) — 10. 255—262.

Lesziák Andor: A barcikai lelet. — (Der Fund von Barcika.) — 905. 448.

Márton Lajos: A féregyházi őskori aranylelet. K. — (Der Goldfund von Féregyháza. B.) — 907. 57—68.

Márton Lajos: Az ottlakai őskori aranykincs. K. — (Der Goldschatz von Ottlaka. B.) — 909. 405—414.

Márton Lajos: A magyarhoni fibulák osztályozása. K. — (Die Einteilung der ungarländischen Fibeln. B.) — 11. 329—352.

Márton Lajos: A magyarhoni fibulák osztályozása. Hallstattkor fibula típusai. K. — Classification des Fibules de la Hongrie. B. — 13. 141—159., 195—209., 327—340. — 286., 390.

Mihalik József: A sonkádi bronzkardról. K. — (Das Bronzeschwert von Sonkád. B.) — 91. 56—57.

Mihalik József: Egy máramarosmegyei bronzkard. — (Ein Bronzeschwert aus dem Kom. Máramaros.) — 92. 94.

Mihalik József: A tornyosnémeti bronzlelet. K. — (Das Bronzefund von Tornyosnémeti. B.) — 94. 18—20.

Mihalik József: Urmezei és csarnatói ásatásaim eredménye. K. — (Das Ergebnis meiner Ausgrabungen in Urmező und Csarnató. B.) — 95. 116—125.

Mihalik József: Boldogkőújfalusi bronztör. K. — (Der Bronzedolch von Boldogkőújfalu. B.) — 98. 76—77.

Milleker Bódog: A károlyfalvai bronzkincséről. K. — (Der Bronzeschatz von Károlyfalva. B.) — 96. 252—254.

Miske Kálmán br.: Velei régiségekről. K. — (Die Altertümer von Velei. B.) — 96. 250—252.

Miske Kálmán br.: Edények és bronzemlékek a velemszentvidi őstelepről. K. — (Gefässe und Bronzegegenstände von Velemszentvid. B.) — 97. 290—304.

Miske Kálmán br.: Fűző- és varrótüskék a velemszentvidi telepről. K. — (Schnür- und Nähnadeln aus der Siedlung von Velemszentvid. B.) — 98. 25—29.

Miske Kálmán br.: Régiségek Velemszentvidről. K. — (Altertümer aus Velemszentvid. B.) — 98. 138—146.

Miske Kálmán br.: Felsőszentlászlói bronzleletről (Sopron m.). K. — (Der Bronzefund von Felsőszentlászló. B.) — 99. 60—62.

Miske Kálmán br.: Egy őskori bronzszobrocskáról. K. — (Eine urzeitliche Bronzestatuetten. B.) — 908. 266—268.

Nees Mechtildis: A tibolddaróci kincslelet. K. — Eine Depotfund aus Tibolddaróc. B. — 32—33. 164—174. — 213—223.

Orosz Endre: A papfalvi bronzleletről (Kolozs m.). — (Der Bronzefund von Papfalva, Kom. Kolozs.) — 907. 73—76.

Orosz Endre: Az apahidai „Réti őstelep“ (Kolozs m.). — (Die urzeitliche Siedlung bei Apahida, Kom. Kolozs.) — 908. 172—179.

Pintér Sándor: Egy dolyányi bronzleletről. K. — (Ein Bronzefund von Dolyán. B.) — 91. 253—255.

Pintér Sándor: Az ecsegi bronzleletről (Nógrád m.). K. — (Der Bronzefund von Ecseg. B.) — 99. 56—60.

Pulszky Ferenc: Aranyelet (Somogyomon). K. — (Goldfund in Somogyom. B.) — 81. 133—136.

Reinecke Pál: Emlékek a hallstatti kor legelejéről. K. — (Denkmäler der Früh-Hallstattzeit. B.) — 97. 385—391.

Reiner Zsigmond: Vizaknai leletek. K. — (Die Funde von Vizakna. B.) — 87. 157—159.

Reiner Zsigmond: Az ispánlaki bronzlelet. K. — (Der Bronzefund von Ispánlak. B.) — 88. 10—25.

Reizner János: Szegedvidéki leletekről. K. — (Funde bei Szeged. B.) — 91. 355—358.

Reizner János: Lebői, öthalmi és óbébai ásátások. K. — (Die Ausgrabungen in Lebő, in Óbéta und auf dem Öthalom. B.) — 904. 76—88.

Récsey Viktor: A legújabb soproni ásátásokról. — (Die neuesten Ausgrabungen in Sopron.) — 88. 147—149.

Récsey Viktor: Római castrum Tokodon és újabb régészeti leletek Esztergom és Hont megyében. K. — (Römisches castrum in Tokod und neuere Funde in den Kom. Esztergom und Hont. B.) — 94. 65—70.

Récsey Viktor: Pannonhalma tövében elterülő Pannonia nevű római község és legújabb ásátásaim összefüggése. K. — (Die römische Gemeinde Pannonia bei Pannonhalma und meine neuesten Ausgrabungen. B.) — 97. 193—204.

Roska Márton: A székelyhidi őskori aranyelet. K. — Der Goldfund von Székelyhíd. B. — 29. 41—44. — 324.

Roska Márton: A székelyhidi őskori aranyelet. K. — Der Goldfund von Székelyhíd. B. — 31. 251—252. — 348.

Sándorfi Nándor: A szomolányi őstelepről. K. — (Die urzeitliche Siedlung von Szomolány. B.) — 90. 66—71.

Sennovitz Gyula: Geszti leletekről. K. — (Die Bronzefunde von Geszt. B.) — 902. 281—283.

Szárász Antal, Darnay Kálmán, Kleiszl Károly: Két Nagysomló melletti lelet a hallstatti korból. K. — (Zwei Funde aus der Hallstattzeit bei Nagysomló. B.) — 95. 317—324.

Széchenyi Béla gr.: A pölöskei bronzleletről. — (Der Bronzefund von Pölöske.) — 87. 57—58.

Téglás Gábor: A potsági (Aranyos m.) bronzleletről. K. — (Der Bronzefund von Potság, Kom. Aranyos. B.) — 86. 148—151.

Téglás István: A kolozsvári bronzleletről. — (Der Bronzefund von Kolozsvár.) — 88. 353—354.

Téglás Gábor: A történelemelőtti Dáciáról. — (Das vorgeschichtliche Dazien.) — 92. 403—410.

Téglás István: A torockószentgyörgyi torques. K. — (Die Torques von Torockószentgyörgy. B.) — 903. 304.

Thomka Gyula: Libetbányai bronzlelet. — (Der Bronzefund von Libetbánya.) — 98. 379—380.

Tompa Ferenc: Az angyalföldi kincslelet. K. — Der Goldfund von Angyalföld. B. — 28. 54—62. — 306—311.

Tompa Ferenc: Újabb szerzemények a Nemzeti Múzeum őskori gyűjteményében. I. A hangospusztai lelet. II. A felsőzsidi lelet. — Neue Erwerbungen der prähistorischen Abteilung des Nationalmuseums. I. Der Goldfund von Hangospuszt. II. Der Goldfund von Felsőzsid. — 28. 202—204, 204—207. — 344—345.

Tompa Ferenc: Adatok az őskori aranykereskedelemhez. K. — Beiträge zur Kenntnis der urgeschichtlichen Goldhandels. B. — 37. 49—56. — 203—204.

Undset Ingvald: Az orosz lelet és a magyarországi bronzleletek. K. — (Der Fund von Oroszi und die ungarländischen Bronzefunde. B.) — 84. 200—208.

Vásárhelyi Imre: A gyermeli bronzleletről. K. — (Der Bronzefund von Gyermel. B.) — 89. 62—66.

Wosinszky Mór: A bonyhádvidéki bronzlelet. K. — (Der Bronzefund von Bonyhád. B.) — 90. 29—42.

— —: Nagydémi bronzlelet. — (Der Bronzefund von Nagydém.) — 92. 383—384.

— —: Bethlensvidéki régiségek. — (Altertümer aus der Umgebung von Pethlen.) — 95. 283—285.

— —: A tugári fémkard. K. — (Der Bronzeschwert von Tugár. B.) — 95. 444—445.

— —: Velei bronzszobrocskák. K. — (Die Bronzestatuetten von Velem. B.) — 98. 79—80.

II.

Csallány Gábor: Újabb három érdekes lelet a szentesi múzeumban. K. — (Drei neuere interessanten Funde im Museum zu Szentes. B.) — 10. 89—93.

Csoma József: A monaji halomról. K. — (Der Hügel von Monaj. B.) — 87. 60—65.

Darnay Kálmán: Sümegvidéki szkíta leletekről. K. — (Die skythischen Funde bei Sümeg. B.) — 901. 369—372.

Felvinczi Takács Zoltán: A belsőázsiai népek művészetének alapformáihoz. K. — Zu den Grundformen der Kunst der innerasiatischen Völker. B. — 15. 65—79. — 6—8.

Fettich Nándor: A tápiószentmártoni aranyszarvas. K. — Der Goldhirsch von Tápiószentmárton. B. — 27. 138—145. — 312—318.

Fettich Nándor: Adatok az ősgermán állatornamentumok II. stílusának eredetkérdéséhez. K. — Beiträge zum Entstehungsproblem des altgermanischen II. Stiles. — 29. 68—110. — 328—358.

Hampel József: Szkítiai emlékek Magyarországon. K. — (Skythische Denkmäler in Ungarn. B.) — 93. 385—407. — Siehe: Ethn. Mitt. aus Ungarn. IV. 1895. S. 1—26.

Herepey Károly: A nagyenyedi múzeum némely régiségeiről. K. — (Einige Altertümer des Museums von Nagyenyed. B.) — 97. 63—68.

Herepey Károly: Szkíta leletek. K. — (Skythische Funde. B.) — 97. 325—329.

Herepey Károly: A nagyenyedi szkíta leletek és emlékek folytatásáról. K. — (Skythische Funde in Nagyenyed. B.) — 98. 267—269.

Márton Lajos: Szkíta aranylelet gyomai halomsírból. K. — (Der skythische Goldfund aus einem Hügel in Gyoma. B.) — 905. 234—240.

Márton Lajos: Szkíta sírleletek Gyöngyösön. K. — (Skythische Grabfunde in Gyöngyös. B.) — 908. 37—54.

Milleker Bódog: A verseci múzeum régiségeiről. K. — (Altertümer des Museums zu Versec. B.) — 98. 407—415.

Nagy Géza: Az aldobolyi kardról. K. — (Das Schwert von Aldoboly. B.) — 86. 234—238.

Nagy Géza: Szkíta-szarmata maradványok a magyar viseletben. K. — (Skythisch-sarmatische Überbleibsel in der ungarischen Tracht. B.) — 901. 110—118.

Nagy Géza: Szkíta leletek. K. — Trouvailles scythiques. B. — 13. 295—318. — 389—390.

Nagy Géza: A berceli (Szaboles m.) szkíta lelet. K. — Skythische Altertümer aus Berceel, Kom. Szaboles. B. — 15. 135—136. — 21.

Pósta Béla: A Hatvan-boldogi ásatások. K. — (Ausgrabungen in Hatvan-Boldog. B.) — 95. 1—26.

Reinecke Pál: Magyarországi szkíta régiségek. K. — (Skythische Altertümer in Ungarn. B.) — 97. 1—27. — Ethn. Mitt. aus Ungarn. VI. 1898. S. 1—26.

Sándorfi Nándor: A szomolányi (Pozsony m.) őstelepről. — (Die urzeitliche Siedlung von Szomolány, Kom. Pozsony.) — 89. 420—423.

Sándorfi Nándor: A szomolányi őstelepről. K. — (Die urzeitliche Siedlung von Szomolány. B.) — 90. 66—71.

Smirnoff J.: Néhány „skythiai“ régiség. K. — (Einige skythische Altertümer. B.) — 94. 385—388.

T(é)g(lás Gábor): Pókafalvai bronztükrök. — (Der Bronzespiegel von Pókafalva.) — 88. 185—186.

Téglás Gábor: Erdélyi szkíta tükrök. K. — Trouvailles scythiques. B. — 13. 318—327. — 389—390.

Téglás István: Az oláhzsákodi bronztükrőről. K. (Der Bronzespiegel von Oláhzsákod. B.) — 94. 356—357.

Téglás István: Aranyosrákosi régiségekről. — (Die Altertümer von Aranyosrákos.) — 99. 351—352.

Újabb vaskor. — Die jüngere Eisenzeit.

Bella Lajos: Újabb soproni őseletekről. — (Neuere urzeitliche Funde in Sopron.) — 89. 357—366.

Bella Lajos: Soproni leletekről. K. — (Die Funde von Sopron. B.) — 90. 71—75.

Bella Lajos: Néhány soproni leletről. K. — (Einige Denkmäler aus Sopron. B.) — 91. 57—61.

Bella Lajos: A Sopron melletti Purgstall földvára és urnatemetője. K. — (Die Erdschanze und das Urnengraberfeld von Purgstall bei Sopron. B.) — 91. 313—320.

Bella Lajos: Petőházi leletekről. — (Die Funde von Petőháza.) — 92. 346—347.

Bella Lajos: Babóti leletek. K. — (Die Funde von Babót. B.) — 94. 301—305.

Bella Lajos: Újabb ásatás a soproni Purgstallon. — (Neuere Ausgrabungen im Purgstall bei Sopron.) — 94. 448.

Bella Lajos: A balfi lelet (Sopron m.). K. — (Der Fund von Balf, Kom. Sopron. B.) — 10. 39—43.

Börzsönyi Arnold: Óskori emlékek a győri múzeumban. K. — (Urzeitliche Denkmäler im Museum zu Győr. B.) — 11. 353—360.

Czirákgy Gyula: Bogojeva (Gombos) régi emlékeiről. K. — (Die Altertümer von Bogojeva (Gombos). B.) — 90. 257—267.

Darnay Kálmán: A sümegi etruszk bronz edényekről. K. — (Die etruskischen Bronzegefäße von Sümeg. B.) — 89. 258—263.

Darnay Kálmán: Újabb adatok a csabrendeki urnatemetőhöz. K. — (Neuere Angaben zu dem Urnengraberfeld von Csabrendek. B.) — 90. 167—168.

Darnay Kálmán: Csabrendek újabb urnatemetőjéről. — (Das neuere Urnengraberfeld von Csabrendek.) — 91. 172—173.

Darnay Kálmán: A galamboki sírleletről. K. — (Der Grabfund von Galambok. B.) — 93. 170—171.

Darnay Kálmán: Szentgrót-polgárvárosi ásatás. — (Die Ausgrabung in Szentgrót-Polgárváros.) — 96. 127—132.

Darnay Kálmán: Sümeg-vidéki leletekről. — (Die Funde bei Sümeg.) — 96. 425—427.

Darnay Kálmán: Szentgrót-polgárvárosi régiségekről. K. — (Die Altertümer von Szentgrót-Polgárváros. B.) — 904. 177—178.

Darnay Kálmán: A kőszegi vasleletről. K. — (Die eisernen Funde von Kőszeg. B.) — 904. 343—350.

Darnay Kálmán: Kelta lovassírról. K. — (Ein keltisches Reitergrab. B.) — 906. 62—67.

Darnay Kálmán: Kelta pénzverő- és öntőműhely Szalacsán (Somogy m.). K. — (Keltische Münzstätte und Giesserei in Szalacska, Kom. Somogy. B.) — 906. 416—433.

Darnay Kálmán: Kelta pénzverő és öntőműhely Szalacsán (Somogy m.). K. — (Keltische Münzstätte und Giesserei in Szalacska, Kom. Somogy. B.) — 908. 137—148.

Darnay Kálmán: Sírleletekről a vaskorból. 1. Badacsonyi kelta sírok. 2. Hallstattkori lovassír egy maroscsapói halomban. K. — (Eisenzeitliche Gräberfunde. 1. Die keltischen Gräber von Badacsony. 2. Ein Reitergrab aus der Hallstattzeit in einem Hügel von Maroscsapó. B.) — 909. 163—168.

Darnay Kálmán: Kelta pénzverő és öntőműhely Szalacsán. K. — (Eine keltische Münzstätte und Giesserei in Szalacska. B. — 909. 334—342.

Darnay Kálmán: Kelta pénzverő és öntőműhely Szalacsán. K. — (Die keltische Münzstätte und Giesserei bei Szalacska. B.) — 10. 130—140.

Darnay Kálmán: Újabb leletek a szalacscai barbár kelta pénzverő és öntőműhely területén. K. — (Neuere Funde bei der keltischen Münzstätte und Giesserei in Szalacska. B.) — 11. 311—328.

Darnay Kálmán: Leletek a szalacscai barbár kelta pénzverő és öntőműhely területéről. K. — (Funde aus der keltischen Münzstätte und Giesserei von Szalacska. B.) — 12. 155—168.

Dorner Kálmán: Csabrendeki ásatás. K. — (Die Ausgrabung von Csabrendek. B.) — 84. 227—232.

Éber László: Két vaskori aranyékszer a M. N. Múzeumban. K. — (Eisenzeitlicher Schmuck im Nationalmuseum. B.) — 903. 22—30.

Fettich Nándor: Prehisorikus temető nyomai Kosdon Nógrádmegyében. K. — Die Spuren eines prähistorischen Friedhofes in Kosd (Kom. Nógrád). B. — 23—26. 234—241. — 343—345.

Fetzer János Ferenc: A szilágyvármegyei leletekről. — (Die Funde im Kom. Szilágy.) — 96. 60—65.

Fetzer János Ferenc: Szilágysági leletekről. — (Die Funde aus dem Kom. Szilágy.) — 99. 260—264.

Finály Gábor: Egy pár etruszk zabláról. K. — (Eine etruskische Pferdetrense. B.) — 96. 148—152.

Frey Imre: Apatini lelet. — (Der Fund von Apatin.) — 907. 94—95.

gl.: Őskori vassalakok a Magas-Tátrában. — (Urzeitliche Eisenschlacke in der Hohen-Tátra.) — 87. 92—93.

Gubitz Kálmán: A zombori (Sáponya pusztai) bronzleletről és a kládovói kinsről. K. — (Der Bronzefund von Sáponyapuszta bei Zombor und der Schatz von Kladovó. B.) — 908. 262—265.

Hadacsek Károly: Adalék az etruszk iparművészet hatásáról Közép-Európára. K. — (Beiträge zum Einfluss der etruskischen Kunstgewerbe auf Mittel-Europa. B.) — 907. 166—171.

H(am)p(e)l (József): Fehérmegyei régiségek. K. — (Die Altertümer im Kom. Fehér. B.) — 94. 279—284.

Hoernes Mór: Őskori és római leletek Magyarországból a bécsi udvari természetrajzi múzeumban. K. — (Urzeitliche und römische Funde aus Ungarn in der Naturhistorischen Sammlung des Wiener Hofmuseums. B.) — 904. 204—211.

Hild Viktor: A jászberényi zománcos bronzláncról. K. — (Die emaillierte Bronzekette von Jászberény. B.) — 98. 423—427.

Hübner Emil: Őskori régiségekről Ceglédén. — (Urzeitliche Altertümer in Cegléd.) — 902. 401—402.

Jósa András: Ásatások a gávai Katóhalmon és környékén. K. — Grabfunden auf dem Katóhalom und in dessen Umgebung in Gáva. B. — 15. 197—210. — 27—33.

Juhász László: A szenterzsébeti és egyéb sírleletekről Baranya megyé-

ben. K. — (Die Grabfunde von Szenterzsébet und die anderen Funde im Kom. Baranya. B.) — 96. 262—266.

K(árpáti) K(elemen): Velemi lelet. K. — (Der Fund von Velem. B.) — 98. 188.

Kleisl Károly: Somlyóvidéki ásatás. — (Die Ausgrabung bei Somlyó.) — 83. 155—156.

Kovács Ferenc: A vécsi etruszk edényekről. — (Die etruskischen Gefässe von Vécs.) — 85. 335—337.

Lehóczky Tivadar: A klacsói gallishegyi (Bereg m.) vasleletről. — (Die Eisenfunde am Gallisberg bei Klacsó, Kom. Bereg.) — 86. 345—347.

Lehóczky Tivadar: Ung- és beregmegyei leletek. — (Die Funde in den Komitaten Ung und Bereg.) — 91. 141—145.

Lehóczky Tivadar: Bereg- és hevesmegyei leletekről. — (Die Funde in den Komitaten Bereg und Heves.) — 94. 160—163.

Lehóczky Tivadar: Beregszászi lelet. — (Der Fund von Beregszász.) — 94. 447.

Lehóczky Tivadar: Vaskori leletről a Munkács melletti Gallishegyen. — (Eisenzeitliche Funde auf dem Gallishegy (Berg) bei Munkács.) — 95. 69—72.

Lehóczky Tivadar: Ung-, borsod- és beregmegyei régiségleletekről. — (Altertümer in den Komitaten Ung, Borsod und Bereg.) — 95. 420—426.

Lehóczky Tivadar: Germánok emlékei Munkácsnál. K. — (Germanische Funde bei Munkács. B.) — 97. 333—338.

Lehóczky Tivadar: Beregmegyei leletek. — (Die Funde aus dem Kom. Bereg.) — 99. 96.

Lehóczky Tivadar: Régibb vaskori emlékek Munkács környékén. — (Denkmäler aus der älteren Eisenzeit bei Munkács.) — 906. 337—346.

Lehóczky Tivadar: Vaskori emlékekről Munkács környékén. — (Eisenzeitliche Denkmäler bei Munkács.) — 907. 151—166.

Lehóczky Tivadar: Vaskori emlékekről Munkács környékén. K. — (Eisenzeitliche Denkmäler bei Munkács. B.) — 908. 250—261.

Lipp Vilmos: Vaskori mell dísz. K. — (Eisenzeitliche Bronzekette mit Fibeln. B.) — 86. 282—283.

Loczka József: A kurdi etruszk bronzkazan vegyelemzése. — (Chemische Untersuchung des etruskischen Gefässes von Kurd.) — 85. 149.

Loczka József: Kurdi üstök vegyelemzése. — (Chemische Untersuchung der Gefässe von Kurd.) — 85. 280—281.

Marosi Arnold: Verebi régiségek. — Altertümer in Vereb. — 15. 156—157. — 23.

Meissl F.: Terlingi ezüsfibula. K. — (Die silberne Fibel von Terling. B.) — 93. 381.

Mihalik József: Őskori telepek Liptó-megyében. K. — (Urzeitliche Siedlungen im Kom. Liptó. B.) — 91. 145—152.

Mihalik József: Urmezei és csarnatói ásatásaim eredménye. K. — (Das Ergebnis meiner Ausgrabungen in Urmező und Csarnató. B.) — 95. 116—125.

M(ihalik) J(ózsef): Pannoniai régiségek a felsőmagyarországi mű-

zeumban. — (Pannonische Altertümer in dem Museum von Oberungarn.) — 95. 191—192.

Mihalik József: Felsőmérái La Tène-kori vasleletről. K. — (Funde aus der La Tène-Zeit von Felsőméra. B.) — 905. 261—266.

Miske Kálmán br.: Régiségek Velemszentvidről. K. — (Altertümer aus Velemszentvid. B.) — 98. 138—146.

Miske Kálmán br.: Újabb leletek Lovasberényben. K. — (Neuere Funde in Lovasberény. B.) — 98. 317—333.

Miske Kálmán br.: Velemszentvidi leletekről. K. — (Funde von Velemszentvid. B.) — 905. 250—251.

Nagy Géza: Az alsószentiványi sírdombok (kunhalmok) Fejér megyében. K. — (Die Hügelgräber in Alsószentivány, Kom. Fejér. B.) — 93. 28—37.

Orosz Endre: A „Petrisi“ őstelep Szamosújvárt. K. — (Die urzeitliche Siedlung von Petris bei Szamosújvár. B.) — 901. 17—28., 146—163., 220—234.

(*Orosz Endre*): La Tène sírmező Erdélyben. — (Gräberfeld aus der La Tène-Zeit in Transylvanien.) — 901. 288.

Orosz Endre: Szamosújvár-petrisi őseletek. — (Die urzeitlichen Funde in Szamosújvár-Petris.) — 902. 83.

Orosz Endre: La Tène sírleletről Felsőzsukon (Kolozs m.). K. — (Grabfunde aus der La Tène-Zeit in Felsőzsuk, Kom. Kolozs. B.) — 12. 171—172.

Oroszlán Zoltán: A Szépművészeti Múzeum terrakottagyűjteményének antefixei. K. — Die Antefixe der Terrakottensammlung des Museums der Bildenden Künste. B. — 35. 35—53. — 242—248.

Paúr Iván: A soproni „Bécsi domb“ vaskori temetője. K. — (Gräberfeld aus der Eisenzeit am „Bécsi domb“, bei Sopron. B.) — 86. 97—114.

Pokorny László: Sarkad-vidéki régiségekről. — (Die Altertümer von Sarkad.) — 99. 259—260.

Pósta Béla: A Hatvan-boldogi ásatás. K. — (Die Ausgrabungen in Hatvan-Boldog. B.) — 95. 1—26.

Pósta Béla: Zalaszentgróti ásatás. — (Die Ausgrabung in Zalaszentgrót.) — 95. 325—333.

Reinecke Pál: Magyarhoni emlékek a La Tène-kor kezdetéről. K. — (Denkmäler der Früh-La Tènezeit in Ungarn. B.) — 98. 306—316.

Récsey Viktor: A perkátaai urnatemető és vaskori lelet Fehér megyében. — (Das Urnengräberfeld von Perkáta und die eisenzeitliche Funde im Kom. Fehér.) — 90. 264—268.

Récsey Viktor: Római castrum Tokodon és újabb régészeti leletek Esztergom és Hont megyében. K. — (Römisches castrum in Tokod und neuere Funde in den Komitaten Esztergom und Hont. B.) — 94. 65—70.

Roediger Lajos: A hódási kelta lovas urnás sírleletről. K. — (Keltisches Reitergrab mit Urnen in Hódáság. B.) — 904. 350—352.

Szendrei János: Borsod megye őstelepei. K. — (Die urzeitlichen Siedlungen im Kom. Borsod. B.) — 83. 109—137.

Szendrei János: Csabrendeki leletek. K. — (Die Funde von Csabrendek. B.) — 90. 240—244.

Temesváry János: Szolnokdobokamegyei leletek. K. — (Funde im Kom. Szolnokdoboka. B.) — 97. 97—107.

Téglás Gábor: Prehisztorikus vasolvasztó Besenyőn. K. — (Prähistorischer Eisenschmelzofen in Besenyő. B.) — 87. 153—157.

Tischler Ottó: Zománcos ékszerek a vaskorból a N. Múzeumumban. K. — (Emaillierte Schnucksachen aus der Eisenzeit im Nationalmuseum. B.) — 90. 222—227.

Undset Ingvald: Közép-Európában felt ó-etruszk háromlábak. K. — (Etruskische Dreifüße in Mitteleuropa. B.) — 86. 295—303.

Vásárhelyi Géza: A tinnye urnatemető és egyéb ottani leletről. — (Das Urnengraberfeld von Tinnye und die dort gefundenen anderen Funde.) — 90. 430—432.

Wosinszky Mór: Etruszk bronz edények Kurdon. K. — (Etruskische Gefässe in Kurd. B.) — 85. 73—85.

Wosinszky Mór: Az abaligeti cseppkőbarlang és a közelében lévő római-kori sírhantok. — (Die Tropfsteinhöhle von Abaliget und die in ihrer Nähe gefundenen römerzeitlichen Gräber.) — 92. 410—413.

Római kor. — Die Römerzeit.

I.

a.: Római sírok Pécsen. — (Römische Gräber in Pécs.) — 97. 287.

aa.: Római bronzlámpák a Nemzeti Múzeumumban. K. — (Römische Bronzelampen im Nationalmuseum. B.) — 98. 93—96.

a. b.: Pannoniai fibula. — (Eine pannonische Fibel.) — 94. 94—95.

a. b.: Dunaszekesi római sírok. — (Römische Gräber von Dunaszekeső.) — 97. 95.

A. B.: Kolozsvári leletek. — (Die Funde von Kolozsvár.) — 95. 382—383.

ab.: Római sír. — (Ein römisches Grab.) — 93. 192.

ab.: Vénus szobrocskája az eperjesi kollégiumban. K. — (Eine Statuette der Venus im Collegium zu Eperjes. B.) — 98. 190.

Abafi Lajos: Levele tétényvidéki régiségekről. — (Die Altertümer bei Tétény.) — 86. 347.

Alapi Gyula: A komáromi múzeum római régiségei. — Die römischen Altertümer des Museums in Komárom. — 15. 336—341. — 108—113.

Alföldi András: Pannoniai agyagminták és vonatkozásaik a császárokra. K. — (Pannonische Tonmodelle und ihre Beziehungen zu den Kaisern. B.) — 18—19. 1—36.

Alföldi András: Kapitólumok Pannoniában. — (Capitolien in Pannonien.) — 20—22. 12—14.

Alföldi András: Az I. Valentinianus-féle erődépítés tégláiról. — (Die Ziegel des Festungbaues von Valentinian I.) — 20—22. 96—98.

Alföldi András: A kisárpási római agyagforma. — (Das Tonmodell von Kisárpás.) — 20—22. 98—99.

Alföldi András: Allatdiszes kerékvető-fejek a kelta-római kocsikról. K. — Zoomorphe Bronzeaufsätze als Radabweiser auf keltisch-römischen Wagen. B. — 35. 190—213. — 263—270.

Ádám Iván: Sümegi földalatti épületmaradványok. — (Gebäudereste in Sümeg.) — 82. 14—28.

Ágh Géza: A szőcsényi leletről. — (Der Fund von Szőcsény.) — 87. 434—435.

Bella Lajos: Három római emlékkő. — (Drei römische Steindenkmäler.) — 88. 233—235.

Bella Lajos: A sopronmegyei múzeum néhány érdekesebb tárgyáról. K. — (Einige interessantere Denkmäler im Museum zu Sopron. B.) — 90. 362—366.

Bella Lajos: Római sírok a soproni Deák-téren. — (Römische Gräber in Sopron.) — 91. 287—288.

Bella Lajos: Római sírkő. — (Ein römisches Grabmal.) — 92. 445.

Bella Lajos: Sopronmegyei leletekről. — (Funde aus dem Kom. Sopron.) — 93. 263.

Bella Lajos: Scarbantiai emlékekről. — (Denkmäler aus Scarbantia.) — 94. 74—76.

Bella Lajos: Diceus pohara. K. — (Das Glas von Diceus. B.) — 94. 392—394.

Bella Lajos: Római feliratos kő. — (Römischer Denkstein mit Inschriften.) — 95. 96.

Bella Lajos: Újabb feliratos kövek Sopronból. — (Neuere Denkmäler mit Inschriften in Sopron.) — 95. 324—326.

Bella Lajos: Római borostyánkő leletek Sopronban. K. — (Römische Bernsteinfunde in Sopron. B.) — 95. 392—400.

Bella Lajos: Scarbantia sánca. K. — (Die Erdschanze von Scarbantia. B.) — 96. 223—226.

Bella Lajos: Római leletekről Sopronban. K. — (Römische Altertümer in Sopron. B.) — 96. 255—259.

Bella Lajos: A balfi római-kori forrásról. — (Eine Quelle aus der Römerzeit bei Balf.) — 900. 164—166.

Bella Lajos: Három római feliratos kőről. — (Drei römische Steindenkmäler mit Inschriften.) — 901. 66—69.

Bella Lajos: Kismartoni leletekről. K. — (Die Funde von Kismarton. B.) — 903. 280—281.

Bella Lajos: Római régiségekről. — (Römische Altertümer.) — 905. 286—288.

Bella Lajos: Római feliratos kőről. — (Ein römisches Denkmal mit Inschriften.) — 905. 418—419.

Bella Lajos: Római leletekről Sopronban. K. — (Römische Funde in Sopron. B.) — 11. 271—275.

Bella Lajos: Római leletekről Sopronban. K. — (Römische Funde in Sopron.) — 11. 365—369.

Bella Lajos: Római feliratos kőről Sopronban. K. — (Ein römisches Denkmal in Sopron mit Inschriften. B.) — 13. 56—57.

Berkovics Borota: Ásatásom az ószőnyi római táborban. K. — (Ausgrabung in dem römischen castellum bei Ószőny. B.) — 86. 392—397.

Berkovics Borota: Ásatásom az ószőnyi római táborban. II. K. — (Ausgrabungen in dem castrum von Ószőny. B.) — 87. 30—38.

Bleyer Izsó: Temesvár környéki leletekről. K. — (Die Funde bei Temesvár. B.) — 906. 363—368.

Borolan István: Római leletekről Livádián (Hunyad m.). — (Römische Funde in Livádia, Kom. Hunyad.) — 900. 390—391.

Borovszky Samu: Dunakeszi régiségekről. — (Die Altertümer von Dunakeszi.) — 93. 263—265.

Borovszky Samu: Ásatások Priglevicaszentivánon. — (Ausgrabungen in Priglevicaszentiván.) — 93. 347—349.

Börzsönyi Arnold és H(am)p(ell) (József): Claudius Novanus becsületbeli bocsájtvány. K. — (Diploma militare des Claudius Novanus. B.) — 86. 207—213.

Börzsönyi Arnold: Római emlékekről Győr város területén. K. — (Römische Denkmäler in Győr. B.) — 904. 251—254.

Börzsönyi Arnold: Római régiségek Győr-Belváros területéről. K. — (Römische Altertümer aus Győr-Innerstadt. B.) — 907. 37—45.

Börzsönyi Arnold: Római és egyéb dunántúli leletekről. — (Römische und andere Funde in Transdanubien.) — 908. 183—185.

Buday Árpád: A magyarföldi limeskutatások. — Ungarländische Limesforschung. — 29. 58—67. — 327—328.

Burány Gergely: A szombathelyi régiségekről. — (Die Altertümer von Szombathely.) — 85. 338—339.

Cumont: Mithras-emlékek Magyarországon. K. — (Die Mithras-Denkmäler in Ungarn. B.) — 93. 289—299.

Csallány Gábor: Egy újabban előkerült Jupiter Dolichenus emlékről. K. — (Ein in Torda vorgekommenes Dolichenus-Denkmal. B.) — 10. 181—182.

Csatkai Endre: Római sírboltfödél Sopronból. K. — Ein römischer Neptunstein aus Sopron. B. — 36. 87—88. — 122.

Csák Árpád: A keszthelyi római urnatemetőről. — (Das römische Urnengräberfeld von Keszthely.) — 12. 374—375.

Csáky Zsigmond: Levele a pusztaszenterzsébeti népvándorláskori temetőről. — (Gräberfeld aus der Völkerwanderungszeit in Pusztaszenterzsébet.) — 87. 435—436.

Cserni Béla: Újabb apulumi leletekről. K. — (Neuere Funde aus Apulum. B.) — 96. 259—262.

Cserni Béla: M. M. Apollinaris praefectus emlékköve Apulumból. K. — (Der Denkstein von M. M. Apollinaris in Apulum. B.) — 909. 269—271.

Cserni Béla: Zeno sírkövééről Apulumban. K. — (Der Grabstein Zenos in Apulum. B.) — 10. 178—181.

Cserni Béla: Mucatra sírkövééről Apulumban. K. — (Das Grabmal von Mucatra in Apulum. B.) — 12. 273—276.

Cserni Béla: Római menyezetek részletei Apulumból. — (Römische Deckenteile aus Apulum.) — 12. 352—357.

Cséplő Péter: A külső pusztakovácsi leletekről. K. — (Die Funde von Pusztakovácsi. B.) — 99. 360—364.

Czirákgy Gyula: A bogojevai „római sáncokról“. — (Die „Römerschanze“ von Bogojeva.) — 900. 76—77.

Czirákgy Gyula: Gombosi (bogojevai) régiségekről. — (Die Altertümer von Gombos (Bogojeva). B.) — 901. 422—431.

D(arnay) K(álmán): Somogymegyei leletek. — (Die Funde im Kom. Somogy.) — 90. 446.

Darnay Kálmán: Sümeg-vidéki leletekről. — (Die Funde bei Sümeg.) — 91. 63—64.

Darnay Kálmán: Újabb leletek Csabrendek vidékéről. — (Neuere Funde bei Csabrendek.) — 93. 74—78.

Darnay Kálmán: Tárkányi leletek (Zala m.). — (Die Funde von Tárkány, Kom. Zala.) — 94. 192.

Darnay Kálmán: Szentgrót-polgárvárosi ásatás. — (Die Ausgrabungen in Szentgrót-Polgárváros.) — 96. 127—132.

Darnay Kálmán: Vas és zalamegyei régiségekről. K. — (Altertümer aus den Komitaten Vas und Zala. B.) — 96. 254—255.

Darnay Kálmán: Sümeg-vidéki leletekről. — (Die Funde bei Sümeg.) — 96. 425—427.

Darnay Kálmán: Vízvezető ólomeső Brigetióból. — (Wasserleitungsrohr aus Blei von Brigetio.) — 97. 96.

Darnay Kálmán: Sümeg-vidéki leletekről. — (Funde bei Sümeg.) — 97. 350—356.

Darnay Kálmán: Régi ekék részei Sümeg-vidékéről. — (Alte Pflugteile bei Sümeg.) — 904. 196—198.

Darnay Kálmán: Újabb leletek a szalacscai barbár kelta pénzverő és öntőműhely területén. K. — (Neuere Funde bei der keltischen Münzstätte und Giesserei in Szalacska. B.) — 11. 311—328.

Darnay Kálmán: Leletek a szalacscai barbár kelta pénzverő és öntőműhely területéről. K. — (Funde aus der keltischen Münzstätte und Giesserei von Szalacska. B.) — 12. 155—168.

Daróczy Zoltán: Lussuniumi mérleg. K. — (Die Waage von Lussunium. B.) — 93. 287—288.

Daróczy Zoltán: Lussuniumi római út és egy ismeretlen mérföldjelző. — (Die Römerstrasse von Lussunium und ein unbekannter Meilenstein.) — 96. 431—433.

Dobrovits Aladár: Harpokrates kis bronzszobrai Budapest. K. — Harpokrates Bronzestatuetten in Budapest. — 37. 151—157. — 232.

Domaszewszky Alfréd: Két kiadatlan római katonai elbocsájtó levél. K. — (Zwei unedierte römische diploma militare. B.) — 92. 44—48.

Domaszewszky Alfréd: Egy soproni köemlék fölíratáról. — (Von der Inschrift eines Steindenkmales von Sopron.) — 94. 357—358.

Drexel F.: Két antik épületminta Dunapenteléről. K. — (Zwei antike Gebäudemodelle aus Dunapentele. B.) — 908. 24—32.

Drexel F.: Római sírkő Esteből. K. — Römischer Grabstein aus Este. B. — 23–26. 57–59. — 288–289.

Dudás Gyula: A bogojevai római sánctól. — (Die Römerschanze von Bogojeva.) — 99. 409.

Dudás Gyula: A begecsi ásátásokról. — (Die Ausgrabungen von Begecs.) — 902. 350.

Dudás Gyula: A bácskai ú. n. római sáncok oklevelekben. — (Die sogenannten Römer-Schanzen aus der Bácska, in Urkunden.) — 907. 191–192.

Engelmann Rikárd: Az intereisai épületminta. — (Gebäudemodell aus Intereisa.) — 908. 32–37.

Engelmann Rikárd: Egy pannoniai ládácska. K. — (Eine Schachtel aus Pannonien. B.) — 908. 238–250.

Erdélyi Gizella: A polgárdi ezüst tripós. — Függlék: Keresztpántos bronztripósok és tripóstöredékek a Magyar Nemzeti Múzeumban. K. — Der silberne Tripós aus Polgárdi. — Anhang: Klappdreifüsse und Tripósbruchstücke im Ungarischen Nationalmuseum. B. — 31. 1–19., 20–28. — 291–297., 297–299.

Erdélyi Gizella: Bacchikus jelenettel díszített bronzkorsó a Magyar Nemzeti Múzeumban. K. — Antike Bronzekanne im Ungarischen Nationalmuseum. B. — 32–33. 39–43. — 200.

Erdélyi Gizella: Aeneas menekülése. Római dombormű a székesfehérvári múzeumban. K. — Aeneas Flucht. Römisches Relief im Museum zu Székesfehérvár. B. — 34. 49–55. — 198.

Erdélyi Gizella: Római bronzszobrocskák Óbudáról a m. nemzeti múzeumban. K. — Römische Bronzestatuetten von Óbuda im Ungarischen Nationalmuseum. B. — 35. 103–114. — 253–254.

Erdélyi Gizella: Lucius Verus üvegportréja. K. — Die Glasbüste des Kaisers Lucius Verus. B. — 37. 81–84. — 213–214.

Fenichel Sámuel: A szászújfalusi és pacalkai katlan-sírokról. K. — (Die Kesselgräber von Szászújfalú und Pacalka. B.) — 88. 261–266.

Ferenczy Sándor: Aranytörő mozsár Zalatnáról. — (Der Mörser (Goldbrecher) von Zalatna.) — 11. 80.

Ferenczy Sándor: Újabb leletekről Zalatnán. K. — (Neuere römische Funde in Zalatna. B.) — 11. 374–375.

Ferenczy Sándor: Római régiségek Alvinéről (Alsófehér m.). — (Römische Altertümer von Alvine, Kom. Alsófehér.) — 12. 92–93.

Fettich Nándor: Komikus terracotta-szobrocskák a szombathelyi múzeumban. K. — (Komische Terrakotta-Statuetten im Museum zu Szombathely. B.) — 20–22. Beilage-melléklet 1–5.

Fetzer János Ferenc: Szilágysági régiségekről. — (Die Altertümer im Kom. Szilágy.) — 97. 356–359.

Fetzer János Ferenc: Szilágysági leletekről. — (Die Funde aus dem Kom. Szilágy.) — 99. 260–264.

Finály Gábor: Négy Minerva szobrocska. K. — (Vier Minerva Statuetten. B.) — 97. 329–333.

Finály Gábor: Római telepekről a Kis-Szamos völgyében. K. — (Römische Siedlungen in Kis-Szamos-Tal. B.) — 98. 427—431.

Finály Gábor: Antik bronzszobrocskák az Erdélyi Múzeumban. K. — (Antike Bronzestatuetten im Siebenbürgischen Museum. B.) — 99. 296—300.

Finály Gábor: Két római épületről Apahidán. K. — (Zwei römische Gebäude in Apahida. B.) — 901. 239—250.

Finály Gábor: Egy szamosújvári római felíatról. K. — (Eine Inschrift von Szamosújvár. B.) — 902. 336—338.

Finály Gábor: Római út keresztmetszete. K. — (Querschnitt der Römerstrasse. B.) — 902. 381—383.

Finály Gábor: Két római felíatról a Duna balpartjáról. — (Zwei römische Inschriften vom linken Ufer der Donau.) — 903. 104—105.

Finály Gábor: Római utak a Dunántúl. K. — (Römerstrassen in Transdanubien. B.) — 903. 164—173.

Finály Gábor: A limes dacicus és a pogujori földvár. K. — (Der limes dacicus und die Erdschanze von Pogujor B.) — 904. 9—15.

Finály Gábor: Római és pseudo-római nyomokról Kolozs vármegyében. K. — (Römische und Pseudorömische Spuren im Kom. Kolozs. B.) — 904. 243—246.

Finály Gábor: A római birodalmi limes fölkutatásáról Pannoniában. II. — (Das Durchforschen des römischen Limes in Pannonien. II.) — 905. 214—217.

Finály Gábor: Római felíratos kövek Szamosújvárról. K. — (Römische Denkmäler mit Inschriften von Szamosújvár. B.) — 906. 37—39.

Finály Gábor: Castra ad Herculem. K. — B. — 907. 45—57.

Finály Gábor: Pilismaróti téglabélyegek. K. — (Die Ziegelstempel von Pilismarót. B.) — 907. 189—191.

Finály Gábor: Válasz Téglás Gábor urnak. — (Antwort an Herrn Gábor Téglás.) — 907. 379.

Finály Gábor: Brigetióból. K. — (Aus Brigetió. B.) — 10. 269—270.

Finály Gábor: Két római felírat Dáciából. K. — (Zwei römische Inschriften aus Dazien. B.) — 11. 433—435.

Frey Imre: Kisköszegi és mátételki leletekről. — (Die Funde von Kisköszeg und Mátételke.) — 908. 273—275.

Fröhlich Róbert: Egy aquincumi castrum. — (Das castrum in Aquincum.) — 82. 135—142.

Fröhlich Róbert: A bácskai ú. n. római sáncok. K. — (Die sogenannten Römerschanzen in der Bácska. B.) — 87. 19—30., 132—138., 207—213., 304—310.

Fröhlich Róbert: Ószőnyi régiségekről. — (Die Altertümer von Ószőny.) — 87. 162—163.

Fröhlich Róbert: Három római mérföldmutató. — (Drei römische Meilensteine.) — 87. 251—255.

Fröhlich Róbert: A krásznai aranyelet. — (Der Goldfund von Krászna.) — 88. 39—48.

Fröhlich Róbert: Két római mérföldmutató kö. — (Zwei römische Meilensteine.) — 88. 289—295.

Fröhlich Róbert: Castellum Onagrinum. — 89. 98—107.

Fröhlich Róbert: Római fölíratok Alsó és Felső Pannoniából. — (Römische Inschriften aus Pannonien.) — 90. 1—11.

F(röhlich) R(óbert): Brigetioi metszett kő. K. — (Ein gravierter Stein aus Brigetio. B.) — 90. 93.

Fröhlich Róbert: Római felíratok Alsó és Felső Pannoniából. — (Römische Inschriften aus Pannonien.) — 90. 148—157., 227—236., 315—331. — 91. 224—238.

Fröhlich Róbert: Hesione. — (Gefunden in Dunapentele.) — 90. 446—447.

Fröhlich Róbert: Dácia nyugati határa és a római sáncok. — (Die westliche Grenze von Dazien und die Römerschanzen.) — 91. 419—427.

Fröhlich Róbert: Acumincum vidéke és a régi pannoniai limes. — (Die Umgebung von Acumincum und der alte pannonische limes.) — 92. 34—44., 115—128.

F(röhlich) R(óbert): Római felíratos téglá Szamosújvárról. — (Ein römisches Ziegel mit Inschrift, aus Szamosújvár.) — 92. 169—170.

Fröhlich Róbert: A pilismaróti római tábor. K. — (Das römische castrum in Pilismarót. B.) — 93. 38—47.

Fröhlich Róbert: Római elbocsátó levél Ószőnyről. — (Diploma militare von Ószőny.) — 93. 310—313.

Fröhlich Róbert: Római súlymérték Tordáról. K. — (Römisches Gewichtsmass von Torda. B.) — 93. 382—384.

Garády Sándor: Ásatások az óbuda Leopold-téglagyár mellett. K. — Ausgrabungen in Óbuda. B. — 36. 88—96. — 122.

Gaspáretz Géza Elemér: Rómaikori festőeszközök a M. N. Múzeumban. K. — (Malerwerkzeuge aus der Römerzeit im Nationalmuseum. B.) — 12. 223—232.

Gaspáretz Géza Elemér: Festési eljárás római provinciális domborműveken. K. — (Maltechnik bei den römisch-provinzialen Denkmälern. B.) — 13. 21—27.

Gaspáretz Géza Elemér: Régi római rajz- és írószerek a M. Nemzeti Múzeumban és az aquincumi múzeumban. K. — Altrömische Zeichnen- und Schreibutensilien im Ungarischen Nationalmuseum und im Museum zu Aquincum. B. — 13. 340—347. — 390—391.

Gaul Károly: Ókori koesi helyreállítása a somodori sírlelet alapján. K. — (Rekonstruktion eines Wagens aus dem Altertum nach dem Grabfund von Somodor. B.) — 89. 193—205.

Gaul Károly: Ókori koesik helyreállítása. K. — (Rekonstruktion der Wagen aus dem Altertum. B.) — 90. 97—126.

Gerecze Péter: Római emlékkövek a pécsi székesegyházból. — (Römische Denksteine aus der Kathedrale zu Pécs.) — 94. 388—392.

Gerecze Péter: A pécsi székesegyházban talált rómaikorbelti faragott kövekről. K. — (Die in der Kathedrale von Pécs gefundenen römischen gehauenen Steine. B.) — 95. 73—75.

Gerecze Péter: Római lelet Pécsen. — (Römische Funde in Pécs.) — 96. 448.

Gerecze Péter: A pécsi postapalota alatt kiásott régi falak. K. — (Die alten Mauern unter der Postgebäude in Pécs. B.) — 904. 322—325.

Gerecze Péter: Dunavecsei ásatások. — (Die Ausgrabungen in Dunavecse.) — 10. 101—107.

Géber Antal: Kolozsvári régiségek. — (Altertümer von Kolozsvár.) — 56. 447—448.

Grempler Vilmos: Néhány rejtélyes emlék magyarázata. K. — (Die Erklärung einiger rätselhaften Denkmäler. B.) — 91. 330—333.

Groller M.: Archaeologiai ásatások Sopron megyében. — (Ausgrabungen im Kom. Sopron.) — 11. 64—74.

Gubitz Kálmán: A zombori (Sáponya-pusztai) bronzleletről és a kládovói kincséről. K. — (Der Bronzefund von Sáponya-puszta bei Zombor und der Schatz von Kladovó. B.) — 908. 262—265.

Gyulai Rudolf: A brigetiumi vízvezetékéről. K. — (Die Wasserleitung in Brigetio. B.) — 85. 332—335.

Gyulai Rudolf: Második levele a brigetiumi vízvezetékéről. — (Die Wasserleitung von Brigetio.) — 86. 347—350.

Halaváts Gyula: A Lederata-Tibiscumi római út. — (Die Römerstrasse Lederata-Tibiscum.) — 56. 4—12.

Halaváts Gyula: Hol is volt a Lederata-Tibiscumi római hadiút Ahihis állomása? — (Wo war die Station Ahihis der römischen Militärstrasse Lederata-Tibiscum?) — 10. 270—271.

Hampel József: Római sírok Pannoniában. K. — (Römische Gräber in Pannonien. B.) — 81. 136—146.

Hampel József: Aquineumi sírvers. — (Grabinschrift von Aquineum.) — 82. 121—125.

Hampel József: Dasius becsületbeli bocsátványa. — (Diploma militare des Dasius.) — 82. 125—131.

H(am)p(e)l (József): Aszári kincs. K. — (Der Schatz von Aszár. B.) — 85. 24—30.

H(am)p(e)l (József): Győrvidéki leletek. — (Die Funde bei Győr.) — 85. 192—198.

Hampel József: A krásznai római aranyrudak kora és rendeltetése. — (Das Alter und die Bestimmung der Goldbarren von Krászna.) — 88. 48—50.

Hampel József: Civitas eraviscorum. — 88. 186.

H(ampel) (József): Római sír a Svábhegyen. — (Römisches Grab auf dem Svábhegy.) — 88. 384.

H(am)p(e)l (József): Apulumi maradványok. — (Die Ruinen von Apulum.) — 89. 94.

H(ampel) (József): Sabariai leletek. — (Die Funde von Sabaria.) — 90. 95.

Hampel József: Egy brigetioi éremkincs. — (Ein Münzfund von Brigetio.) — 91. 350—352.

H(am)p(e)l (József): Mommsen a trencsényi várszikla felíratáról. K. — (Mommsen von der Inschrift des Burgfelsens von Nyitra. B.) — 93. 265—266.

H(am)p(ell) (József): Fehérmegyei régiségek. K. — (Die Altertümer im Kom. Fehér. B.) — 94. 279—284.

H(am)p(ell) (József): A budapesti Aphrodite bronzfej a N. Múzeumban. — (Die Aphrodite von Budapest. Bronzekopf im Nationalmuseum.) — 95. 206—210.

H(ampel) (József): Fehérmegyei régiségek. — (Altertümer im Kom. Fehér.) — 95. 285—288.

H(am)p(ell) (József): A „Budapesti Aphrodite“. — (Die „Aphrodite von Budapest.“) — 95. 379.

h(Hampel József): Felíratos téglá Sabariából. K. — (Ein Ziegel mit Inschrift von Sabaria. B.) — 96. 381—382.

H(ampel) (József): Egy nap Aquincumban. — (Ein Tag in Aquincum.) — 97. 96.

(Hampel József): Lussuniumi mérföldjelzők. — (Die Meilensteine von Lussunium.) — 97. 192.

h(Hampel József): Dispaters szobrocskája. K. — (Die Statuette Dispaters. B.) — 98. 88—89.

Hampel József: Egy vasdiatretum töredéke Fejérmegyéből. K. — (Bruchstück eines vas diatretums im Kom. Fejér. B.) — 99. 16—18.

Hampel József: Ókori sisak. K. — (Helm aus dem Altertum. B.) — 99. 361—374.

Hampel József: Az esztergomi ezüstoneszék. K. — (Die silbernen Tassen von Esztergom. B.) — 99. 323—327.

Hampel József: Császári (Komárom m.) sírleletek. III. — (Die Grabfunde von Császár Kom. Komárom. III. B.) — 99. 38—47.

Hampel József: Az Idamajorbéli fölíratos tábla. — (Die Tafel mit Inschriften aus dem Ida-Mayerhof.) — 99. 381.

Hampel József: Lovas istenségek dunavidéki antik emlékeken. K. — (Reitergötter auf antiken Denkmälern der Unteren-Donauegend. B.) — 99. 305—365.

Hampel József: Lovas istenségek dunavidéki antik emlékeken. K. — (Reitergötter auf antiken Denkmälern an der Donau. B.) — 99. 1—16.

Hampel József: Lovas istenségeknek szentelt emlék Maros-Portusról. K. — (Das den Reitergöttern geweihte Denkmal in Maros-Portus. B.) — 99. 116—124.

Hampel József: Intercisa emlékei. K. — (Denkmäler aus Intercisa. B.) — 99. 221—274.

Hampel József: A pannoniai síremlékek áttekintő osztályozása. K. — (Überblickende Klassifizierung der pannonischen Grabdenkmäler. B.) — 99. 289—341.

Hampel József: Emeletes épület agyagmintája Aquincumból. K. — (Tonmodell eines mit Stockwerken versehenen Gebäudes von Aquincum. B.) — 99. 20—21.

Hampel József: A pannoniai oltárok alakja és díszítése. K. — (Die Form und die Verzierung der pannonischen Altäre. B.) — 99. 22—56.

Hampel József: Figurális domborművek pannoniai síremlékeken. K. — (Reliefe mit Figuren Darstellungen auf pannonischen Grabsteinen. B.) — 10. 311—344.

Hampel József: Apulumi oszlopfők. K. — (Die Kapitelle von Apulum. B.) — 11. 228—253.

Hampel József: Lovas istenségek dunavidéki antik emlékeken. K. — (Reitergötter auf antiken Denkmälern an der Unteren-Donau. B.) — 11. 409—425.

Hampel József: Lovas istenségek dunavidéki antik emlékeken. K. — (Reitergötter auf den antiken Denkmälern bei der Unteren-Donau. B.) — 12. 330—352.

Haugh Béla: A szegszárdi múzeum újabb szerzeményei. K. — (Die neueren Erwerbungen des Museums zu Szekszárd. B.) — 902. 364—370.

Havas Sándor: Jelentés a krisztinavárosi római sírról. — (Ein römisches Grab in Budapest-Krisztina-város.) — 82. CVIII.

Havas Sándor: Újabb leletek és helyrajzi adatok Aquincumból. — (Neuere Funde und topographische Angaben aus Aquincum.) — 89. 163—167.

Hekler Antal: Hermes-Thoth szobrocskák a N. Múzeumban. K. — (Hermes-Thoth-Statuetten im Nationalmuseum. B.) — 908. 189—191.

Hekler Antal: Márványfej és bronzmaszk a Nemzeti Múzeumban. K. — (Marmorkopf und Bronzemaske im Nationalmuseum. B.) — 908. 231—238.

Hekler Antal: Két aquincumi oltár. — (Zwei Altäre von Aquincum.) — 908. 285.

Hekler Antal: Asklepios szobra a N. Múzeumban. K. — (Asklepios-Statuette im Nationalmuseum. B.) — 908. 339—343.

Hekler Antal: A Nemzeti Múzeum két rómainruhás női szobra. K. — (Die zwei Statuetten, mit römischen Kleidern im Nationalmuseum. B.) — 909. 402—405.

Hekler Antal: A N. Múzeum dunapentelei ásatásai 1908-ban és 1909-ben. K. — (Die Ausgrabungen des Nationalmuseums in Dunapentele in den Jahren 1908 und 1909. B.) — 10. 28—38.

Hekler Antal: Római ezüst övdíszek. K. — (Römische Gürtelverzierungen. B.) — 10. 242—249.

Hekler Antal: Sarapis szobrocska a Nemzeti Múzeumban. K. — (Sarapis-Statuette im Nationalmuseum. B.) — 10. 309—311.

Hekler Antal: Római vassisakok Dunapenteléről. K. — (Römische Eisenhelme von Dunapentele. B.) — 11. 253—260.

Hekler Antal: Kőemlékek Dunapenteléről — (Steindenkmäler aus Dunapentele.) — 12. 232—233.

Hekler Antal: A Nemzeti Múzeum ásatásai Dunapentelén 1912-ben. K. — (Die Ausgrabungen des Nationalmuseums in Dunapentele, im Jahre 1912.) — 12. 411—417.

Hekler Antal: Római bronzemlékek a Nemzeti Múzeumban. K. — Neuerworbene römische Bronzen im Magyar Nemzeti Museum. B. — 13. 210—231. — 286—287.

Hekler Antal: Venus Victrix szobra a Nemzeti Múzeumban. K. — Statue der Venus Victrix im Nemzeti Múzeum. B. — 13. 277—279. — 294.

Hekler Antal: Adatok a Fejérváry-Pulzsky gyűjtemény sorsához. K. — Beiträge zur Geschichte der Sammlung Fejérváry-Pulzsky. B. — 13. 460—465. — 474.

Hekler Antal: Megjegyzés Paulovics István: Amphiteatrális jelenetek intercisai köemlékeken c. közleményéhez. — Nachtrag zu dem Aufsatz von Paulovics (von den Steindenkmälern Intercisas). — 23—26. 137. — 303.

Hekler Antal: Gallus-szarkofágtöredéke a Szépművészeti Múzeumban. K. — Fragment eines Galliersarkophages im Museum der Bildenden Künste. B. — 30. 240—242. — 316.

Hekler Antal: Római köemlékek Kethelyen (Sopron m.). K. — Römische Steindenkmäler in Kethely (Mannersdorf). B. — 37. 77—80. — 213.

Hidvéghi Sándor Bakonytamási leletekről K. — (Die Funde von Bakonytamási. B.) — 902. 406—408.

Hoffmann B. V.: Antik ólomtárgyak a Magyar Nemzeti Múzeumban. K. — (Gegenstände aus Blei im Nationalmuseum. B.) — 81. 210—227.

Hoffmann Edith: Harpokrates szobrocskák a N. Múzeumban. K. — Harpokrates-Statuetten im Ung. National-Museum in Budapest. B. — 14. 221—232. — 275—276.

Holub József: Pannonia és Dácia Istvánffy históriájában. — (Pannonien und Dazien bei Istvánffy.) — 12. 39—43.

Hoffiller Viktor: Thrák vallásbeli emlékek a zágrábi múzeumban. K. — (Thrakische Religionsdenkmäler im Museum zu Zagráb. B.) — 906. 39—44.

Hoffiller Viktor: Római fegyverek a M. N. Múzeum köemlékein. K. — (Römische Waffen auf den Steindenkmälern des Nationalmuseums. B.) — 909. 314—328.

Hoernes Móric: Őskori és római leletek Magyarországból a bécsi udvari természetrajzi múzeumban. K. — (Urzeitliche und römische Funde aus Ungarn in der Naturhistorischen Sammlung des Wiener Hofmuseums. B.) — 904. 204—211.

Horváth Antal: Levele a dunaszekesői római falmaradványokról. — (Die römischen Mauerreste von Dunaszekeső.) — 85. 37—38.

Horváth Antal: Levele régi épületmaradványok dolgában. — (Gebäudereste in Pécs.) — 85. 237.

Horváth Tibor Antal: Új szombathelyi Dolichenus-oltárkö. — Ein neuer Dolichenus Altarstein aus Szombathely. — 28. 210—211. — 345—346.

Illéssy János: Halitzky Antal jelentése a transaquincumi erődről. — (Der Bericht von Antal Halitzky von der Festung Transaquincum.) — 94. 381—382.

Jakab Elek: Budvári és Budvár környéki leletek. — (Die Funde von Budvár und von der Umgebung Budvárs.) — 94. 210—216.

Jankó László: A kisdíói „Petronius-sírkő“. K. — Der Petronius-Grabstein von Kisdíós. B. — 28. 207—210. — 345.

Jánó Béla: Római sírról Hadriánus császár korából Várhelyen, Hunyad

megyében. — (Ein römisches Grab aus dem Zeitalter Hadrians in Várhely, Kom. Hunyad.) — 12. 272—273.

János Béla: Római emlékek Hunyad vármegyében. — Römische Denkmäler im Kom. Hunyad.) — 12. 49—57., 393—411.

Jónás Elemér: Sarmisegethusa kolóniává avatásának emlékérmé. K. — Die Münze zum Gedächtnis der Koloniegründung zu Sarmisegethusa. B. — 27. 133—137. — 310—312.

Juhász Györgyi: A lezouxi terrasigillata gyárak aquincumi lerakata. K. — Die Aquincumer Niederlage der Terra-Sigillata-Fabriken von Lezoux. B. — 36. 33—48. — 113—116.

Juhász László: Baranyamegyei leletekről. K. — (Funde aus dem Kom. Baranya. B.) — 901. 174—176.

Kárász Leó: A dettai ékszerek. K. — (Die Schmucksachen von Detta. B.) — 96. 226—232.

Kárpáti Kelemen: Sabariai régiségekről. — (Die Altertümer von Sabaria.) — 93. 445—446.

Kárpáti Kelemen: Sabariai régiségekről. — (Die Altertümer von Sabaria.) — 94. 166—167.

Kárpáti Kelemen: Sabariai régiségek. — (Die Altertümer von Sabaria.) — 94. 448—450.

Kárpáti Kelemen: Sabariai leletekről. K. — (Die Funde von Sabaria. B.) — 97. 68—74.

Kárpáti Kelemen: Sabariai régiségekről. K. — (Altertümer von Sabaria. B.) — 98. 152—156.

Kárpáti Kelemen: Sabariai régiségekről. K. — (Die Altertümer von Sabaria. B.) — 99. 130—138.

Kleiszl Károly: Somlyóvidéki ásatás. — (Die Ausgrabung bei Somlyó.) — 83. 155—156.

Kleiszl Károly: Levele a nagysomlói őskori leletekről. — (Urzeitliche Funde von Nagysomló.) — 85. 115—117.

Kohlbach Bertalan: Ókori maradványokról Kaposfüreden és Magyar-egresen. K. — (Römische Funde in Kaposfüred und Magyar-egres. B.) — 903. 282—283.

Könyöki Lajos: Zalatnai leletek. — (Die Funde von Zalatna.) — 90. 95—96.

Kovács Aladár: Az alsópéli ásatásról (Tolna m.). — (Die Ausgrabungen in Alsópél, Kom. Tolna.) — 12. 375—377.

Krausz Sámuel: Jelvényes ókori zsidó sírkövek. K. — (Jüdische Grabsteine mit Abzeichen aus dem Altertum. B.) — 904. 170—173.

Kuzsinszky Bálint: Papföldi ásatások. — (Die Ausgrabungen von Papföld in Óbuda.) — 87. 288.

Kuzsinszky Bálint: Az óbudai papföldi ásatások 1887-ben. K. — (Die Ausgrabungen von Papföld in Óbuda im Jahre 1887. B.) — 87. 320—331.

Kuzsinszky Bálint: Az óbudai papföldi ásatások 1887-ben. K. — (Die Ausgrabungen von Papföld bei Óbuda im Jahre 1887. B.) — 88. 25—39.

Kuzsinszky Bálint: A szentendrei sarkophag. — (Der Sarkophag von Szentendre.) — 88. 94.

Kuzsinszky Bálint: Az aquincumi Mithraeum. K. — (Das Mithraeum in Aquincum. B.) — 88. 385—392.

Kuzsinszky Bálint: Az aquincumi Medeaszobor. K. — (Die Medea-Statuette in Aquincum. B.) — 89. 24—30.

Kuzsinszky Bálint: Római felíratos kövek Óbudán. — (Römische Steindenkmäler mit Inschrift in Óbuda.) — 89. 396—406.

Kuzsinszky Bálint: Római sírok Budán és környékén. — (Römische Gräber in Buda und in seiner Umgebung.) — 90. 158—160.

Kuzsinszky Bálint: Az ormódi aranykincs érmei. — (Die Münzen des Schatzes von Ormód.) — 92. 335—338.

Kuzsinszky Bálint: Római-kori temető Aquincumban. — (Das römische Gräberfeld in Aquincum.) — 92. 446—448.

Kuzsinszky Bálint: Két római kömlék Óbudáról. K. — (Zwei römische Steindenkmäler von Óbuda. B.) — 93. 308—310.

Kuzsinszky Bálint: Az aquincumi castra kérdése. K. — (Das castrum von Aquincum. B.) — 97. 395—405.

Kuzsinszky Bálint: Mikor szállották meg a rómaiak a Dunántúl északi részét? — (Wann haben die Römer das nördliche Gebiet Pannoniens (Jenseits der Donau) erobert?) — 98. 115—118.

Kuzsinszky Bálint: Néhány szó Nemesis cultusáról. K. — (Einige Worte über den Cult von Nemesis. B.) — 98. 385—388.

Kuzsinszky Bálint: Aquincumi kömlékek. — (Steindenkmäler in Aquincum.) — 98. 445—447.

Kuzsinszky Bálint: Császári (Komárom m.) sírletelek. II. K. — (Die Grabfunde von Császár (Kom. Komárom). II. B.) — 902. 28—38.

Kuzsinszky Bálint: Egy ószönyi kömlékről. — (Ein Steindenkmal in Ószőny.) — 903. 63—64.

Kuzsinszky Bálint: Római kömlékek a Dunántúlról. K. — (Römische Steindenkmäler aus Transdanubien. B.) — 903. 221—234.

Kuzsinszky Bálint: Két győrmegyei antik emlékről. K. — (Zwei antike Denkmäler aus dem Kom. Győr. B.) — 903. 401—403.

Kuzsinszky Bálint: A római birodalmi limes fő kutatásáról Pannoniában. I. — (Das Durchforschen des römischen Limes in Pannonien. I.) — 905. 213—214.

Kuzsinszky Bálint: Alvilági istenek magyarországi római kömlékeken. K. — (Die Götter der Unterwelt auf den ungarländischen römischen Steindenkmälern. B.) — 907. 119—130.

Kuzsinszky Bálint: A legrégebbi terra-sigillata edények Pannoniában. K. — Die ältesten verzierten Terrasigillata-Gefässe auf pannonischem Boden in Ungarn. B. — 23—26. 88—113. — 295—300.

Kuzsinszky Bálint: Kiadatlan római kömlékek Szentendrén. K. — Unveröffentlichte römische Steindenkmäler in Szentendre. B. — 29. 45—57. — 325—327.

Uf.: Sabariai borostyántárgyak. K. — (Die Bernsteingegenstände aus Sabaria. B.) — 98. 86—88.

Láng Margit: Római kerek torony mintája Dunapenteléről. K. — (Das Modell eines Turmes von Dunapentele. B.) — 10. 24—27.

Láng Margit: Az ókori lámpásokról. — (Laternen aus dem Altertum.) — 10. 271—276.

Láng Margit: A dunapentelei csontpionok. K. — (Pions aus Bein in Dunapentele. B.) — 12. 43—48.

Lehoczky Tivadar: Az ormódi aranykincséről. — (Der Goldschatz von Ormód.) — 92. 75—76.

Lehoczky Tivadar: Lévai és bényi régiségekről. — (Die Altertümer von Léva und Bény.) — 98. 345—350.

Lichtneckert József: Két ismeretlen római telepről Fejér megyében. — (Zwei unbekannte römische Siedlungen im Kom. Fejér.) — 94. 167—169.

Lipp Vilmos: Levele keszthelyvidéki ásatásairól. — (Ausgrabungen bei Keszthely.) — 85. 231—233.

Lipp Vilmos: Levele keszthelyvidéki ásatásairól. — Ausgrabungen bei Keszthely.) — 86. 41—43.

Lipp Vilmos: Levele újabb kutatásairól. — (Neuere Forschungen.) — 86. 350—354.

Lovas Elemér: Kisárpási domborműves serinium lemezek. K. — Bronzebeschläge eines Seriniums aus Kisárpás. B. — 27. 204—209. — 332—333.

Lukacsics József: A somlyóvásárhelyi római sírkőről. — (Der römische Grabstein von Somlyóvásárhely.) — 908. 359—360.

Mahler Ede: Császári (Komárom m.) sírletek. I. K. — (Die Grabfunde von Császár (Kom. Komárom). I. B.) — 902. 24—28.

Mahler Ede: Római felírtos köemlékek Dunapenteléről. — (Römische Denkmäler mit Inschriften aus Dunapentele.) — 904. 198—203.

Mahler Ede: Budakeszi sírletek. — (Die Grabfunde von Budakeszi.) — 905. 191—192.

Mahler Ede: Újabb római felírtos emlékek Dunapenteléről. — (Neuere Denkmäler mit Inschriften aus Dunapentele.) — 905. 222—234.

Mahler Ede: Néhány pannoniai köemlék. — (Einige pannonische Steindenkmäler.) — 906. 45—46.

Mahler Ede: Újabb római felírtos emlékek Dunapenteléről. — (Neuere römische Denkmäler mit Inschriften aus Dunapentele.) — 906. 155—159. *

Mahler Ede: Pannoniai felírtos emlékek. K. — (Die pannonischen Denkmäler mit Inschriften. B.) — 907. 140—151., 231—247.

Mahler Ede: Dunapentelei ásatások 1907. évben. — (Die Ausgrabungen in Dunapentele im Jahre 1907.) — 907. 431—434.

Mahler Ede: Dunapentelei ásatásaim 1908-ban. K. — (Ausgrabungen in Dunapentele im Jahre 1908. B.) — 908. 343—350.

Mahler Ede: Római felírtos emlékek Dunapenteléről. — (Römische Denkmäler mit Inschriften von Dunapentele.) — 909. 238—245.

Mahler Ede: Római felírtos köemlékek Dunapenteléről. — (Römische Denkmäler mit Inschriften von Dunapentele.) — 909. 328—334.

Mahler Ede: A Nemzeti Múzeum ásatásai 1909-ben. K. — (Die Ausgrabungen des Nationalmuseums im Jahre 1909. B.) — 16. 117—123.

Mahler Ede: Római köemlékek Dunapenteléről. K. — (Römische Steindenkmäler von Dunapentele. B.) — 10. 249—255.

Marosi Arnold: Verebi régiségek. — Altertümer in Vereb. — 15. 156—157. — 23.

Marosi Arnold: A székesfehérvári múzeum dunapentelei régiségei. K. — Die Altertümer von Dunapentele im Museum zu Székesfehérvár. B. — 17. 1—7. — 271.

Marosi Arnold: A székesfehérvári múzeum római kocsi lelete Kálozról. K. — (Ein römischer Wagen im Museum zu Székesfehérvár. B.) — 35. 213—216.

Márton Lajos: Egy sajátos kőkori edényalak. — (Ein eigentliches neolithisches Gefäß. B.) — 909. 154—158.

Melhard Gyula: A nagyberki (Somogy m.) leletről. K. — (Die Funde von Nagyberki. B.) — 900. 386—390.

Mihalik József: Őskori telepek Liptó megyében. K. — (Urzeitliche Siedlungen im Kom. Liptó. B.) — 91. 145—152.

Milleker Bódog: Három aldunai római erőd. K. — (Drei römische Kastelle an der Unteren-Donau. B.) — 901. 28—34.

Moravcsik Gyula: Római sírfelirat a Duna-Tisza közéről. — (Römische Grabinschrift zwischen der Donau und der Theiss.) — 20—22. 15—17.

mp.: Figurális bronzdíszek egy római kocsiról. K. — (Figuren als Bronzezierden auf einem römischen Wagen. B.) — 98. 281—286.

(ng.): Aurelius császár leányának állítólagos síremléke. — (Das angebliche Denkmal der Tochter Aureliens.) — 93. 94—95.

Nagy Géza: A krásznai aranyrudak... — (Die Goldbarren von Krászna.) — 87. 444—445.

Nagy Lajos: A Balácapusztán előkerült római falfestmények második csoportja K. — (Die zweite Gruppe, der in Baláca vorgekommenen römischen Wandmalereien. B.) — 20—22. 18—24.

Nagy Lajos: Hogyan került M. Herennius Pudens sírköve Intercisába? K. — Wie ist der Grabstein des M. Herennius Pudens nach Intercisa gelangt? B. — 23—26. 114—121. — 300—301.

Nagy Lajos: A pannoniai-római díszítő rendeltetésű stukkó-párkányok. K. — Pannonisch-römische dekorative Stukkofriese. B. — 27. 114—132. — 306—310.

Nagy Lajos: Az antik mozaikművészeti kutatások újabb eredményei. — Neuere Untersuchungen und deren Ergebnisse über die antike Mosaikkunst. — 27. 192—196. — 330.

Nagy Lajos: Pelta díszítés a pannoniai köemlékeken. K. — Das Peltamotiv in der Ornamentik pannonischer Steindenkmäler. B. — 28. 68—95. — 314—315.

Nagy Lajos: Egy pannoniai terra-sigillata-gyár. K. — Eine pannonische Terra Sigillata Fabrik. B. — 28. 96—113. — 315—316.

Nagy Lajos: Szécsényi csat. K. — Die Sehnalle von Szécsény. B. — 28. 215—222. — 346—347.

Nagy Lajos: A brigetioi vas diatretum. K. — Vas diatretum aus Brigetio. B. — 30. 111—123. — 284—286.

Nagy Lajos: Újabb adat a római foglalást megelőző őslakossághoz Szentendréről. K. — Beiträge zur Urbewohnerschaft von Szentendre. B. — 30. 242—243. — 317.

Nagy Lajos: A tatái ókeresztyén aranygyűrű. K. — Althechristlicher Ring in Tata. B. — 30. 243—246. — 317.

Nagy Lajos: Keresztény-római emlékek Magyarország területéről. K. — Christlich-römische Denkmäler aus Ungarn. B. — 31. 29—42. — 296—303.

Nagy Lajos: Két feliratos római köemlék a Szent Margitszigeten. K. — Zwei römische Steindenkmäler der Margareteninsel. B. — 31. 265—267. — 357—358.

Nagy Lajos: Római régiségek Dunaszekesőről. K. — Römische Altertümer aus Dunaszekeső. B. — 31. 267—271. — 358.

Nagy Lajos: Kerberos szobrocska az aquineumi Múzeumban. K. — Kerberosstatuette im Museum zu Aquincum. B. — 32—33. 161—163. — 212—213.

Nagy Lajos: Aquineumi vonatkozású kiadatlan feliratos köemlékek Szentendréről. K. — Inschriftliche Steindenkmäler aus Szentendre mit Beziehungen zu Aquincum B. — 37. 85—115. — 215—217.

Neudek Gyula: Az Orsova közelében, Ográdinával szemben lévő Trajanus-emlékről. K. — (Das Traian-Denkmal bei Orsova. B.) — 91. 358—360.

Neudek Gyula: Tiberius útja az Aldunán. K. — (Die Strasse des Tiberius an der Unteren-Donau. B.) — 94. 114—130.

Németh József: Római sírokról Szilasbalháson. — (Römische Gräber in Szilasbalhás.) — 904. 246—248.

Ornstein (József): A szamosújvári Athéne szobrocskáról. K. — (Die Athene-Statuette von Szamosújvár. B.) — 92. 348—349.

Ornstein József: Újabb leletekről a Szamosújvár melletti római telepéről. — (Neuere Funde von der römischen Siedlung bei Szamosújvár.) — 93. 349—351.

Ornstein József: A Szamosújvár mellett létezett római állótábor. — (Das ehemalige römische castrum bei Szamosújvár.) — 94. 284.

Ornstein (József): Római feliratú kő Szamosújvárról. — (Ein Stein mit römischen Inschriften in Szamosújvár.) — 97. 384.

Ornstein József: A ravennai geographus ismeretlen dáciai útvonala. — (Die unbekannte Strasse des Geographen von Ravenna.) — 97. 391—394.

Ornstein József: Adalék a Ravennas-féle „Congri“ alkalmazásához. K. — (Beiträge zur Verwendung des Ravennas'schen Namens „Congri“. B.) — 901. 368—369.

Ornstein József: Ásatásáról a Szamosújvár melletti római castellumban. K. — (Ausgrabung im castellum bei Szamosújvár. B.) — 902. 76—78.

Ornstein József: Római áldozati oltárról Szamosújvárott. K. — (Der römische Altar in Szamosújvár. B.) — 903. 61—62.

Ornstein József: Római emlékkő Hesdátan. — Römisches Denkmal in Hesdát. — 903. 448.

Orosz Endre: A szamosújvári római castellum praetoriumában végzett ásatásról. K. — (Die Ausgrabungen im praetorium des römischen castellums von Szamosújvár. B.) — 909. 258—263.

Orosz Endre: Római kútról Apahidán. — (Der römische Brunnen in Apahida.) — 13. 76—77.

Oroszlán Zoltán: Újabb mitológiai domborművek Dunapenteléről a Nemzeti Múzeumban. K. — (Neuere mythologische Reliefe von Dunapentele, im Nationalmuseum. B.) — 18—19. 37—41.

Oroszlán Zoltán: Kiadatlan pannoniai provinciális kömlékek a M. Nemzeti Múzeumban. K. — (Unedierte provinzialische Steindenkmäler aus Pannonien, im Nationalmuseum. B.) — 20—22. 1—11.

Oroszlán Zoltán: A Magyar Nemzeti Múzeum Régiségtárának ásatása Dunapentelén 1922 július havában. K. — (Die Ausgrabungen des Nationalmuseums in Dunapentele im Juli des Jahres 1922. B.) — 20—22. 93—96.

Oroszlán Zoltán: Kiadatlan pannoniai provinciális kömlékek a Magyar Nemzeti Múzeumban. K. — Unveröffentlichte pannonische Steindenkmäler aus dem Ungarischen Nationalmuseum. B. — 27. 96—113. — 303—306.

Oroszlán Zoltán: Mucius Scaevolát ábrázoló dombormű a Nemzeti Múzeumban. K. — Mucius Scaevolarelief im Ungarischen Nationalmuseum. B. — 32—33. 44—53. — 200—201.

Oroszlán Zoltán: Athene és Hephaistos ritka mítosza a székesfehérvári múzeum egy római kömlékén. K. — Ein seltener Athene-Hephaistosmythos auf einem römischen Steinrelief in Székesfehérvár. B. — 32—33. 55—61. — 201.

Oroszlán Zoltán: A Szépművészeti Múzeum antik terrakotta-gyűjteményének fogadalmi domborművei. K. — Votivreliefs der Terrakotten-Sammlung des Museums der Bildenden Künste in Budapest. B. — 37. 57—74. — 205—212.

Paulovics István: A görög-egyiptomi vallás néhány provinciális emléke. K. — Einige provinziäle Denkmäler des griechisch-römischen Kultus. B. — 16. 190—197. — 274.

Paulovics István: Amphiteatrális jelenetek intereisai kömlékeken. K. — Amphitheatralische Szenen an den Steindenkmälern Intercisas. B. — 23—26. 122—137. — 301—303.

Paulovics István: Újabb szinkretistikus bronzszobrocskák a Nemzeti Múzeumban. K. — Neue synkretistische Bronzestatuetten im Ungarischen Nationalmuseum. B. — 27. 89—96. — 301—303.

Paulovics István: A M. Nemzeti Múzeum legújabb római üvegszerzeményei. K. — Neuerworbene römische Gläser im Ungarischen Nationalmuseum. B. — 27. 196—197. — 330.

Paulovics István: A kisárpási római telep. K. — Die römische Siedlung in Kisárpás. B. — 27. 197—204. — 331—332.

Paulovics István: Kömlékek ürömi késő-római sírból. K. — Steindenkmäler aus einem spätrömischen Grab in Üröm. B. — 28. 211—215. — 346.

Paulovics István: A Magyar Nemzeti Múzeum gróf Vigyázó ásatásai. Rómaikor. I. Brigetio. — Die Graf Vigyázó-Ausgrabungen des Ungarischen Nationalmuseums. Römerzeit. I. Brigetio. B. — 30. 198—201. — 299—300.

Paulovics István: A dunapentelei ásatás 1931-ben. K. — Eine Ausgrabung in Dunapentele im Jahre 1931. B. — 32—33. 144—160. — 210—212.

Paulovics István: Dolichenus-háromszögek tartója Brigetioból. K. — Halter für dreieckige Dolichenus Reliefs aus Brigetio. B. — 34. 40—48. — 196—197.

Paulovics István: Újabb kutatás a brigetioi (szőnyi) római táborban és annak környékén. K. — Neuere Forschungen im Legionslager und in der Umgebung von Brigetio. B. — 34. 134—140. — 206—207.

Paulovics István: A nógrádverőcei római erőd feltárása. K. — Freilegung einer Römerfestung in Nógrádverőce. B. — 34. 158—163. — 210.

Paulovics István: Dionysosi menet (thiasos) magyarországi római emlékeken. (Adatok a pannoniai serinium-lemezek kérdéséhez.) — I. B. — Der dionysische Aufzug (Thiasos) auf ungarländischen Denkmälern. I. B. — 35. 54—102. — 248—253.

Paulovics István: Dionysosi menet (thiasos) magyarországi római emlékeken. (Adatok a pannoniai serinium lemezek kérdéséhez.) II. Köemlékek. K. — Der dionysische Aufzug (Thiasos) auf ungarländischen Denkmälern. B. — 36. 1—32. — 111—112.

Paár Iván: A nyéki sarcophag. K. — (Der Sarcophag von Nyék. B.) 85. 85—90.

Petersen Egil: A gundestrupi edény és a csórai dombormű. K. — (Das Gefäß von Gundestrup und das Relief von Csóra. B.) — 93. 199—202.

Pintér Pongrácz: Ópalánkai leletekről. — (Die Funde von Ópalánka.) — 99. 47.

Pósta Béla: Zalaszentgróti ásatás. — (Die Ausgrabung in Zalaszentgrót. — 95. 326—333.

Pulszky Ferenc: A szombathelyi fiatal Bacchus. K. — (Der junge Bacchus aus Szombathely. B.) — 89. 167—169.

Récsey Viktor: Római castrum Tokodon és újabb régészeti leletek Esztergom és Hont megyében. K. — (Römisches castrum in Tokod und neuere Funde in den Komitaten Esztergom und Hont. B.) — 94. 65—70.

Récsey Viktor: Néhány antik bronzszobrocska a Nemzeti Múzeumban. K. — (Einige antike Bronzestatuetten im Nationalmuseum. B.) — 94. 97—110.

Récsey Viktor: Megkerült római oltárkő. — (Eine wiedergefundene römische ara.) — 94. 284—285.

Récsey Viktor: Legújabb római lelet Pannonhalmán. — (Die neuesten römischen Funde in Pannonhalma.) — 94. 358—359.

Récsey Viktor: Écsen (Győr m.) talált római katonai elboesátó diploma. K. — (Diploma militare von Écs, Kom. Győr. B.) — 95. 26—30.

Récsey Viktor: Római fogadalmi oltár Pusztadörögden. — (Römischer Votivaltar in Pusztadörögd.) — 95. 95.

Récsey Viktor: Pannonhalma tövében elterülő Pannonia nevű római község és legújabb ásatásaim összefüggése. K. — (Die römische Gemeinde

Pannonia bei Pannonhalma und meine neuesten Ausgrabungen. B.) — 97. 193—204.

Récsey Viktor: Egy régi féldomborműről a pannonhalmai templom külső falában. K. — (Ein altes Relief in der Mauer der Kirche von Pannonhalma. B.) — 99. 400—404.

Récsey Viktor: Római keramikus leletekről Pannonia község területén. K. — (Scherbenfunde in der Ortsgemeinde Pannonia. B.) — 900. 267—269.

Reinecke Pál: Egy pannoniai fibuláról. K. — (Eine pannonische Fibel. B.) — 900. 166—168.

Reizner János: Közlemények a Szeged városi múzeumból. — (Mitteilungen aus dem städtischen Museum zu Szeged.) — 99. 183—190.

Resch Adolf: A krásznai aranykincs. K. — (Der Goldschatz von Krászna. B.) — 87. 392—395.

Rhé Gyula: A rátóti ásatásról. — (Die Ausgrabung von Rátót.) — 904. 248—249.

Rhé Gyula: Római leletekről Balácapusztán (Veszprém m.). — (Römische Altertümer von Baláca, Kom. Veszprém.) — 997. 364—368.

Ritterling E.: Adalékok az alsópannoniai hadsereg katonai diplomáihoz. — Zu Militärdiplomen des unterpannonischen Heeres. — 23—26. 85—87. — 293—295.

Ritterling E.: Pannonia inferior helytartói (legati pro praetore) Trajanustól kezdve. — Die legati pro praetore von Pannonia inferior seit Traian. — 27. 58—88. — 281—301.

Róbert Károly: Tereus Mythosa Dunapentelén. — (Der Mythos des Tereus in Dunapentele.) — 906. 274—275.

S(ándorf)i N(ándor): Stomfavidéki régiségek. — (Die Altertümer bei Stomfa.) — 90. 93—94.

Schreiber Tivadar: Levele néhány antik bronzszobrocskáról a nemzeti múzeumban. K. — (Einige antike Bronzestatuetten im Nationalmuseum. B.) — 87. 355—358.

Sötér Agost: Mosonymegyei római leletekről. — (Römische Funde im Kom. Mosony.) — 88. 149—151.

Sötér Agost: Római leletekről Oroszváron. — (Römische Funde in Oroszvár.) — 91. 253.

Sötér Agost: Mosonymegyei ásatások. — (Die Ausgrabungen in Kom. Mosony.) — 95. 94—95.

Sötér Agost: A Bruck-újfalusi ásatásról. K. — (Die Ausgrabung bei Bruck-Újfalu. B.) — 99. 341—351.

Sötér Agost: Lajtafalusi ásatásról. K. — (Die Ausgrabung in Lajtafalú. B.) — 99. 410—412.

Szalay Ákos: A Magyar Nemzeti Múzeum gróf Vigyázó ásatásai. Római-kor. II. Dunabogdány. K. — Die Graf Vigyázó Ausgrabungen des Ugari-schen Nationalmuseums. Römerzeit. II. Dunabogdány. — 30. 201—205. — 300.

Szelle Zsigmond: Böleskei ásatásról. K. — (Die Ausgrabung in Bölesko. B.) — 89. 353—356.

Szelle Zsigmond: Római épületmaradvány Baracson. K. — (Römische Gebäudereste in Baracs. B.) — 93. 80—81.

Szelle Zsigmond: Dunaföldvári és böleskei ásatásokról. — (Die Ausgrabungen von Dunaföldvár und Böleske.) — 93. 351—354.

Szelle Zsigmond: A legújabb urnatemető Dunaföldváron és a paksi rom. — (Das neueste Urnengräberfeld in Dunaföldvár und die Ruine von Paks.) — 94. 361—365.

Szendrei János: Római síremlék Aquincumból. K. — (Der römische Grabstein von Aquincum. B.) — 902. 383—384.

Szentkláray Jenő: Levele a törökbecsei római éremleletről. — (Der Münzfund von Törökbecse.) — 85. 233—235.

Szinte Gábor: Kerek erőd Krivádia fölött. K. — (Querförmige Festung bei Krivádia. B.) — 94. 110—114.

Szőnyi Ottó: Római leletekről Pécsen. — (Römische Funde in Pécs.) — 11. 371—373.

Téglás Gábor: A rómaiak aranybányászata Boicán és Rudán Hunyad megyében. — (Der Goldgrubenbau der Römer in Boica und Ruda, Kom. Hunyad.) — 83. 142—147.

Téglás Gábor: Epigraphiai curiosum Várhelyről. K. — (Eine epigraphische Kuriosität von Várhely. B.) — 83. 147—149.

Téglás Gábor: Bányász-szobrok a dáciai aranyvidékről. K. — (Bergmannstatuetten aus Dazien. B.) — 85. 16—20.

Téglás Gábor: A jánosfalvi római kőbánya és annak három falképe Udvarhely megyében. K. — (Der Steinbruch von Jánosfalva und seine drei Wandbilder im Kom. Udvarhely. B.) — 86. 21—26.

Téglás Gábor: Római lámpa a Bodza szoros torkolatából Nagyborosnyóról. — (Römische Laterne von Nagyborosnyó.) — 88. 183—184.

Téglás Gábor: Még egy rud a krásznai aranyleletből. — (Noch eine Barre aus dem Goldfund von Krászna.) — 88. 184.

Téglás Gábor: Római sisak Székelykocsárdról. — (Römischer Helm von Székelykocsárd.) — 88. 184—185.

Téglás Gábor: Hátszegvidéki aranyleletekről. — (Die Goldfunde von Hátszeg.) — 89. 59—62.

Téglás Gábor: Római kőbányászat a tordai hasadék keleti torkolata felett. K. — (Römischer Steinbruch beim östlichen Eingang der Kluft von Torda. B.) — 89. 289—295.

Téglás Gábor: Római kőbánya a dévai Bezsán nevű hegyen. K. — (Römischer Steinbruch am Bezsán-Berg bei Déva. B.) — 89. 390—395.

Téglás Gábor: Jupiter és Juno szoborcsoportról. K. — (Die Statuetten-Gruppe von Jupiter und Juno. B.) — 90. 360—362.

Téglás Gábor: Római bányász- emlékekről a maros-dunaközi Szemenik hegységből. — (Bergbau-Denkmal aus dem Gebirge Szemenik zwischen der Maros und der Donau.) — 91. 61—63.

Téglás Gábor: A nagymási bányamívelés emlékei Hunyad megyében. — (Die Denkmäler der Bergbau in Nagymás, Kom. Hunyad.) — 93. 133—140.

Téglás Gábor: Kiskalán (Aquae) római fürdője és kőbányászata Hunyad megyében. K. — (Das römische Bad von Kiskalán (Aquae) und das Stein-Bergwesen im Kom. Hunyad. B.) — 93. 202—210.

Téglás Gábor: A római bányászok temetkezési módja Dáciában. — (Die Begräbnisriten der römischen Bergmänner in Dazien.) — 93. 409—412.

T(églás) G(ábor): Szoborlelet Klopotiván, Várhely mellett. — (Statuetten-Fund in Klopotiva, bei Várhely.) — 95. 95.

Téglás Gábor: Berzoviai emlékek. K. — (Denkmäler in Berzovia. B.) — 97. 28—32.

T(églás) G(ábor): Várhelyi fibula. K. — (Die Fibeln von Várhely. B.) — 97. 288.

Téglás Gábor: A Lederata-Tibiscumi hadi út Aisis állomásának helyrajza. — (Die Topographie der Station Aisis bei der Militärstrasse Lederata-Tibiscum.) — 98. 1—7.

Téglás Gábor: Római kőbányászat Porolissum közelében, Szilágy megyében. K. — (Römischer Bergbau bei Porolissum, im Kom. Szilágy. B.) — 98. 118—124.

Téglás Gábor: Centum putei nevének helyrajzi vonatkozásai és értelmezése. K. — (Die topographischen Beziehungen des Namens Centum putei. B.) — 99. 214—225.

Téglás Gábor: Felírtos kő a castellum onagrinum temetőjéből. — (Ein Stein mit Inschriften im Friedhof des castellum onagrinum.) — 99. 75—76.

Téglás Gábor: Fortuna Salutaris és Jupiter szentélye Ampelumban, vagyis a mai Zalatnán. K. — (Das Heiligtum Fortuna Salutaris und Jupiters im Ampelum, d. h. im heutigen Zalatna. B.) — 99. 7—12.

Téglás Gábor: Római köemlékekről a Nagy- és Kisküküllő közti Somo gyomról, Kisküküllő vm. — (Römisches Steindenkmal von Somogyom. Kom. Kisküküllő.) — 99. 278—280.

Téglás Gábor: Díszes női mellszobor a dévai múzeumban. — (Prachtvolle Frauen-Statuette in dem Museum zu Déva.) — 99. 190.

Téglás Gábor: A Traianus előtti Dácia aldunai határkapuja. — Das Grenztor bei der Unteren-Donau im vortraianischen Dazien.) — 99. 318—321.

Téglás Gábor: Újabb római felíratról és Mithras emlékről Szerb-Pose senán. — (Neuere römische Inschrift und Mithras-Denkmal in Szerb-Pose sena.) — 99. 413—414.

Téglás Gábor: A Cetecuje = Váraeska nevű előörsi állomás a gerebenci váresoport előtt. — (Die Vorpoststation „Cetecuje = Váraeska“ vor der Befestigungsgruppe Gerebenc.) — 99. 330—333.

Téglás Gábor: A várhelyi Syrus templom. K. — (Der Syrus-Tempel in Várhely. B.) — 99. 321—330.

Téglás Gábor: Újabb adalék a sarmisegethusai alvilági cultus történetéhez. K. — (Neuere Beiträge zur Geschichte des Kultes der Unterenwelt in Sarmisegethusa. B.) — 99. 368—370.

Téglás Gábor: Válasza a Limestanulmányok ügyében. — (Antwort auf die Frage der Limesforschung.) — 99. 377—379.

Téglás Gábor: Thrák lovas- emlékekről Dácia fővárosából Sarmisegethusából. K. — (Thrakische Reiterdenkmäler aus Sarmisegethusa. B.) — 908. 82—85.

Téglás Gábor: Caelestis Virgo jelentősége Dáciában. K. — De cultu Caelestis Virginis in Dacia. B. — 14. 350—354. — 451.

Téglás István: Dombormű a hévízi castrumból. K. — (Ein Relief aus dem castrum von Hévíz, Kom. Nagyküüllő. B.) — 90. 359—360.

Téglás István: A keresztesmezei sarkophagokról. K. — (Die Sarkophage von Keresztesmező. B.) — 96. 65—68.

Téglás István: Torda-aranyosmegyei régiségekről. — (Altertümer aus dem Kom. Torda-Aranyos.) — 96. 427—428.

Téglás István: Római maradványokról Torda-Aranyos megyében. — (Römische Ruinen im Kom. Torda-Aranyos.) — 98. 431—433.

Téglás István: Régiségek Felvinc határán. — (Altertümer bei Felvinc.) — 99. 192.

Téglás István: A Torda melletti sziklahasadékokról és a potaissai kőfaragó műhelyről. — (Die Kluft bei Torda und die Steinmetzwerkstätte in Potaissa.) — 99. 280—283.

Téglás István: Római és más sírokról Alsószentmihályfalván. — (Römische und andere Gräber in Alsószentmihályfalva.) — 900. 391—393.

Téglás István: Római régiségek a tordai castrum környékéről. — (Neuentdeckte römische Altertümer bei dem castrum zu Torda.) — 901. 60—62.

Téglás István: A mikesi római romok szétdúlása és a közelebről Tordán talált római fölíratokról. — (Die Zerstörung der römischen Ruinen bei Mikes und die neuentdeckten Inschriften in Torda.) — 902. 79—83.

Téglás István: Mikesi leletekről (Aranyos-Torda m.). — (Die Funde von Mikes, Kom. Aranyos-Torda.) — 903. 277—278.

Téglás István: Tordán talált római régiségekről. — (Die in Torda gefundenen römischen Altertümer.) — 904. 249—251.

Téglás István: A Potaissa maradványaiban 1903-ban és 1904-ben talált tárgyakról és felíratokról. — (Die Funde und die Inschriften von Potaissa; gefunden in den Jahren 1903 und 1904.) — 904. 410—413.

Téglás István: Pusztaszentmártoni és röödi épületmaradványokról. — (Gebäudereste von Pusztaszentmárton und Rööd.) — 906. 361—362.

Téglás István: Néhány erdélyi adat a thrák lovas istenségekről. K. — (Einige Beiträge aus Transylvanien vom thrakischen Reitergott. B.) — 906. 434—436.

Téglás István: Tordán és Mészkon talált római felíratokról. — (Die in Torda und Mészko gefundenen römischen Inschriften.) — 908. 360—361.

Téglás István: A tordai római várhegy Forduló nevű lejtőjén 1906-ban kiasott régiségekről. — (Die am Anhang (s. g. Forduló) des römischen Burgberges von Torda, im Jahre 1906 ausgegrabenen Altertümer.) — 908. 270—273.

Téglás István: Római torony mintája Potaissából. K. — (Römisches Turmmodell aus Potaissa. B.) — 908. 415—418.

Téglás István: Potaissától keletre a Mezőségben létezett vicusokról. I. A Szent János kútjánál. II. A szakálaskúti római telep. 1. Bolduc. 2. Téglás-

far. 3. Vénhegy. 4. Mezőbőő. — (Vici östlich von Potaissa in Mezőség. I. Beim Szent János Brunnen. II. Die römische Siedlung von Szakálaskút. 1. Bolduc. 2. Téglásfar. 3. Vénhegy. 4. Mezőbőő.) — 909. 159—163., 436—438.

Téglás István: Romok és leletek a tordai Tündérhegyen. K. — (Ruinen und Funde am Tündérhegy (Feenberg) bei Torda. B.) — 10. 123—130.

Téglás István: A detrehermi és klapai vicusokról. — (Vici in Detreherm und Klapa.) — 10. 276—278.

Téglás István: A mezőtóháti vicusról és a potaissai Apollóról. K. — (Vicus von Mezőtóhat und Apollo von Potaissa. B.) — 10. 353—356.

Téglás István: A mezőbodoni és mezőszakáli vicusokról. — (Vici von Mezőbodon und Mezőszakál.) — 11. 77—80.

Téglás István: A csáki vicusról. — (Vicus von Csáki.) — 11. 369—371.

Téglás István: A fügedi vicusról. — (Vicus von Füged.) — 11. 435—437.

Téglás István: Római kerek épületek Potaissa castruma közelében. — (Querförmige Gebäude in der Nähe des castrums von Potaissa.) — 12. 93—96.

Téglás István: A liskakúti római telepről. K. — (Die römische Siedlung von Liskakút. B.) — 13. 57—60.

Téglás István: Potaissai feliratok és domborművek. K. — Inschriften und Reliefs aus Potaissa. B. — 15. 44—49. — 4—5.

Torma Károly: Római cserépedény bélyegek és karcolatok. K. — (Stempel und Ritzen der römischen Tongefässe. B.) — 82. 207—230.

Torma Károly: Római cserépedény bélyegek és karcolatok. K. — (Stempel und Ritzen der römischen Tongefässe. B.) — 83. 1—72.

Torma Károly: Római katonaelőcsatoló-levél Maroskeresztúrról. K. — (Diploma militare von Maroskeresztúr. B.) — 86. 303—318.

Vásárhelyi Géza: Az Aquincumból Brigetioba vezető római út irányáról és fennmaradt nyomairól. K. — (Die Überreste und die Richtung der Römerstrasse zwischen Aquincum und Brigetio. B.) — 92. 71—74.

Vásárhelyi Géza: Tinnyei éremleletről. — (Der Münzfund von Tinnye.) — 92. 252—253.

Vásárhelyi Géza: Újabb régiségi leletekről Pest megye Tinnye község területén és annak vidékén. — (Neuere Funde in Tinnye und in seiner Umgebung, Kom. Pest.) — 909. 256—258.

Volenszky Gyula: Kőkoporsókról a Keresztesmezőn (Torda-Aranyos megyében.) — (Steinsärge in Keresztesmező, Kom. Torda-Aranyos.) — 95. 72—73.

Waczulik László: A váli római kori felírt koporsóról. — (Der römische Sarg von Váli mit Inschriften.) — 10. 68—69.

Weninger Mátyás: Dunaalmási régészeti lelőhelyekről. — (Die archäologischen Fundorte von Dunaalmás.) — 87. 178.

Wittinger Antal: Kőszegi ásatásáról. — (Die Ausgrabung von Kőszeg.) — 95. 76—77.

X.: A várhelyi Kentaur. K. — (Der Kentaur von Várhely. B.) — 86. 92.

X.: Szentannai aranylelet. — (Der Goldfund von Szentanna.) — 88. 286.

X.: A krásznai aranyrudakról. — (Die Goldbarren von Krászna.) — 88. 286—287.

X.: A Somodoron lelt ókori koesi. — (Der Wagen aus dem Altertum. Deutsch: im Archiv für Post und Telegraphie 1891. Mai Heft.) — 91. 288.

X.: Antik aranyékszer. (Versecvárosi múzeumól.) — (Antiker Goldschmuck.) — 98. 80—81.

X.: Bacchans mellképe bronzból. K. — (Die Büste einer Bachantin aus Bronze. B.) — 98. 85—86.

X.: A régi Savariáról. — (Vom alten Savaria.) — 960. 191—192.

Y.: Tétényi éremkincs. — (Der Münzfund von Tétény.) — 87. 445—446.

Y.: Római koesi. — (Römischer Wagen.) — 91. 94.

X. Y.: Bronz méceses Urról (Pest m.). K. — (Bronzene-Laterne aus Ur, Kom. Pest. B.) — 93. 189—190.

X. Y.: Versecvidéki aranyékszerek. K. — (Die Goldschmücke von Versec. B.) — 94. 93—94.

Ziehen Gyula: Saloni sírláda a Nemzeti Múzeumban. K. — (Ein Sarkophag aus Salona im Nationalmuseum. B.) — 88. 228—233.

Ziehen Gyula: Medeaszobor a M. N. Múzeumban. K. — (Medea-Statuette im Nationalmuseum. B.) — 89. 31—34.

Ziehen Gyula: Antik mitológiai domborművek a Nemzeti Múzeumban. K. — (Antike mythologische Reliefs im Nationalmuseum. B.) — 89. 154—162., 296—304.

Ziehen Gyula: Két pannoniai emlék. K. — (Zwei pannonische Denkmäler. B.) — 90. 423—426.

Ziehen (Gyula): Párhuzam a trieri és budapesti antik gyűjtemények közt. — (Vergleich zwischen den Antiken-Sammlungen zu Trier und zu Budapest.) — 94. 73—74.

Ziehen Gyula: Adalék a budapesti Nemzeti Múzeum Medusa-domborművei magyarázatához. — (Beiträge zur Erklärung der Medusen-Reliefs des Nationalmuseums.) — 95. 31—33.

Ziehen Gyula: Satyr bronzszobrocskája a Nemzeti Múzeumban. K. — (Bronzestatue eines Satyrs im Nationalmuseum. B.) — 95. 202—206.

Ziehen Gyula: Dionysosz ábrázoló bronzszobrocska a Nemzeti Múzeumban. K. — (Dionysos-Statuette im Nationalmuseum. B.) — 96. 1—2.

Ziehen Gyula: Herakles bronzszobrocskája a Nemzeti Múzeumban. K. — (Herakles-Statuette aus Bronze im Nationalmuseum. B.) — 96. 118—120.

Ziehen Gyula: Pannoniai domborművek. K. — (Pannonische Reliefs. B.) — 97. 127—133.

Zsigmondy Gusztáv: Óbudai újabb ásások. — (Neuere Ausgrabungen in Óbuda.) — 87. 160—162.

— —: Felső-Szakonyban ... római koporsóra akadtak. — (In Felső-szakony hat man zwei römische Sarkophage gefunden.) — 92. 92.

— —: Római korbelt ezüslánc. K. — (Eine silberne Kette aus der Römerzeit. B.) — 92. 191.

— —: Római ara. — (Eine römische ara.) — 92. 384.

— —: Rákosi lelet. — (Der Fund von Rákos.) — 93. 190—191.

— —: Sabariai temető. — (Das Gräberfeld von Sabaria.) — 93. 286—287.

— —.: Kisbéri (Komárom m.) régiségek. K. — (Altertümer von Kisbér, Kom. Komárom. B.) — 95. 379—380.

— —.: Zsámbéki római kori koci. — Une voiture celtique à Zsámbék. — 14. 150—151. — 168.

— —.: A kisdíósi „Petronius-sírkő“. — „Petronius-Grabstein“ in Kisdíós. — 29. 282.

II.

ab.: Kunszentmárton mellett előkerült régiségek. — (Altertümer von Kunszentmárton.) — 99. 191.

Bibó-Bige György: Szabadkai lelet. — (Der Fund von Szabadka.) — 901. 96.

Bibó-Bige György: Újabb régiségleletekről Szabadkán. — (Ein neuerer Fund in Szabadka.) — 903. 62—63.

Csallány Gábor: A római temetőről Öcsöd és Szt-András határában. K. — (Gräberfeld aus der Römerzeit bei Öcsöd und Szentandrás. B.) — 99. 41—46.

Csallány Gábor: Ókori leletek a szentesi múzeumban. K. — (Funde aus dem Altertum im Museum zu Szentes. B.) — 906. 47—55.

Csallány Gábor: Újabb három érdekes lelet a szentesi múzeumban. K. — (Drei neuere interessante Funde im Museum zu Szentes. B.) — 10. 89—93.

Czirák Gyula: Bogojeva (Gombos) régi emlékeiről. K. — (Die Altertümer von Bogojeva (Gombos). B.) — 900. 257—267.

Czirák Gyula: Régiségleletekről Bács-Bodrog megyében. — (Funde im Kom. Bács-Bodrog.) — 905. 62—66.

Dömötör László: Rómaikorbéli edények a pécskai Nagysáncban. K. — (Römerzeitliche Gefässe in der Nagysánc (Grosse-Schanze) bei Pécska. B.) — 901. 327—335.

Dudás Gyula: Zentai régiségek. — (Altertümer von Zenta.) — 85. 364.

er.: A Nemzeti Múzeum ásatása Jászalsószentgyörgyön. — (Die Ausgrabung des Nationalmuseums in Jászalsószentgyörgy.) — 99. 439—440.

Farkas Sándor: Szentes- és Csongrád-vidéki leletekről. — (Die Funde bei Szentes und Csongrád.) — 92. 244—245.

Fetzer János Ferenc: Szilágysági leletekről. — (Die Funde aus dem Kom. Szilagy.) — 10. 69—71.

Finály Gábor: A gredistyei dákvárak. K. — Die dakischen Festungen in Gredistye. B. — 16. 11—43 — 264—267.

Frey Imre: Kisköszegi és mátészalkai leletekről. K. — (Die Funde von Kisköszeg und Mátészalka. B.) — 905. 257—260.

Frey Imre: Apatini lelet. — (Ein Fund von Apatin.) — 907. 94—95.

Frey Imre: Zombori lelet. — (Der Fund von Zombor.) — 907. 288.

Frey Imre: Kisköszegi és mátételki leletekről. — (Die Funde von Kisköszeg und Mátételke.) — 908. 273—275.

Gohl Ödön: Római edények Szabadkán. K. — (Römische Gefässe in Szabadka. B.) — 99. 290—296.

h. (Hampel József): Hont- és békésmegyei régiségek. K. — (Altertümer aus den Komitaten Hont und Békés. B.) — 94. 95—96.

h. (Hampel József): Jászmonostori régiségek. K. — (Die Altertümer von Jászmonostor. B.) — 96. 378—379.

Hild Viktor: A jászalsószentgyörgyi sír. K. — (Das Grab von Jászalsószentgyörgy. B.) — 901. 120—138.

Jósa András: Őskori telep Rakamaz és Tímár községek között. — (Die urzeitliche Siedlung zwischen Rakamaz und Tímár.) — 92. 205—207.

Krecsmarik Endre: Régiségletelekről Szarvas határában. K. — (Funde in Szarvas, Kom. Békés. B.) — 10. 62—68.

Krecsmarik Endre: Régibb középkori temetőkről Szarvas határában. K. — (Die frühmittelalterlichen Gräberfelder bei Szarvas, Kom. Békés. B.) — 10. 172—178.

Krecsmarik Endre: A békésszentandrás honfoglaláskori jellegű temető helyéről. K. — (Gräber aus der Landnahmezeit in Békésszentandrás. B.) — 13. 27—37.

Majláth Béla: Az orosházai sírmezők. K. — (Das Gräberfeld von Orosháza. B.) — 90. 417—423.

Majláth Béla: Újabb alpári leletekről. K. — (Neuere Funde von Alpár. B.) — 98. 257—265.

M(ihalik) J(ózsef): Az újhelyi ezüstfibula. — (Die silberne Fibel von Újhely.) — 95. 95—96.

Milleker Bódog: Szerbkeresztúri őstelep. K. — (Die urzeitliche Siedlung von Szerbkeresztúr. B.) — 93. 300—307.

Móra Ferenc: A szegedvidéki leletekről. — (Funde in der Umgebung von Szeged.) — 908. 361—371.

Nagy Géza: Szkíta-szarmata maradványok a magyar viseletben. K. — (Skythisch-sarmatische Überbleibsel in der ungarischen Tracht. B.) — 901. 110—118.

Nagy Gyula (Kisléghi): Arankavidéki halmok (Torontál m.). — Die Hügel an der Aranka, Kom. Torontál.) — 907. 236—279.

Pogány Jenő: Gombosi sírmező (Bács-Bodrog) — (Das Gräberfeld von Gombos. Kom. Bács-Bodrog.) — 908. 404—415.

Pósta Béla: Hatvan-boldogi ásatások. K. — (Die Ausgrabungen in Hatvan-Boldog. B.) — 95. 1—26.

Reizner János: Szeged-röszkei sírletelek. K. — (Die Gräberfunde von Szeged-Röszke. B.) — 92. 161—168.

Reizner János: Közlemények a Szeged városi múzeumból. — (Mitteilungen aus dem städtischen Museum zu Szeged.) — 99. 183—190.

Reizner János: Sasüllési és szőregi leletekről. K. — (Die Funde von Sasüllés und Szőreg. B.) — 903. 43—50.

Reizner János: A Rivó-dűlői ásatásokról és kötörési leletekről. K. — (Die Ausgrabungen in Szeged-Rivódűlő und die Funde von Kötörés. B.) — 903. 378—387.

Rómer F. Ferenc: A nagyvárad ezüstlelet. K. — (Der Silberfund von Nagyvárad. B.) — 86. 204—207.

Rómer F. Ferenc: A nagyváradí ezüstlelet. K. — (Der Silberfund von Nagyvárad. B.) — 86. 385—392.

Téglás István: Darlaci emlékekről. K. — (Die Denkmäler von Darlac. B.) — 94. 163—166.

Téglás István: Ezüst torquesről a Mezőségről. — (Silberne Torques aus dem Mezőség.) — 904. 174—175.

Tömörkény István: Szegedi Múzeum. Leletek a szegedi határban. — (Das Museum zu Szeged. Funde in der Umgebung von Szeged.) — 902. 372—376.

Tömörkény István: A bilisitsi ásatásokról (Szeged-Alsótanya). — (Ausgrabungen in Bilisits bei Szeged.) — 903. 50—54.

Tömörkény István: Ásatásokról a Kenyérváródombon. — (Ausgrabungen in Szeged-Kenyérváródombon.) — 903. 387—388.

Tömörkény István: Oroszlámosi leletekről és ásatás a köröséri iskolánál. K. — (Die Funde von Oroszlámos und die Ausgrabungen bei der Schule Körösér. B.) — 904. 263—271.

Tömörkény István: Adai leletekről. — (Die Funde von Ada.) — 907. 370—371.

Tömörkény István: Leletek és ásatás Lelén. — (Ausgrabungen und Funde in Lele.) — 908. 268—270.

Tömörkény István: Óbébai leletek. — (Die Funde von Óbéba.) — 908. 286.

Tömörkény István: Újabb dorozsmai leletek. — (Neuere Funde von Dorozsma.) — 908. 286—287.

X.: Őskori telep az Alföldön. — (Urzeitliche Siedlung auf dem Alföld.) — 85. 280.

Hun korszak. — Hunnenzeit.

Felvinczi Takács Zoltán: Kínai-hun kapcsolatok. Újabb adalékok. K. — Chinesisch-hunnische Zusammenhänge. Neue Beiträge. B. — 27. 146—155. — 319—324.

Fettich Nándor: A Magyar Nemzeti Múzeum gróf Vigyázó-ásatásai. Népvándorlaskor. K. — Die Graf Vigyázó-Ausgrabungen des Ungarischen Nationalmuseums. Völkerwanderungszeit. B. — 30. 205—211. — 300.

h. (Hampel József): Murgai lelet. K. — (Der Fund von Murga. B.) — 96. 95—96.

Hampel József: Újabb hazai leletek az avar uralom korából. K. — (Neuere Funde aus der Avarenzeit. B.) — 900. 97—125.

Hekler Antal: A N. Múzeum dunapentelei ásatásai 1908-ban és 1909-ben. — (Die Ausgrabungen des Nationalmuseums in Dunapentele, im Jahre 1908 und 1909.) — 10. 28—38. — Siehe S. 32.

Lakner Ambró: A csornai leletekről. — (Die Funde von Csorna. B.) — 89. 263—267.

Supka Géza: A magyarországi hun uralom néhány érememléke. K. — Einige numismatische Denkmäler der Hunnenherrschaft in Ungarn. B. — 15. 224—237. — 33—48.

Szalay József: Attila sírja: — (Das Grab von Attila.) — 83. 149—152.

Wosinszky Mór: A kaposvölgyi népvándorláskori üst. K. — (Der Kessel aus der Völkerwanderungszeit im Kapostal. B.) — 91. 427—431.

X. Y.: A csornai népvándorláskori leletek rövid leírása a képes táblák sorrendjében. K. — (Kurze Beschreibung der völkerwanderungszeitlichen Funde von Csorna, nach den Tafeln geordnet. B.) — 89. 267—271.

German korszak. — Germanenzeit.

ab.: Népvándorláskori kincs Szabolcs megyében. K. — (Ein Schatz aus der Völkerwanderungszeit im Kom. Szabolcs. B.) — 91. 91—92.

Csallány Gábor: Régi germán sírmező a szentesi határban. — (Germanisches Gräberfeld bei Szentés.) — 903. 14—22. — 904. 153—170.

Csallány Gábor: Ókori leletek a szentesi múzeumban. K. — (Funde aus dem Altertum im Museum zu Szentés. B.) — 906. 47—55.

Csallány Gábor: Újabb három érdekes lelet a szentesi múzeumban. K. — (Drei neuere interessante Funde im Museum zu Szentés. B.) — 10. 89—93.

Darnay Kálmán: Sümegvidéki emlékek a régibb középkorból. K. — (Denkmäler aus dem früheren Mittelalter, bei Sümeg. B.) — 901. 176—182.

D(arnay) K(álmán): Kisköszegi fibulák. K. — (Die Fibeln von Kisköszeg. B.) — 907. 187., 191.

Fettich Nándor: Adatok az ősgermán állatornamentumok II. stílusának eredetkérdéséhez. K. — Beiträge zum Entstehungsproblem des altgermanischen II. Stiles. B. — 29. 68—110. — 328—358.

Fettich Nándor: A gundestrupi ezüstedény alakjáról. K. — Über die Form des Silbergefäßes von Gundestrup. B. — 31. 43—47. — 303—305.

Fetzer János Ferenc: Báttaszéki lelet. — (Der Fund von Báttaszék.) — 96. 94—95.

Finály Henrik: Az apahidai lelet. — (Der Fund von Apahida.) — 89. 305—320.

Gubitza Kálmán: A bodrogmonostorszegi leletekről. K. — (Die Funde von Bodrogmonostorszeg. B.) — 99. 264—268.

Gubitza Kálmán: A bodrogmonostorszegi sírletelekről. K. — (Die Grabfunde von Bodrogmonostorszeg. B.) — 902. 338—342.

Hampel József: A gávai sírlelet. K. — (Der Grabfund von Gáva. B.) — 11. 135—147.

H(am)p(e)l (József): Ezüst sisak a M. Nemzeti Múzeumban. — (Silberner Helm im Nationalmuseum.) — 89. 90—91.

Középeßy Gyula: Ugyanazon (külső pusztakovácsi) ásatásról és egyéb biharmegyei leletekről. K. — (Dieselbe Ausgrabung bei Pusztakovácsi und andere Funde im Kom. Bihar. B.) — 99. 364—366.

Kugler Alajos: Medgyesi aranylelet. K. — (Der Goldfund von Medgyes. B.) — 906. 189—190.

Lakner Ambró: A csornai leletekről. K. — (Die Funde von Csorna. B.) — 89. 263—267.

Lehóczky Tivadar: Beregmegyei vaskori leletről. — (Funde aus der Eisenzeit im Kom. Bereg.) — 86. 151—152.

Lehóczky Tivadar: Mezőkászonyi gót sír. K. — (Das gotische Grab in Mezőkászony. B.) — 97. 32—40. — Siehe: Ethn. Mitt. aus Ungarn. V. 1896. S. 225—227.

Lehóczky Tivadar: Germánok emlékei Munkácsnál. K. — (Germanische Funde bei Munkács. B.) — 97. 333—338.

Lehóczky Tivadar: Vaskori emlékekről Munkács környékén. K. — (Eisenzeitliche Denkmäler bei Munkács. B.) — 908. 250—261.

Lehóczky Tivadar: Lévai és nagysárói leletekről. K. — (Die Funde von Léva und Nagysáró. B.) — 908. 422—424.

Mihalik József: A kassai sírletelekről. K. — (Der Grabfund von Kassa. B.) — 94. 77—78.

Németh Árpád: Levele a kisgyarmati (Hont m.) régiségekről. — (Die Altertümer von Kisgyarmat, Kom. Hont.) — 87. 433—434.

Pintér Sándor: Nógrádvidéki régészeti kutatásairól. K. — (Archaeologische Forschungen bei Nógrád. B.) — 87. 429—433.

Pulszky Ferenc: Rekeszes ötvösség Magyarországon. K. — (Die Zellen-Goldschmiedekunst in Ungarn. B.) — 81. 146—156.

Pulszky Ferenc: Bökény-mindszenti lelet. K. — (Der Fund von Bökény-Mindszent. B.) — 81. 201—210.

Pulszky Ferenc: A mezőberényi két aranylelet. K. — (Zwei Goldfunde in Mezőberény. B.) — 85. 100—102.

Pulszky Ferenc: A perjámosi lelet. K. — (Der Fund von Perjámos. B.) — 86. 26—31.

Pulszky Ferenc: A szilágysomlyói kincs. — (Der Schatz von Szilágysomlyó.) — 89. 233—238.

Reinach S.: A herpályi paizsdudor. K. — (Der Schildbuckel von Herpály. B.) — 94. 395—404.

Richthofen Bolko br.: Néhány III. századbéli vandál lelet Szabolcs vármegyéből. K. — Einige vandalische Fundstücke des 3. Jahrhunderts n. Chr. aus dem Kom. Szabolcs. B. — 30. 238—240. — 314—316.

Roska Márton: Az érmihályfalvi germán sír. K. — Ein germanisches Grab aus Érmihályfalva. B. — 30. 229—232. — 305.

Sőtér Agost: Népvándorlási sírmező a bezenyei papréti birtokon Mosony megyében. K. — (Gräberfeld aus der Völkerwanderungszeit in Paprét bei Bezenye, Kom. Mosony. B.) — 93. 210—222.

Szendrey Akos: A miszlai gót sírlelet. K. — Der gotische Grabfund von Miszla. B. — 28. 222—225. — 348.

Szendrei János: Régi csatok. K. — (Alte Schnallen. B.) — 99. 438—439.

Tackenberg Kurt: Néhány korai germán lelet Magyarországon. K. — Einige frühgermanische Funde in Ungarn. B. — 28. 63—67. — 311—313.

Tömörkény István: Szőregi leletek. K. — (Die Funde von Szőreg. B.) — 904. — 192.

Wimmer L. F. A.: A bezenyei runás fibulák. K. — (Die Fibeln von Bezenye, mit Runen-Inschrift. B.) — 94. 21—23.

X. Y.: A csornai népvándorláskori leletek rövid leírása a képes táblák sorrendjében. K. — (Kurze Beschreibung der Funde aus der Völkerwanderungszeit in Csorna, nach den Bildern geordnet. B.) — 89. 267—271.

Avar korszak. — Avarenzeit.

Bella Lajos: Csornai leletek. K. — (Die Funde von Csorna. B.) — 94. 131—135.

Bibó-Bige György: Egy érdekes szabadkai sírlelet. — (Ein interessanter Grabfund von Szabadka.) — 901. 431—432.

Bibó-Bige György: Népvándorláskori takácseszközökről. K. — (Weberwerkzeuge aus der Völkerwanderungszeit. B.) — 902. 408—410.

Bibó-Bige György: Szabadkai leletről. K. — (Der Fund von Szabadka. B.) — 903. 276—277.

Börzsönyi Arnold: Győri temető a régibb középkorból. K. — (Gräberfeld aus dem früheren Mittelalter in Győr. B.) — 902. 12—24., 128—143.

Börzsönyi Arnold: Győri sírmező a régibb középkorból. — (Gräberfeld aus dem früheren Mittelalter in Győr.) — 904. 15—41.

Börzsönyi Arnold: Győri sírmező a régibb középkorból. K. — (Das Gräberfeld aus dem früheren Mittelalter in Győr. B.) — 905. 16—33., — 906. 302—321., — 908. 208—230.

Börzsönyi Arnold: Római és egyéb dunántúli leletekről. — (Römische und andere Funde in Transdanubien.) — 908. 183—185.

Csáky Zsigmond: Levele a pusztaszenterzsébeti népvándorláskori temetőről. — (Gräberfeld aus der Völkerwanderungszeit in Pusztaszenterzsébet.) — 87. 435—436.

Csallány Gábor: Népvándorláskori temetőről Szentesen. — (Gräberfeld aus der Völkerwanderungszeit bei Szentes.) — 99. 416—419.

Csallány Gábor: Avar sírleletek Szentes határában Donáton. K. — (Avarische Gräber bei Szentes-Donát. B.) — 900. 393—398.

Csallány Gábor: Régibb középkori temető Szentes határában. — (Gräberfeld aus dem früheren Mittelalter bei Szentes.) — 906. 292—302.

Cséplő Péter: Csökmői lelet. — (Der Fund von Csökmő.) — 94. 284.

Cséplő Péter: Ártándi sírlelet. — (Der Gräberfund von Artánd.) — 96. 412—416.

Cséplő Péter: A csökmői és pusztakovácsi leletekről. K. — (Die Funde von Csökmő und Pusztakovácsi. B.) — 97. 437—441.

Cziráky Gyula: A bogojevai (Bács-Bodrog m.) sírmező és földvár. K. — (Das Gräberfeld und die Erdschanze von Bogojeva. B.) — 99. 268—276.

Cziráky Gyula: Bogojeva (Gombos) régi emlékeiről. K. — (Die Altertümer von Bogojeva (Gombos). B.) — 900. 257—267.

Cziráky Gyula: Gombosi (bogojevai) régiségekről. K. — (Die Altertümer von Gombos (Bogojeva). B.) — 901. 422—431.

Darnay Kálmán: Újabb leletek Csabrendek vidékéről. K. — (Neuere Funde bei Csabrendek. B.) — 93. 74—78.

Dömötör László: Újabb lemezsajtoló bronzminták Fönlakról. K. — (Neuere Pressmodelle aus Bronze von Fönlak. B.) — 901. 62—66.

Éber László: Sírleletek a régibb középkorból: 1. Abony. 2. Hernádpusztá. K. — (Gräberfunde aus dem früheren Mittelalter: 1. Abony. 2. Hernádpusztá. B.) — 901. 289—314.

Éber László: Abonyi sírleletek a régibb középkorból. K. — (Frühmittelalterliche Funde in Abony. B.) — 902. 241—263.

Farkas Sándor: A csongrádi népvándorlaskori telepről. — (Eine Siedlung aus der Völkerwanderungszeit in Csongrád.) — 86. 354—355.

Farkas Sándor: Népvándorlaskori temető Mártélyon. K. — (Gräberfeld aus der Völkerwanderungszeit in Mártély. B.) — 92. 413—426.

Felvinczi Takács Zoltán: Szeged-óthalmi hún művészeti emlékek. K. — Hunnische Kunstdenkmäler von Szeged-Óthalom. B. — 15. 211—223. — 33.

Felvinczi Takács Zoltán: Gandhara-emlékek a Hopp Ferenc kelet-ázsiai művészeti múzeumban. Gandharastílus és „Keszthelystílus“. K. — Werke der Gandhara-Kunst im Franz Hopp Museum für ostasiatische Kunst. Gandhara-Stil und „Keszthelystil“. B. — 28. 128—154. — 322—324.

Fettich Nándor: Sárkányábrázolások a magyarországi népvándorlaskori emléktanyagban. K. — Drachendarstellungen im ungarländischen Denkmalmaterial der Völkerwanderungszeit. B. — 23—26. 157—172. — 317—326.

Fettich Nándor: Öntött phalerák a lovasnomádok magyarországi régészeti hagyatékában. K. — Gegossene Bronzephaleræ im archaeologischen Nachlass der Reiternomaden von Ungarn. B. — 28. 114—127. — 317—321.

Fettich Nándor: Adatok az ősgermán állatornamentumok II. stílusának eredetkérdéséhez. K. — Beiträge zum Entstehungsproblem des altgermanischen II. Stiles. B. — 29. 68—110. — 328—358.

Fettich Nándor: A Magyar Nemzeti Múzeum gróf Vigyázó ásátásai. Népvándorlaskor. (Mosonszentjános, Mosonszentpéter, Körösladány, Cece és a Harta melletti Miklepusztá.) K. — Die Graf Vigyázó Ausgrabungen des Ungarischen Nationalmuseums. Völkerwanderungszeit. (Mosonszentjános, Mosonszentpéter, Körösladány, Cece und Miklepusztá bei Harta.) B. — 30. 205—211. — 300.

Fetzer János Ferenc: Szilágysági régiségekről. — (Die Funde im Kom. Szilágy.) — 97. 435—436.

Gubitz Kálmán: A kishegyesi régibb középkori temető. — (Das Gräberfeld von Kishegyes aus dem früheren Mittelalter.) — 907. 346—363.

Gubitz Kálmán: A zombori (sáponyapusztai) bronzleletről és a kladvói kincséről. K. — (Der Bronzefund von Sáponyapusztá bei Zombor und der Schatz von Kladvó. B.) — 908. 262—265.

Gubitz Kálmán: Újabb népvándorlaskori lovassírokról a Bácskában. — (Neuere Reitergräber aus der Völkerwanderungszeit in der Bácska.) — 908. 419—421.

Gubitz Kálmán: A kishegyesi régibb középkori temető. K. — (Das frühmittelalterliche Gräberfeld von Kishegyes.) B. — 11. 122—134.

h. (Hampel József): Hont- és békésmegyei régiségek. K. — (Altertümer aus den Komitaten Hont und Békés. B.) — 94. 95.

H(ampel) J(ózsef): Nép-vándorláskori temető Mártélyon. K. — (Gräberfeld aus der Völkerwanderungszeit in Mártély. B.) — 92. 413—426.

Hampel (József): Ásatások Szilágynagyfaluban. K. — (Ausgrabungen in Szilágynagyfalu. B.) — 81. 156—161.

Hampel József: A nagyszentmiklósi kincs. K. — (Der Schatz von Nagyszentmiklós. B.) — 84. 1—166.

Hampel József: Keresztény emlékek a régibb középkorból. K. — (Christliche Denkmäler aus dem früheren Mittelalter. B.) — 94. 23—53.

Hampel József: Újabb hazai leletek az avar uralom korából. K. — (Neuere Funde aus der Avarzeit. B.) — 900. 97—125.

Haugh Béla: A szekszárdi múzeum újabb szerzeményei. K. — (Die neueren Erwerbungen des Museums zu Szekszárd. B.) — 902. 364—370.

Hekler Antal: Avarkori sírok Dunapentelén. K. — Avarische Gräber in Dunapentele. B.) — 909. 97—105.

Hollós László: Tolnamegyei régiségekről. K. — (Die Funde aus dem Kom. Tolna. B.) — 94. 353—355.

Jankó László: Néhány archaeológiai adat Pápa város környékéről. K. — (Archaeologische Angaben von der Umgebung der Stadt Pápa. B.) — 13. 60—70.

Jankó László: A pápai avarkori sírleletek. K. — Grabfunde aus der Avarzeit zu Pápa. B. — 30. 124—141. — 286—287.

Jósa András: Avar fülbevalóról Bújrról. — (Avarische Ohrgehänge von Búj.) — 904. 254—255.

Juhász László: A szenterzsébeti és egyéb sírleletekről Baranya m. K. — (Die Grabfunde von Szentersébet und die anderen Funde im Kom. Baranya. B.) — 96. 262—266.

Kada Elek: Gátéri (kunkisszállási) temető a régibb középkorból. K. — (Das Gräberfeld von Gátér (Kunkisszállás) aus dem früheren Mittelalter. B.) — 905. 360—384., 402—407.

Kada Elek: Gátéri (kunkisszállási) temető a régibb középkorból. K. — (Gräberfeld aus dem früheren Mittelalter von Gátér (Kunkisszállás). B.) — 906. 135—155., 207—221.

Kada Elek: Gátéri (kunkisszállási) temető a régibb középkorból. K. — (Gräberfeld aus dem früheren Mittelalter von Gátér (Kunkisszállás). B.) — 908. 330—339.

Kárász Leó: A tarjánvégi sírmező Hódmezővásárhelyen. K. — (Das Gräberfeld von Tarjánvég, bei Hódmezővásárhely. B.) — 94. 206—210.

Kovács Aladár: Regölyi ásatásáról (Tolna m.). — (Die Ausgrabungen von Regöly, Kom. Tolna.) — 904. 255—261.

Könyöki Alajos: A rékási sírleletről. K. — (Der Grabfund von Rékás. B.) — 97. 359—360.

Kövér Béla: Újabb adatok az ötvösség történetéhez hazánkban. K. — (Neuere Angaben zur Geschichte der Goldschmiedekunst in Ungarn. B.) — 97. 227—253.

Krecsmarik Endre: Régiségleletekről Szarvas határában. K. — (Funde in Szarvas, Kom. Békés. B.) — 10. 62—68.

Kugler Alajos: Darufalvi ezüstlelet. K. — (Der Silberfund von Darufalva. B.) — 904. 41—47. — ?

Kugler Alajos: A veszkényi avarkori lelet. K. — (Der Fund aus der Avarzeit von Veszkeny. B.) — 906. 27—30.

László Gyula: Előzetes jelentés a Kiskörös vágóhídi dűlői ásatásokról. — (Vorläufiges Bericht von der Ausgrabung bei Kiskörös, Vágóhídi dűlő.) — 34. 140—141.

Lipp Vilmos: Levele keszthelyvidéki ásatásairól. — (Ausgrabungen bei Keszthely.) — 85. 231—233.

Lipp Vilmos: Keszthelyi levele. — (Ein Brief von Keszthely.) — 87. 52—57.

Lovas Elemér: A bágyog-gyűrhegyi népvándorláskori temető. K. — Eine Grabstätte aus der Völkerwanderungszeit bei Bágyog. B. — 29. 248—258. — 375—376.

m.: Mosonmegyei őskori telep. — (Urzeitliche Siedlung im Kom. Mosony.) — 85. 282.

Márkiné Poll Katalin: Kürtösvégű karkötők az avar-korból. K. — Armringe mit Trichterenden aus der Avarzeit. B. — 34. 56—65. — 198—199.

Márton Lajos: Új leletek az abonyi régibb középkori sírmezőből. — (Neuere Funde in dem frühmittelalterlichen Gräberfeld von Abony.) — 904. 303—318.

Márton Lajos: 1904. évi kutatások az abonyi régibb középkori sírmezőben. K. — (Ausgrabungen in dem frühmittelalterlichen Gräberfeld von Abony, im Jahre 1904. B.) — 906. 31—37.

Melhárd Gyula: A pulai leletről (Somogy m.). — (Der Fund von Pula, Kom. Somogy.) — 904. 241—242.

Miske Kálmán br.: Kecői vaslándzsák. K. — (Eiserne Speere von Kecöl. B.) — 900. 96. — K. B. 71. — ?

Móra Ferenc: Ásatásáról a Feketeszállás (Szeged-Alsótanya). — Die Ausgrabungen in Feketeszállás, bei Szeged.) — 906. 439—441.

Nagy Géza: A magyarhoni lovassírok. — (Die Reitergräber in Ungarn.) — 93. 223—234.

Nagy Géza: A hún-avar és magyar pogánykori sírleletek jellemzése. — (Die Charakteristik der hunnisch-avarischen und der landnahmezeitlichen ungarischen Gräber.) — 93. 313—323.

Nagy Géza: A Budapest-lóversenytéri népvándorláskori lelet. K. — (Der Fund aus der Völkerwanderungszeit in Budapest-Rennbahn. B.) — 95. 125—129.

Nagy Géza: Sírleletek a régibb középkorból: 3. Némedi. K. — (Gräberfunde aus dem früheren Mittelalter: 3. Némedi. B.) — 901. 314—318.

Nagy Géza: Butaul zoapan, Buila zoapan. K. — (Eine Inschrift auf dem Schatz von Nagyszentmiklós. B.) — 908. 127—137.

Nyáry Albert br.: Szécsény-pinkahegyi leletről. — (Der Fund von Szécsény-Pinkahegy.) — 908. 424—425.

Pulszky Ferenc: Szegedi leletek. K. — (Die Funde in Szeged. B.) — 81. 1—6.

Pulszky Ferenc: Rekeszes ötvösség Magyarországon. K. — (Die Zellen-Goldschmiedekunst in Ungarn. B.) — 81. 146.—156.

Reizner János: A majdáni aranyelet. K. — (Der Goldfund von Majdán. B.) — 95. 380—381.

Reizner János: Közlemények a Szeged városi múzeumból. — (Mitteilungen aus dem städtischen Museum zu Szeged.) — 99. 183—190.

Reizner János: A Rivó-dűlői ásatásokról és kötöresi leletekről. K. — (Die Ausgrabungen in Szeged-Rivódűlő und die Funde von Kötörös. B.) — 903. 378—387.

Roediger Lajos: Koraközépkori lovas sírleletről Szeghegyen (Bács-Bodrog m.). K. — (Frühmittelalterliche Reitergräber in Szeghegy, Kom. Bács-Bodrog. B.) — 903. 272—276.

Schupiter Elemér: Övdíszító' műgyakorlat a hún ötvösművészetben. K. — Beiträge zur Goldschmiedekunst der Völkerwanderungszeit. B. — 29. 258—265. — 376.

Schüller Hilda: A nagyszentmiklósi aranykines ornamentikája. K. — Zur Ornamentik des Goldschatzes von Nagyszentmiklós. B. — 37. 116—131. — 217—226.

Sötér Ágost: Mosonymegyei ásatások. K. — (Ausgrabungen im Kom. Mosony. B.) — 85. 199—206.

Sötér Ágost: Mosonymegyei ásatások. K. — (Ausgrabungen im Kom. Mosony. B.) — 85. 310—319.

Sötér Ágost: Mosonymegyei ásatások. K. — (Die Ausgrabungen im Kom. Mosony. B.) — 86. 321—335.

Sötér Ágost: Csúnyi és oroszvári ásatások. K. — (Die Ausgrabungen von Csúny und Oroszvár. B.) — 94. 306—310.

Sötér Ágost: Mosonymegyei ásatások. — (Die Ausgrabungen im Kom. Mosony.) — 95. 94—95.

Supka Géza: A tépei népvándorláskori leletről. K. — Ein Schatzfund der Völkerwanderungsepoche aus Tépe (Kom. Bihar) B. — 13. 395—408. — 470—471.

Supka Géza: Motivumvándorlás a korábbi középkorban. K. — Motivenwanderung im früheren Mittelalter. B. — 14. 1—19., 89—110., 184—206. — 70—71., 165—166., 273—274.

Supka Géza: A nagyszentmiklósi kines revíziója. K. — Zur Revision des Schatzes von Nagyszentmiklós. B. — 15. 50—64. — 5—6.

Supka Géza: „A belsőázsiai népek művészetének alapformáihoz“. K. — „Zu den Grundformen der Kunst der innerasiatischen Völker“. B. — 15. 341—359. — 113—128.

S(upka) G(éza): A halászó madár típusához. K. — (Zum Typ des fischenden Vogels. B.) — 17. 190—191.

Supka Géza: A nagyszentmiklósi kines revíziója. K. — Zur Revision des Schatzfundes von Nagyszentmiklós. B. — 17. 8—86 — 272.

S(upka) G(éza): A nagyszentmiklósi kines felíratairól. — (Über die Inschriften des Schatzes von Nagyszentmiklós.) — 17. 208.

Szelle Zsigmond: Régészeti ásatások a böleskei népvándorláskori teme-

tőben. K. — (Ausgrabungen im Gräberfelde der Völkerwanderungszeit in Böleske. B.) — 91. 239—249.

Szelle Zsigmond: Dunaföldvári és böleskei ásatásokról. — (Die Ausgrabungen von Dunaföldvár und Böleske.) — 93. 351—354.

Szentkláray Jenő: A kumándi ősi sírtemetőről. — (Das urzeitliche Gräberfeld von Kumánd.) — 83. 153—155.

Tergina Gyula: Horgosí ásatások. K. — (Die Ausgrabungen von Horgos. B.) — 94. 198—206.

Tömörkény István: Szegedi múzeum. — Leletek a szegedi határban. — (Das Museum zu Szeged. Funde in der Umgebung von Szeged.) — 902. 372—376.

Tömörkény István: Kötörési leletekről. K. — (Die Funde von Kötörés. B.) — 904. 414—417.

Wagner István: Ipolykeszi őssír. — (Ein Grab bei Ipolykeszi.) — 97. 192. — ?

Wosinszky Mór: Nagymányoki népvándorláskori sírlelet. — (Der Grabfund aus der Völkerwanderungszeit von Nagymányok. B.) — 90. 432—435.

Wosinszky Mór: A varasdi (Tolna m.) népvándorláskori sírmezőről. — (Das Gräberfeld von Varasd (Kom. Tolna) aus der Völkerwanderungszeit.) — 94. 169—170.

Wosinszky Mór: A závodi sírmező. K. — (Das Gräberfeld von Závod. B.) — 96. 12—30.

Wosinszky Mór: Regölyi leletekről. — (Die Funde von Regöly.) — 96. 152—153.

X. Y.: A cikói sírmezőről. K. — (Das Gräberfeld von Cikó. B.) — 96. 190.

Honfoglaláskor. — Landnahmezeit.

— a — a.: Alpári ásatások. K. — (Die Ausgrabungen in Alpár. B.) — 83. 156—163.

Bartalos Gyula: Honfoglaláskori leletekről. — (Funde aus der Landnahmezeit.) — 99. 129—130.

Bartalos Gyula: Honfoglaláskori s egyéb régiségleletek Egerben és vidékén. K. — (Altertümer aus der Landnahmezeit und andere Funde in Eger und in der Umgebung von Eger. B.) — 99. 353—360.

Bella Lajos: Újabb csornai leletekről. K. — (Neuere Funde in Csorna. B.) — 95. 253—256., 257. — Siehe: Ethn. Mitt. aus Ungarn. IV. 1895. S. 212—214.

Börzsönyi Arnold: Pogány magyar sírokról. K. — (Gräber aus der Landnahmezeit. B.) — 903. 67—70.

Börzsönyi Arnold: Régi magyar emlékek a győri múzeumban. K. — (Funde aus der Landnahmezeit im Museum zu Győr. B.) — 905. 186—188.

Börzsönyi Arnold: Győri díszkard a régibb középkorból. K. — (Ein Prunkschwert aus dem früheren Mittelalter in Győr. B.) — 12. 34—38.

Börzsönyi Arnold: Gyömőrei sírlelet a honfoglalási korból. K. — (Funde aus der Landnahmezeit in Gyömöre. B.) — 12. 214—219.

Bartucz Lajos: Adatok a honfoglaló magyarok anthropológiájához. K. — Beiträge zur Anthropologie der Landnahmezeit. B. — 31. 113—119. — 329—330.

Bartucz Lajos: A tiszaburai honfoglaláskori csontvázak embertani vizsgálatának előzetes eredménye. — (Vorläufige Resultate der anthropologischen Untersuchung der landnahmezeitlichen Skelette von Tiszabura.) — 34. 148—149.

Csallány Gábor: A római kori temetőről Öcsöd és Szentandrás határában. K. — (Das römerzeitliche Gräberfeld bei Öcsöd und Szentandrás. B.) — 99. 41—46.

Csallány Gábor: Régi magyar emlékek a szentesi múzeumban. K. — (Denkmäler aus der Landnahmezeit im Museum zu Szentes. B.) — 905. 33—44.

Cs(etneki) J(elinek) E(lek) jegyzetei után: A homországi magyar pogánykori lelet. K. — (Ein Fund aus der Landnahmezeit in Homorszög. B.) — 92. 444., 446.

Csoma József: A monaji halomról. K. — (Der Hügel von Monaj. B.) — 87. 60—65.

Czirák Gyula: Gombosi (bogojevai) régiségekről. K. — (Die Altertümer von Gombos (Bogojeva). B.) — 901. 422—431.

Czirák Gyula: Gombosi (azelőtt Bogojeva) emlékekről. K. — (Die Funde von Gombos (Bogojeva). B.) — 903. 54—61.

Darnay Kálmán: A zalaszántói halmok és két magyar lovas sír. K. — (Die Hügel von Zalaszentő und zwei ungarische Reitergräber. B.) — 99. 277—280.

Darnay Kálmán: Szeghalmi ásatásról. K. — (Die Ausgrabungen in Szeghalom. B.) — 905. 66—70.

D(arnay) K(álmán): Nagykapornoki honfoglaláskori sírlelet. — (Ein Fund aus der Landnahmezeit in Nagykapornok.) — 907. 191.

Dókus Gyula: Árpádkori sírleletek Zemplén vármegyében. K. — (Grabfunde aus der Zeit der Árpáden. B.) — 900. 39—61.

Domonkos János: A Lopós-halom (Arad m.). K. — (Der Lopós-Hügel. Kom. Arad. B.) — 908. 55—78.

Farkas Sándor: Magyar pogánykori lelet. — (Funde aus der Landnahmezeit.) — 88. 384.

Fettich Nándor: Adatok a honfoglaláskor archaeológiájához. K. — Zur Archaeologie der ungarischen Landnahmezeit. B. — 31. 48—112. — 305—329.

Frey Imre: Kókai honfoglaláskori lovassírok. — (Reitergräber aus der Landnahmezeit in Kóka.) — 906. 191—192.

Gallasy Lajos: Az egri almagyari honfoglaláskori leletről. K. — (Der Fund aus der Landnahmezeit in Eger-Almagyar. B.) — 11. 76—77.

Gallus Sándor: Előzetes jelentés a Fonyód-bélatelepi ásatásról. — Ausgrabung bei Fonyód. — 34. 141. — 207.

Gohl Ödön: Régiségek a szabadkai főgimnázium gyűjteményében. K. — (Altertümer in der Sammlung des Gymnasiums zu Szabadka. B.) — 95. 312—315.

Hampel József: Régiségek a honfoglalás korából. K. — (Altertümer aus der Landnahmezeit. B.) — 902. 296—316.

Hampel József: Ornamentika a honfoglalási kor emlékein. K. — (Die Ornamentik auf den Denkmälern der Landnahmezeit. B.) — 904. 105—152.

Harsányi Pál: A kenézlői lelet olasz érmei. K. — Die italienischen Münzen des Fundes von Kenézlő. B. — 14. 340—344. — 450.

Herepey Károly: A gombási népvándorlaskori sírokról. — (Gräber aus der Völkerwanderungszeit in Gombás.) — 95. 426—430.

Hidvéghi Sándor: Sírleletek a honfoglalás korából. I. Gici lelet. — (Funde aus der Landnahmezeit. I. Der Fund von Gic.) — 12. 320—322.

Horváth Tibor: Honfoglaláskori sírok Tiszaburán. K. — Gräber der Landnahmezeit in Tiszabura. B. — 34. 141—148. — 207—208.

Jankó László: Néhány archaeológiai adat Pápa város környékéről. K. — (Archaeologische Angaben von der Umgebung der Stadt Pápa. B.) — 13. 60—70.

Jósa András: A tarcali sírleletről (Zemplén m.). — (Der Grabfund von Tarcal, Kom. Zemplén.) — 95. 75—76.

Jósa András: A bezdédi honfoglaláskori temető. K. — (Das Gräberfeld aus der Landnahmezeit in Bezdéd. B.) — 96. 385—412.

Jósa András: A mándoki honfoglaláskori leletről. K. — (Ein Fund aus der Landnahmezeit in Mándok. B.) — 97. 361—363.

Jósa András: Szabolcsmegyei régiségekről. — (Altertümer aus dem Kom. Szabolcs.) — 98. 402—404.

Jósa András: Emlékek a honfoglalás korából. A tuzséri sírok (Szabolcs m.). K. — (Denkmäler aus der Landnahmezeit. Die Gräber von Tuzsér, Kom. Szabolcs. B.) — 906. 214—224.

Jósa András: Honfoglaláskori leletről Gégényben. K. — (Funde aus der Landnahmezeit in Gégény. B.) — 904. 175—176.

Jósa András: Honfoglaláskori emlékek Szabolcsban. K. — Monuments de l'époque de la conquête du pays au Comitat de Szabolcs. B. — 14. 169—184. — 270—273.

Jósa András: Honfoglaláskori emlékek Szabolcsban. II. K. — Denkmäler aus der Landnahmezeit in Szabolcs. II. B. — 14. 303—340. — 450.

Kada Elek: A kecskeméti ásatások. K. — (Die Ausgrabungen von Kecskemét. B.) — 96. 40—51.

Kada Elek: A kecskeméti Miklós-telepi sírleletről. K. — (Der Grabfund von Kecskemét-Miklóstelep. B.) — 96. 153—154.

Kada Elek: Sírleletek a honfoglalás korából. III. Kecskemét vidékéről való leletek. K. — (Funde aus der Landnahmezeit. III. Die Funde bei Kecskemét. B.) — 12. 323—329.

Karácsonyi János: Bihari honfoglaláskori lovassírról. K. — (Reitergrab aus der Landnahmezeit von Bihar. B.) — 903. 66—67.

Karácsonyi János: A bihari honfoglaláskori lovassírokról. K. — (Die Reitergräber aus der Landnahmezeit von Bihar. B.) — 903. 405—412.

Kiss Lajos: Eperjeskei honfoglaláskori temető. K. — (Gräberfeld aus der Landnahmezeit in Eperjeske. B.) — 20—22. 42—55.

Kiss Lajos: Újabb honfoglaláskori leletek a nyíregyházi Jósa-Múzeumban. K. — Neuere Funde im Jósa-Museum von Nyíregyháza aus der Zeit der Völkerwanderung. B. — 28. 228—231. — 352.

Kováts Albert: A tiszazugi lovassírokról. K. — (Die Reitergräber von Tiszazug. B.) — 93. 354—356.

Könyöki Alajos: Selypi leletek. K. — (Die Funde von Selyp. B.) — 92. 227—235.

Kövér Béla: Újabb adatok az ötvösség történetéhez hazánkban. K. — (Neuere Angaben zur Geschichte der Goldschmiedekunst in Ungarn. B.) — 97. 227—253.

Krecsmarik Endre: Honfoglaláskori leletekről Szarvason. — (Funde aus der Landnahmezeit in Szarvas, Kom. Békés.) — 10. 350—353.

Krecsmarik Endre: A békésszentandrási honfoglaláskori jellegű temetkezőhelyről. K. — (Gräber aus der Landnahmezeit in Békésszentandrás. B.) — 13. 27—37.

Kubinyi Miklós: Fibula vagy szíjtartó lemez. K. — (Eine Fibel oder ein Riemenhalterstück. B.) — 91. 164—166.

Kuzsinszky Bálint: Olasz- és horvátországi leletekről a honfoglalási korból. — (Funde aus der Landnahmezeit in Italien und Kroatien.) — 96. 68—70.

Lakner Ambró: A csornai leletekről. K. — (Die Funde von Csorna. B.) — 89. 263—267.

Lehóczky Tivadar: A szolyvai sírról. — (Das Grab von Szolyva.) — 86. 379—380.

Lehóczky Tivadar: Lévai és bényi régiségekről. — (Die Altertümer von Léva und Bény.) — 98. 345—350.

Lehóczky Tivadar: Honfoglaláskori sírról Beregszászon. K. — (Ein Grab aus der Landnahmezeit in Beregszász. B.) — 900. 398—402.

Lehóczky Tivadar—n. g. (*Nagy Géza*): Adatok a Karoling-időszak emlékeihez. K. — Données concernant les monuments du règne des Carolingiens. B. — 13. 250—254. — 293.

Lichtneckert József: Újabb leletekről a Sz.-fehérvári Demkóhegyen. K. — (Neuere Funde in Székesfehérvár-Demkóhegy. B.) — 93. 266—269.

Mcrosi Arnold: A székesfehérvári múzeum honfoglalás és Árpád-kori régiségei. — Description des antiquités du temps de la conquête du Pays et de l'époque des Árpáds. — 14. 60—63. — 72.

Marosi Arnold: Székesfehérvár honfoglaláskori temetői. K. — (Gräberfelder aus der Landnahmezeit bei Székesfehérvár. B.) — 20—22. 25—41.

Marosi Arnold: A székesfehérvári rádiótelepi ásatás. K. — Die Grabungen in der Nähe der Radiostation in Székesfehérvár. B. — 23—26. 245—257. — 347—348.

Muhoray Alfonz: Apatini lelet. — (Der Fund von Apatin.) — 97. 286—287.

Nagy Géza: A magyar pogánykor emlékei Fejérmegyében. K. — (Die Denkmäler der Landnahmezeit im Kom. Fejér. B.) — 92. 299—315.

Nagy Géza: A magyarhoni lovassírok. — (Die Reitergräber in Ungarn.) — 93. 223—224.

Nagy Géza: A hun- avar és magyar pogánykori sírleletek jellemzése. — (Die Charakteristik der hunnisch-avarischen und der landnahmezeitlichen ungarischen Gräber.) — 93. 313—323.

ng. (Nagy Géza): A csanádi (Pest m.) kard. K. — (Das Schwert von Csanád (Kom. Pest). B.) — 901. 285—286.

Nagy Géza: Karolingkori kard. K. — (Das Schwert der Karolingerzeit. B.) — 906. 129—135.

n. g. (Nagy Géza)—Lehóczky Tivadar: Adatok a Karoling-időszak emlékeihez. K. — Données concernant les monuments du règne des Carolingiens. B. — 13. 250—254. — 293.

Nagy Géza: Erdély a honfoglalás idejében a régészeti leletek világánál. K. — La conquête des Transylvanie et les trouvailles. B. — 13. 268—275. — 293—294.

n. g. (Nagy Géza): Újabb honfoglaláskori leletek. — Über neuere Funde der Landnahmezeit. — 13. 465—467. — 474.

Nagy Gyula (Kislégghi): Lovas halomsírok Torontál megyében. K. — (Hügelgräber mit Reiterbestattungen im Kom. Torontál. B.) — 904. 417—421.

Nagy Gyula (Kislégghi): Arankavidéki halmok (Torontál m.). — (Die Hügel an der Aranka, Kom. Torontál.) — 907. 266—279.

Paúr Iván: Lovagok temetője Csornacsátáron. K. — (Reitergräber in Csornacsátár. B.) — 85. 319—323.

Pálinkás László: A tiszabői honfoglaláskori szórványos lelet. K. — Ein Streufund aus der Landnahmezeit in Tiszabő. B. — 37. 146—147. — 231—232.

Pösta Béla: A törtéti magyar pogánykori leletek. K. — (Funde aus der Landnahmezeit in Törtel. B.) — 96. 30—39. — Siehe: Ethn. Mitt. aus Ungarn. V. 1896. S. 26—38.

Reizner János: Magyar pogánykori sírleletek. (Szeged-királyhalmi és bojárhalmi lelet.) K. — (Gräberfunde aus der Landnahmezeit. Die Funde in Szeged-Királyhalom und Bojárhalm. B.) — 91. 97—114.

Reizner János: Rábéi ásatások. K. — (Die Ausgrabungen von Rábé. B.) — 91. 206—210.

Reizner János: Oroszlamosi magyar pogánykori sírlelet. — (Grabfund aus der Landnahmezeit in Oroszlamos.) — 98. 190—192.

Reizner János: A Szeged-domaszéki magyar pogánykori sírletről. K. — (Grabfund aus der Landnahmezeit in Szeged-Domaszék. B.) — 903. 268—272.

Röediger Lajos: Bácsmegyei régiségleletekről. K. — (Funde im Kom. Bács-Bodrog. B.) — 904. 261—263.

Supka Géza: Honfoglaláskori leletről Mezőtúron. K. — (Funde aus der Landnahmezeit in Mezőtúr. B.) — 909. 263—267.

Supka Géza: Honfoglaláskori leletről Gödöllőn. K. — (Funde aus der Landnahmezeit in Gödöllő. B.) — 11. 180—183.

Székely Antal: Nagyvárad lelet. K. — (Der Fund von Nagyvárad. B.) — 93. 140—142.

Székely Antal: Salamon sírlelet. K. — (Der Grabfund von Salamon. B.) — 96. 132—135.

Szeghalmi Gyula: Ásatás a szeghalmi Kovácshalomban. K. — (Ausgrabungen auf dem Kovácshalom (Hügel) bei Szeghalom. B.) — 13. 37—52., 123—141.

Szendrei János: A bodrogvécsi honfoglaláskori lelet. K. — (Der Fund aus der Landnahmzeit in Bodrogvécs. B.) — 98. 7—14.

Szendrei János: A sárospataki honfoglaláskori lelet. K. — (Der Fund aus der Landnahmzeit von Sárospatak. B.) — 903. 303—304.

Tergina Gyula: Horgosi ásatások. K. — (Die Ausgrabungen von Horgos. B.) — 94. 198—206.

Tömörkény István: Oroszlámosi leletekről és ásatás a köröséri iskolánál. K. — (Die Funde von Oroszlámos und die Ausgrabungen bei der Schule von Körösér. B.) — 904. 263—271.

Tömörkény István: Bilisicsi és egyéb újabb leletekről. — (Neuere Funde von Bilisics und von anderen Fundorten.) — 905. 251—257.

Tömörkény István: Újabb kötőrési leletekről. — (Neuere Funde von Kötörés.) — 905. 419—420.

Undset Ingwald: Egy turócmezei leletről. K. — (Ein Fund aus dem Kom. Turóc. B.) — 90. 164—167.

Vásárhelyi Géza: Lovas sírok Tinnye vidékén (Pest m.). — (Reitergräber bei Tinnye, Kom. Pest.) — 95. 33—35.

Vásárhelyi Géza: Újabb régiségi leletekről Pest megye Tinnye község területén és annak vidékén. — (Neuere Funde in Tinnye und in seiner Umgebung, Kom. Pest.) — 909. 256—258.

Winkler Pál: Sírleletek a honfoglalás korából. II. Keceli sírleletek. K. — (Funde aus der Landnahmzeit. II. Der Fund von Kecel. B.) — 12. 322—323.

X.: Szegedi lelet. — (Der Fund von Szeged.) — 91. 93—94.

X. Y.: A csornai népvándorláskori leletek rövid leírása a képes táblák sorrendjében. K. — (Kurze Beschreibung der Funde aus der Völkerwanderungszeit in Csorna, nach den Bildern geordnet. B.) — 89. 267—271.

— : A karászi Gara-halom. K. — Der Karászer Gara-Hügel. B. — 15. 136—137. — 21.

Árpád-kor. — Árpádenzeit.

Ádám Endre: A nyitrai várhegy oldalában talált régi cserepek és csontok lelhelyéről. — (Der Fundort der alten Scherben und Knochen, am Anhang des Burgberges von Nyitra.) — 99. 404—407.

Balogh Albin: Az esztergomi múzeum bélyeges agyagedényeiről. K. — Gestempelte Tongefässe des Museums von Esztergom. B. — 27. 209—217. — 333.

Börzsönyi Arnold: A somogy megyei Kiliti község határában talált ékszer... K. — (Der Schmuck von Kiliti im Kom. Somogy. B.) — 904. 96.

Cséplő Péter: A biharudvari Árpád-kori temetőről. — (Das Gräberfeld aus der Zeit der Árpáden in Biharudvari.) — 93. 356—358.

Cséplő Péter: A csökmői és pusztakovácsi leletekről. K. — (Die Funde von Csökmő und Pusztakovácsi. B.) — 97. 437—441.

Cséplő Péter: A külső pusztakovácsi leletekről. K. — (Die Funde von Pusztakovácsi. B.) — 99. 360—364.

Cséplő Péter: Régészeti ásatásokról a bihari várban. — (Ausgrabungen in der Erdschanze von Bihar.) — 901. 69—72.

Czirák Gyula: Bogojeva (Gombos) régi emlékeiről. K. — (Die Altertümer von Bogojeva (Gombos). B.) — 900. 257—267.

Czirák Gyula: Gombosi (bogojevai) régiségekről. K. — (Die Altertümer von Gombos (Bogojeva). B.) — 901. 422—431.

Dornyai Béla: Árpád-kori kard Zagyvapálfalváról. K. — Ein Schwert der Árpádenzeit in Zagyvapálfalva. B. — 30. 246—247. — 317.

Dudás Gyula: Moholi lelet. — (Der Fund von Mohol.) — 97. 384.

Farkas Sándor: Szentés- és csongrádvidéki leletekről. — (Die Funde bei Szentés und Csongrád.) — 92. 244—245.

Frey Imre: Gádori lelet. — (Der Fund von Gádor.) — 907. 95—96.

Gubitz Kálmán: Bácsi honfoglaláskori sírletelekről. K. — (Funde aus der Landnahmezeit in Bács. B.) — 10. 169—172.

Haugh Béla: A szegszárdi múzeum újabb szerzeményei. K. — (Die neueren Erwerbungen des Museums zu Szekszárd. B.) — 902. 364—370.

Hollós László: Tolnamegyei régiségekről. K. — (Die Funde aus dem Kom. Tolna. B.) — 94. 353—355.

Höllrigl József: Árpád-kori keramikánk. K. — Ungarische Keramik aus der Zeit der Árpáden. B. — 30. 142—169. — 288—290.

Höllrigl József: Árpád-kori keramikánk. II. K. — Ungarische Keramik der Árpádenzeit. II. B. — 32—33. 85—99. — 203—205.

Jósa András: A karászi sírmezőről. K. — (Das Gräberfeld von Karász. B.) — 92. 171—173.

Karácsonyi János: Ásatás a bihari földvárban. — (Ausgrabungen in der Erdschanze von Bihar.) — 901. 72—74.

Kovács Albert: Tiszaugi régiségekről. — (Die Altertümer von Tiszaug.) — 93. 165.

Középeßy Gyula: Ugyanazon (külső pusztakovácsi) ásatásról és egyéb biharmegyei leletekről. K. — (Dieselbe (Pusztakovácsi) Ausgrabung und andere Funde im Kom. Bihar. B.) — 99. 364—366.

Krecsmarik Endre: Régibb középkori temetőkről Szarvas határában. K. — (Die frühmittelalterlichen Gräberfelder bei Szarvas, Kom. Békés. B.) — 10. 172—178.

Krecsmarik Endre: Szarvasi középkori és őskori leletekről. — (Funde aus dem Mittelalter und aus der Urzeit.) — 11. 378—382.

Kühn Lajos: Középkori temetőről Nagyöszön. — (Gräberfeld aus dem Mittelalter in Nagyösz.) — 11. 182—183.

Lehóczky Tivadar: A királyhelmeci sírhalmok. K. — (Die Hügelgräber von Királyhelmec. B.) — 94. 311—315.

Lissauer, A.: A szláv halántékgyűrűk idomairól. K. — (Die slavischen Schläfenringe. B.) — 91. 333—338.

Majláth Béla: Az orosházi sírmező. K. — (Das Gräberfeld von Orosháza. B.) — 90. 417—423.

Majláth Béla: Újabb alpári leletekről. K. — (Neuere Funde von Alpár. B.) — 98. 257—265.

Marosi Arnold: A székesfehérvári múzeum honfoglalás- és Árpád-kori

régiségei. — Description des antiquités du temps de la conquête du Pays et de l'époque des Árpáds. — 14. 60—63. — 72.

Márkiné Poll Katalin: A zsenneyi kincs. Tanulmány népvándorláskori karkötőkről. K. — Der Schatz von Zsennye. B. — 32—33. 62—84. — 201—202.

Nyáry Albert br.: Temető királyságunk első századából. K. — (Gräberfeld aus dem ersten Jahrhundert unseres Königtums. B.) — 902. 210—241.

Nyáry Albert br.: A pilinyi Árpád-kori temető. K. — (Das Gräberfeld aus der Zeit der Árpáden in Piliny. B.) — 904. 50—70.

Nyáry Albert br.: Magyar temetőről Csesztvén. — (Ungarisches Gräberfeld in Csesztve.) — 904. 359.

Nyáry Albert br.: A liptagergei magyar temetőről. K. — (Ungarisches Gräberfeld von Liptagerge. B.) — 906. 276—278.

Nyáry Albert br.: Ásatás a szécsényi Kerekdombon (Nógrád m.). K. — (Ausgrabungen auf dem Kerekdomb (Hügel) bei Szécsény, Kom. Nógrád. B.) — 907. 222—231.

Nees Mechtildis: A tibolddaróci kincslelet. K. — Ein Depotfund aus Tibolddaróc. B. — 32—33. 164—174. — 213—223.

Pintér Sándor: Nógrádmegyei régiségekről. — (Altertümer im Kom. Nógrád.) — 86. 44—47.

Pósta Béla Zalaszentgróti ásatás. — (Die Ausgrabung in Zalaszentgrót.) — 95. 326—333.

Reizner János: Szegedvidéki leletekről. K. — (Funde bei Szeged. B.) — 91. 355—358.

Reizner János: A majdáni aranyelet. K. — (Der Goldfund von Majdán. B.) — 95. 380—381.

Récsey Viktor: Római castrum Tokodon és újabb régészeti leletek Esztergom és Hont megyében. K. — (Römisches castrum in Tokod und neuere Funde in den Komitaten Esztergom und Hont. B.) — 94. 65—70.

Réthy László: Két Árpád-kori temető Arad megyében. K. — (Zwei Gräberfelder aus der Zeit der Árpáden im Kom. Arad. B.) — 98. 124—131.

Richthofen Bolko br.: A szlávkerdés Magyarországon régibb középkori archaeológiájában. K. — Zur Slawenfrage in der frühmittelalterlichen Archaeologie Ungarns. B. — 23—26. 138—156. — 304—317. — Nachträge und Berichtigungen... 348.

Richthofen Bolko br.: A hullámvonal díszítésű agyagvedrek elterjedése és kormeghatározása. K. — Zur Zeitstellung und Verbreitung der Tonkransen mit Wellenlinienverzierung. B. — 31. 257—264. — 348—357.

Simon István: A biharudvari Árpád-kori temető. K. — (Das Gräberfeld aus der Zeit der Árpáden in Biharudvari. B.) — 94. 217—220.

Varga Antal: A hódmezővásárhelyi ásatásokról. K. — (Die Ausgrabungen in Hódmezővásárhely. B.) — 94. 135—140.

Végh Adorján: Népvándorláskori telep Csallóközben. — (Eine Siedlung aus der Völkerwanderungszeit in Csallóköz.) — 81. 127—133.

X. Y.: Nagyerdei leletek. — (Die Funde von Nagyerde.) — 96. 189.

—.: Középkori sírok a csongrádi határban. — (Mittelalterliche Gräber bei Csongrád.) — 93. 95.

Halmok. — Hügel.

Csoma József: A monaji halomról. K. — (Der Hügel von Monaj. B.) — 87. 60—65.

Darnay Kálmán: A zalaszántói halmok és két magyar lovas sír. K. — (Die Hügel von Zalaszentő und zwei ungarische Reitergräber. B.) — 99. 277—280.

Dudás Gyula: A zentai Kishalomról. — (Kishalom bei Zenta.) — 85. 128.

Dudás Gyula: Vajuna-halmi leletek. — (Die Funde aus dem Vajuna-Hügel.) — 89. 177.

Dudás Gyula: Bácskai halmok és földvárakról. — (Die Hügel und Erdschanze in der Bácska.) — 903. 375—378.

Dudás Gyula: Bácsmegyei halmok. — (Die Hügel im Kom. Bács-Bodrog.) — 905. 288.

Fenichel Samu: Gyertyánosi és bedelői halomsírokról. — (Die Hügelgräber von Gyertyános und Bedelő.) — 91. 65—69.

Fenichel Samu: A bedelői „La Fures“-i határbeli tumulusok. — (Die Tumuli von Bedelő-„La Fures“.) — 91. 160—163.

Frenyó Pál: A dévaványai „Templomdomb“-ról. — (Der „Kirchenhügel“ von Dévaványa.) — 89. 53—57.

Gárdonyi: A magyarországi halmok kérdéséhez. K. — Zur Frage der ungarländischen Hügel. B. — 14. 381—398. — 452—453.

H(am)p(él) (József): Régi halmok a Tisza vidékén. — (Alte Hügel in der Theissgegend.) — 903. 302.

Jósa András: Szabolcsmegyei őshalmok. — (Die Hügel im Kom. Szabolcs.) — 97. 318—325.

Jósa András: Szabolcsmegyei régiségekről. — (Altertümer aus dem Kom. Szabolcs.) — 98. 402—404.

Jósa András: A feketehalom fölásatásáról. — (Ausgrabungen auf dem Feketehalom.) — 900. 267.

Kovács Albert: Tiszaugi régiségekről. — (Die Altertümer von Tiszaug.) — 93. 165.

Lehoczky Tivadar: A királyhalmeci sírhalmokról. — (Die Grabhügel von Királyhalmec.) — 94. 250—252.

Mihalik József: Őskori emlékek Ugocsa vármegyében. K. — (Urzeitliche Denkmäler im Kom. Ugocsa. B.) — 91. 410—418.

Nagy Gyula (Kislághy): Lovas halomsírokról Torontál megyében. K. — (Hügelgräber mit Reiterbestattungen im Kom. Torontál. B.) — 904. 417—421.

Paúr Iván: A höveji őshalmokról. K. — (Die Hügel von Hövej. B.) — 85. 225—231.

Roeäiger Lajos: A bácsmadarasi tumulusokról. — (Tumuli von Bács-madaras.) — 905. 420—423.

Sólymossy Endre: Az oklándi kunhalmokról Udvarhely vármegyében. K. — (Die Hügel von Oklánd, Kom. Udvarhely. B.) — 95. 417—419.

Szeghalmy Gyula: A szeghalomvidéki (Békés m.) halmokról. K. — (Die Hügel bei Szeghalom, Kom. Békés. B.) — 12. 276—281.

Tomka Gyula: Zólyom vármegye őstelepei. — (Die urzeitlichen Siedlungen im Kom. Zólyom.) — 91. 296—301.

X.: Szeptencújfalusi (Nyitra m.) lelet. — (Der Fund von Szeptencújfalu, Kom. Nyitra.) — 89. 91—94.

—.: A karászi Gara-halom. K. — Der Karászer Gara-Hügel. B. — 15. 136—137. — 21.

Sáncok. — Schanzen.

Bartalos Gyula: Az ősi földvárak, árkok és töltések. — (Alte Erdburgen Graben und Wälle.) — 90. 445—446.

Bella Lajos: A Sopron melletti Purgstall földvéra és urnatemetője. K. — (Die Erdschanze und das Urnengräberfeld von Purgstall bei Sopron. B.) — 91. 313—320.

Borovszky Samu: Ásatásokról Priglevicaszentivánon. — (Ausgrabungen in Priglevicaszentiván.) — 93. 347—349.

Czirák Gyula: Bácsmegyei sáncokról. K. — (Die Schanzen aus dem Kom. Bács-Bodrog. B.) — 904. 237—241.

Czirák Gyula: A bácsbodrogi földvárokról. — (Die Erdschanzen im Kom. Bács-Bodrog.) — 904. 354—356.

Darvas Orbán: Sopronmegyei régiségekről. K. — (Altertümer im Kom. Sopron. B.) — 95. 419—420.

Dudás Gyula: A vaskúti, parabutyi és karavukova-ráemiliticsi földművekről. — (Die Schanze von Vaskút, Parabuty und Karavukova-Ráemilitics.) — 900. 385—386.

Dudás Gyula: Bácskai halmok és földvárakról. — (Die Hügel und Erdschanze in der Bácska.) — 903. 375—378.

Fest Aladár: Őskori lelőhelyről Fiume területén. — (Eine urzeitliche Fundstelle in Fiume.) — 97. 432—433.

Finály Gábor: A sárvári földváról. K. — (Die Erdschanze in Sárvár. B.) — 902. 266—271.

Finály Gábor: A limes dacicus és a pogujori földvár. K. — (Der Limes dacicus und die Erdschanze von Pogujor. B.) — 904. 9—15.

Haller Imre: A pécskai sáncokról. — (Die Schanzen von Pécska.) — 904. 235—236.

Jakab Elek: Budvári és Budvár környéki leletek. — (Funde von Budvár und von der Umgebung Budvárs.) — 94. 210—216.

Leustách Lajos: Zólyommegyei őstelepekről. — (Urzeitliche Siedlungen im Kom. Zólyom.) — 88. 433.

Lehóczky Tivadar: Turócmegyei emlékekről. — (Denkmäler aus dem Kom. Turóc.) — 93. 345—346.

Márki Sándor: A szentannai avar ring. — (Avarenring bei Szentanna.) — 82. 112—121.

Mednyánszky Dénes br.: Vágvidéki lelőhelyekről. — (Fundorte bei der Vág. — 87. 352—355.

Mednyánszky Dénes br.: Őskori telepekről a Vág mentén. — (Urzeitliche Siedlungen an der Vág.) — 88. 421—428.

Mihalik József: Őskori telepek Liptó megyében. K. — (Urzeitliche Siedlungen im Kom. Liptó. B.) — 91. 145—152.

Mihalik József: Őskori emlékek Ugocsa vármegyében. K. — (Urzeitliche Denkmäler im Kom. Ugocsa. B.) — 91. 410—418.

Mihalik József: A bujánházi „Bélavára“ nevű őskori erőd. — (Die urzeitliche Festung „Bélavára“ (Bélaburg) bei Bujánháza.) — 92. 316—320.

Mihalik József: A „Hradek“ nevű őskori földvárról Sáros megyében. K. — (Die Erdschanze „Hradek“ im Kom. Sáros. B.) — 93. 73—74.

Mihalik József: Az abosi földváról — (Die Erdschanze von Abos.) — 95. 67—69.

Münnich Sándor: A mahalfalvi Hradiskóról. — (Hradiskó bei Mahalfalva.) — 89. 57—59.

Neudeck Gyula: Régiségekről az Alduna vidékén. K. — (Die Altertümer an der Unteren-Donau. B.) — 93. 258—259.

Neudeck Vilmos: A sajógömöri várhegy. K. — (Der Burgberg von Sajógömör. B.) — 89. 350—352.

Récsey Viktor: Római castrum Tokodon és újabb régészeti leletek Esztergom és Hont megyében. — (Das römische castrum in Tokod und neuere Funde in den Komitaten Esztergom und Hont.) — 94. 65—70.

Roediger Lajos: Sánevonulatokról Háromszék és Brassó megyékben. — (Schanzen in den Kom. Háromszék und Brassó.) — 908. 85—86.

Sándorfi Nándor: Pusztaveszi őstelep Nyitra megyében. — (Die urzeitliche Siedlung in Pusztavesz, Kom. Nyitra.) — 95. 282.

Soós Elemér: A felsőkubini várhelyről. K. — (Die Erdschanze von Felsőkubin. B.) — 906. 67—69.

Szendrei János: Borsod megye őstelepei. K. — (Die urzeitliche Siedlungen im Kom. Borsod. B.) — 83. 109—137.

Téglás Gábor: Kik építették a székelyudvarhelyi Budvárat? K. — (Welche Völker erbauten Budvár, bei Székelyudvarhely? B.) — 97. 108—115.

Téglás Gábor: A gerebenci városoport. K. — (Die Festungsgruppe von Gerebenc. B.) — 904. 397—404.

Téglás Gábor: Az oresaci „Sidova“ nevű földvár. K. — (Die Erdschanze „Sidova“ bei Oresac. B.) — 905. 114—116.

Téglás Gábor: A temesváraljai (duplaji) Grad-Cetate nevű földvár. K. — (Die Erdschanze Grad-Cetate bei Temesváralja (Duplaj) B.) — 905. 218—221.

Tompa Gyula: Zólyom vármegye őstelepei. — (Die urzeitlichen Siedlungen im Kom. Zólyom.) — 91. 296—301.

Wosinszky Mór: A harei (Tolna m.) földváról. K. — (Die Erdschanze von Hare (Kom. Tolna) B.) — 92. 339—341.

X. Y.: Puchó vidéki ősteletek (Trencsén m.). — (Die urzeitlichen Funde bei Puchó, Kom. Trencsén.) — 89. 287—288.

Y.: A nyárádi földváról. — (Die Erdschanze von Nyárad. — 85. 363.

**Múzeumok ; régészeti társulatok ; folyóiratok. — Museen ;
Altertumsvereine ; Zeitschriften.**

Kuzsinszky Bálint: Délvidéki és erdélyi múzeumok. — (Museen in Südungarn und in Transylvanien.) — 88. 238—248., 336—343.

Aquincum. Aquincumi múzeum. — 93. 90—91. — 94. 274. — 96. 444. — 913. 282.

Arad. Kölesey egyesület múzeuma. — 902. 378. — 904. 376.

Aranyosmarót. Bars megye tört. és rég. bizottsága. — 93. 185.

Balassagyarmat. Nógrádmegyei múzeum egyesület. — 91. 89. — 92. 288. — 95. 383—384.

Bakonyszentlászló. Mihály István gyűjteménye. — 903. 64—66.

Budapest. Akadémia Arch. Bizottsága. — 81. I—III. — 82. I—II. — 86. 86—88. — 186—187. — 278. — 432. — 89. 88—89. — 281—282. — 90. 280—282. — 379. — 444. — 91. 90—91. — 275—277. — 92. 285—286. — 93. 281—282. — 94. 272—273. — 96. 287. — 97. 280. — 99. 301. — 900. 286—287. — 901. 378. — 903. 293—294. — 904. 281. — 905. 283—284. — 906. 288. — 907. 382—383. — 908. 440—441. — 909. 378—379. — 910. 378—379. — 14. 68—69.

Budapest. Barlangkutatás. — Höhlenforschung. — 913. 378.

Budapest. Budapest Régiségei. — 93. 272—276. — 361—364. — 98. 270—273. — 445—447. — 99. 371—374. — 901. 373—377. — 907. 379—380.

Budapest. Egger-féle régiséggyűjtemény. — 91. 320—330.

Budapest. Fejérváry-Pulszky gyűjtemény. — 13. 460—465. — 14. 444—447.

Budapest. Fővárosi Múzeum. — 86. 280. — 87. 446. — 88. 66—73. — 96. 444—445. — 907. 383—384. — 13. 282—283.

Budapest. Múzeumi és Könyvtári Értesítő. — Anzeiger für Museen und Bibliotheken. — 907. 380—381. — 908. 436—438. — 909. 383.

Budapest. Nemzeti Múzeum. 81. XVI—XX. — 164—178. — 276—285. — 82. 60—78. — 142—156. 299—310. — 85. 142. — 278—279. — 88. 94—96. — 175—178. — 276—281. — 379—381. — 89. 83—87. — 282—285. — 375—378. — 90. 84—90. — 189—191. 378—379. — 91. 78—85. — 282—283. — 374—378. — 448—451. — 92. 86—87. — 186—187. — 276—280. — 372—380. — 93. 86—90. — 177—180. — 366—376. — 448—453. — 94. 85—86. — 184—188. — 261—271. — 372—375. — 95. 183—188. — 273—278. — 435—438. — 96. 176—181. — 280—283. — 374—376. — 442—444. — 97. 85—88. — 184—187. — 277—279. 449—451. — 98. 50—52. — 277—279. — 374—376. — 444—445. — 99. 74—76. — 376—378. — 428—430. — 900. 88—89. — 181—182. — 901. 186—190. — 380—383. — 902. 85—87. — 186—191. — 903. 92. — 418—448. — 424—447. — 904. 434—442. — 906. 77—86. — 907. 384. — 908. 441—442. — 13. 280—281. — 14. 153—154. — 441.

Budapest. Régészeti és Embertani Társulat. — 81. III—XV. — XX—XXVII. — 82. IV—XXIX. — XLI—XLII. — XCVI. — CI. — CVII—CVIII. — 83. XI—XIV. — XXV—XXVIII. — 84. VII—VIII. — 85. 59. — IX—XV. — 142. — XXV—XXVII. — 277—278. — 356—357. — XXXIII—XXXV. — 86. 85—86. — 187—188. — 278—279. — 373—375. — 432—435. — 87. 85—87. — 185—186. — 282—283. — 377—378. — 443—444. — 447—448. — 88. 86—91. — 179—182. — 282—283. — 372—379. — 443—445. — 89. 81—83. — 186—188. — 279—280. — 373—375. —

438—441. — 90. 82—84. — 186—189. — 282—284. — 375—378. — 91. 85—88. — 187—188. — 277—278. — 371—374. — 447—448. — 92. 87—89. — 184—185. — 275. — 366—372. — 441—442. — 93. 85—86. — 176—177. — 280—281. — 365. — 448. — 94. 84—85. — 182—184. 372. — 450—453. — 95. 86—88. — 181—183. — 273. — 433—435. — 96. 88. — 442. — 97. — 85. — 184. — 276—277. — 447—449. — 98. 50. — 175—177. — 276—277. — 374. — 443—444. — 99. 73—74. — 147—148. — 290. — 376. — 427—428. — 900. 88. — 285—286. — 433. — 901. 95—96. — 184—186. — 380. — 443. — 902. 84—85. — 184—186. — 362—363. — 415—418. — 903. 91—92. — 191—192. — 294. — 397. — 424. — 904. 93. — 188—190. — 281—282. — 433—434. — 905. 89. — 181—182. — 283. — 447—448. — 906. 77. — 179—181. — 287. — 448. — 907. 92. — 182—184. — 382. — 447—448. — 908. 92. — 186—187. — 909. 90—91. — 191—192. — 910. 88—89. — 190—192. — 450—451. — 11. 94—96. — 13. 89—96. — 186—190. — 14. 160—162. — 278—280. — 15. 169—178. — 369—375. — 16. 244—251. — 17. 223—228. — 18—19. 131—136. — 20—22. 138—144.

Debrecen. Debreceni múzeum. — 909. 82—83. — 381. — 382. — 15. 115—134.

Deés. Szolnok-dobokamegyei irodalmi-, történelmi- és ethnographiai társulat. 901. 384. — 904. 374.

Devecser. Csoma József régiség-gyűjteménye — 88. 343—352. — 89. 150—154.

Déva. Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat. — 85. 59. — 86. 379. — 435—436. — 87. 88. — 379—380. — 88. 383—384. — 89. 189—190. — 381—382. — 90. 285. — 444—445. — 91. 379—380. — 92. 190. — 442—443. — 93. 377—378. — 95. 91—92. — 440. — 96. 88—89. — 377. — 97. 281. — 451—452. — 99. 91—93. — 280—289. — 432. — 901. 378—379. — 903. 95. — 904. 190. — 373. — 906. 186. — 909. 82. — 381.

Esztergom. Esztergomvidéki régészeti és történelmi társulat. — 95. 191. — 438—440. — 96. 89—90. — 279. — 98. 183. — 900. 188. — 901. 443—444.

Felka. Táttra Múzeum. — 85. 134. — 93. 376—377. — 99. 433.

Győr. Győri múzeum. — 96. 183—185. — 97. 383—384. — 905. 186—187. — 906. 76. — 11. 353—360.

Gyula. Békésmegyei régészeti és művelődéstörténelmi társulat. — 87. 90. — 380—381. — 88. 383. — 91. 272—273. — 92. 92. — 93. 379.

Gyulafehérvár. Alsófehérmegyei történelmi régészeti és természettudományi egyesület. — 86. 379. — 435. — 87. 358—360. — 88. 445—446. — 89. 441—442. — 90. 77—78. — 92. 89. — 93. 91—92. — 172—174. — 94. 376—377. — 96. 377. — 98. 69. — 900. 179—180. — 902. 378—379. — 903. 299. — 447. — 904. 375. — 905. 284. — 906. — 74—75. — 909. 82. — 13. 382—387.

Igló. Magyarországi Kárpátegyesület. — 86. 377.

Kaposvár. Kaposvári gimnázium gyűjteménye. — 900. — 79—80.

Kaposvár. Somogymegyei régészeti és történelmi társulat. — 92. 380.

Kassa. Felsőmagyarországi múzeum egyesület. — 85. 284. — 86. 368—369. — 89. 89. — 285. — 90. 92—93. — 95. 191—192. — 96. 90. — 287—288. — 900. 189—190. — 903. 294.

Keszthely. Balatoni múzeum. — 97. 383. — 904. 378.—379.

Kiskunfélegyháza. Kiskunfélegyházi múzeum. — 903. 299. — 400.

Kolozsvár. Erdélyi Múzeumegyesület. — 88. 77—79. — 284. — 89. 380—381. — 97. 94. — 452—453. — 99. 90. — 296—300. — 900. 184—185. — 903. 299. —

904. 282—285. — 906. 181. — 287. — 909. 87—88. — 379—381. — 11. 81—82. — 13. 268—275.

Komárom. Komárommegyei történelmi és régészeti egyesület. — 87. 88—89. — 88. 75—77. — 89. 89. — 442—443. — 90. 91—92. — 91. 188—189. — 92. 287—288. — 93. 378—379. — 94. 377. — 96. 182. — 909. 83—84. — 11. 86—87. — 14. 154—156. — 15. 336—341.

Lőcse. Szepesmegyei történelmi társulat. — 86. 367—368.

Magyaróvár. Mosonmegyei történelmi és régészeti egyesület. — 85. 60. — 86. 88. — 188. — 375—377. — 87. 186—187. — 88. 183. — 284—286. — 92. 380. — 94. 274—275. — 99. 280. — 99. 287. — 304. — 903. 299.

Makó. Csanádmegyei történelmi és régészeti társulat. — 89. 442. — 90. 379. — 92. 92.

Miskolc. Borsod-miskolci múzeum. — 99. 433. — 992. 89. — 903. 397—400. — 904. 375—376.

Munkács. Lehoczky Múzeum-egyesület. — 909. 92.

Nagybánya. Nagybányai múzeum. — 99. 381. — 904. 374.

Nagyvárad. Biharmegyei régészeti egyesület. — 87. 90. — 88. 445. — 93. 91. — 453. — 96. 376. — 98. 59—60. — 280. — 904. 376.

Nyíregyháza. Szabolcsmegyei Múzeum. — 92. 380—381. — 98. 60—64. — 99. 304—379.

Pápa. Pápai főiskolai múzeum. — 98. 350—356. — 99. 148—150.

Pécs. Pécsi és baranyamegyei múzeum. — 98. 378. — 905. 89. — 908. 438—439.

Pozsony. Pozsonymegyei régészeti és történelmi egyesület. — 86. 83—84.

Pozsony. Pozsony városi múzeum. — 96. 445. — 903. 92—95.

Pozsony. Schimkó-féle gyűjtemény. — 89. 445—446.

Sepsiszentgyörgy. Székely Nemzeti Múzeum. — 83. 28—32. — 900. 189. — 906. 288. — 909. 83. — 13. 283—284.

Sopron. Sopronmegyei és Sopron városi régészeti társulat. — 87. 89—90. — 381—382. — 88. 382—383. — 92. 280—284. — 93. 185. — 94. 375—376. — 98. 279. — 99. 287—288. — 904. 373—374. — 905. 284. — 909. 181—186.

Szabadka. Szabadkai gimnázium gyűjteménye. — 95. 312—315.

Szeged. Szeged városi múzeum. — 90. 435—438. — 91. 278—282. — 92. 90—91. — 99. 183—190. — 378. — 432. — 901. 87—89. — 902. 372—376. — 903. 447. — 904. 372—373. — 906. 185—186. — 13. 284—285. — 14. 156—160. — 16. 239—241. — 17. 221—223.

Szekszárd. Tolnamegyei múzeum. — 98. 280. — 99. 304. — 902. 364—370.

Szentes. Csongrádmegyei történelmi és régészeti társulat. — 97. 452. — 901. 383. — 906. 75.

Szentes. Szentesi múzeum. — 97. 280—281. — 98. 64—67. — 900. 185—186. — 905. 33—34. — 906. 47—55. — 909. 379. — 910. 89—93.

Székelyudvarhely. Udvarhelymegyei múzeum egyesület. — 902. 448.

Székesfehérvár. Fejérmegyei és Székesfehérvár városi történelmi és régészeti egyesület. — 85. 342—343. — 92. 380. — 94. 91. — 98. 280. — 378. — 13. 191—192. — 14. 60—63. — 17. 1—7.

Szombathely. Vas megyei régészeti egyesület. — 85. 59—60. — 86. 79—81. —

87. 380. — 89. 89—90. — 91. 369—370. — 93. 92. — 379. — 96. 182—183. — 98. 279. — 99. 378.

Szombathely. Vasvármegyei kultúregyesület. — 99. 433. — 904. 377—378. — 20—22. 117—118.

Temesvár. Délmagyarországi régészeti és múzeumtársulat. — 85. 60—61. — 275—276. — 343. — 86. 82—83. — 92. 369—370. — 90. 91. — 91. 88—89. — 378—379. — 451. — 92. 89. — 269. — 93. 379. — 94. 188. — 377. — 97. 94. — 281—282. — 98. 75. — 177—178. — 900. 189. — 901. 384. — 904. 379—381. — 906. 75—76. — 908. 438.

Tiszafüred. Tiszafüredvidéki régészeti egyesület. — 89. 443. — 91. 188. — 92. 91. — 443—444. — 94. 275. — 95. 188—191. — 97. 189 — 99. 79—89. — 304. — 900. 186—188. — 901. 360—363. — 902. 376—377. — 903. 296—299. — 904. 285—288. — 905. 182—186. — 906. 182—185. — 907. 184—187. — 909. 186—189.

Vác. Váci múzeumegyesület — 97. 187.

Versec. Versec városi múzeum. — 94. 376. — 96. 90—91. — 97. 187—188. — 98. 67—68. — 407—415. — 99. 89—90. — 156—182. — 900. 89—90. — 901. 190—192. — 902. 191—192. — 903. 95—96. — 904. 94—95. — 905. 89—91. — 906. 181—182. — 907. 92—93. — 908. 187—188. — 909. — 382—383.

Zilah. Szilágymegyei múzeum. — 97. 453.

Zombor. Bácsbodrogmegyei történeti és régészeti társulat. — 87. 183. — 89. 442. — 93. 377. — 94. 91. — 96. 187. — 97. 188. — 98. 68. — 74—75. — 99. 380—381. — 901. 383—384. — 904. 377. — 909. 81—82.

Zombor. Zombori múzeum. — 903. 400.

Vegyes. — Verschiedenes.

— *a — a.*: Magyarországi őskori tárgyak a svájci múzeumokban. — (Urzeitliche Denkmäler aus Ungarn in den Museen der Schweiz.) — 82. 161—162.

Arányi Lajos: A pilisi járásban föllelt nevezetes régiségek lajstroma. — (Verzeichnis der Altertümer aus dem Bezirk Pilis.) — 81. XX—XXVI.

Bartucz Lajos: Embertan és régészet. — Antropologie und Archacologie. — 15. 1—10. — 1—2.

Fröhlich Róbert: Az agathyrsek. — (Die Agathyrsen.) — 83. 181—193.

h. j.: Rejtélyes bélyegű cseréptárgyak. K. — (Tongefässe mit rätselhaftem Stempel. B.) — 98. 77—79.

Hampel József: A jáász kürt domborművei. K. — (Die Reliefe der Oliphant von Jászberény. B.) — 903. 97. — 163.

Havas Sándor: Az óbudai, hajdan a bold. szűz Máriáról nevezett „Fehéregyház“ és Árpád sírja. — (Die einst von der heil. Maria genannte „Fehéregyház“ (Weisskirche) und das Grab Árpáds in Óbuda.) — 82. LI—LXXX.

Havas Sándor: Az óbudai hajdani „Fehéregyház“ keresésére irányzott legújabb fővárosi ásások eredménye. — (Das Ergebnis der letzten Ausgrabungen bei der Kirche „Fehéregyház“ (Weisskirche) in Óbuda.) — 85. 206—210., 323—328. — 86. 32—36.

Hermann Ottó: Az antik Tettix és rovartársai. K. — (Die antike Tettix und seine Insekten-Genossen. B.) — 81. 6—23.

Herman Ottó: Ősi elemek a magyar népies halászeszközökben. — (Uralte Elemente in den ungarischen volkstümlichen Fischergeräten.) — 85. 153—167.

Hillebrand Jenő: Legfontosabb teendők a hazai ősrégészet terén. — (Die wichtigste Arbeit der Urgeschichtsvorschung in Ungarn.) — 27. 183—185.

Hillebrand Jenő: Prehisztória és etnológia. — (Prähistorie und Ethnologie.) — 30. 211—213.

Hillebrand Jenő: A prehisztória néhány segédtudományának jelentőségéről. — Über die Bedeutung einiger Hilfswissenschaften der Vorgeschichte. — 31. 248—251. — 345.

Jósa András: Őskori sírok biztos és könnyű kiemelése. — (Leichte und sichere Heraushebung der urzeitlichen Gräber.) — 18—19. 93—94.

Kugler Alajos: Rejtélyes bélyegű cseréptárgyakról a soproni múzeumban. K. — (Tongefässe mit rätselhaftem Stempel im Museum zu Sopron. B.) — 901. 74—78.

Leustách Lajos: Keresztes cserépbélyeg. K. — (Gefäss-Stempel mit Kreuz. B.) — 95. 377.

Martian Julian: Régi telepek és lelhelyekről a királyhágóntúli területen. — (Alte Siedlungen und Fundorte in Transylvanien.) — 903. 283—287.

Martian Julian: Régi telepekről és lelhelyekről a királyhágóntúli területen. — (Die alte Siedlungen und Fundorte in Transylvanien.) — 904. 356—358.

Miske Kálmán br.: Néhány szó Észak-Olaszországban tett tanulmányutamról és az olaszországi befolyásról prehisztorikus provinciáinkkal szemben. K. — Einige Worte aus den Ergebnissen meiner norditalischen Studienreise, und von dem italienischen Einflusse auf unsere prähistorische Provinz. — 14. 285—303. — 449—450.

Némethy Lajos: Még egy szó Fehéregyház és Árpád sírja érdekében. — (Noch ein Wort in Interesse der Kirche „Fehéregyháza“ (Weisskirche) und des Grabes Árpáds.) — 83. 163—175.

Pósta Béla: Archaeológiai tanulmányok oroszországi gyűjteményekben. — (Archaeologische Studien in russischen Sammlungen.) — 98. 69—74.

Pósta Béla: Oroszországi tanulmányairól. — (Archaeologische Studien in Russland.) — 98. 246—253., 334—345.

Rapaics Rajmond: Archaeológia és botanika. — Archaeologie und Botanik. — 16. 1—10. — 264.

Roska Márton: Adatok Erdély őskori kereskedelmi, művelődési és népvándorlási útjaihoz. — Beiträge zu den Handels-, Kultur- und Völkerwanderungswegen Siebenbürgens. — 34. 149—158., 209—210.

Sötér Ágost: Gyakorlati útbaigazítás régi sírmezők tudományos fölkutatására. — (Praktische Unterweisungen zur wissenschaftlichen Erforschung der alten Gräberfelder.) — 94. 289—295.

Tholt Titusz: Az óbudai „Fehéregyház“ és Árpád sírja. — (Die „Fehéregyház“ (Weisskirche) von Óbuda und das Grab Árpáds.) — 82. LXXX—XCVI.

Tömörkény István: Ásatások Algyőn (Csongrád m.). — (Ausgrabungen in Algyő, Kom. Csongrád.) — 906. 441—445.

Wagner István: Balassagyarmati leletről. — (Der Fund von Balassagyarmat.) — 97. 76—77.

Wekerle László: Régészeti ásatásaim az óbudai ú. n. Kapucinusdombon. — (Meine Ausgrabungen am s. g. Kapuzinerhügel in Óbuda.) — 85. 20—24.

Wekerle László: Régészeti ásatásaim az óbudai ú. n. Kapucinusdombon. — (Meine Ausgrabungen am s. g. Kapuzinerhügel in Óbuda.) — 85. 90—100.

X.: „Fehéregyháza“ kérdéséről. — (Die Frage der Kirche „Fehéregyháza“.) — 85. 276.

Megemlékezések. — Nachrufe.

Andrássy Manó gr. 91. 284. — Arányi Lajos 87. 377. — Bella Lajos. 37. 174. — Bölöny Sándor. 96. 446. — Buday Árpád. 37. 172—173. Czobor Béla. 904. 96. — Cserni Béla. 16. 238. — Cziráky Gyula. 12. 288. — Csoma József. 17. 209—210. — Deák Farkas. 88. 276. — Domján István. 902. 381. — Dömötör László. — 903. 397. — Dudás Gyula. 11. 92. — Ebenhöch Ferenc. 89. 573. — Eszterházy János gr. 98. 379. — Finály Henrik. 98. 76. — Fröhlich Róbert. 95. 276. — Geduly Ferenc. 99. 94. — Gerecze Péter. 14. 433—435. — Gömöri Havas Sándor. 95. 445. — Göndöcs Benedek. 94. 92. — Grossechmid Gábor. 95. 441. — Gubitz Kálmán. 16. 239. — Gyulai Rezső. 907. 94. — Hampel József. 13. 97—117. — Hattyuffy Dezső. 14. 432—433. — Henszelmann Imre. 88. 442. — Herepei Károly. 907. 94. — Hőke Lajos. 91. 452. — Haan Lajos. 91. 381. — Ipolyi Arnold. 86. 431. — Irmei Ferenc. 907. 94. — Kada Elek. 13. 380. — Kaufmann Dávid. 99. 382. — Kálóczy Lajos. 98. 379. — Kossuth Lajos. 95. 189. — Könyöki József. 900. 191. — Krecsmárik Endre. 30. 269. — Kugler Alajos. 16. 237. — Lehoczky Tivadar. 15. 366—367. — Lenhossék József. 88. 443. — Lipp Vilmos. 88. 83. — Mailáth Béla. 900. 191. — Márton Lajos. 34. 183—184. — Mogyoróssy János. 93. 285. — Móra Ferenc. — 32—33. 194. — Nagy Géza. 15. I—III. — Nyáry Albert br. 86. 85. — Nyáry Jenő br. 14. 281—284. — Orbán Balázs br. 90. 281. — Ormós Zsigmond. 95. 445. — Ornstein József. 12. 192. — Ortway Tivadar. 16. 238—239. — Paúr Iván. 89. 81. — Pauer János. 89. 279. — Pintér Sándor. 15. 163. — Pór Antal. 11. 383. — Pontelly István. 98. 379. — Pulszky Ferenc. 97. 289., 14. 438. — Pulszky Károly. 99. 382. — Reizner János. 904. 96. — Récsey Viktor. 908. 447. — Réthy László. 15. 158—163. — Rómer Flóris Ferenc. 89. 97., 91. 284., 381—382. — Rónay Jácint. 89. 279. — Schwerer János. 97. 95. — Sötér Ágost. 905. 96. — Storno Ferenc. 907. 94. — Szalay Ákos. 30. 267—268. — Szelle Zsigmond. 97. 95. — Téglás Gábor. 16. 237. — Téglás István. 15. 364—366. — Torma Károly. 97. 190. — Torma Zsófia. 99. 438. — Tömörkény István. 17. 218—221. — Wosinszky Mór. 907. 188., 908. 283—284. — Zsigmondy Gusztáv. 95. 377. — Zichy Jenő gr. 907. 94.

Dr. Banner János.

Rómaikori lelőhely Hódmezővásárhelyen a Solt Paléban.

(Idetartozik az I—IV. tábla.)

Lelőhelyünk az 1934 nyarán feltárt és ismertetett¹ teleptől nyugatra, légvonalban kb. 1100 méterre van, K. Szabó Imre tanyájának szérűskertjében. A feltárt területnek közvetlen szomszédságában, kb. 70 m-re délre, valamikor bővizű érnek, ma már holt medre halad, amely az 1 : 25000 (5464/2) térkép szerint, áthaladva a Solt Palénak nevezett határrészen, a Hód-tóval volt összeköttetésben. Hódmezővásárhely határának régi vízrajzával foglalkozó munkák, sem az eret nem jelölik, sem a nevét nem említik. Épen a lelőhely szomszédságában szélesedik ki az ér, s a térkép zombékos, vízjárta területnek jelöli. Délnyugat felé való folytatása valószínűleg kapcsolatot talál a Tére-fokkal.

A feltárt területrésszel a lelőhely nincsen kimerítve, de remélhetőleg lesz még reá módunk, hogy a teljes feltárást elvégezhessek. A mellékelt helyszínrajz (1. kép.) mutatja a feltárt terület nagyságát és a megfigyelt jelenségeknek egymáshoz való viszonyát. A részletes leírásban közöljük minden egyes gödör formáját és méreteit, s ugyancsak az egyes gödröknél ismertetjük részletesen a belőlük előkerült leletanyagot is. Sok hivatkozás történik, különösen a kerámia leírásában a korábban feltárt és már említett telepanyag publikációjára, épen ezért jelezzük, hogy a hivatkozott lap és tábla számok az 1. jegyzetben hivatkozott dolgozatra vonatkoznak.

1. gödör. Szabálytalan, de méhkasához hasonló formájú, egyenetlen aljú. Körvonalai 55 cm mélységben tűntek elő (a továbbiakban K jelzéssel adjuk ezt az adatot), az átmérője itt 132 (a továbbiakban á), mélysége 175 (továbbiakban M), fenékátmérője 147 cm (a továbbiakban Á). Közvetlenül a fenék fölött két helyen, a gödör falába bevájást találtunk. A méhkasformájú kiöblösödés kb. 106 cm

¹ Dr. Párducz Mihály: Adatok az Alföld rómaikori kerámiájához. Dolgozatok, 1935. 175—203. I. XXXII—XLI. táblák.

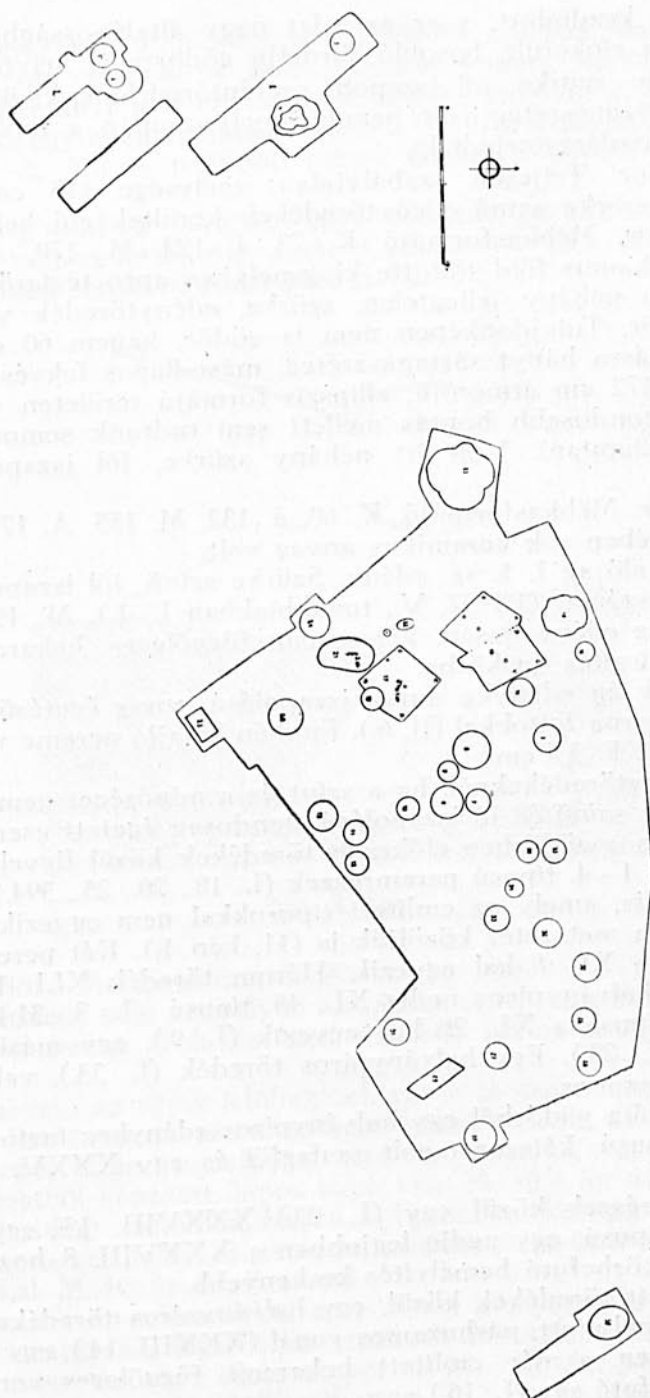

Abb. 1. kép.

mélységben kezdődött, s ez az adat nagy általánosságban a többi, e lelőhelyen előkerült, hasonló formájú gödörre is helytálló.

Néhány szürke, jól iszapolt cseréptöredéken kívül 5–20 cm vastagságú szenesréteg volt benne, amely csupán a fenék területének egyharmadára terjedt ki.

2. gödör. Teljesen szabálytalan; mélysége 115 cm. Kevéssé jellegzetes, szürke színű edénytöredékek kerültek elő belőle.

3. gödör. Méhkasformájú. K. 73, á. 122, M. 170, Á. 154 cm. Porhanyós, hamus föld töltötte ki, amelyben apró téglarögök is voltak. Csupán néhány jellegtelen, szürke, edénytöredék volt benne.

4. gödör. Tulajdonképpen nem is gödör, hanem 60 cm mélyen fekvő, egymásra hányt sártapaszréteg, másodlagos fekvésben. A jelenség 240×172 cm átmérőjű, ellipszis formájú területen volt észlelhető. A leggondosabb bontás mellett sem tudtunk semmiféle alaprajzot megállapítani. Volt itt néhány szürke, jól iszapolt cseréptöredék is.

5. gödör. Méhkasformájú. K. 60, á. 132, M. 155, Á. 174 cm. Porhanyós földjében sok keramikus anyag volt.

Ebből való az I. 1. sz. edény. Szürke színű, jól iszapolt és égetett (Leltári száma: (1/1937. V., továbbiakban L. 1.). M. 19, Sz. 16,8, F. 8,4 cm. Az edény hasán, két sorban függőleges, bekarcolt vonalakból álló díszítés fut körbe.

A másik ép edényke durva iszapolású, rossz égetésű, halványpiros színű, barna foltokkal (II. 6.). Enyhén kihajló pereme van (L. 2.). M. 7,2, Sz. 6,4, F. 3,5 cm.

Az edénytöredékeknél, ha a színt és a minőséget nem említjük, mindig szürke színű és jó iszapolású, gondosan égetett cserépről van szó. Az ebben a gödörben előkerült töredékek közül figyelmet érdemelnek a XL. 1–4. típusú peremrészek (L. 18., 20., 25., 394.); van közöttük olyan is, amely az említett típusokkal nem egyezik meg teljesen, ennek a metszetét közöljük is (11. kép 1.). Két peremtöredék (L. 19., 27.), a XL. 8.-kal egyezik. Három töredék XLI. 11. (L. 4., 26., 30.), két halványpiros pedig XL. 45. típusú (L. 3., 31.). Egy töredéknek a típusa a XL. 26.-kal egyezik (L. 9.), egy másiké pedig XL. 19.-kel (L. 23.). Egy halványpiros töredék (L. 33.), valószínűleg a XL. 42.-kel azonos.

Került elő a gödörből egy halványpiros edényhez tartozó (L. 6.) XXXV. 1. típusú, kétszer tagolt szalagfűl és egy XXXV. 7. típusú fűltöredék.

A fenékrészek közül egy (L. 22.) XXXVIII. 13., egy (L. 5.) XXXIX. 26. típusú, egy pedig legjobban a XXXVIII. 8.-hoz hasonlít (L. 34.), de a körbefutó bemélyítés keskenyebb.

A díszített töredékek közül, egy halványpiros töredéken (L. 7.) két erősen bemélyített, párhuzamos vonal (XXXIII. 14.), egy nagyobb edény töredéken, a már említett bekarcolt függőleges vonalakból álló, két körbefutó sáv (L. 16.) van.

Képviselve van a gödör anyagában az egészen durva művű, rosszul iszapolt, téglavörös színű, rosszul égetett kerámia is. Egy teljesen ép példányt már említettünk; néhány rajzban is rekonstruálható volt. Az egyiknek szájátmérője 19.5 (L. 37.), a másiké 15 (L. 36.) cm (9. kép 2., 3.). A nagyobb edény peremét, körömbenyomások díszítik.

Volt a gödörben lakóház, vagy kemence padozatául szolgáló, egyik felén szépen lesímított, égett rögdarab (L. 35.), és egy kettős csonkakúp alakú orsókarika töredéke (L. 12.) is.

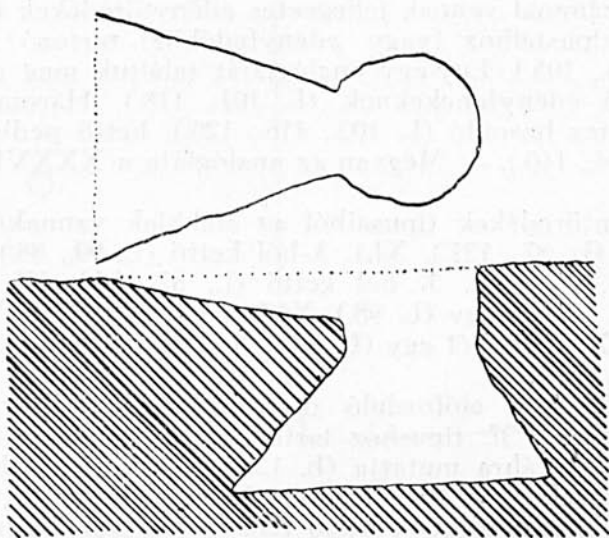

Abb. 2. kép.

6. gödör. Méhkasformájú. K. 95, á. 188, M. 195, Á. 220 cm. Alja egyenetlen; nem szabályos az oldala sem; több kisebb-nagyobb bevágás van benne. Sok és igen érdekes keramikus anyag került belőle elő.

Innen való az egész lelőhelynek egyik legszebb edénye, a Drag. 37. típusú, halványpiros színű, csillogó felületű tál (L. 132.). Az edényoldal közepe táján tojásfüzért utánzó dísz fut körbe (I. 10.). Az edényttestből képezett, lapos talpa van. M. 10.3, Sz. 17.3, F. 5.7 cm.

Mindezideig szokatlan forma a II. 12. sz. kétfülű tál (L. 135.). Anyaga durva iszapolású, égetése is tökéletlen. Téglaavörös színű, barnás foltokkal. M. 10, Sz. 27, F. 18 cm.

Harmadik ép edényünket a II. 5. sz. kép mutatja be (L. 131.). Szemcsés iszapolású, téglavörös színű. A helyenkint látható barnás foltok is mutatják, hogy égetése nem jó. M. 23.2, Sz. 14.9, F. 11.8 cm.

Csak részben volt kiegészíthető a 7. 3. sz., a szájnyílás fölött

átívelő, tartófüllel ellátott edény (L. 134.). A szép számmal előforduló tartófülek azt mutatják, hogy az edényeknek ez a típusa meglehetősen gyakori a telep keramikus anyagában. Szájátmérője 10.3 cm.

Nem gyakori az 5. 2. sz. tál sem; különösen szokatlan a pereme alatt huzódó mély bordázás (L. 136.). A felülete csillogó; a bordázás belül nem látszik. Szájátmérője 24.2 cm.

Csak rajzban volt rekonstruálható a 6. 3. sz. edény is. Körülbelül a fele maradt meg, de az oldalfelületek hajlása, s a hasonló típusú edények fenékképzése a rekonstrukciót valószínűvé teszik (L. 133.). Szájátmérője 17.9 cm.

Nagy számmal vannak jellegzetes edénytöredékek is. A XXXV. 10. típusú talpastálhoz (vagy edényfedőhöz) tartozó töredék van kettő (L. 103., 105.). Egy-egy analógiáját találtuk meg a XXXIX. 8. és 17. típusú edényfenekeknek (L. 101., 118.). Három edényalj a XXXIX. 12.-hez hasonló (L. 102., 116., 120.), kettő pedig a XXXIX. 14.-hez (L. 104., 110.). — Megvan az analógiája a XXXVIII. 13.-nak is (L. 112.).

A peremtöredékek típusaiból az alábbiak vannak meg: a XL. 46.-ból kettő (L. 87., 121.), XLI. 3.-ból kettő (L. 99., 88.), XL. 45.-ből kettő (L. 86., 96), XL. 37.-ből kettő (L. 82., 84.), XL. 38.-ból egy (L. 89.), XLI. 12.-ből egy (L. 98.), XLI. 6.-ból egy (L. 85.), XL. 26.-ból egy (L. 81.), XLI. 10.-ből egy (L. 93.), XLI. 2.-ből egy (L. 90.) és XL. 13.-ból egy (L. 91.).

A töredékeken előforduló díszítések elég változatosak. Egy, valószínűleg Drag. 37. típushoz tartozó terra sigillata töredék díszítését a 12. 9. sz. ábra mutatja (L. 122.). Gyakori a kihasasodás fölötti edényrészekben a függőlegesen haladó, besímitott vonalakból álló díszítés; három töredék belső felületén is van besímitás (L. 61., 63., 73.), igaz, hogy szabálytalanul haladó vonalakból áll. Valószínűleg kihasasodás feletti edényrészhez tartoztak azok a töredékek, amelyeket besímitott háromszögek díszítenek (L. 65., 400.). Egy töredéken, már az 5. gödör anyagánál említett, bemélyített, kettős párhuzamos vonal (L. 71.), egy másikon (L. 401.) a 14. 8. sz. ábra díszítési típusa van meg. Egészen durva edénytöredékeken, zeg-zug díszítés nyomai találhatók (L. 67., 68.). Egy jól iszapolt, halványpiros színű töredék át van fúrva (L. 125.). Említhetünk még egy csiszolt kődarabot (L. 74.).

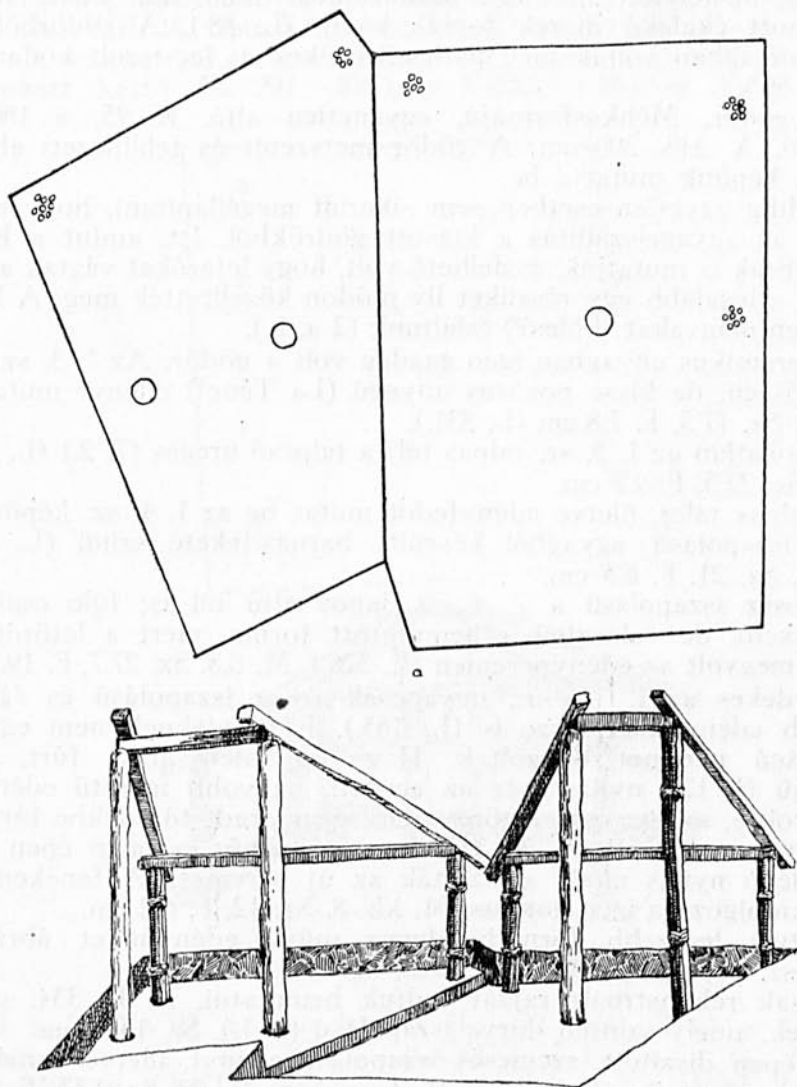
7. gödör. Méhkasformájú. K. 65, á. 150, M. 190, Á. 235 cm. 155 cm mélyen padka kezdődött, amely a felületnek jó egyharmadát elfoglalta. Keramikus anyag, az előbbihez mérten kevés volt.

A peremmetszetek közül a XL. 8.-ból egy (L. 40.), XLI. 8.-ból egy (L. 43.), a XL. 13.-ból egy (L. 44.), a XLI. 10.-ből egy (L. 41.) volt.

Az edényaljak közt a XXXIX. 8.-ból egy (L. 49.), a XXXVIII. 17.-ből kettő (L. 46., 48.), a XXXIX. 12.-ből egy (L. 45.).

Volt a gödörben egy salakosra égett edényrög is (L. 518.). Egy vasfibula töredék (III. 7.) típusa nem állapítható meg (L. 520.). Hal-

ványpiros színű talpastál töredéke mellett (L. 514.) találtunk egy XXXVIII. 17. típusú tálaljat (L. 511.) és egy XXXIX. 7. típusú szürke, jól iszapolt edénytöredéket. Eddig csak durva művű edényeket

b
Abb. 3. kép.

ismertünk ebből a formából (L. 515.). Került elő egy XXXIX. 26. (L. 516.) és egy XXXVIII. 21. típusú talptöredék (L. 510.). Említünk még egy koptatott terméskődarabot (L. 517.) is.

Két díszített töredékünk van; az egyikén két, egymás alatt haladó, besímitott zeg-zug vonal húzódik (L. 39.); a másik, szemcsésen iszapolt edényfelsőrész, amelyen a besímitott hullámvonalat felül, bemélyített hármass, párhuzamos vonal, alul pedig ferdén benyomott ékalakú díszek fogják közre (L. 58.). A gödörből előkerült anyagban voltak még paticstöredékek és lecsiszolt kődarab is (L. 59., 60.).

8. gödör. Méhkasformájú, egyenetlen aljú. K. 95. á. 180, M. 190—200, Á. 240—300 cm. A gödör metszetét és felülnézeti ábráját a 2. sz. képünk mutatja be.

Eddig egyetlen esetben sem sikerült megállapítani, hogy miképp történt az agyagelszállítás a kiásott gödrökből. Itt, amint a bemutatott ábrák is mutatják, észlelhető volt, hogy lejárókat vágtak a gödrökhöz, s legalább egy részüket ily módon közelítették meg. A lejáró földjében magvakat (köles?) találtunk (2 a, b.).

Keramikus anyagban igen gazdag volt a gödör. Az I. 3. sz. kép, jó minőségű, de kissé porózus anyagú (La Tène!) edényt mutat be. M. 22,5, Sz. 17,5, F. 7,8 cm (L. 331.).

Szokatlan az I. 5. sz. talpas tál; a talpeső üreges (7. 2.) (L. 327.). M. 11, Sz. 22,5, F. 9,2 cm.

Talpas tálat, illetve edényfedőt mutat be az I. 4. sz. képünk is. Rossz iszapolású agyagból készült, barnás-fekete színű (L. 325.). M. 11,5, Sz. 21, F. 6,5 cm.

Rossz iszapolású a 7. 4. sz. lapos aljú tál is; füle csak rekonstrukció, de valószínű a bemutatott forma, mert a letörött fül nyoma megvolt az edényperemen (L. 326.). M. 8,8, Sz. 27,7, F. 19,5 cm.

Érdekes az I. 11. sz., ugyancsak rossz iszapolású és égetésű nagyobb edény alsó része is (L. 165.). E töredéknek nem egyenlő magasságú peremet csiszoltak. Hogy az edény-aljba fúrt, 3 cm átmérőjű (I. 12.) nyílás már az eredeti, nagyobb méretű edényben is megvolt-e, avagy, csak a törés után megmaradt töredékbe fúrták-e, nem lehet megállapítani. Az előbbi a valószínű; és talán épen a fenéken lévő nyílás miatt csiszolták az új peremet. A fenéken fúrt nyílás kidolgozása igen gondos. M. kb. 8, Sz. 12, F. 6,2 cm.

Egyik legszebb formájú durva művű edényünket ábrázolja a II. 3. sz. képünk (L. 332.). M. 28,3, Sz. 19,5, F. 10 cm.

Csak rekonstruált rajzát tudjuk bemutatni, az L. 334. számú edénynek, amely szintén durva iszapolású (9. 1.). Sz. 14,3 cm.

Szépen díszített, szemcsés iszapolású edényt, illetve annak teljesen egyező párját ábrázolja a II. 2. sz. kép. M. 22, Sz. 12,5, F. 8 cm. A kihajló peremet ferde rovátkolások díszítik. A nyakhajlásban, bekarcolt, négyszeres hullámvonaldísz fut körbe; alatta ferde rovátkolás van (L. 333.).

A durva iszapolású és rossz égetésű kerámiából, nyolc XXXIX. 26. típusú edényalj, került elő (L. 154., 155., 156., 159., 160., 162., 328., 330.). A XXXIX. 27.-ből egyet (L. 329.), a XXXIX. 24.-ből

kettőt (L. 158., 178.) találtunk. A durva iszapoltású peremrészek közül a 9. 3. típusú edényhez tartozó töredék, hét került elő (négy edényhez tartozó töredékek; L. 140., 144., 147., 148., 149., 150., 152.), s ugyanannyi a 9. 1. típusúból (L. 139., 142., 143., 145.). Végül említenünk kell két XXXVIII. 16. típusú táltöredéket (L. 138., 151.).

A szürke, jól iszapolt edényaljak közül XXXVIII. 7. típushoz tartozott kettő (L. 291., 300.), a XXXIX. 28.-hoz kettő (L. 288.,

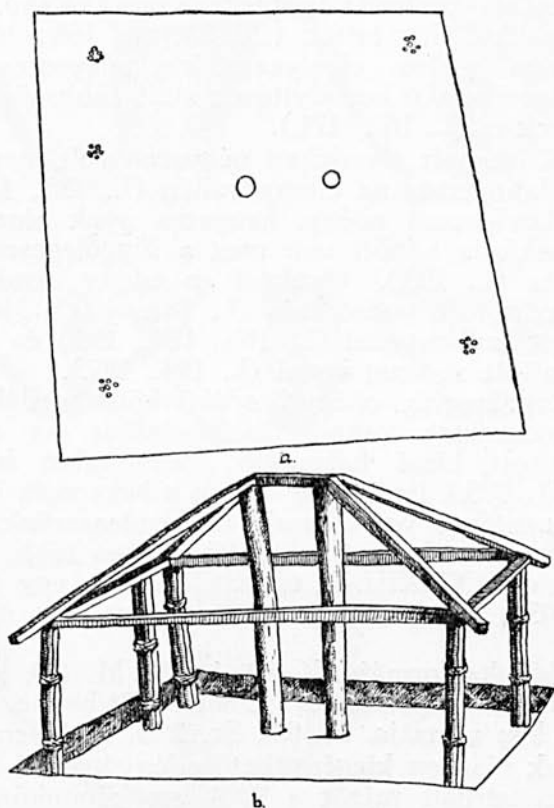

Abb. 4. kép.

302.), a XXXVIII. 18.-hoz három (L. 292., 316., 318.), a XXXVIII. 17.-hez kettő (L. 289., 310.), a XXXIX. 17.-hez négy (L. 290., 309., 315., 319.), a XXXIX. 8.-hoz egy (L. 305.), a XXXVIII. 3.-hoz egy (L. 324.), a XXXVIII. 8.-hoz egy (L. 286.), a XXXVIII. 7.-hez egy (L. 311.), XXXIX. 12.-hez egy (L. 323.), XXXIX. 10.-hez egy (L. 322.).

A szürke, jól iszapolt peremrészek közül a XXXVII. 7.-ből van egy (L. 261.); L. 136. típusú tálnak is van (5. 2.) egy töredéke (L. 251.). A XLI. 12. peremtípusból volt nyolc (L. 241., 232., 235., 246., 250.,

255., 257., 277.), a XLI. 11.-ből kettő (L. 230., 272.), a XL. 43.-ból kettő (L. 269., 267.), a XL. 12.-ből kettő (L. 258., 273.), a XLI. 10.-ből három (L. 236., 237., 264.), a XL. 45.-ből három (L. 228., 247., 249.), a XL. 26.-ból egy (L. 274.), a XL. 35.-ből egy (L. 233.), a XLI. 1.-ből egy (L. 248.), a XLI. 2.-ből egy (L. 285.), a XLI. 3.-ból egy (L. 229.), a XLI. 6.-ból egy (L. 276.).

A fültípusok közül a XXXV. 8.-ból van három (L. 221., 225., 227.), a XXXV. 7.-ből négy (L. 222., 223., 224., 226.).

A durva művű kerámiát leggyakrabban ékalakú, ferdén alkalmazott mélyítésekkel díszítették (12. 2.), (L. 168., 169., 172—174.); de vannak három sorban elhelyezett kis, négyzetes bemélyítések (L. 166.), vagy az ékalakú bemélyítések alatt többszörösen bekarcolt hullámvonaldíszek is (L. 167., 171.).

Szürke, jól iszapolt töredéken négyszer volt meg a besímített rácsminta; mindannyiszor az edény vállán (L. 188., 198., 199., 200.). Valószínűleg köcsögszerű edény, hengeres nyak részén, besímített függőleges vonalkázás között van meg a függőlegesen haladó besímített rácsminta (L. 193.). Gyakori az edény nyakán és vállán függőlegesen besímített vonalkázás (L. 187., 190.). Megvan az egy-szeres besímített hullámvonal (L. 185., 189., 195.) és a kissé hátrafelé dülő, besímített zeg-zug vonal (L. 194., 197.).

Egyik legérdekesebb edénytöredékünkön bordák közé foglalt, besímített háromszögek vannak (valószínűleg az edény vállán). Ez alatt besímített, kissé hátradülő szabálytalan hullámvonaldísz helyezkedik el (L. 183.). Itt is megvannak a bekarcolt, illetve bemélyített párhuzamosan futó vonaldíszek, de bordaszerűek. (L. 184., 191., 192.). A korábban hivatkozott solt-paléi telepen több, galléros edény töredéke került elő (XXXIII. 3., 6.; XXXIV. 4.); egy töredéket itt is találtunk (L. 203.), a teljes formát azonban még nem tudjuk rekonstruálni.

9. gödör. Méhkasformájú. K. 90, á. 120, M. 160, Á. 132 cm. Egy kiegészíthető durva iszapolású tál (L. 381.) volt benne, amelynek típusát az I. 8. sz. kép mutatja. M. 9,3, Sz. 26,5, F. 18 cm.

Másik, csak részben kiegészíthető edényünk (L. 380.), szemcsés iszapolású. Rekonstruált rajzát a 9. 4. sz. képünkön mutatjuk be. Szájátmérője 19 cm; tehát a nagyobb méretű edények közé tartozik.

Az edényaltípusok közül a XXXIX. 28.-ból három (L. 337., 341., 342.), a XXXIX. 9.-ből három (L. 338—340.), a 11. 27. sz. típusból egy (L. 336.), s a 11. 25. sz.-ből egy (L. 343.) van.

A szürke peremrészek közül a 11. 1. számú két példányban került elő (L. 344., 345.); van egy e típushoz tartozó, jól iszapolt piros cseréptöredék is (L. 353.). A 11. 3. típusból egy töredék (L. 349.), a 11. 4.-ből egy halványpiros töredék (L. 354.), s a 11. 5.-ből egy töredék (L. 348.) van.

A szemcsés iszapolású peremtöredékek közül, egy a 11. 23., egy a 11. 3. típusból való (L. 376., 355., 375.).

Az egészen durva edénytöredékek közül három, a XXXV. 10. típusú tálhoz tartozik (L. 374., 377., 378.).

Egy díszített töredéken (az edény vállrészén), besímított egyes hullámvonal (L. 360.) egy durva edénytöredéken többszörös, bekarcolt hullámvonal van (L. 373.). Egy nyaktöredéken, függőlegesen haladó besímítások vannak (L. 359.). Két töredéken a besímített részek, simán hagyottakkal váltakoznak (L. 362., 364.). Volt egy

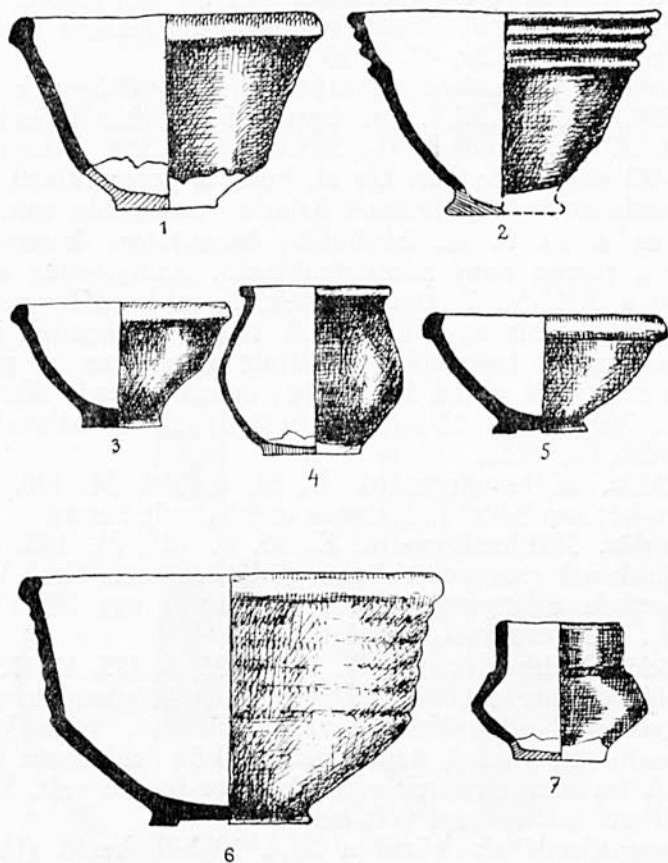

Abb. 5. kép.

XXXV. 8 típusú fülrész (L. 365.). Említenünk kell egy jól iszapolt, szürkesszínű edény aljából készült, csonkakúpformájú orsókarikát (L. 368.), s egy átfúrt lapos kődarabot (L. 366.).

10. gödör. Hengeres formájú. K. 90, M. 106, Á. 164 cm. Említésreméltó anyag nem volt benne.

11. gödör. Hengeres formájú. Körvonalai 90 cm. mélységben tűntek elő. Átmérője úgy itt, mint a 28 cm-rel mélyebben lévő fené-

ken 150 cm. Csak az agyagig mélyítették a gödröt, de nem termelték ki.

Ebből a gödörből való a II. 4. sz. durva edény; kissé nyomott formája szokatlan. M. 17.5, Sz. 15.3, F. 10.5 cm (L. 382.).

Másik kiegészíthető edényünk formáját és metszetét az 5. 6. sz. képünk mutatja (L. 387.). A nagyméretű tál szürke színű és jól iszapolt agyagból készült; égetése is jó. Külső felülete közvetlenül a perem alatt és az edénytest törésénél mélyen bordázott. Felületének a két bordázás közé eső részét, függőlegesen haladó besímitott vonalak díszítik. M. 24.5, Sz. 42, F. 15 cm.

Két, szürke színű, finom iszapolású, talpcsőtöredék is előkerült (L. 385., 386.). A XXXIX. 28. típusú fenékrészből egy (L. 384.), s egy a 11. 27. számúból is (L. 383.). Az L. 388. számú peremrész a XLI. 10.-tól csak annyiban tér el, hogy a perem alatti részén, két borda és besímitott, függőlegesen haladó vonalkázás van.

Érdekes a 10. 3. sz. képünkön bemutatott korsószájtöredék. Kár, hogy a forma nem rekonstruálható. Annyi már ebből is kiténik, hogy a XXXV. 7. típusú fülek, ilyen korsóformához tartozhattak (L. 389.). Volt egy XXXV. 8. típusú fültöredék is (L. 393.).

Egy szemcsés iszapolású díszített töredéken a perem alatt, többszörös bekarcolt vonal fut körbe; ez alatt ferde ékalakú díszek vannak (L. 390.). Egy töredéken besímitott, szabálytalan zeg-zug vonal húzódik (L. 392.).

12. gödör. Méhkasformájú. K. 52, á. 124, M. 146, Á. 165 cm. Csupán egy-két kevésbbé jellegzetes cserép volt benne.

13. gödör. Méhkasformájú. K. 95, á. 135, M. 145, Á. 190 cm. Nem találtunk sok cserepet ebben a gödörben sem. Csak két XXXIX. 28. típusú szürke edényfenék (L. 414., 415.) és egy XXXV. 7. típusú edényfűl (L. 420.) érdemel említést.

14. gödör. Méhkasformájú. K. 70, á. 135, Á. 175, M. 175 cm. Északkeleti oldalán 60 cm-re bevált fülke volt. A hamuval kevert földben pirosra égett téglamorzsákat és vagy tűzhely-, vagy kemencealjul szolgáló 5—10 cm vastag, egyik, felületükön lesímitott téglarögöket találtunk. A lesímitott részek színe kormos-fekete volt. Sem ép, sem rekonstruálható edény nem volt benne.

A peremtöredékek közül a XLI. 10.-ból kettő (L. 426., 429.), a XL. 5.-ből egy (L. 432.), a XL. 6.-ból egy került elő (L. 433.). Ez utóbbi igen nagy méretű edény töredéke; a kihajló, vízszintes peremrész 3.5 cm széles, a szájmérete kb. 25—28 cm. Ehhez a típushoz tartozik a XL. 12. forma is, amelyből egy töredéket találtunk (L. 431.). Előkerült a XL. 18.-ból egy (L. 424.), a 11. 6.-ból egy (L. 425.), a 11. 12.-ből kettő (L. 423., 427.).

Egyetlen XXXVIII. 3. típusú fenékrészt találtunk (L. 434.).

Két fültöredék is került elő; az egyik XXXV. 3. (L. 437.), a másik XXXV. 8. típusú (L. 436.). Találtunk egy XXXIII. 3. típusú galéros edényhez tartozó töredéket is (L. 438.).

Egy díszített töredéken besímitott zeg-zug vonal (L. 440.), egy durva töredéken szabálytalan, bekarcolt hullámvonal volt.

Egy szürke peremtöredéken (L. 430.) függőleges vonalakkal besímitott részek, simán hagyottakkal váltakoztak, két töredék függőlegesen haladó kannelurákkal volt díszítve, ezek talán nem ebből a korszakból valók. Későbronzkori gödrök fordultak elő a telepen,

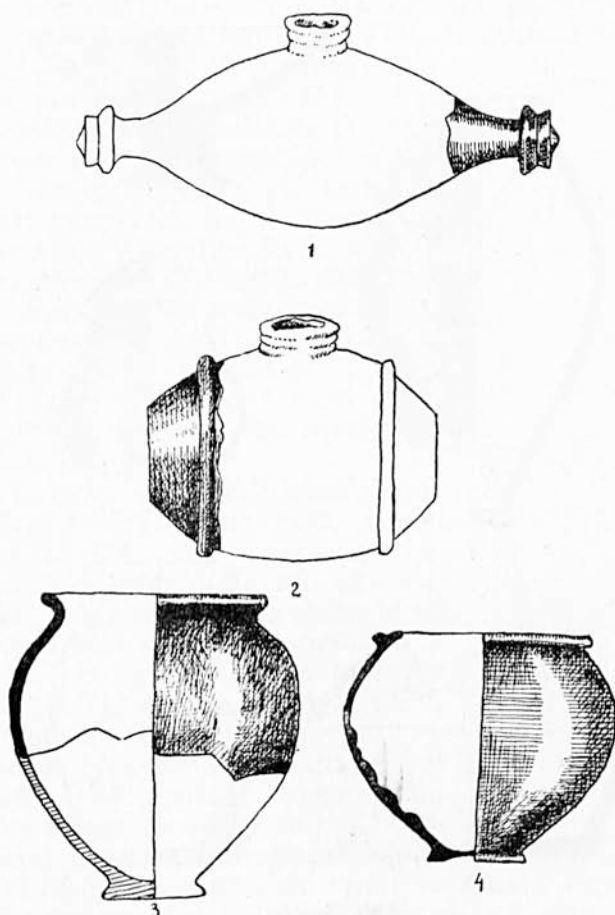

Abb. 6. kép.

de sohasem keveredtek a rómaikori anyaggal. Ez volna az egyetlen eset, amikor feltételezhetnénk, hogy a rómaikori gödrök ásásakor a későbronzkori gödör anyagát szétszórták (L. 442., 443.). Említhetünk még egy malomkő darabot (L. 445.) is.

15. gödör. Nem méhkasformájú. K. 90, á. 106, M. 125 cm. Említésre méltó cserépanyag nem volt benne.

16. gödör. Rombuszformájú, egyenletes aljú; 58 cm mély.

A benne talált cölöplyukak valószínűvé teszik, hogy vagy ház, vagy szárító volt. A gödör tulajdonképpen kettős; valamivel több, mint egyharmad része 10 cm-rel magasabban van. Pontos leírásukat, részletes tárgyalásuknál, a német szövegben adjuk. Az előkerült keramikai anyag elég változatos.

Két kiegészíthető edény is volt. Az egyik csonkakúpformájú

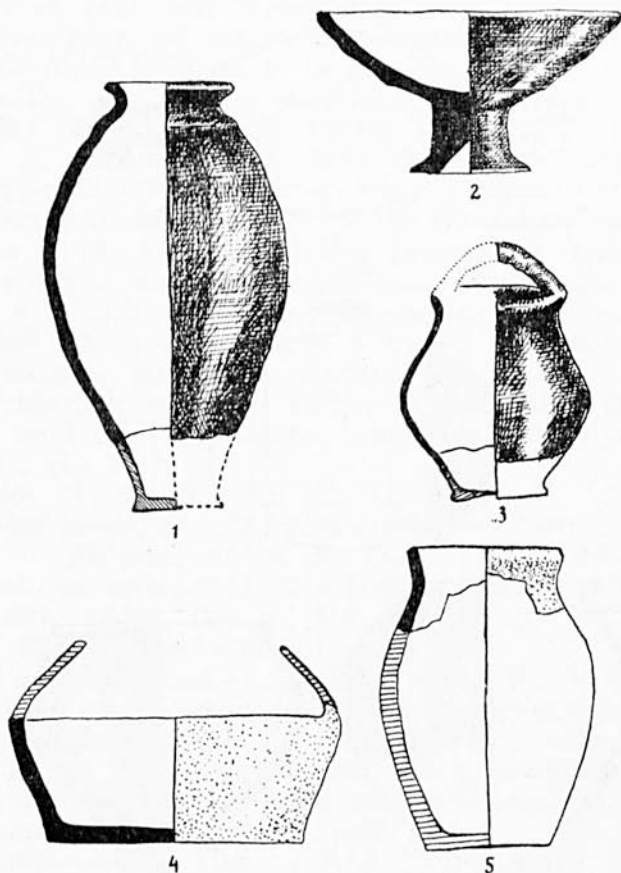

Abb. 7. kép.

tál, durva, rossz égetésű anyagból. Típusát az I. 8. sz. kép mutatja (L. 509.). M. 8,3, Sz. kb. 22, F. 13,5 cm.

A másik, szürke színű, jól iszapolt kis edény (L. 500.). Peremét a 17. gödörből előkerült, hasonló típusú csészéhez tartozó perem útmutatása alapján egészítettük ki. M. kb. 8, Sz. kb. 12, F. 3 cm. (I. 9.).

Két peremrész töredék XXXVIII. 16. típusú talpastálhoz tartozik (L. 465., 478.), egy a XXXVIII. 20. típusból (L. 482.) való. Előkerült a XL. 6.-ból egy (L. 496.), a XL. 25.-ből egy (L. 469.), a XL.

37.-ből egy (L. 467.), a XL. 45.-ből egy (L. 495.), a XL. 46.-ból egy (L. 493.), a XLI. 1.-ből egy (L. 483.), a XLI. 3.-ból egy (L. 489.), a XLI. 5.-ből egy (L. 494.), a XLI. 6.-ból egy (L. 488.), a XLI. 10.-ből négy (L. 472., 481., 491., 492.), a XL. 8.-ból egy (L. 468.) töredék. Új típusok a 11. 7. (L. 476.), a 11. 18. (L. 480.), a 11. 13. (L. 470.), a 11. 22. (L. 474., 479.) és a 11. 15. (L. 475.).

A fenékrészek közül három XXXIX. 23. (L. 504., 506., 508.), egy XXXIX. 28. (L. 502.) és egy XXXVIII. 18. típusú (L. 507.).

Egy füleskorsó két töredékén függőleges besímitások vannak (L. 454., 456.). Egy másik edény két töredékén (L. 450., 463.), a perem alatt, függőlegesen besímitott részek, simán hagyottakkal váltakoznak; ez alatt visszafelé hajló, besímitott zeg-zug dísz van. Visszafelé hajló besímitott zeg-zug dísz van az L. 453., 462. töredékeken is. Szabálytalan hullámvonal dísz volt két töredéken (L. 451., 462.), besímitott rácsminta három töredéken (L. 457., 461., 485.); ezek közül az L. 485 azért érdemel említést, mert XL. 46. típusú tálperemtöredék alatt van.

A durva edénytöredékek közül egyen (L. 460.) körömbenyomásos dísz, egyen hullámvonal (L. 459.), egyen pedig kis benyomott, négyzet alakú díszekből álló sor (L. 443.) van. Volt még egy halványpiros színű, edényaljból készült fél orsókarika (L. 448.), és két edényfül töredék. Az egyik XXXV. 8. (L. 452.), a másik XXXV. 7. (L. 447.) típusú.

17. gödör. Négyzög formájú. A jól megfigyelhető cölöplyukak bizonyítják, hogy e fölött is tetőszerkezet volt. Részletes tárgyalását a német szövegben adjuk. Középe táján teljesen szabálytalan fekvésű csecsemő csontvázat találtunk. Úgy látszott, hogy eredetileg zsugorítva, bal oldalára fektetve volt sírbatéve.

Az előkerült nagy mennyiségű keramikus anyagból figyelmet érdemel a teljesen rekonstruált 5. 3. sz. edény (L. 705.). M. 8.9, Sz. 17.2, F. 5 cm.

Érdekes táltöredékek típusát mutatja az 5. 1. sz. kép (L. 706., 707.). Eddig ismeretlen korsónyak töredék metszetét láthatjuk a 11. 21. sz. képen (L. 708.).

A XLI. 10. peremtípusból volt tíz (L. 595., 611., 616., 617., 592., 624., 580., 597., 586., s a 639. számú, amely halványpiros színű edényhez tartozott); a XLI. 1.-ből egy (L. 593.), a XLI. 12.-ből három (L. 575.,

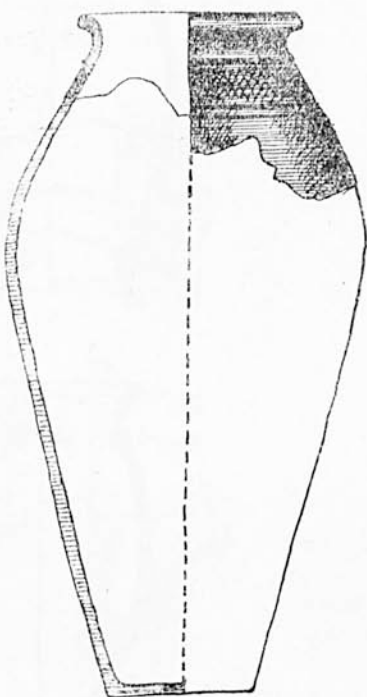

Abb. 8. kép.

578., 610.), a XLI. 11.-ből egy (L. 574.), a XL. 46.-ból egy (L. 609.), a XL. 45.-ből egy (L. 603.), a XL. 24.-ből egy (L. 619.), a XL. 23.-ból kettő (L. 627., 626.), a XL. 12.-ből egy (L. 590.), a XXXVII. 8.-ból egy (L. 640.), XL. 22.-ből egy (L. 621.), a XL. 13.-ból kettő (L. 600., 602.). Az eddig elő nem fordult típusok közül a 11. 19. sz., négy (L. 573.,

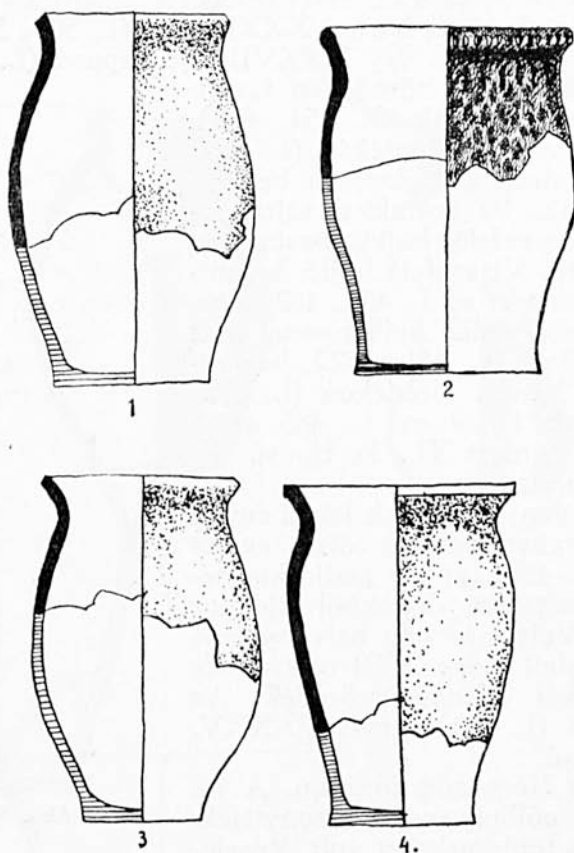

Abb. 9. kép.

583., 587., 607.), a 11. 12. egy (L. 579.), a 11. 17. két töredékkal volt képviselve (L. 596., 608.).

A fenéktípusok közül a XXXIX. 8.-ból volt öt (L. 554., 559., 562., 563., 570), a XXXIX. 28.-ból egy (L. 564.), a XXXIX. 9.-ből négy (L. 556., 558., 565., 567.), a XXXVIII. 8.-ból öt (L. 560., 571., 561., 553., 569.), a XXXVIII. 18.-ból egy (L. 555.).

Tizenhat díszített edénytöredék vízszintesen bordázott (L. 643., 670., 673., 671., 657., 658., 664., 680., 641., 679., 656., 666., 677., 668., 661., 648.). Két töredéken a bordázás alatt, vagy fölött függőleges

irányú besímitások vannak (L. 661., 643.). Három töredéken besímitott zeg-zug vonal (L. 667., 672., 684.), egyen besímitott hátradőlt, szabálytalan hullámvonal volt (L. 645.). Egy szemcsésen iszapolt cseréptöredéket négyszeres bekarcolt hullámvonal díszített. Érdekes vonalvezetésű az L. 594. számú töredék hullámvonaldisze (14. 4.). Perem alatti, függőleges irányú, besímitás volt három töredéken (L. 636., 660., 675.). Függőlegesen besímitott edényrészek simán hagyottakkal váltakoznak két töredéken (L. 650., 653.). Egyen, ferdén haladó besímitások váltakoznak simán hagyott részekkel (L. 659., 13. 8. sz.). Hullámvonalas dísz alatt, négyszeresen körbefutó, párhuzamos vízszintes vonalak voltak egy töredéken (L. 682.); egyen,

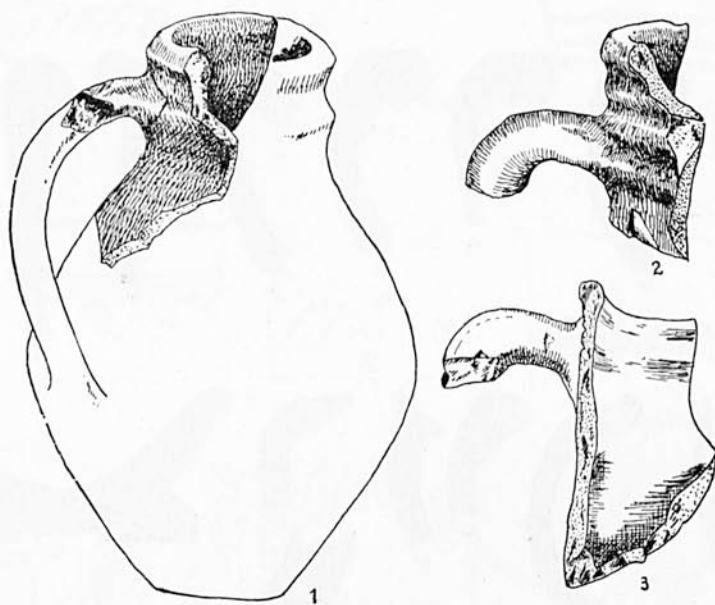

Abb. 10. kép.

a hullámvonal alatt egy kettős zeg-zug vonal volt (L. 642.). Rácsmintát találtunk hat töredéken, ezek közt egy (L. 637.) XLI. 10. típusú táltöredék (L. 665., 674., 633., 683., 681.). Egy peremtöredéken a rácsminta függőleges sáv irányában halad (L. 591., 13. 2.).

Edényfülek közül a XXXV. 8.-ból négy (L. 688., 690., 697., 686.), XXXV. 6.-ból egy (L. 691.), a XXXV. 7.-ből kettő fordult elő (L. 688., 689.). Volt két átfúrt edénytalp (L. 692., 693.). Egy halványpiros, jól iszapolt edénytöredéket három helyen fúrtak át (L. 685.).

A durva iszapolású, rossz égetésű töredékek közül egyet sem lehetett teljesen rekonstruálni. Egynek csak a pereme hiányzik (L. 534.). XXXIX. 26. típusú edényfenék töredék volt hét (L. 529., 530., 531., 525., 533., 526.); az 528. töredéken, közvetlenül a fenék fölött,

ujjbenyomásos dísz fut körbe; XXXIX. 27. típusú volt három (L. 523., 527., 524.).

A peremtöredékekből 11. 24. típusú kettő (L. 544., 545.), XXXVII. 3. egy (L. 535.), XXXVII. 13. kettő (L. 540., 549.),

Abb. 11. kép.

XXXVIII. 20. hat (L. 542., 544., 538., 547., 537., 546.), XXXVIII. 16. típusú töredék egy (L. 700.).

Egy díszített töredéken körbefutó, ötszörös, párhuzamos, vonaldísz van (L. 536.). Egy edényperem külső széle, ferdén rovátkolt bemélyítéssel volt díszítve; ugyanez a díszítés futott körül az edény nyakán is (L. 540.). Egy harmadik töredéken, a körbefutó párhuzamos vonalak alatt, ékalakú, ferdén benyomott díszek vannak (L. 551.).

18. gödör. Nem méhkasformájú; teljesen szabálytalan. Földjé-

ben téglamorzsákat találtunk. Cserépanyag nem sok volt. Legnagyobb mélysége 215, legnagyobb átmérője 330 cm.

A peremtöredékek közül a XL. 16.-ból volt egy (L. 719.), a XLI. 12.-ből kettő (L. 713., 716.), a 11. 18.-ból egy (L. 717.), a 11. 16.-ból

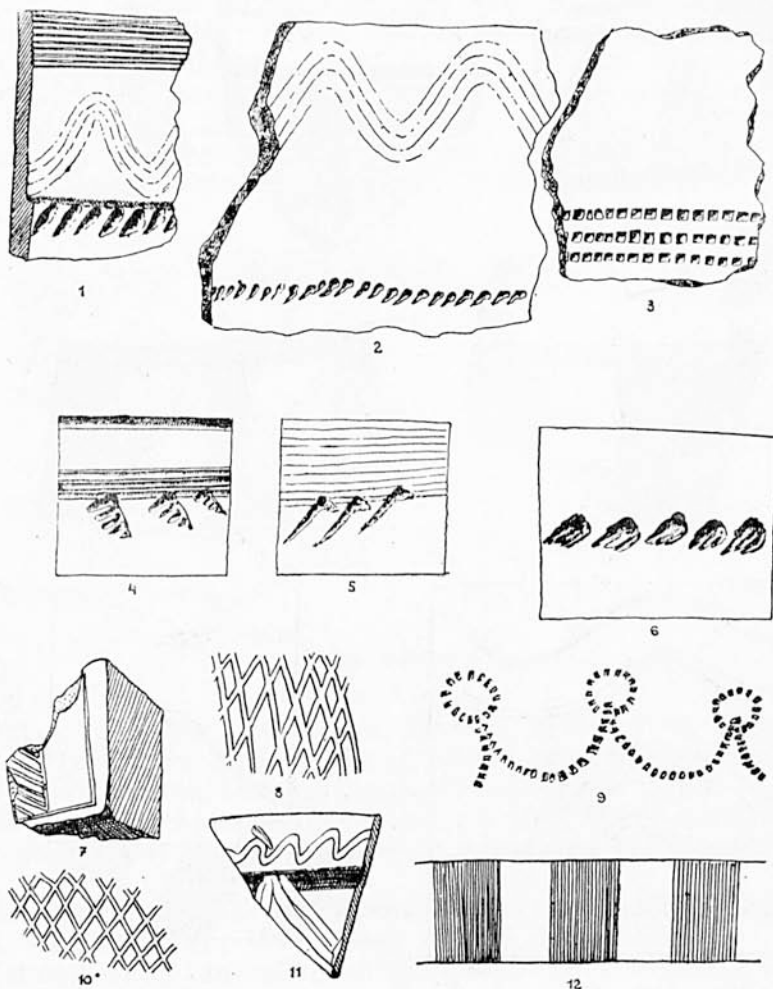

Abb. 12. kép.

egy (L. 711.); az utóbbin a perem alatt besímított függőleges vonalkázás futott körbe.

A fenéktípusok közül a XXXIX. 9.-ből három (L. 726., 727., 729.), a XXXIX. 17.-ből egy (L. 730.), a 11. 27.-ből egy (L. 728.), a XXXIX. 26.-ból egy (L. 731.) volt. Előkerült egy galléros edénytöredék is (L. 715.).

A fültípusok közül XXXV. 7. típusú volt egy (L. 710.). Találtunk egy középen tagolt szalagfület is (L. 709.).

A díszített töredékek között van egy halványpiros (L. 724.) és egy bordázott, szürke színű (L. 732.).

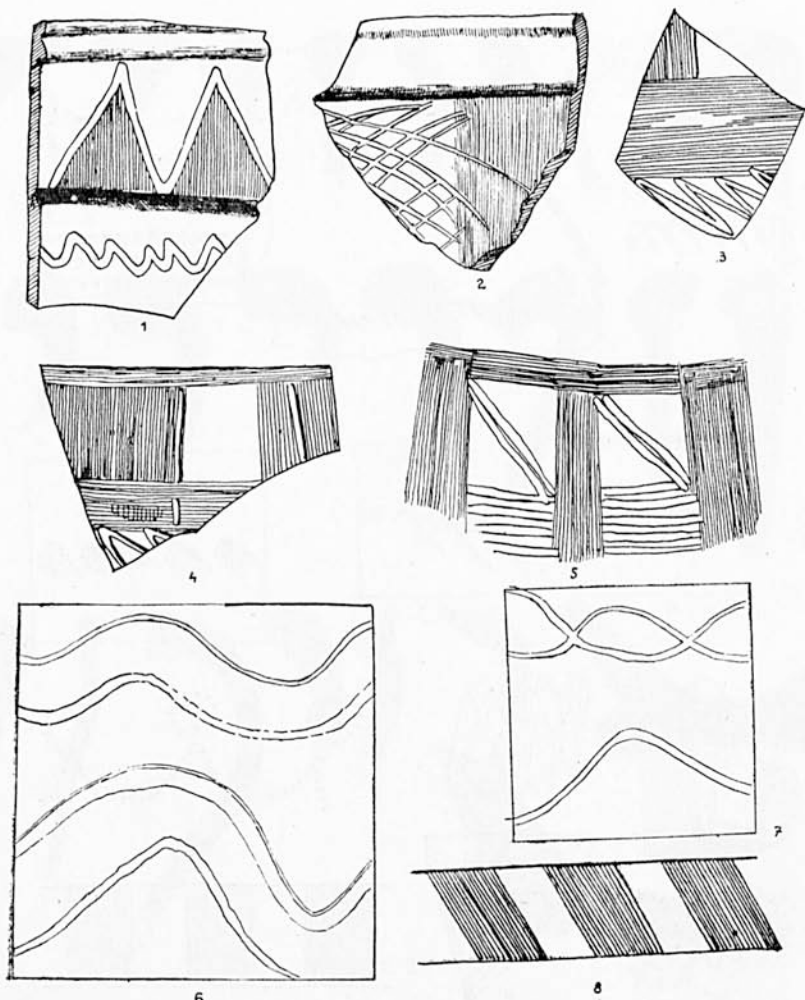

Abb. 13. kép.

19. gödör. A 17. gödör alá nyúlt. Méhkasformájú K. 40, á. 120, M. 126, Á. 142 cm. Az előkerült keramikus anyag rendkívül érdekes.

Egyik legszebb formánk a teljesen ki nem egészíthető IV. 3. sz. fülesbögre (L. 734.). M. 9,3, F. 9 cm. Feketén csillogó oldalán háromszögalakban elhelyezett, benyomott, lencseszerű díszítés van.

Csaknem teljesen ki tudtuk egészíteni a IV. 4. sz. nagy urnát,

csak a minden valószínűség szerint lapos fenék nincsen meg (L. 735.). Jelenlegi magassága 27.5, szájmérője 23.5 cm. Közvetlenül a nyakhajlás alatt 15 párhuzamosan haladó, bemélyített vonal, vastag sávot alkot. Az ez alatt lévő sávban egy-egy függőleges szalagfűl foglal helyet. A két fület összekötő egyenes irányára merőlegesen, egy-egy fenyőgalyhoz hasonló bemélyített dísz van. A galyat alkotó, függőleges egyenesről lefelé, mindkét oldalon ferdén haladó vonalak indulnak ki: a fenyőág tűi. Az ez alatt lévő öv magában foglalja az egész kihasasadó részt, amely ferdén haladó kannelurákkal van díszítve. A fenyőgalyszerű díszítések alatt, egy-egy kiugró bütyök van. Az edény igen jól iszapolt; égetése nem egyenletes; színe a szürkésbarnától a koromfeketéig váltakozik. Feketen csillogó mázzal volt bevonva.

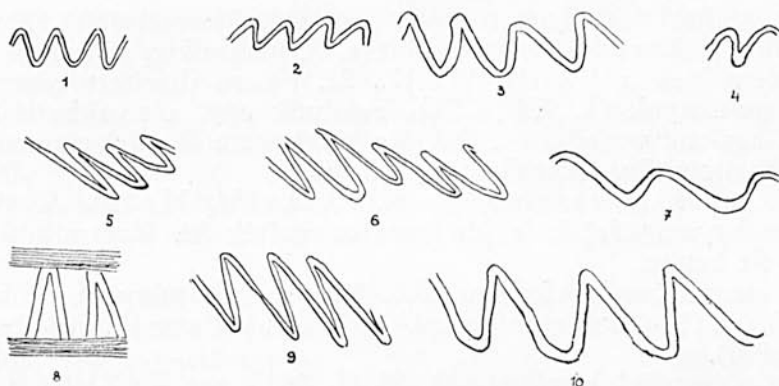

Abb. 14. kép.

Durva iszapolású, de elég jó égetésű, a IV. 5. sz. nagy edény (L. 733.). M. 38.6, Sz. 25, F. 15 cm. A vállán egymás mellett vízszintesen elhelyezett három bütyök díszíti. Halványpiros színű.

Előkerült egy hasonló típusú, de valamivel kisebb méretű edénynek az alsó fele is (L. 736.). Jelenlegi magassága 19.5, fenékátmérője 9.5 cm.

Még kisebb, de hasonló formájú edény összeállítása nem sikerült (L. 738., 739., 741., 743.). Négy töredék van belőle.

Vannak eddig ismeretlen formájú fülesbögre töredékek is; anyaguk olyan, mint a IV. 3. sz. bögréé (L. 740., 742., 744., 745.).

20. gödör. Méhkasformájú. K. 66, á. 182, M. 171, Á. 205 cm. Jellegzetes cserépanyag nem volt benne, csak különböző rendeltetésű vastárgyak, ú. n. vashorog (L. 1161., III. 8.), két kétágú visszahajlitott szög (sasszeg), (L. 1160., 1163., 1164., III. 9., 10.), két végén behajlitott vaskampó (L. 1162., III. 11.), vaspánt (L. 1159., III. 12.).

21. gödör. Teljesen szabálytalan, inkább ellipszis alakú. 170 cm. mélységben kezdődő, 43–45 cm széles padka két részre osztja.

Az egyik rész 250 cm-ig lenyúló, kb. 105 cm átmérőjű, szabálytalan hengerformájú, a másik 200 cm-ig lenyúló, 125 cm átmérőjű, hengerformájú. Mind a két gödörből kerültek elő emberi csontvázrészecskék, még a fenékről is. Valószínű, hogy a gödrök ásásakor bolygatták meg a gödörnél idősebb csontvázat. A harmadik ásonyomból került elő a IV. 2. sz. kis omfalosz csésze; füle valószínűleg még a sírba kerülés előtt letörött. M. 3.9, Sz. 8.5, cm. Jól iszapolt, foltosan égetett. Nem római kori; ellene szól ennek az omfalosz is (L. 945.).

22. gödör. Ellipszis alakú; hosszabb átmérője 103, rövidebb 60 cm; mélysége 127 cm. Közvetlen közelében 87 cm mélységben találtunk két egymásra helyezett, középen átfúrt, kerek örlökövet; anyaguk andezit. A mellettük talált vastárgyak (III. 12. típusú pántok) valószínűleg az elkorhadt forgatókaron voltak alkalmazva. A kövek átmérője 39–40 cm. (L. 949., 950.).

23. gödör. Szabályos téglalap formájú. Méretei 180×120; mélysége 140 cm. Agyagba volt lemélyítve. A keramikus anyagból figyelemet érdemelnek a XXXII. 11., 17., 22. típusú díszített cserepekkel egyező példányok (L. 751., 752.). Találunk egy, a nyakhajlásba bekarcolt, zeg-zug vonallal (L. 747.) és két bekarcolt párhuzamos vonalakkal díszített töredéket (L. 749., 750.) is.

24. gödör. Méhkasformájú. K. 60, á. 185, M. 120, Á. 193 cm. Csak az agyagig ásták le, de nem termelték ki. Keramikus anyag kevés volt benne.

A peremrészecskék közül a XLI. 12.-ből volt négy (L. 755., 756., 758., 760.), a 11. 6.-ból egy (L. 754.), a XL. 8.-ból egy (L. 763., halványpiros színű).

Az edényalakok közül egy 11. 25. (L. 765.), egy XXXVIII. 8. típusú (L. 764.). Van egy szürke edényhez tartozó talpcsőtöredék is (L. 768.).

Hullámvonalas díszű két (L. 771., 780.), párhuzamosan futó, többszörös vonalkázású egy töredék (L. 781.). Két egymáshoz tartozó töredéken rácsminta van, a mintát zsinégből készült hálóval nyomták a puha agyagba. A töredékek durva iszapolásúak és rossz égetésűek (L. 774., 775.). Találtunk egy átfúrt, szürke edényaljat (L. 766.) is.

25. gödör. Szabálytalan formájú és egyenetlen aljú. Körvonalai 69 cm mélyen bontakoztak ki. Mélysége 160 cm. Legnagyobb átmérője 433 és 443 cm.

Rekonstruálható edény kettő volt benne. Az egyik az 5. 5. sz. tál (L. 942.); szürke színű, jól iszapolt. M. 8.6, Sz. 16, F. 6.2 cm.

A másik az I. 6. sz. talpas tálcácska; durva iszapolású és rossz égetésű (L. 943.). M. 7.7, Sz. 13.5, talpátmérő 4.8 cm.

A peremrészecskék közül tíz XLI. 12. típusú. Ezek közül kettő halványpiros, jól iszapolt (L. 849., 850.), a többi szürke (L. 784., 841., 839., 803., 808., 801., 783., 829.). A XLI. 1.-ből volt hét (L. 802., 782., 786., 848., 809., 793., 789.), a 11. 24.-ből kettő (L. 846., 852.), a 11. 2.-ből kettő (L. 792., 823.), a XLI. 6.-ból egy (L. 797.), a 11. 12.-ből egy

(L. 796.), a XL. 24.-ből három (L. 794., 816., 817.), a XL. 41.-ből egy (L. 795.), a 11. 17.-ből kettő (L. 785., 822.), a XL. 37.-ből egy (L. 843.), a 11. 9.-ből kettő (L. 807., 821.), a XL. 13.-ből egy (L. 798.), a 11. 8.-ből négy (L. 800., 804., 838., 847.).

Két durva iszapolású edénytöredék (L. 908., 914.), hengeres edény darabja. XXXVIII. 20. típusú peremtöredék volt hét (L. 902., 906., 907., 909., 910., 911., 913.). Egy töredék XXXVIII. 16. típusú (L. 912.) talpastál darabja, öt pedig a XXXVIII. 21. típusú (L. 905., 915., 916., 917., 918.).

Az edényaljak közül a XXXIX. 9.-ből van három (L. 853., 855., 871.), a XXXIX. 23.-ból öt (L. 856., 862., 863., 869., 870.), a XXXVIII. 18.-ből három (L. 854., 858., 865.), a XXXVIII. 17.-ből kettő (L. 859., 867.), a XXXIX. 26.-ból hét (L. 920–923., 926., 939., 941.), a XXXVIII. 21.-ből kettő (L. 924., 940.).

Négy szemcsés iszapolású korongon készült edénytöredékünk belső oldala hullámos felületű. E korszak eddigi leletei közt nem fordult elő (L. 932., 933., 935., 936.).

A szürke, jól iszapolt töredékek közül, a többnyire szabálytalan, besímitott hullámvonalas díszű volt a legtöbb (L. 891., 882., 880., 886., 890., 887., 893., 896., 892., 947.). Besímitott részek simán hagyottakkal váltakoznak három töredéken (L. 879., 894., 901.). Hullámvonal fölött elhelyezett, besímitott háromszög volt egy töredéken (L. 944.).

Nem rekonstruálható mai állapotában egy 4,5 cm magas edényke formája. Külső felülete erősen bordázott (L. 946.).

Nem rekonstruálható az L. 948. számú, kis szögletes edényke sem. Egyik oldalán bekarcolt, ferdén haladó párhuzamos vonalkázás van (12. 7. sz.).

Van két terra-sigillátát utánzó töredékünk is (L. 897., 898.); az egyik átfúrt.

Az edényfülek közül egy XXXV. 7. (L. 875.), négy XXXV. 8. típusú (L. 873., 874., 877., 878.).

26. gödör. Méhkasformájú. K. 87, á. 132, M. 162, Á. 148 cm. A II. 2. sz. képünkön bemutatott szemcsés iszapolású edényt (L. 964.), teljesen rekonstruáltuk. Kihajló peremét ferdén haladó bevágások díszítik. A perem alatt négyszeres hullámvonal van. Ez alatt ferde rovátkolás fut körbe. M. 22, Sz. 13, F. 7.2 cm.

Csak az alsó fele maradt meg, az L. 963. számú, XXXVI. 7. típusú edénynek. Fenékmérője 15 cm.

A szürke peremrészek közül a 11. 2.-ből volt egy (L. 953.), a XLI. 12.-ből egy (L. 951.), a XLI. 4.-ből egy (L. 952.).

A fenékrészek közül a XXXIX. 6.-ból egy (L. 960.), a XXXIX. 10.-ből egy (L. 959.) került elő.

A durva peremrészek közül a XXXVIII. 21.-ből volt három (L. 955., 957., 958.), a XXXVIII. 20.-ból kettő (L. 954., 956.).

A fenékrészek közül a XXXIX. 26.-ból egy (L. 961.) és a XXXIX. 24.-ból egy (L. 962.) került elő.

27. gödör. Méhkasformájú. K. 92, á. 117, M. 145, Á. 168 cm. A benne lévő föld keményen összetartó, szinte döngölt volt. Egyetlen lelete a IV. 6. sz., profilált talpú, nagy tál (L. 1122.). M. 22, Sz. 40, F. 13 cm. A korong nélkül készült tál, elég jó iszapolású, foltos égetésű, felülete csillogó. Pereme befelé hajlik.

28. gödör. Méhkasformájú. K. 86, á. 131, M. 156, Á. 146 cm. Említésre méltó lelet nem volt benne.

29. gödör. Szabálytalan négyszög alakú, inkább téglalaphoz hasonlít. Mélysége 210. cm. Fenék hossza 340, szélessége 186 cm. Teljesen rekonstruálható edény nem volt benne.

Van egy szemcsés iszapolású, igen szép díszítésű edényrész, amelyet a II. 13. sz. képünk mutat be (L. 985.).

A peremrészek közül a XL. 6.-ból van egy (L. 971.), a XL. 35.-ből egy (L. 972.), a 11. 14.-ből kettő (L. 967., 973.).

A fenékrészek közül a XXXIX. 23.-ból egy (L. 977.), a XXXIX. 12.-ből egy (L. 978.), XXXIX. 9.-ből egy (L. 979.), a XXXVIII. 17.-ből egy (L. 974.) került elő.

Találtunk egy kettősen tagolt kancsófül töredéket (L. 984.) is. Egy szürke edénytöredéken besímitott zeg-zug vonal volt (L. 978.).

30. gödör. Méhkasformájú, de falai félgömbhöz hasonlóan hajlanak, gondosan munkáltak. K. 88, á. 169, M. 176, Á. 180 cm. A gödör alján 3 cm vastag hamu és koromréteg volt. Említésre méltó leletet nem találtunk benne.

31. gödör. Méhkasformájú. K. 65, á. 129, M. 155, Á. 163 cm.

Érdekes lelete a 6. 2. sz. képen rekonstruált töredék (L. 1010.). A dunapentelei hordóformájú edényhez hasonló példány vége.

A szürke edénytöredékek közt a XXXVII. 10.-ból volt egy (L. 986.), a 11. 8.-ból egy (L. 991.).

A fenéktöredékek közül a XXXIX. 8.-ból öt (L. 994., 996., 997., 999., 1003.), a XXXIX. 9.-ből egy (L. 1004.), a XXXIX. 23.-ból egy (L. 995.), a 11. 27.-ből kettő (L. 993., 998.) volt. A XXXIX. 9.-ből van egy szemcsésen iszapolt példány is. Eddig ez az első (L. 1001.).

A durva peremtöredékek közül a XXXVIII. 20.-ból volt kettő (L. 988., 989.). Két szemcsésen iszapolt töredék belül bordázott felületű (L. 1005., 1008.). Egy finom töredéken besímitott zeg-zug díszítéshez hasonló formájú vonal (L. 1009.); három darabon durván bekarcolt hullámvonalas dísz volt (L. 990., 1006., 1007.).

32. gödör. Méhkasformájú. K. 65, á. 140, M. 180, Á. 185 cm. Említésre méltó lelet nem volt benne.

33. gödör. Méhkasformájú. K. 56, á. 148, M. 152, Á. 162. Említésre méltó lelet ebben sem volt.

34. gödör. Csonkakúpformájú; az agyagot nem termelték ki belőle. K. 62, M. 22. Átmérője fent 122, lent 100 cm. Említésre méltó anyag nem volt benne.

35. gödör. Méhkasformájú. K. 72, á. 116, M. 164, Á. 152 cm. A gödör földjében összeálló agyagsomókat találtunk; $\frac{1}{2}$ kg-os csomók is voltak; talán az edénygyártáshoz előkészített agyagból valók.

Volt egy teljesen rekonstruálható durva edény (II. 1.), M. 29.6, Sz. 20, F. 9.5 cm (L. 1020.).

Csak részben tudtuk rekonstruálni az L. 1019. számú durva edényt; jelenlegi magassága 20.5, fenéktátmérője 12 cm. A fenéktípusok közül a XXXIX. 8. típusból volt kettő (L. 1014., 1015.), a XXXVIII. 17.-ből egy (L. 1015.), a XXXIX. 10.-ből egy (L. 1016.); XXXV. 6. típusú fül egy volt (L. 1018.).

36. gödör. Méhkasformájú; döngöltnek látszó földdel volt kitöltve. K. 85, á. 96, M. 137, Á. 147 cm.

Egyetlen tál került belőle elő (L. 1021.). A korong nélkül készült tál, belül barnás fekete, kívül téglavörös, barna foltokkal. Pereme befelé hajlik. M. 9.2, Sz. 22, F. 8 cm. (IV. 1.).

37. gödör. Méhkasformájú. K. 72, á. 146, M. 170, Á. 220 cm.

Egyetlen kiegészíthető edénye a II. 9. sz. kis fedő (L. 1077.). M. 4.5, Sz. 7.5, talpátmérő 2.5 cm. Durva, rossz iszapolású agyagból készült.

Részben egészítettük ki az L. 1055. számú edényt. (5. kép. 7.). Sz. 9.2, jelenlegi magassága 8 cm.

Nem lehetett teljesen rekonstruálni az L. 1120. számú éles törésű tálat; csak rajzban egészítettük ki (5. kép. 1.). M. 11, Sz. 23 cm. Rajzban teljesen rekonstruáltuk az L. 1078. sz. durva edényt (7. 5.).

A peremrészek közül a 11. 2. típusból van egy (L. 1037.), a 11. 8.-ból három (L. 1024., 1033., 1042.). Két új táltípus említhetünk; az egyik a 11. 10. (L. 1038.), a másik a 11. 11. (L. 1027.). A XL. 24.-ből volt egy (L. 1029.), a 11. 3.-ból kettő (L. 1025., 1030.), a 11. 4.-ből egy (L. 1034.), a XL. 21.-ből egy (L. 1028.), a XLI. 1.-ből egy (L. 1023.), a XLI. 11.-ből egy (L. 1035.), a XL. 38.-ból egy (L. 1046.).

Egyik legérdekesebb darab az L. 1039. számú szürke, kissé szemcsésen iszapolt korsónyak. Töredékéből megállapítható, hogy a húnkorszaki korsók egyik főtípusának teljesen megfelel (10. 1.).

A fenéktípusok közül, a XXXIX. 9.-ből van három (L. 1048., 1052., 1059.), a XXXIX. 23.-ból egy (L. 1049.), a XXXIX. 28.-ból egy (L. 1056.), a XXXIX. 13.-ból egy (L. 1060.), a XXXVIII. 18.-ból három (L. 1054., 1053., 1050.), a XXXVIII. 1.-ből három (L. 1051., 1057., 1058.).

Az L. 1069. számú szürke edénytöredékek, hordóformájú edény részei (6. 1.).

A díszített töredékek közül besímított, hullámvonalas díszű volt egy (L. 1065.). Besímított függőleges vonalkázás, simán hagyottakkal váltakozik egy töredéken (L. 1064.). Besímított rácsminta van az L. 1063. számú cserépen. Egyetlen durva töredéken találtunk hullámvonalas dísz (L. 1090.).

Előkerült egy edényfenékből készült orsókarika (L. 1075.) és egynek a töredéke (L. 1074.).

Az edényfülek közül a XXXV. 1.-ből van egy (L. 1072.), a XXXV. 3.-ból egy (L. 1071.), a XXXV. 8.-ból egy (L. 1070.). Találtunk még fenőkö töredéket (L. 1076.) és terméskő darabot (L. 1073.) is.

38. gödör. Szabálytalan, inkább ellipszis formájú. K. 60, M. 170, hosszabb átmérő 320, rövidebb 220 cm.

A keramikus anyagból figyelmet érdemel a 10. 2. korszáj töredék (L. 1093.), és a durva iszapolású 11. 10. típusú edénytöredék (L. 1098.).

A díszített töredékek között legérdekesebb az a szemcsés iszapolású (I. 7.) edényrész, amelyen két, párhuzamos vonalakkal álló, sáv között, benyomott félhold alakú díszek vannak (L. 1121.). Besímitott függőleges vonalkázás díszít négy töredéket (L. 1111., 1116., 1118., 1119.). Zeg-zug vonal van két töredéken (L. 1113., 1117.).

Fültípusok közül egy XXXV. 6.-ból (L. 1107.), kettő XXXV. 8. típusból való (L. 1106., 1108.).

A gödrökön kívül, de a telepen húzott kutatóárkokból is kerültek elő keramikus emlékek. A 8. képen mutatjuk be a rajzban rekonstruált nagy méretű edényt, amelynek vállát besímitott rácsminta díszíti (L. 1135.). Szájátmérője 18 cm.

Másik figyelemre méltó szemcsés iszapolású töredékünket a II. 11. számú képünk mutatja (L. 1147.). Díszítése érdekes.

Hasonló ékalakú benyomásokkal díszített töredékünk van még négy (L. 1132., 1144., 1145., 1157.); eggyen az ékalakú díszítés fölött, több párhuzamos vonal fut (L. 1146.). Többszörös bekarcolt hullámvonal dísz van az L. 1148. számú, szemcsés iszapolású töredéken. Bekarcolt zeg-zug vonalas díszítésű az L. 1154. számú töredék.

Van edényfenékből készült orsókarika (L. 1158.) is. Egy XL. 8. típusú peremtöredéken besímitott rácsminta van (L. 1127.).

Megemlítjük még a III. 14. sz. durva iszapolású kis, edényt (L. 1166a.), a két kettős csonkakúp alakú orsókarikát (L. 1167a., 1168a.), a lapos orsókarikát (L. 1169a.), a két csontárat (L. 1170a., 1171a.), és a kerekátmetszetű bronzhuzalból készült, nyitott karikát (L. 1172a.).

Az ásatás eredményeinek összefoglalását a közleményt követő németnyelvű részben adjuk.

Párducz Mihály.

Römerzeitlicher Fundort in Solt-Palé bei Hódmezővásárhely.

(Hierzu die Tafeln I—IV.)

Dieser Fundort liegt in einer Entfernung von 1100 m in der Luftlinie von dem gleichalterigen, im Sommer 1934. aufgedeckten Fundorte¹. Den letzteren werden wir im Folgenden als Fundort I. und jenen, den wir jetzt bekannt machen, als Fundort II. bezeichnen. Die Nähe der beiden Fundorte kann uns die Übereinstimmungen erklären, welche bei der Bekanntmachung des Materials in dem Fundmaterial der beiden Siedlungen nachweisbar waren. Es ergaben sich jedoch auch Verschiedenheiten, welche besonders beachtenswert sind, weil sie der Gleichzeitigkeit der beiden Fundorte widersprechen und unserer Ansicht nach, Fundort II. der ältere ist.

Wen wir die beobachteten Erscheinungen gruppenweise behandeln, können wir: *a.*, über Beobachtungen reden, die mit der Topographie des Fundortes in Verbindung stehen, *b.*, über das Fundmaterial (hauptsächlich Keramik). Bevor wir die in dem Punkt *a.*, bezeichneten Beobachtungen behandeln, müssen wir betonen, dass der Fundort nicht erschöpft ist, obwohl wir 38 Gruben ausgruben und so können wir die in den folgenden Zeilen aufgestellten Konklusionen nur mit Vorbehalt als annehmbar betrachten und müssen damit rechnen, dass die geplante Ausgrabung, die den ganzen Fundort freilegen wird, nicht alles bekräftigen wird, was wir hier behaupten.

Das Typische des Fundortes geben die erwähnten bienenkorbähnlichen Gruben, so wie bei dem Fundorte I., nur ist die Zahl der freigelegten Gruben grösser; wir legten nämlich den 18 Gruben des Fundortes I. gegenüber, in dem Fundort II. 38 frei. Von den 38 Gruben sind 21 bienenkorbähnlich und zwar 21 (Typus I.) gradwandig (3., 5., 6., 7., 8., 9., 12., 13., 14., 19., 20., 24., 26., 27., 28., 31., 32., 33., 35., 36., 37.). Die Wand einer Grube (30.) biegt sich kugelförmig (Typus II.). Wir müssen hier darauf hinweisen, dass die gradwandige Grube (Typus I.) in dem Fundort I. nur ausnahmsweise, während im Fundort II. Typus II. nur ein einzigesmal vorkam. Es scheint, dass

¹ Dolgozatok (Arbeiten), 1935. S. 175—203.

dieser Unterschied eine chronologische Erklärung hat und Typus I. älter ist.

Der obere, zylindrische Teil der Gruben reicht immer nur in den Humus hinein (ungefähr 90 cm tief) und man fing mit der Ausbreitung in der — sich darunter befindlichen — Tonschicht an und bildete die Bienenkorbform aus. In zwei Fällen wurde die Tonerde nicht ausgehoben (Gruben 10., 11.) und darum fanden wir nur den zylindrischen Teil der Gruben. Die Grube mit abgestumpfter Kegelform kam in Ansiedelung I. vor und wir fanden dieselbe auch hier (34.), doch fehlte die mit einer regelmässigen und unregelmässigen Ziegelform (23., 29.), ebenso jene mit ellipsenförmigen Durchschnitt, von welchem Typus wir hier sogar drei fanden (21., 22., 38.). Es gab unregelmässige Gruben von verschiedener Grösse sechs insgesamt (1., 2., 4., 15., 18., 25.). Die Dimensionen der grössten der bienenkorbbähnlichen Gruben (8.) sind folgende: ihre Umrisse zeigten sich in der Tiefe von 95 cm, wo ihr Durchmesser 180 cm ausmachte, ihre Tiefe betrug 190—200, ihr Bodendurchmesser ungefähr 280 cm. Die Tiefe der 29. ziegelförmigen Grube betrug 210, ihre längere Wand 340, die kürzere 186 cm. Die hier angegebenen Masse bedeuten zugleich auch die Tiefengrenze, bis zu welcher die Aushebung der der Gefässbereitung entsprechende Tonerde vor sich gehen kann. Tiefer wird die Tonerde immer sandiger und das Bodenwasser sickert hervor. Die die Gruben ausfüllende Erde ist ein lockerer Humus, in dem man zumeist Asche und Ziegelbröckelchen fand. Eine Ausnahme bildeten Gruben 27. und 36. deren Füllmasse massiver war, als die umherliegende Erde, sie schien beinahe gestampft zu sein. Die beiden Gruben sind aber — wie auch Grube 19. — dem Material nach zu schätzen, das aus ihnen herauskam, viel älter, sie stammen wahrscheinlich aus der Spät-Bronzezeit.

Wie aus der Topographie zu sehen ist, zeigt die Anordnung der Gruben keine besondere Regelmässigkeit. Gruben 26., 28. und 30. haben eine ost-westliche Richtung, Gruben 6., 7., 10., 11., 13. eine nördlich-südliche und 36., 34., 33. eine nordwestlich-südöstliche. Wir fanden keine Erklärung für diese Erscheinung.

Zu einer interessanten Beobachtung bot Grube 8. Gelegenheit; Abbildung 2. zeigt den senkrechten Durchschnitt derselben. Wir hatten bis jetzt keine Gelegenheit über die Aushebungsart der Grubenerde zu sprechen, wir beobachteten aber wenigstens eine Art derselben bei Grube 8. Wie es die Abbildung 2. zeigt, war dem zylindrischen Teil der Grube ein Abgang gegraben, welcher in einer Länge von etwa 2.5—3 m gegen die Grube abschoss. Dieser Abgang verbreitete sich fächerartig, je mehr er sich von der Grube entfernte, wie es Abbildung 2. zeigt. Dies war unsere grösste bienenkorbbähnliche Grube und die Bereitung eines Abganges von einer Tiefe v. 200 cm war wahrscheinlich notwendig, um die Aushebung der Tonerde zu erleichtern.

Gruben 16. und 17. wiesen die interessantesten Erscheinungen auf. Da Grube 17. zu den genauesten Beobachtungen Gelegenheit bot, beschäftigen wir uns zuerst mit derselben. Sie ist eigentlich keine Grube, sondern ein Raum von unregelmässiger Quadratform, der in eine geringe Tiefe reicht und dessen Grundriss unser Bild 4 a. zeigt. Der Grundriss zeigt auch die Dimensionen der Seitenlängen an. Der Boden des Raumes hat eine unregelmässige Quadratform und liegt unter der heutigen Oberfläche in einer Tiefe von 90 cm, aber die Oberfläche war wahrscheinlich in der Zeit der Ansiedelung tiefer als heute d. h. die Humusschicht war damals dünner. Wir täuschen uns vielleicht nicht recht, wenn wir annehmen, dass die damalige Oberfläche 40 cm tiefer lag.

In dem Grundriss sind die Pfostenlöcher pünktlich dargestellt. Die Masszahlen der beiden Pfostenlöcher in der Mitte sind: Durchmesser: 25, 17, Tiefe 64, 30 cm. Die übrigen unterscheiden sich von den beiden ersten darin, dass sie die Löcher eingetriebener Stangen sind. Die Pfostenlöcher sind senkrecht, gerade so wie die Löcher der beiden ersten Pfosten, ihre Tiefe schwankt zwischen 10—25 cm. An jeder Stelle waren 4—7 Stangen eingetrieben und sie waren aller Wahrscheinlichkeit nach miteinander durch Bast verbunden. Wir rekonstruierten von der Lage der Pfostenlöcher jene Dachkonstruktion, welche sich wahrscheinlich über der vertieften Stelle befand (Abb. 4. b.). Wenn diese Baulichkeit auch Seitenwände hatte, so konnte sich der Abgang zwischen den beiden einander nahe stehenden Pfosten befinden.

Wir erwähnen noch, dass wir keine vermoderten Pfostenüberreste in den Pfostenlöchern fanden, was damit zu erklären ist, dass die Baulichkeit noch seiner Zeit abgerissen wurde, und die so gewonnenen Holzbestandteile anderswo verwendet wurden. Wir konnten auch nicht feststellen, ob der Boden gestampft war, was uns zur Annahme berechtigt, dass der Fussboden (Ast, Laub), welcher sich an der vertieften Stelle befand, beim Abtragen der Baulichkeit ebenfalls weggetragen wurde. Dafür zeugt auch der Umstand, dass die Bewohner des Fundortes die vertiefte Stelle dazu benützten, die Scherben hineinzuworfen, so wie auch jene Gruben, aus denen die Tonerde entfernt wurde.

Im grossen und ganzen nahmen wir dieselben Erscheinungen auch bei Grube 16. war. Das Bild 3 a. gibt zwei Grundrisse an, von denen III. (im Bilde rechts) die wahre Form zeigt. Die Form des Grundrisses II. (im Bilde links) veränderte sich bei Herstellung des III., dass es aber — im Grunde genommen — das gleiche war, beweist auch die gleiche Anordnung der Pfostenlöcher. Es folgt noch daraus, dass die beiden Baulichkeiten nacheinander gebaut wurden, als noch reges Leben in der Siedelung herrschte, was das gleiche Fundmaterial rechtfertigt; es ist daher möglich, dass die Bauzeit

der beiden Baulichkeiten in dieselbe Zeit fiel, dass sie in derselben Zeit benutzt werden konnten.

In beiden Grundrissen sind 5—5 Pfostenlöcher vorhanden, von denen die drei mittleren die Spuren eines Pfostens, die anderen die Spuren von Stangen zeigen, wie wir es schon in dem ersten Falle sahen (I. Baulichkeit). Zwischen den beiden Grundrissen befand sich ein Niveau-Unterschied von 10 cm, da sich No II. 76, No III. 86 cm unter der heutigen Oberfläche befand. Es muss auch hier in Betracht genommen werden, dass die damalige Oberfläche 40—50 cm tiefer liegen konnte. Was die Grösse der Pfostenlöcher anbelangt (der drei mittleren Pfosten vom links nach rechts) betrug der Durchmesser des I. 35, die Tiefe 35 cm; der Durchmesser des II. 32, die Tiefe 29 cm; der Durchmesser des III. 23, die Tiefe 21 cm. Die Tiefe der übrigen schwankte zwischen 7—12 cm. Alle Pfosten und Stangen waren senkrecht in die Erde getrieben. Unser Bild 3 b. zeigt die vermutliche Rekonstruktion. Was wir von den Boden der I. sagten, gilt auch für den des II. und des III. und bei denen wir ebenfalls die Wahrnehmung machten, dass keine Spur von Pfostenüberresten zu finden ist, diese Baulichkeiten hatten demzufolge wahrscheinlich das gleiche Schicksal wie das erste. Was ihre Verwendung anbelangt, lenken wir die Aufmerksamkeit vor allem darauf hin, dass kein Feuerherd in der ausgegrabenen Stelle zu finden war, was kaum annehmbar wäre, wenn wir Wohnhäuser voraussetzen würden. Wenn wir aber daran denken, dass man in der Siedlung auch Bauten brauchte, die zur Bearbeitung der Tonerde und zum Schutze der gefertigten keramischen Erzeugnisse gegen die ungünstige Witterung dienten, so steht die Bestimmung der Bauten klar vor uns.

Die Übereinstimmung, die der Formenvorrat des keramischen Materials der Siedlung I. und II. aufweist, ist nicht gross, was dadurch zu erklären ist, dass insgesamt sechs Gefässe aus der I. Siedlung rekonstruierbar waren, gegenüber der 41 Formen der Siedlung II. Der grob bearbeitete Deckel XXXV. 10. der Siedlung I. kommt in Siedlung II. in zwei unbeschädigten Exemplaren vor (I. 6., II. 9.) und in mehreren Bruchstücken. Ebenso stimmt der grobe Gefässdurchschnitt II. 4. mit XXXVI. 7. überein und Typus 7. 3. befand sich wahrscheinlich ebenfalls in der Siedlung I., obwohl wir ein vollständiges Exemplar damals nicht rekonstruieren konnten (XXXV. 2.). Von den 62 Randdurchschnitten der Siedlung I. fanden wir in Siedlung II. 36 vor und wir veröffentlichten jetzt 27 solche Durchschnitte (Bild 11), die wir bis jetzt nicht kannten. Von den 49 Gefässboden der Siedlung I. fanden wir in Siedlung II. 25 und zwei solche, die uns bis jetzt unbekannt waren (Bild 11., 25., 27.). So ist es also festzustellen, dass die Übereinstimmung 50 % ausmacht, wenn wir die Durchschnitte der Gefässbruchstücke vergleichen, bei den rekonstruierten Exemplaren sind die Prozente bedeutend weniger.

Daraus geht hervor, dass der Zusammenhang zwischen beiden Siedlungen sowie die Qualität ihres Materials, und ihre Bearbeitungstechnik auch bei einem Teile der bekannten Formen unbestreitbar ist. Die chronologische Folgenreihe der beiden Siedlungen kann die nachweisbaren Abweichungen erklären.

Zu dessen Beweis liefert das keramische Material der Siedlung II. ein brauchbares Material. Von diesem Gesichtspunkte verdienen die Nummern 5. 1., 3., 4., 5., 7.; 6. 1., 2. unsere Aufmerksamkeit.² Wie wir schon festgesetzt haben, kommt die Form 5. 1., 3., 5., in der Keramik der Zeit ziemlich häufig vor. Sie entwickelte sich wahrscheinlich aus dem Formenbestand der provinziellen Keramik. Die vielen Analogien verlegen die Zeit der ganzen Gruppe auf die erste Hälfte des III. Jahrhunderts n. Chr. Die andere Form von datierenden Werten ist 5. 4., deren Analogien fast auf dem ganzen Gebiet des Alfölds (Ung. Tiefebene) vorzufinden sind³ (aus dem örtlichen La Tène). Die Zeit der Gruppe, zu welcher auch unser Gefäß gehört, ist der Ausgang des II. und der Anfang des III. Jahrhunderts nach Chr. Wir kennen eine gut datierte Analogie des Gefäßes 5. 7. aus Szentes-Jaksorpart,⁴ aber es gibt Exemplare auch aus Gyula und von der Umgebung Szegeds. Es ist wahrscheinlich, dass die Form schon im I. Jahrhundert nach Chr. vorhanden war und sich aus dem La Tène entwickelt hat. In unserem Gebiete ist ihr Zeitalter die erste Hälfte des III. Jahrhunderts nach Chr. Es ist sehr interessant, aber nicht auffallend, dass fassförmige Gefäße in dieser Siedlung vorkommen.⁵ Wir kennen sie auch aus anderen Siedlungen des Alfölds. Das Zeitalter dieser Gruppe ist nach dem Exemplar von Dunapentele die erste Hälfte des III. Jahrhunderts nach Chr.

Die erwähnten keramischen Formen setzen die obere Grenze der Zeit der Siedlung einheitlich auf die erste Hälfte des III. Jahrhunderts nach Chr., was so viel bedeutet — wenn wir die Zeit der Siedlung damals richtig festgestellt haben⁶ — dass zwischen beiden Siedlungen ungefähr eine hundertjährige Zeitdifferenz besteht. Wir können natürlich den Beginn der beiden Siedlungen nicht feststellen, aber dass die II. Siedlung in eine ziemlich frühe Zeit zurückreicht, beweist die zweihenkelige Schüssel II. 12., deren Analogie in Csongrád in einem typischen La Tène-Milieu zum Vorschein kam (sammt Schüsseln mit eingezogenen Rand.). Die Analogien der hier nicht erwähnten, aber bekannt gemachten Gefäßformen kennen wir bis jetzt noch nicht (5. 2., 6.; 6. 3., 4.; 7. 1., 2., 4., 5., 8.; 9. 1—4.; I. 1., 3., 4., 5., 9., 10.; II. 1—3., 5., 6., 8.) und ihre ausführlichere Untersuchung überlassen wir einem späteren Bericht.

² Dolgozatok (Arbeiten) 1937. S. 154., 155. Typus VII. 1., 2.

³ Dolgozatok (Arbeiten) 1937. S. 145—150. Typus I. 2.

⁴ Dolgozatok, (Arbeiten) 1937. S. 165. Typus XXIX.

⁵ Dolgozatok (Arbeiten) 1937. S. 162—163. Typus XXII.

⁶ Dolgozatok (Arbeiten) 1935. S. 202—203.

Wir machen die reichen Verzierungs-motive in den Bildern Tafel I. 7. und 10., dann II. 2., 11., 13., und Bild 8., 12., 13., und 14. bekannt, die den Hauptcharakter der Keramik der Siedlung aufweisen. Wir kennen diese Motive zumeist aus der Siedlung I. und so wurde unsere Festsetzung, dass diese Motive in der keramischen Verzierung durch Jahrhunderte hindurch im Gebrauch waren, gerechtfertigt.⁷

Die Technik der Anwendung hängt vom Material ab. In der granulierten, grob geschlammten Keramik wendete man das Einkratzen, Eindrücken, an der gut geschlammten hauptsächlich das Einglätten an. Beachtenswert ist die kleine würfelförmige Verzierung des grobgeschlammten, Scherbens 12. 3. und die, durch eine Siegelwalze hergestellte, aufgehängte Blütenkranzverzierung 12. 9. des terra-sigillata nachahmenden Bruchstücks, dann die Eierkranzverzierung Tafel I. 10. eines ähnlichen Gefässes, und wir müssen schliesslich die Anwendung des Polierens erwähnen, das im allgemeinen an Glasgefässen angewendet wurde; es ist eine ausserordentlich auffallende Verzierungsweise, welche in der Keramik des Zeitalters auch anderswo vorkam, aber an Funden, die nicht datiert werden können.

Wir machen die eingekratzten und eingedrückten Verzierungen der groben Keramik in den Abbildungen 1—6. des 12. Bildes; I. 7.; II. 2., 11., 13., und in der Abbildung 6. des 13. Bildes bekannt. Die eingeglätteten Verzierungen weisen wenigstens so viel Abwechslung auf. Am häufigsten kommt die Wellenlinie in verschiedenen unregelmässigen Formen vor (Bild 14., Abb. 1—10.), und das eingeglättete Gittermuster (Bild 8.; Bild 12. Abb. 8., 10., Bild 13. Abb. 2.). Dann finden wir oft Gefässbruchstücke, an denen die senkrecht oder schief eingeglätteten mit den ausgesparten Teilen abwechseln (Bild 12. Abb. 12., Bild 13. Abb. 8.), doch sind auch Kombinationen derselben mit Wellenlinien zu finden (Bild 13. Abb. 3., 4.).

Das eingeglättete Dreieck 13. 1. mit der Wellenlinie war in der I. Siedlung nicht vorhanden. Das ist das einzige Verzierungs-motiv, von dem wir nach unseren Daten sagen können, dass es nur bis zur ersten Hälfte des III. Jahrhunderts n. Chr. vorkam. Dieses Datieren bestätigt das Material des Städtischen Museums v. Szeged, das aus der Ausgrabung von Klárafalva stammt, welches wir mit der Einwilligung des Herrn Direktors Dezső Csallány kurz bekannt machen. Er führte die Ausgrabung in der Nähe v. Klárafalva im Herbst 1937, wo er vier Gruben frei machte. Die Gruben haben eine unregelmässige Form, das in denselben gefundene keramische Material ist dem Material unserer Siedlung gleich. Es gelang ihm, einen groben Gefässdeckel (II. 10.) und ein grösseres Gefäss mit einem horizonta-

⁷ Dolgozatok (Arbeiten) 1937. S. 172.

len Rand vollständig zu rekonstruieren (H. 24., B. 23., S. 9.5 cm). (6. 4.) und die Zeichnung einer Urne herzustellen (7. 1.). (Die jetzige Höhe ist 36.5, der Öffnungsdurchmesser 13 cm). Es kamen dort mehrere mit eingeglätteten Wellenlinien verzierte, graufarbige, gutgeschlammte Scherben zum Vorschein. Das interessanteste Stück ist aber ein, in seiner ganzen Form nicht rekonstruierbares Schüsselbruchstück, unter dessen Rand, Dreiecke — mit den Spitzen nach unten gekehrt — nebeneinander stehen. Diese Siedlung ist auf einer Hügelreihe, wo Ferenc Móra im Juni 1931 achtzehn — mit römischen Münzen datierten — Jazigen-Gräber fand. Die Zeit des — aus 18 Gräbern bestehenden — Gräberfeldes ist die der Herrschaft von Marcus Aurelius.⁸ Da in der Umgebung keine Funde aus der Römerzeit vorkommen, können wir voraussetzen, dass es hier von dem im Herbst 1937 freigelegten Gräberfeld der Siedlung die Rede ist und dass die Zeit des Gräberfeldes mit der Siedlung übereinstimmt. Damit bekamen wir zu der Zeit des Gebrauches der eingeglätteten, dreieckförmigen Verzierung neuere Daten.

Wir müssen uns noch mit den drei bienenkorbähnlichen Gruben befassen, die sich von den übrigen Gruben des Fundortes durch das keramische Material, das in denselben zu finden war, unterscheideten. Das freigelegte keramische Material machen wir an der Tafel IV. bekannt. Eines der interessantesten Stücke, das einhenkelige Gefäß No L. 734., kam aus der 19. Grube zum Vorschein (IV. 3.). Die Form ist uns ungewohnt und wir kennen kein vollständiges, derartiges Exemplar. Ein Schalenbruchstück mit einer ähnlichen Henkelausbildung, wurde in der 10. Grube der bronzezeitlichen Siedlung von Ószentiván gefunden.⁹

Die linsenähnliche eingedrückte Verzierung, die an unserer Schale zu sehen ist, kommt an einem kleinen Gefäß mit ansa lunata Henkel von Ószentiván vor, an dem die drei linsenähnlichen Verzierungen nebeneinander horizontal liegen (L. 6883, 13. Grube) und endlich ein Streufund von Ószentiván, der in die II. Periode Reineckes eingereiht ist, an dem die Verzierung an der Wand horizontal angebracht ist u. zwar 3—3 einander gegenüber, unter einer scharfen Bruchlinie¹⁰ (L. 10608.).

Das andere charakteristische Stück wird in der Abbildung No IV. 4. vorgelegt. Eine vollständig gleiche Analogie macht Tompa aus der IV. Periode der Bronzezeit von Füzesabony bekannt.¹¹ In der Nachbarschaft des eben jetzt behandelten Fundortes, befindet sich ein Bruchstück unter den Gefäßbruchstücken aus der Spät-Bronzezeit von Szakálhát, welches zu dem Bauch eines grösseren Gefässes

⁸ Dolgozatok (Arbeiten) 1931. S. 84—85 und 146.

⁹ Dolgozatok (Arbeiten) 1928. IV. S. 196. Bild 46. Abb. 1.

¹⁰ Dolgozatok (Arbeiten) 1931. II. Abb. 8. a; S. 42; 52.

¹¹ Ferenc v. Tompa: 25 Jahre Urgeschichtsforschung in Ungarn. 1912—1936. 24—25. Bericht der römisch-germanischen Kommission. Tafel 41. Abb. 1., 2.

gehört und ebenso durch schiefe Kanneluren verziert ist, wie der entsprechende Teil unserer Urne.¹² Aus derselben Grube stammt auch das grosse Gefäss No IV. 5., dessen eisenzeitliche Analogie Tompa aus Velemszentvid bekannt macht,¹³ es zeigt aber verwandte Züge mit den zwei Gefässen von der IV. Periode der Bronzezeit aus Füzesabony,¹⁴ wenigstens in der Halsausbildung. Die aufgezählten Analogien verlegen die Zeit der Grube in die IV. Periode der Bronzezeit, eventuell an den Anfang der Eisenzeit (Hallstatt), sie steht auf alle Fälle an der Grenze des beiden Zeitalters.

Wir fanden keine Analogie zu den beiden Schüsseln der Gruben 27. und 36. mit dem profilierten Boden und eingezogenem Rande (L. 1122., L. 1021.). (IV. 1., 6.). Vielleicht zeigt noch die aus Füzesabony durch Tompa bekannt gemachte Schüssel die grösste Verwandtschaft.¹⁵ Da die Fundumstände kein anderes Datieren gestatten, setzen wir die beiden Schüssel in dieselbe Zeit wie das Material der 19. Grube.

Wir erwähnen noch zwei zerstörte Gräber von unserem Fundort. Das eine (Kindergrab) kam in der vertieften Stelle der Baulichkeit I. vor und zwar sammt Scherben aus der Römerzeit, welcher Umstand seine Zeit so weit bestimmt, dass es nicht älter als der Fundort selbst ist. Das andere zerstörte Grab, welches das Skelett eines erwachsenen Menschen enthielt, fanden wir bei dem Ausgraben der 21. Grube. Es ist möglich, dass auch die kleine gehenkelte Schale IV. 2. zu diesem Grabe gehörte. Der Umstand, dass man das Grab beim Ausgraben der 21. Grube zerstörte, weist darauf hin, dass es älter ist als die Römerzeit. Die Schüssel wurde nicht mittels Scheibe gefertigt, ihr Material hat — gleich der La Tène-Keramik — eine poröse Struktur, aber zu ihrer Form fanden wir bis jetzt keine Analogie und wir finden es für wahrscheinlich, dass das Grab so alt ist, wie die erwähnten drei Gruben aus der Spät-Bronzezeit.

Der Fund ist in Hinsicht auf die Verbreitung der bienenkorbähnlichen Gruben aus der Römerzeit von Bedeutung, den Sándor Gallus, in Mezöhegyes im April 1937 ausgegraben hat. Er teilt in seinem Bericht Folgendes mit: „Auf dem Gute, des staatlichen Gestüts von Mezöhegyes, in unmittelbarer Nähe der rumänischen Grenze, fand ich eine teilweise zerstörte Wohngrube. Unter derselben befand sich eine bienenkorbähnliche Grube, mit einem Durchmesser von 170 cm, welche von der heutigen Oberfläche gerechnet in eine Tiefe von 2.38 m hinabreichte. In ihrem Inneren befand sich Schutt, der infolge des Zusammensturzes der Hütte entstand (Lehmwandstücke), darunter war auch eine Menge von Scherben. Die Zeit

¹² Dolgozatok (Arbeiten) 1935. XII. Abb. 3.

¹³ Ferenc Tompa: a. a. O. Tafel 48. Abb. 9.

¹⁴ Ferenc Tompa: a. a. O. Tafel 40. Abb. 1., 14.

¹⁵ Ferenc Tompa: a. a. O. Tafel 40. Abb. 17.

derselben ist der Anfang des IV. Jahrhunderts nach Chr. Ich fand dort graue, klingende Gefässbruchstücke, die mit der Spät-Keltischen Keramik im Zusammenhang stehen, einige terra sigillata; mit eingeglätteten Wellenlinien verzierte Bruchstücke und noch mit groben, schwarzen Wellenlinien verzierte Gefässarten“.

Wir bemerken noch zur Ergänzung, dass die Typen XXXVI. 1., 8. unter den Bruchstücken in der grössten Menge zu finden waren, was das Datieren auf den Anfang des IV. Jahrhunderts bestätigt, also die gleiche Zeit wie die der behandelten I. Siedelung.

M. Párducz.

Der gotische Fund in Csongrád.

(Hierzu die Tafeln V—VI.)

Am 22. März 1937 wurde in Csongrád (Werbőczy Gasse 15.), bei Sandgewinnung ein Grab gefunden, dessen Beigaben wir weiter unten bekannt machen. Als ein Csongráder Arzt, László Tary, davon Kenntnis nahm, eilte er an die Fundstelle, aber das Grab war schon zerstört. Nur das eine war nunmehr sicher, dass sämtliche Funde aus einem einzigen Grab zum Vorschein kamen und dass die Richtung des Skelettes eine südöstlich-nordwestliche war. Die Beigaben des Grabes waren folgende:

1. Eine Fibel aus Silberplatte mit einem halbscheiben- noch mehr fünfeckförmigen Kopf. Es fehlt der grösste Teil des Fusses (V. 22., VI. 19.). Ihre Nadel ist aus Eisen und hat eine Spiraleinrichtung, aber nur die Spuren derselben blieben, in der Form von deformiertem Eisenrost, erhalten. Wie es auch am Bild VI. 19. festzustellen ist, hatte die Nadelvorrichtung eine doppelte Spirale. Der Bügel der Fibel ist bogenförmig gebogen, und an seinen beiden Enden befindet sich eine Palmettenverzierung in Dreieckform. Diese Palmettenverzierung wurde aus vergoldetem Silber hergestellt und mit zwei Nietnägeln an die Platte des Fibelkopfes, beziehungsweise an den Fuss der Fibel befestigt. An der Kopfspitze der fünfeckigen Platte befindet sich ein hervorspringendes Glied, das sich am unteren Teil der Platte in einer Rippe fortsetzt. Der Grund der fünfeckigen Kopfplatte macht 4.2, ihre Höhe 3.6 cm aus. Die beiden gegenüberliegenden, parallelen Seiten der Fibelkopfplatte fassen zwei Spangen ein, die die beiden Schraubengänge der Nadelvorrichtung befestigen. Aber nur die Spuren derselben blieben erhalten. Die gegenwärtige Länge der Fibel beträgt 6.5 cm.

2. Eine Fibel mit einen halbscheiben — beziehungsweise fünfeckförmigen Kopf aus Silberplatte, die viel kleiner ist, als die oben erwähnte. Ihre ganze Länge ist 5.8 cm (V. 6., VI. 6.). Ihre spiralförmige Nadelvorrichtung ist aus Eisen hergestellt. Ihre Spirale war wahrscheinlich doppelt. Ein starkgebogener Bügel verbindet den Kopf der Fibel mit dem rhombusförmigen Fuss. Die beiden Enden des Bügels umfasst je ein geriffelter Ring, der aus Silberdraht verfertigt wurde.

3. Eine Silberschnalle (V. 12., VI. 11). Ihr rundlicher Schnallenring ist geöffnet und am Ende des Dornes liegen die verdünnten beiden Enden des Schnallenringes aufeinander. Die dem Schnallenring gegenüberliegende Seite ist dicker. Der Dorn knüpft sich an den Schnallenring mit seinem verdünnten und hackenartig eingebogenen Ende, das andere Ende biegt sich ausser dem Schnallenring ab. Sein längerer Durchmesser macht 2.8 cm aus.

4. Ein Halsschmuck, dessen Teile sind:

a) Zwei Wälzchen aus Gold, die plattgedrückt sind (V. 8., 9.). In der Mitte beider Wälzchen laufen drei eingepresste, miteinander parallel laufende Verzierungen herum.

b) Zwei hohle Kügelchen aus Silber, von verschiedener Grösse. Ihre Oberfläche ist durch tiefe Ausfaltungen gegliedert (VI. 10., 16.).

c) Sieben runde Bernsteinperlen (eine ist gänzlich zerbrochen). (V. 1., 3., 4., 5., 7., 10., 13.).

d) Eine kugelförmige Karneol- (V. 2.) und sechs prismenförmige Almandinperlen, deren Ecken abgeschliffen sind (V. 18—24.).

e) Eine weisse und zwei schwarze kugelförmige Steinperlen (VI. 1—3.).

f) Drei blaue, fünf grüne, kugelförmige, zwei blaue vieleckige Glasperlen (VI. 17., 18., 20., 4., 8., 9., 15., 21., 5., 7.).

g) Zwei zylinderförmige Kalziumperlen (VI. 12., 13.).

h) Ein schwarzer, zylinderförmiger Tonring, den vier herumlaufende, blaue Streifen, in fünf Felder teilen und von denen drei, durch eine weisse Masse, ausgefüllt sind (VI. 14.).

5. Ein runder, durchlöcherter, halbkugelförmiger Silberknopf (V. 11.).

6. Zwei Gegenstände aus Silberdraht, die in Achterform gebogen sind und zum Einhängen dienten (V. 15., 16.).

7. Bruchstücke einer Eisenspirale, welche zur Nadelvorrichtung der Fibel gehörte (V. 14., 17.).

Die charakteristischsten Stücke des Fundes sind die Fibeln und die Schnalle, deren gleichzeitige, genaue, aus einer authentischen Ausgrabung stammende Analogie wir nicht kennen. Gleiche, aus Streufund stammende, Funde, die in Ungarn zum Vorschein kamen,

machten Hampel,¹ Kovács,² Nils Åberg,³ Nándor Fettich,⁴ Eduard Beninger⁵ und András Alföldi⁶ bekannt.

Als Analogie unserer Fibel (V. 22.) dienen jene, welche aus dem Fund von Szabadbattyán stammen. Von den Fundumständen — der zum Vorschein gekommenen Funde — wissen wir nur so viel, dass sie aus dem erwähnten Fundort stammen. Das Ungarische Nationalmuseum hat Funde von diesem Fundort dreimal bekommen.⁷

Im Jahre 1909 eine unbeschädigte Fibel und eine andere in Bruchstücken, beide aus Silberplatten mit einem halbscheibenförmigen, beziehungsweise fünfeckigen Kopf; eine glatte Silberschnalle mit einer Riemenhalterplatte; eine hellgrüne, blaue und rote Millefioren-Perle mit Blumen und Rankenverzierung und zwei blaue Glasperlen mit Doppelgliederung (147—1909.).

Im Jahre 1924 brachte man gleichfalls aus Szabadbattyán Fibeln mit Silberplatten, Schnallen, Silberbruchstücke ins Nationalmuseum, welche wegen ihrer beträchtlichen Grösse in dem ungarischen Fundmaterial auffallen.

Schliesslich kaufte im Jahre 1927 das Nationalmuseum eine 335 gr schwere, mit Niellointarsien versehene Silberschnalle.⁸

Von hier stammt eine — mit der obenerwähnten im Zusammenhang stehende — andere Silberschnalle, die ins Soproner Museum kam.⁹ Fettich nimmt an, dass die hier erwähnten Funde aus einem Fundort stammen, wahrscheinlich aus verschiedenen Gräbern eines Gräberfeldes.¹⁰

In erster Reihe interessiert uns das Fundmaterial, das im Jahre 1909 zum Vorschein kam; dessen Beschreibung und Bilder Beninger zuerst bekannt machte.¹¹

Wenn wir seine Fundbeschreibung befolgen, können wir über die unbeschädigten Fibeln folgendes mitteilen: Die beiden beinahe parallelen Seiten des halbkreisförmigen (einem Fünfeck ähnlichen)

¹ Joseph Hampel: *Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn*, Braunschweig, 1905. 1—3. B.

² István Kovács: *Das Gräberfeld aus der Völkerwanderungszeit in Marosszentanna, Dolgozatok — Travaux*, 1912. 5. 250.

³ Nils Åberg: *Die Franken und Westgoten in der Völkerwanderungszeit*. Upsala-Leipzig. 1919.

⁴ Nándor Fettich: *Eine gotische Silberschnalle im Ungarischen Nationalmuseum. Seminarium Kondakovianum II. Prague*. 1928. 105—111.

⁵ Eduard Beninger: *Der Westgotisch-alanische Zug nach Mitteleuropa*. Manus Bibliothek, No. 51. 1931.

⁶ András Alföldi: *Funde aus der Hunnenzeit und ihre ethnische Sonderung*. *Archeologia Hungarica*. IX. Budapest, 1932.

⁷ Fettich: a. a. O. S. 105.

⁸ Fettich: a. a. O. XIV. 1—3.

⁹ Fettich: a. a. O. XVI. 2.

¹⁰ Fettich: a. a. O. S. 105.

¹¹ Beninger: a. a. O. S. 23. Abb. 5.

Kopfes deckt eine geriffelte Randplatte. Es ist nur annehmbar, dass bei der grösseren Csongráder Fibel (V. 22.) auch dieser Teil vorhanden war, wie wir sagten. An den Enden des Bügels befindet sich neben den beiden Filigrandrahtverzierungen je eine Palmettenverzierung die weniger stilisiert aussieht als die gleichen Teile der Csongráder Fibel. Der Fuss der Fibel wird gegen das Ende schmaler, der breiteste Teil ist oberhalb der Mitte des Fusses. Eine Rippe zieht sich den ganzen Fuss entlang in der Richtung der Längsachse. Dieser Teil der grösseren Csongráder Fibel fehlt beinahe vollständig, so dass nach den anderen Übereinstimmungen die Wahrscheinlichkeit besteht, dass in dieser Hinsicht kein wesentlicher Unterschied vorhanden war. Die Nadelvorrichtung hat ein doppeltes Spiralsystem wie die Csongráder Fibeln, an den Enden der Spirale befanden sich vier Knöpfe, je einer an den Enden der geriffelten Randplatten und einer an der Spitze des Fibelkopfes, am ganzen Kopfteil waren also zusammen sieben Knöpfe. Zwei Knöpfe können wir bei der grösseren Csongráder Fibel an den Spiralenden und einen an der Spitze voraussetzen, die übrigen sind nicht bestimmt vorhanden. Die zweite Fibel von Szabadbattyán ist in Bruchstücken erhalten, sie hat aber eine gleiche Konstruktion, wie die oben bekannt gemachte; eine weitere Beschreibung derselben ist also überflüssig.

Beninger setzt diese Gruppe des Szabadbattyáner Fundes auf die Jahre 400—425 nach Christi, aber wegen der Fibel dem Jahre 425 näher.¹²

Die Bekanntmachung unseres anderen analogen Fundes, nämlich des Fundes von Székely (Komitat Szabolcs) stammt von József Hampel.¹³ Auch Ferenc Pulszky befasste sich mit der Fibel des Fundes,¹⁴ doch ist das Bild mangelhaft und diese beschädigte Abbildung übernahm Hampel,¹⁵ doch veröffentlicht er auch die guten Abbildungen.¹⁶ Das interessanteste Stück des Fundes ist für uns natürlich die Silberfibel mit dem halbscheibenförmigen Kopf.¹⁷ An der Spitze des halbscheibenförmigen Kopfes ist ein profilierter Knopf. Ein kantiger Bügel bindet den halbscheibenförmigen Kopf mit dem Fuss zusammen, an dessen beiden Enden sich Perlenreihen nachahmende Filigrandrahtverzierungen und Palmettenverzierungen befinden. Die entsprechenden Teile der Palmettenverzierungen sind aus doppelten Blättern, d. h. 6—6 Blättchen befinden sich überein-

¹² Beninger: a. a. O. S. 42—44.

¹³ Joseph Hampel: Das Szabolcser Museum II. Arch. Ért. 1871. S. 81—83. Abb. 11., 12.

¹⁴ Ferenc Pulszky: Der Fund von Bökénymindszent. Arch. Ért. 1881. S. 209—210., 208. Abb. 2.

¹⁵ Joseph Hampel: Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn. II. S. 11., III. 5., Tafel 2.

¹⁶ Hampel: a. a. O. III. S. 11. Tafel 4., 5.

¹⁷ Hampel: a. a. O. III. S. 11. Tafel 4.

ander in zwei Reihen. Auch die Form des — durch eine Kante — geteilten Fusses ist ungewohnt; die Kante läuft in Längsrichtung. Der ersten Abbildung gemäss, ist der Fuss unterhalb der Mitte am breitesten. Genau so verhält es sich bei der Abbildung Pulszkys, aber bei ihm fällt es besser auf, dass die heutige Länge des Fusses der ursprünglichen Länge nicht entspricht. Die Fibel kam schon in Bruchstücken zum Vorschein und war wahrscheinlich ursprünglich so lang, dass der Fuss oberhalb der Mitte am breitesten war.

Sie weicht von der grösseren Csongráder Fibel insofern ab, dass die fünfeckige Kopfform derselben fehlt, auf der Csongráder fehlt der Filigrandraht, der eine Perlenreihe nachahmt und die Palmettenverzierung, die aus doppelten Blättern gebildet ist. Ein wesentlicher Unterschied ist noch die stilisiertere Form der Csongráder Verzierung.

Ein anderes, charakteristisches Stück des Fundes ist eine Silberschnalle, die mit einer Schnallenplatte versehen ist.¹⁸ Der Schnallenring ist beinahe ellipsenförmig und inwendig leer; der Dorn ebenfalls. Den oberen Teil des Dornes teilt eine hervorspringende Kante in zwei Felder und am Ende des Dornes befindet sich eine vertiefte Linienverzierung, welche beide Felder bedeckt. Dort wo der Dorn mit dem Schnallenring verbunden ist, sind neben den parallelen Filigranverzierungen die eine Perlenreihe nachahmen, zwei keilförmige, eingetiefte Verzierungen und dieselben vertieften Keile verzieren die Schnallenplatte in drei Reihen; in jeder Reihen befanden sich drei Keile. Zu dem Fund gehört noch ein Spiegel (nach der ersten Beschreibung eine Scheibe aus Zinn, oder vielleicht aus Weissbronze) und einige Silberbruchstücke, Teile der oben bekannt gemachten Fibel. Beninger setzt diesen Fund auf das erste Drittel des V. Jahrhunderts n. Chr. und hält es für charakteristisch, dass die keilförmige Vertiefung (an der Schnalle) im Funde schon erscheint.¹⁹

Die Fibel mit der Silberplatte, welche wahrscheinlich im Komitate Esztergom zum Vorschein kam, hat viele ähnliche Züge mit der grösseren Csongráder Fibel.²⁰ Sehr kurze Spangen bedecken den Kopf an der Stelle, wo der Bogen und der Grund des halbkreisförmigen Kopfes zusammengepasst sind. Von der Mitte der Spangen hebt sich je eine Kugel hervor. Auch an der Spitze des halbkreisförmigen Kopfes befindet sich eine Kugel, die ein schieferiffeltes Band mit dem Ende des Bügels verbindet. Am unteren Teil dieser Kugel ist ein geriffelter Ring. Ein kantiger, stark gebogener Bügel

¹⁸ Hampel: a. a. O. III. S. 11. Tafel 5.

¹⁹ Beninger: a. a. O. S. 27.

²⁰ Joseph Hampel: Repertorium der ungarischen archaeologischen Funde, Archaeologiai Közlemények, 13. 1879. Heft II. S. 39. und Abb. an der Seite 39. Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn. II. S. 4—5. und die Abb. an der S. 5.

verbindet den halbscheibenförmigen Kopf und den Fuss, an deren beiden Enden Palmettenverzierungen sind. Unter den bisher bekannt gemachten Analogien gleichen diese Palmettenverzierungen — vom Gesichtspunkte des Stilisierens aus — vielleicht den entsprechenden Verzierungen der grösseren Csongráder Fibel am besten. Das Ende des Fusses fehlt, aber die grösste Breite befindet sich auch hier oberhalb der Mitte des Fusses. Aus der Form des halbscheibenförmigen Kopfes geht hervor, dass ihre Nadelvorrichtung nur eine Spirale hat. Schade, dass die Fibel nicht auch von unten gesehen dargestellt wurde. Hampel setzt sie „in die Verfallzeit“ des römischen Reiches.

Wir müssen wahrscheinlich auch die halbscheibenförmige, im Bruchstücken erhaltene, silberne Plattenfibel von Szendrölád als Analogie der grösseren Csongráder Fibel betrachten, die mit zwei Ohrgehängen (mit einem Kugelglied für Edelsteineinsatz) zum Vorschein kam.^{20a} Der Randteil des halbscheibenförmigen Kopfes fehlt; man kann daher die genaue Form des Kopfes nicht feststellen und auch das nicht, ob sich eine Kugel darauf befand. Am Teile der Kopfscheibe, wo diese mit dem bogenartigen Bügel in Berührung kommt, sind die Spuren zweier Nägelchen wahrzunehmen. Diese Spuren und die Nägelchen, die sich bei der gegenseitigen Berührung mit dem Fusse befinden, weisen darauf hin, dass die beiden Enden des Bügels verziert waren, vielleicht gerade mit Palmettenverzierung. (Die Palmetten der Csongráder Fibel wurden mit zwei Nägelchen befestigt.). Das Bruchstück des Szendröláder Fibelfusses hat am Bügel genau dieselbe Form, wie unsere Csongráder Fibel.

Den letzten Analogiefund der grösseren Csongráder Fibel macht Beninger bekannt.²¹ Dieser Fund ist in Berlin und als Fundort ist Ungarn angegeben. Es ist eine silberne Plattenfibel. Der obere Teil ihrer Kopfplatte wurde in der Form eines Glöckchens ausgebildet. An den oberen Enden der Spangen, die die parallelen Seiten einfassen, ist je ein Kügelchen, den unteren Teil desselben verziert ein Filigrandraht, der eine Perlenreihe nachahmt. Der stark gebogene Bügel verbindet die Kopfplatte mit dem rhombusähnlichen Fuss. An den beiden unteren Teilen derselben befindet sich eine Filigranverzierung, welche eine Perlenverzierung nachahmt und eine Palmettenverzierung, die aus je fünf Blättern besteht. Die grösste Breite des Fusses ist oberhalb der Mitte des Fusses.

Was die kleinere Csongráder Fibel betrifft, ist ihre einzige genaue Analogie jene, die Beninger, aus einem ungarischen Fundort stammend, bezeichnet.²² Sie ist eine silberne Plattenfibel mit einem halbscheibenförmigen Kopf, ihr Fuss fehlt. Am Ende des Bügels

^{20a} Hampel: Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn II. S. 50; III. Tafel 43. Abb. 4—6.

²¹ Beninger: a. a. O. S. 23—24. Abb. 5.

²² Beninger: a. a. O. S. 22. Die 2. Fibel ist aus einem Fundort in Ungarn.

befindet sich eine Filigranverzierung, welche eine Perlenreihe nachahmt.

Unser zweiter erwähnenswerter Fund stammt aus Kassa.²³ Er ist eine Plattenfibel mit einem halbscheibenförmigen Kopf. Mihalik berichtet von den Fundumständen so viel, dass die Fibel in dem Friedhof von Kassa, samt anderen Gegenständen zum Vorschein kam. Er erwähnt ausser der Fibel, die eine Beigabe eines Skelettengrabes war, einen dunklen, aus Tonerde hergestellten, einhenkeligen Krug, an dem sich oberhalb der Ausbauchung eine Verzierung mit eingeglätteten Linien befindet; über denselben sind eingeglättete, senkrechte Linien. Es gibt noch vier rostige Bruchstücke eines 27 cm langen Eisenmessers und einen rundlichen Schnallenring aus Horn, mit einem Bronzedorn. So ist es wahrscheinlich, aber nicht sicher, dass das Gefäss samt der Fibel zum Vorschein gekommen wäre, wie Beninger behauptet. Diese stammen aus drei Gräbern eines einheitlichen Gräberfeldes, also was Beninger von dem Datieren sagt (400 n. Chr.) ist auch dann annehmbar, wenn die erwähnten Gegenstände aus verschiedenen Gräbern zum Vorschein gekommen wären.

Der bekannt gemachten Csongráder Fibel steht der Fund vom Komitate Heves typologisch nahe; denselben machte Hampel²⁴ bekannt. Wir wissen von den Fundumständen überhaupt nichts, nur das ist wahrscheinlich, dass es sich hier um die Funde eines Grabes handelt. Die erste, silberne Fibel des Fundes hat einen halbscheibenförmigen Kopf und ist vollständig glatt und ihre Fussform ist der der Csongráder vollständig gleich. Ihre grösste Breite ist oberhalb der Mitte des Fusses. Den ganzen Fuss gliedert eine Kante, welche in der Richtung der Längenachse des Bügels läuft. Die zweite halbscheibenförmige Silberfibel weicht von der der Csongráder darin ab, dass sie an der Spitze der Kopfplatte einen profilierten Knopf hat. Es kann auch möglich sein, dass sich auch an den parallelen Seiten, auf der voraussetzbaren Randplatten Knöpfe befanden. Eine goldene Spange, welche mit parallelen Linien gegliedert an den beiden Enden des Bügels angebracht ist, macht sie der Csongráder Fibel ähnlich; diese Spange vertritt bei der Csongráder Fibel eine Perlenreihe nachahmende Filigranverzierung. Der silberne Schnallenring des Heveser Fundes hat genau dieselbe Form und stimmt mit dem entsprechenden Fundstück des Csongráder Fundes überein; schade, dass dessen Dorn fehlt. Bei der Csongráder Schnalle fehlt dagegen die Riemenhalterplatte.

²³ Joseph Mihalik: Von dem Grabfund von Kassa. *Archaeologiai Értesítő*. 1894. S. 77—78.

Beninger: a. a. O. S. 17., 20., 104., Abb. 48.

Hampel: *Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn*. II. S. 51.: III. Tafel 43. Abb. 7.

²⁴ Hampel: a. a. O. III. Tafel 441; II. S. 686.

Zu dieser Fibelgruppe gehört unstreitig auch die — in Bruchstücken erhaltene — silberne Plattenfibel des Csornaer Fundes.²⁵ Nach der ersten Publikation, kam im Herbst 1887 in der Ziegelei der Propstei zu Csorna, südwestlich von der Gemeinde, als Beigabe des Skelettes von nord-südlicher Richtung jenes, in der archäologischen Litteratur ziemlich gut bekannte Diadem zum vorschein, das sich an der Stirne des Skelettes befand, wie auch ein Tongefäss hinter dem Schädel, das aber in den Händen der Arbeiter zerbrach. Im Zusammenhange mit diesem Grabe schreibt der Verfasser nichts von einem anderen Fund.

Im Südosten dieser Ortschaft liess die Propstei im folgenden Jahre eine neue Sandgrube eröffnen und hier wurden zwanzig Gräber freigelegt; in achtzehn derselben lagen die Skelette mit dem Kopf nach Westen, in zwei mit dem Kopf nach Norden. Das Fundmaterial der zwanzig Gräber wurde nicht separiert aufbewahrt. Der Verfasser macht dieses Fundmaterial an den Tafeln I. II. III. und V. bekannt. Im ersten Augenblick fällt es auf, dass die Funde sich in zwei Gruppen absondern. Die erste Gruppe ist aus der Landnahmezeit und wir können sie als die Beigaben der achtzehn Gräber betrachten, die eine west-östliche Richtung haben (Tafel I. II. V.). Unter den Funden der Tafel III. ist die Fibel die uns interessiert, samt mehreren Fundgegenständen germanischen Charakters. Es ist höchst wahrscheinlich, dass sie die Beigaben jener beiden Gräber sind, deren Skelette in nord-südlicher Richtung liegen.²⁶ Die Tafel IV. zeigt das Diadem, welches demgemäss nicht von derselben Fundstelle stammt (südwestlicher Grenzteil des Dorfes), wie das oben bekannt gemachte Material (der südöstliche Grenzteil des Dorfes). Deshalb hatten Hampel²⁷ und nach ihm noch mehrere, keinen genügenden Grund das Diadem und das — an der dritten Tafel bekannt gemachte — Material germanischen Charakters als Funde zu betrachten, die aus einem Grab stammen. Wir bezweifeln danach, dass das Grab mit dem Diadem samt den zwei germanischen Gräbern in einem Gräberfeld gewesen wären, obschon sie hinsichtlich des Zeitalters einander nahe stehen.

Die Fibel selber befindet sich in Bruchstücken, doch können wir feststellen, dass sie einen halbscheibenförmigen Kopf hat und dass an der Spitze der Kopfplatte ein profiliertes Köpfchen sitzt. Die Kopfplatte verbindet ein Bügel mit dem Fuss, der sich in einem grossen Bogen biegt. An dem Bruchstück der Kopfplatte befindet sich eine geradlinige punzierte Verzierung, die vom Ende des Bügels strahlenartig in drei Richtungen, bis zu der parallelen Linienver-

²⁵ Ambro Lakner: Über die Csornaer Funde. 1888—1889. Arch. Ért. 1889. S. 263—267.

²⁶ János Banner: Das Reitergrab in Bánkut. Dolgozatok, 1931. S. 193—195.

²⁷ Hampel: a. a. O. II. S. 14.

zierung, d. h. bis zum Rand des halbscheibenförmigen Koptes läuft, wo sie sich zu der punzierten Verzierung schliesst, die den Rand der Kopfplatte befolgt.

Die Schnalle der des Csongráder Fundes, gehört nicht zu den allgemeinen Typen des Zeitalters. Der Ring der Schnalle ist — wie wir sahen — rundlich und der Dorn hat einen quadratischen Durchchnitt (V. 12., VI. 11.). Die Art der Verknüpfung des Dornes und des Ringes ist nicht ungewohnt: d. h. das zusammengedrückte Ende des Dornes bildet ein halbkreisförmiges Glied und er verknüpft sich zum Ring mit demselben.

Die hunnenzeitlichen Schnallentypen Alföldis, welche er an der Tafel XXXIV. seines erwähnten Werkes bekannt macht, können mit unserer Schnalle in keine Verbindung gebracht werden. Es ist wahr, dass auch die Riemenhalterplatte fehlt, die uns zurechtweisen und auf sie charakterisierend sein könnte. Ein beträchtlicher Teil der hunnenzeitlichen Schnallen, welche Alföldi bekannt machte, hat einen rundlichen Schnallenring. Der Dorn hat aber zumeist einen kreisförmigen, manchmal einen dreieckigen Durchchnitt und das wichtigste ist, dass das Ende des Dornes glatt abgeschnitten ist. Das ist das Charakteristische das an der Csongráder Schnalle fehlt, wahrscheinlich springt deshalb ein halbkreisförmiges Glied aus der Seite und nicht aus dem Ende des Dornes heraus, das ihn an den Ring knüpft, wie dies an der Csongráder Schnalle der Fall ist.

Ausser der — schon erwähnten — Schnalle des Fundes aus dem Komitate Heves, die eine einzige erhebliche Analogie des Materials von der ungarischen Tiefebene ist, kann als Analogie etwa die Schnalle von Novogrigorjevka (Gouv. Jekaterinoslaw) erwähnt werden.²⁸ Wir kennen noch einige Schnallen aus den Gräbern des Marosszentannaer Gräberfeldes, welche mit unserer Schnalle viele gleiche Züge aufweisen, sogar vom Gesichtspunkte der Verknüpfung des Dornes zum Ring.²⁹

Die übrigen Stücke des Csongráder Fundes bestehen aus Perlen von verschiedener Form und Materie. Diese sind für die Fundgruppen weniger charakteristisch, aber auch die Analyse dieser Perlen gibt gewisse Ergebnisse. Zwei walzenförmige Perlen aus Gold (V. 8., 9.) bilden unstreitbar den interessantesten Teil der im Grab gefundenen Perlenreihe. Wir haben schon darauf hingewiesen, dass Fundgegenstände von solcher Form und Materie auf dem Gebiet der ungarischen Tiefebene schon viel früher zum Vorschein kamen (in der ersten Hälfte des III. Jhts. n. Chr.) und können in dem — vom Pon-

²⁸ Alföldi: a. a. O. Tafel XXII. Abb. 23.

²⁹ Kovács: a. a. O. Bild 14., Abb. 2. a., b.; Bild 44., Abb. 1.; Bild 83., Abb. 1. a., b., Bild 94.

tusgebiet stammenden — Nachlass der Sarmaten-Völker aufgefunden werden.³⁰

Wir fanden bisher keine Analogie zweier geriffelter, kugelförmiger Silberperlen (VI. 10., 16.). Wenn wir aber die geriffelten Tonperlen von gleicher Grösse und Form mit den erwähnten zwei Perlen in Zusammenhang bringen, kann uns ihr Vorhandensein nicht ungewohnt sein. Auch das Vorhandensein der Almandinperlen mit abgeschliffenen Kanten und mit Prismenform ist nicht ungewohnt. Es sind dies sehr häufige, charakteristische Beigaben in den Gräberfeldern der Römerzeit der ungarischen Tiefebene.³¹ Sie fehlen aber auch aus den Gräbern der Marosszentannaer³² und Mezöbänder³³ Gräberfeldern nicht.

Die kugelförmige Karneolperle (V. 2.) ist ebenfalls eine Beigabe der Gräber der Römerzeit. Wir kennen sie von mehreren Fundstellen auf dem Gebiete der ungarischen Tiefebene (Gorza-Kettőshalom, Nagykorú, Umgebung von Kiskunfélegyháza.³⁴)

Die flachen, scheibenförmigen Bernsteinperlen kommen in den Gräbern der Römerzeit viel seltener vor. Sie sind uns bisher nur aus einem authentischen Grab bekannt,³⁵ aber sie sind charakteristisch für die Gräber des Marosszentannaer Gräberfeldes.³⁶

Wir kennen kugelförmige, blaugraue Glaspastaperlen aus dem Marosszentannaer Gräberfeld.³⁷ Die beinahe genaue Analogie der walzenförmigen, inkrustierten Schwarzperlen (VI. 14.) kennen wir aus Mezöbánd.³⁸

Auch die kugelförmige, geriffelte, grüne Glasperle befindet sich in den Gräbern der Römerzeit, welche wir unter VI. 21. bekannt machten. Die Farbe ist selbstverständlich nicht immer gleich. Eine blaue Perle von gleicher Form ist in dem Marosszentannaer Grab.³⁹

Bevor wir jene grössere Denkmälergruppe untersuchen, in die auch unser Fund seinen Analogien nach gehört, nehmen wir jene Erscheinungen vom datierenden Werte in Betracht, mit welchen der

³⁰ Mihály Párducz: Die frühesten Denkmäler der pontisch-germanischen Denkmälergruppe in Ungarn. Verlagsartikel des Collegium Hungaricum in Berlin. 2. 1935. S. 36—37.; II. 1. III. 17—21.; IV. 12—16., 20—21.; VI. 7—11.

³¹ Dolgozatok, 1936. S. 73—74. XLIII. 5., 10., 14; Kiszombor B. Gräberfeld, Grab 25. .... usw. Nicht publiziertes Material des Museum v. Szeged.

³² Dolgozatok — Travaux, 1912. S. 268. Bild 19/6; S. 271., Bild 25/6; S. 290., Bild 52/6., S. 310., Bild 83/3.

³³ Dolgozatok — Travaux, 1913. Bild 30/15., 18.

³⁴ Dolgozatok, 1937. S. 137., und Anmerkung 91.

³⁵ Gräberfeld Malajdok, Grab 9. Nicht publiziertes Material im Museum von Szeged.

³⁶ Dolgozatok — Travaux, 1912. S. 271. Bild 25/5; S. 307., Bild 78/8; S. 310., Bild 82/5.

³⁷ Dolgozatok — Travaux, 1912. S. 304. Bild 74/4.

³⁸ Dolgozatok — Travaux, 1913. S. 340. Bild 60/4.

³⁹ Dolgozatok — Travaux, 1912. S. 300. Bild 67/5.

Fund selbst und die Analogien dienen, welche mit dem Fund in engem Zusammenhang stehen. So müssen wir vor allem die Aufmerksamkeit darauf lenken, dass die grösste Breite des Fusses der kleineren Fibel oberhalb der Mitte des Fusses ist, was so viel bedeutet, dass der Fund selbst aus einer früheren Zeit als 400 n. Chr. nicht stammen kann. Wir haben triftige Gründe für die Voraussetzung, dass der Fuss der grösseren Fibel eine gleiche Form hatte. Wir können also das Zeitalter des Fundes wegen der beiden charakteristischsten Gegenstände nicht in eine frühere Zeit als 400 n. Chr. versetzen.

Wenn wir die Analogien der kleineren Fibel betrachten, können wir für die typologische Entwicklung jenen Umstand nicht als massgebend annehmen, dass der glatte, oder geriffelte Streifen am Ende des Bügels oder eine Perlenreihe nachahmende Filigranverzierung an einer Fibel vorhanden war, an der anderen aber nicht. Der Fund aus dem Komitate Heves dient als Beispiel dafür, dass beide Arten der Fibeln in einem Fund vorkommen können. Um eine frühere Analogie zu erwähnen weisen wir auf das Marosszentannaer Gräberfeld hin, wo — wenn nicht in einem Grabe — doch in den gleichalterigen Gräbern des Gräberfeldes, beide Arten der Fibeln vorkommen.¹⁰ Wir können auch darin keinen Unterschied machen, dass eine — die Perlenreihe nachahmende — Filigranverzierung, oder ein glatter etwa geriffelter, dünner Metallstreif angewendet wurde, weil auch die — die Perlenreihe nachahmende — Filigranverzierung, eine sehr früh erscheinende Technik auf diesem Gebiete ist (Mitte des III. Jhds n. Chr.). In einer anderen Beziehung, wenn wir die Fussform der Fibel vom Komitate Heves in Betracht ziehen, dürfen diese von den erwähnten Csongráder Fibeln zeitlich nicht weit entfernt sein.

Auch die Fibel des Kassaer Fundes widerspricht dem Gesagten nicht, obwohl diese unter den Erwähnten die älteste zu sein scheint. Ihre grösste Breite ist ungefähr in der Mitte des Fusses. Ihr punctliches Datieren auf 400 n. Chr. rechtfertigt auch der — in ihrer Nähe gefundene — Krug, auch dessen Analogien weisen auf dieses Zeitalter hin.

Auch die Gegenstände des Csornaer Fundes sind ausgesprochen aus der Hunnenzeit, ihre genaue Zeit setzt nur die — in Bruchstücken erhaltene — Fibel in die — dem Heveser Fund entsprechende — Zeit.

Von den Analogien der grösseren Fibeln, — wie wir es sahen — ist die von Szabadbattyán, in die Zeit um 425 n. Chr. zu versetzen. Beninger versetzt die Székelyhíder Fibel ebenfalls in das erste Drittel des V. Jahrhunderts. Wenn auch Hampels Zeitbestimmung, hinsichtlich der Esztergomer Fibel nicht punctlich ist, (Verfallzeit des

¹⁰ Dolgozatok — Travaux, 1912. S. 290., 298—299.

Römischen Reiches) kann, wegen der grossen Vervandtschaft der Form, nicht daran gezweifelt werden, dass die Zeit der Fibel genauer in das erste Viertel des V. Jahrhunderts n. Chr. zu verlegen ist. Wir halten dieses Datieren auch für die in Berlin aufbewahrten Plattenfibeln wahrscheinlich.

Was die anderen Gegenstände des Csongráder Fundes betrifft, so bieten sie uns für die chronologischen Gesichtspunkte keinen Anhaltspunkt. Es steht fest, dass die Schnalle aus der Hunnenzeit stammt und auch die Perlenbeigaben des Fundes können in derselben Zeit vorkommen. Die Analogie einer einzigen Perle (VI. 14.) führt uns in das V—VII. Jahrhundert n. Chr. Es ist aber kaum anzunehmen, dass diese einzige Perle hinsichtlich der chronologischen Beurteilung des ganzen Fundes in Betracht genommen werden könnte. Es handelt sich hier wahrscheinlich um einen allgemein verbreiteten und nicht an eine einzige Periode gebundenen Typus, gerade so, wie bei den anderen Perlenbeigaben.

Wir kennen einen ausländischen, authentischen Fund, der für das Datieren unseres Grabes Daten liefert, den aus Laa a. d. Thaya in Niederösterreich. Diesen Fund machte Beninger bekannt.⁴¹ Aus einer Sandgrube dieses Dorfes kamen zwei Skelettengräber zum Vorschein. Die Richtung des einen war eine süd-nördliche, die des anderen eine nordwestlich-südöstliche. Unter den Beigaben der beiden Gräber befanden sich zwei silberne Plattenfibeln, goldene Schnallen, goldene Ohrgehänge, Bruchstücke eines Weissbronzespiegels, zwei Tongefässe, dann ein Halsschmuck, der aus Bernstein und Glasperlen von verschiedener Farbe und Form bestand.

Die Fundgegenstände, die mit unseren Fundstücken übereinstimmen, sind die flachen, scheibenförmigen Bernsteinperlen (XVIII. 15.), dann ein kubooktaederförmiges, dunkelblaues Glas (XVIII. 20.), und die kugelförmigen, schwarzen Perlen (XVIII. 21.).

Wenn wir die Ähnlichkeit zwischen der grösseren Csongráder Fibel und der von Laa a. d. Thaya, in ihren Einzelheiten betrachten, müssen wir feststellen, dass die niederösterreichischen Exemplare typologisch entwickelter sind. Der Beweis dafür ist ein stilisierter Tierkopf, der an der Spitze des Fibelkopfes durch eine halbmondförmige Platte befestigt wurde, dann die Tierkopfbeendigung des Fibelfusses, welche aber in ursprünglicher Lage nicht sichtbar ist, da die Fibeln in Bruchstücken erhalten sind. Der Tierkopf selbst kam aber an einem Plattenbruchstück zum Vorschein, so dass seine Rolle unzweifelhaft ist.

Folgen wir aber den Ausführungen Beningers nicht weiter, sondern begnügen wir uns damit, dass er die Zeit der Gräber mit

⁴¹ Beninger: Germanengräber von Laa a. d. Thaya (Niederösterreich). Eiszeit und Urgeschichte. I—II. 1929. S. 143—155. Tafeln XVII—XIX.

einer gewissen Sicherheit auf die Zeit um 430—440 n. Chr. versetzt (S. 149.).

Die Zeit der Fibeln, die wir als Analogien der grösseren Csongráder Fibel erwähnten, fällt — wie wir es gesehen haben — zwischen 420—430 n. Chr., was auch damit unterstützt wird, dass die Fibeln des Fundes von Laa a. d. Thaya, typologisch nicht nur entwickelter sind als die grösseren Csongráder Fibel, sondern auch als die der erwähnten ungarischen, analogen Fibeln, folglich sind sie um einige Jahre älter. Dies alles zusammenfassend, können wir mit einer ziemlich grossen Entschiedenheit behaupten (da die späteren Stücke des Fundes vom Gesichtspunkte des Datierens in Betracht genommen werden müssen), dass der Csongráder Fund aus der Zeit von 420—430 n. Chr. stammt.

Diese detaillierende Analyse, die wegen der Natur unseres Materials notwendig war, führte uns zu der Feststellung, dass der Csongráder Fund aus dem ersten Viertel des V. Jahrhunderts n. Chr. stammt. Wenn wir jetzt das kulturgeschichtliche Milieu des Fundes schildern wollen, d. h. wenn wir auf jene Frage eine Antwort suchen: welche Volksgruppe wir hinter dem Fund suchen müssen, können wir darauf mit einer ausreichenden Sicherheit antworten.

Wir sind nämlich in der glücklichen Lage, in dem Material eines älteren Gräberfeldes, welches authentisch freigelegt, musterhaft publiziert wurde, einen ausgesprochenen Hinweis dafür zu finden, dass das Germanentum jenes Volk ist, das vom Gesichtspunkte des Csongráder Fundes aus ernsthaft in Betracht genommen werden kann. Diese Fundgruppe liefert das erwähnte, aus 74 Gräbern bestehende Marosszentannaer Gräberfeld, welches, István Kovács, auf den Ausgang des III. Jahrhunderts, beziehungsweise auf den Anfang des IV. Jahrhunderts, oder in den Verlauf desselben versetzt.⁴² Also auf jene Zeit, als sich auf dem Gebiet des heutigen Transsylvaniens, mit dem Aufhören der römischen Herrschaft, zwischen die alte Bewohnerschaft neue Völkerrassen niederliessen, und zwar jene, zumeist germanischen Stämme, welche beim Sturz der römischen Provinz Dazien eine so grosse Rolle spielten. Dem Namen nach können wir die Karpen, noch eher die Westgoten erwähnen, die infolge des Hunnendranges im Jahre 381 n. Chr. über die Donau ziehen und innerhalb der Grenzen des römischen Reiches Schutz suchen.

Die Plattenfibel mit dem halbscheibenförmigen Kopf eines Gräbes in demselben Friedhofe⁴³ ist eine beinahe vollständige Kopie der kleineren Csongráder Fibel. Ein erheblicher Unterschied besteht in der grössten Breite des Fibelfusses unterhalb der Mitte des

⁴² Kovács: a. a. O. S. 340—341.

⁴³ Kovács: a. a. O. S. 290. Abb. 52/3., 4.

Fusses, was ein Datieren auf die zweite Hälfte des IV. Jahrhunderts bedeutet. Ausser dem Erwähnten, haben noch drei Gräber⁴⁴ eine ähnliche Fibelbeigabe und diese Gräber gehören zu den spätesten Perioden des Gräberfeldes. Wenn wir in Betracht nehmen, dass die obere Grenze des Marosszentannaer Gräberfeldes auf die Zeit 381 n. Chr. und die untere Grenze des Csongráder Fundes auf die Zeit um 420 n. Chr. fällt, besteht zwischen den beiden Fundgruppen eine Zeitdifferenz von 40 Jahren. Auch diese Zeitdifferenz rechtfertigt die Frage, ob wir das durch die Csongráder Funde vertretene, etwas entwickeltere Fundmaterial, der auf das erste Viertel des V. Jahrhunderts n. Chr. verlegbaren Funde, für den Nachlass der gotischen Stämme von Transsylvanien halten müssen.

Bei Beantwortung dieser Frage, müssen wir die Aufmerksamkeit darauf hinlenken, dass die Denkmälergruppe, in welche auch unser Fund den Fibeln nach gehört, sich typologisch und hinsichtlich der Ausführung der technischen Verzierungen in drei Variationen absondert.

Die erste Variation bilden der Csongráder Fund und seine Analogien mit den vollständig glatten Fibeln, an denen nur die Filigranverzierung, eventuell eine Palmettenverzierung das Ende des Bügels schmückt. Als Muster der ersteren dient die kleinere Csongráder Fibel, als der der zweiten, die grössere Csongráder Fibel.

An den Fibeln der zweiten Variation, welche übrigens der Form nach übereinstimmen, erscheint eine keilförmige, eingedrückte Verzierung, welche z. B. an den Fibelbruchstücken von Nagyvárad sehr gut beobachtet werden kann.⁴⁵ Diese Verzierung wurde manchmal durch Presstechnik hergestellt, manchmal durch Giessen.

Die Fibeln der dritten Variation sind gegossene Exemplare und man sieht an denselben neben den keilförmigen Eindrücken auch rankenartige Motiven; eine solche ist z. B. die Fibel v. Gáva.⁴⁶

Die Zeit der beiden ersten Variationen ist eine parallele, die der dritten ist eine etwas spätere.

Die Palmette der ersten Variation, dann die keilförmige Vertiefung der zweiten Variation, sind Eigenarten einer solchen Stielströmung, die in der Zeit, die das Marosszentannaer gotischen Gräberfeld folgend, vom Pontusgebiet ausging und im Donautal ins ungarische Becken und in die — von hier nach Westen liegenden — Gebiete gelangte. Deswegen müssen wir diese ganze Fundgruppe als Beweis der Völkerwanderung halten, die vom Pontusgebiet am Ende

⁴⁴ Kovács: a. a. O. Grab 46. (S. 298., 62/3.), Grab 49. (S. 299. Abb. 66.), Grab 55. (S. 304., Abb. 2., 3.).

⁴⁵ Joseph Hampel: Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn. 1905. II. S. 693.

⁴⁶ Nils Aberg: Die Franken und Westgoten in der Völkerwanderungszeit. S. 53. Abb. 79.

des IV. Jahrhunderts und im ersten Viertel des V. Jahrhunderts ausging.

Die Völkerbewegung ist unzweifelhaft die der Hunnen, aber die Menschen der erwähnten Fundgruppe gehören zum germanischen Volk, das vom ursprünglichen Wohnort mitgerissen, unter hunnischer Herrschaft lebt.

Ist wohl der Germanenstamm, auf welchen die Funde hinweisen, ein westgotischer? Die Marosszentannaer Funde weisen darauf hin, obwohl dieser Beweis einesteils wegen der Zeitdifferenz, anderenteils wegen der Tatsache, dass die Menschen des Csongráder Fundes nicht zu den Goten von Transsylvanien gehörten, nicht vollwertig angenommen werden kann.

Die Abarten der Fibeln vom bekannt gemachten Typus befinden sich, wenn auch in entwickelterer Form, in dem Nachlass der nach Italien gezogenen Westgoten und noch eher unter den archaeologischen Denkmälern der — auf spanischem Gebiete ein Reich bildenden — Westgoten.⁴⁷

Das Mitgeteilte zusammenfassend, stammt der Csongráder Fund aus der Zeit zwischen 420—430 n. Chr. und geriet wahrscheinlich als Beigabe eines westgotischen Frauengrabes aus der Zeit der Hunnenherrschaft unter die Erde.

M. Páducz.

⁴⁷ Hans Zeiss: Die Grabfunde aus den spanischen Westgotenreich. Berlin. 1934.

A kaszaperi középkori templom és temető.

(Idetartozik a VII—XXI. tábla.)

A Csanádvármegyei Történelmi és Régészeti Társulat felkérésére, a Régiségtudományi Intézet 1937. június 25-én, a csanádmegyei Kaszaperen, a Templom-halmon helyszíni szemlét tartott, ahol Montágh Pál földbirtokos bejelentése szerint, középkori templommaradványok találhatók. A helyszíniszemle után az intézet, a társulat költségén, augusztus 3-tól szeptember 11-ig ásatott a területen. Az ásatások vezetésére jelen sorok írója kapott megbízást.

A Templom-halom Végegyháza község határához tartozik. A községtől észak-északnyugati irányban, kb. 2.5 km távolságra fekszik. Katonai térképeinken, a Kállay-pusztán, a 104-es háromszögelési ponttal van jelölve.

A mellette húzódó Száraz-ér ezen a tájon, a halomtól kb. fél km-re, déli irányban halad Végegyháza község közepe tájáig. A község alatt északkeletnek fordul, majd Református-Kovácsháza alá érve, délkeleti irányban folytatja útját. A kanyarulat által bezárt terület, megközelítőleg háromszögalakú. Északi részén nyugat-keleti irányban, hosszú dombhát húzódik. Ehhez csatlakozik kisebb-nagyobb kiemelkedéssel a Templom-halom vonulata is. A dombhát és a Templom-halom vonulata, a háromszögelési ponttól keletfelé, kb. egy km. távolságra találkozik.

25.000-es térképeinken a Templom-halom vonulat nyugat-keleti irányú, ellipszishez hasonlítható kiemelkedésként van feltüntetve, amely nyugati végénél, a Száraz-ér mellett emelkedik a legmagasabbra, s keletfelé ellaposodik és nyitott.¹ (1. kép.)

A Száraz-ér kanyarulatát északfelől lezáró, nyugat-keleti irányú, dombhát igen széles és több párhuzamos vonulatból áll. A lelőhellyel

¹ A mellékelt térképen, az 1. nyíl a lelőhelyünket jelzi; a 2. nyíl a régi Mezőkovácsháza templomának és lakóházainak telephelyét mutatja. Ez utóbbit 1938. nyarán tártuk fel.

szomszédos Babó-major ezen fekszik, sőt Református-Kovácsháza egyrésze is erre épült. A Babó-majortól északra, újabb, párhuzamos dombhát húzódik. Katonai térképeinken Tatár-sánc néven van jelezve. A Tatár-sánc valamivel alacsonyabb a Templom-halom vonulatánál; a térkép szerint 101 m magas a tenger színe fölött. A József császári térképen csak a Templom-halom van megjelölve, mint legmagasabb kiemelkedés. A nép száján élő hagyományok szerint „avar gyűrű”-ben éltek őseik és a ma is Kosztolickó-nak, Templomdombnak nevezett magaslaton volt templomuk, falujuk.

Ásatásainkat a Templom-halom legmagasabb pontján kezdtük meg.

A temetőben 425 sírt bontottunk fel.² Ezek közül 82 férfi-, 87 nő- és 125 gyermeksír volt. Részben bolygatott 22 férfi, 19 nő és 9 gyermek csontváza. Nemét nem tudtuk megállapítani 26 csontváznak; feldúltak 11-et; elporladt 5; 39 sírban csak koponyát találtunk. Ezek közül 28-ban egy, 5-ben kettő, 4-ben három, egyben négy, egyben nyolc koponya volt.

Kelet-nyugati irányban feküdt 186, észak-déli irányban 1, nyugattól északfelé 10 fokkal 57, 20 fokkal 13, 30 fokkal 6, délfelé 10 fokkal 57, 20 fokkal 28, 30 fokkal 10 tért el. Nem volt meghatározható 71 csontváz irányítása.

Koporsóban földeltek el 91, *gyékénybe* csavarva 20 halottat. Egy sírban (296.), a csontváz alatt, faszén darabkákat találtunk; egy sírt (359.) mésszel öntöttek le.

Két *téglasírt* találtunk. Az egyikben a halott fejénél és lábainál, egy-egy élére állított téгла volt (319.); a másikban csak a lábaknál állott két féltégla. Az utóbbi koporsóban volt eltemetve.

A templom hajójában 69 csontváz feküdt, a szentélyben 3; a többiek részint közvetlenül a templom körül, részint attól keletre kissé távolabb. A déli főfal támpilléreinek nyugati oldalán osszáriumot találtunk 65 cm vastag csontréteggel. Mérete 2.1×2.5 m.

A *gyékénybe* csavart vagy koporsóba helyezett halottakat nem a templomban, vagy közvetlenül mellette, hanem keletfelé, kissé távolabb találtuk. Ott, ahol nagyobb terület állott rendelkezésre. Magyarázatát abban látjuk, hogy a templom mellett vagy éppen a templomban, ahova szívesebben temették halottaikat, kis területen sokat kellett eltemetni, s így a későbbi temetkezések során, a korábbiakat megbolygatták. Előfordult, hogy egymás alatt négy csontváz is feküdt és közülük a legmélyebben fekvő volt a bolygatatlan. A háborgatott sírok koporsó- és gyékénymaradványai megsemmisültek, vagy nem volt eldönthető, hogy a szétporlott maradványok eredetileg melyik sírhoz tartoztak.

A halom középső kiemelkedésén, 50–60 cm humuszcéteg alatt már homokot találtunk. A sírok átlagos mélysége e helyen 150 cm

² Lásd a függelékben.

volt, tehát a legnagyobb részüket homokba ásták. Megtörtént, hogy két, három, sőt négy sír is került közvetlenül egymás mellé, majdnem azonos mélységbe. A föld keveredése szélesebb, nagyobb sírt jelzett. Úgy látszott, főleg ha két sír volt egymás mellett, mintha azok egyszerre lettek volna eltemetve.

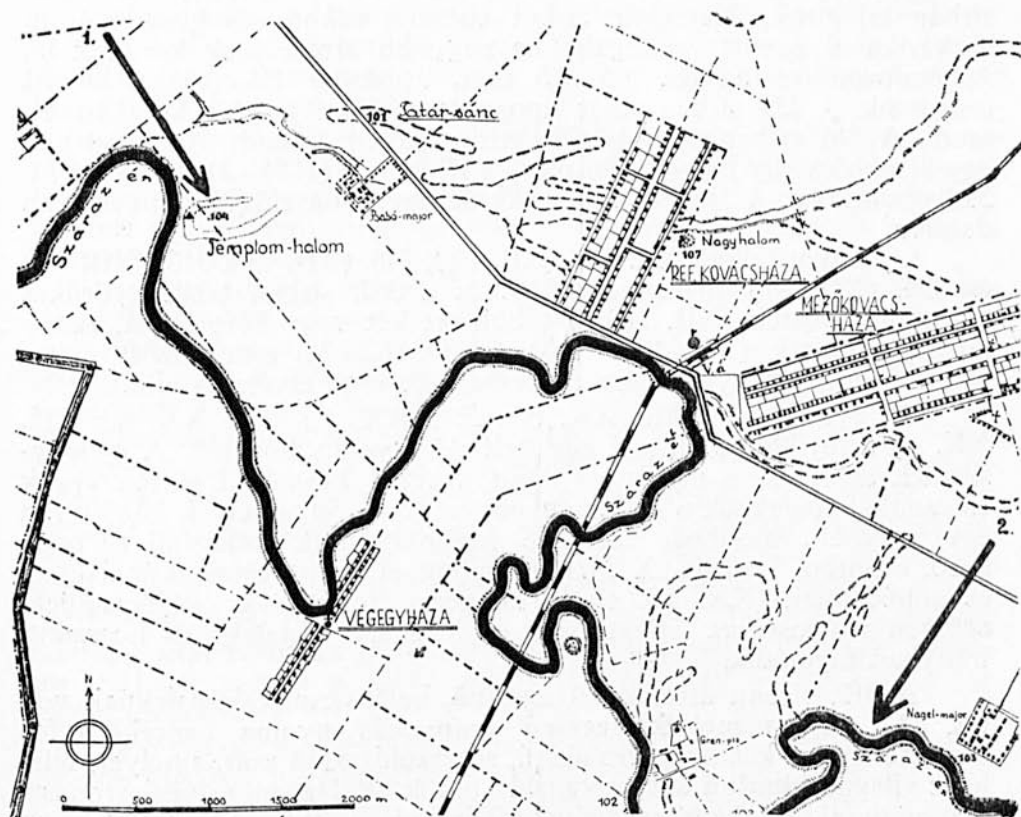

Abb. 1. kép.

Figyelmet érdemel a 172. női sír. A csontvázat majdnem ülő helyzetben találtuk. Feje 35 cm-rel állott az altesténél magasabban, bár egy szög tanúsága szerint koporsóban volt eltemetve. A koponya két oldalán egy-egy hajkarika volt; így a csontváz korát az Árpád-kor első századára tehetjük.

A sírokban talált mellékletek alapján megállapítható, hogy a temetőbe a korai Árpád-kortól, nagyobb megszakításokkal, a Hunyadiak, illetőleg I. Ferdinánd koráig temetkeztek.

19 kora Árpád-kori sírt tártunk fel, amelyeknek jellegzetes mellékletei hajkarikák, gyűrűk és színes gyöngyszemek.

Hajkarikák voltak a 116., 131., 172., 175., 221., 222., 223. (XII. 9.), 239., 241., 246. (XII. 4—5., 7—8.), 247., 253., 259. (XII. 2.), 263., 287., 310. (XII. 1.), 312., 313., 334. (XII. 3.) sírban. Legtöbb sírból az ismert S-végű példányok kerültek elő. A 334. sír hajkarikáinak S-alakú végét 12 mm szélesre kalapálták (XII. 3.).

Egy-egy sírban 1, 2, 4, sőt 5 hajkarika is volt; legtöbbet a 287. sírban találtunk. Némelyik sírból egészen vékony és kisebbméretű hajkarikával együtt, vastagabb és nagyobb átmérőjűek kerültek ki. A témhuzal vastagsága 1.5—2.5 mm, átmérője 1.5—3.5 cm között ingadozik. A 223. sírban talált laposravert (XII. 9.), többi kerekátmet-szetű. A 246. sírban négy közül kettő aranyból készült. A 239. sírban egy kisebb és egy nagyobb hajkarika II. István (1114—31. C. N. H. I. 54.) obulusával, a 253. sír két karikája Szent László (?) érmével van datálva.

Gyűrűket találtunk a 131. (XII. 12.), 246. (XII. 13.), 313. (XII. 15.) és 334. (XII. 10.) sírban. Az 54a. és a 362. sírban talált gyűrűket ezüstből öntötték (XII. 11.), a többieket két vagy három szál ezüsthuzalból fonták (XII. 10.). Vastagságuk 2.2—3.5 mm között változik. Némelyik gyűrű nem ér össze; két vége elvékonyodik.

A gyöngyök (241. XX. 5.; 287. XX. 1.; 312. XX. 8.; 313. XX. 4.) a fej illetve áll alól kerültek elő; nyakba hordták. A gyöngyszemek színesek, s majdnem mind üvegből készült. Egészen aprók és csonkakúpalakúak a 241. sír gyöngyei (XX. 5.), amelyek között van egy nagyobb, hasábos, végeifelé legömbölyített, kékszinű és négy apró, csontból készült. A 287. sír gyöngyei kettős-csonkakúpalakúak és zöldszinűek (XX. 1.), vagy hengeres formájúak, sárgaszínűek, egészen világossárga átfestéssel; egyik szem kúpalakú és hosszanti irányban tagolódik.

A 312. sírban áttetsző, üvegszinű, kettős-csonkakúpalakúak voltak (XX. 8.); némelyik szemén aranyozás nyoma ismerhető fel. Ugyane sírban két hengeres-alakú, sötétzöld színű volt, amelyek felületét világosabbszínű üveganyaggal vonták be. Hasonló üvegbevonású, illetve berakású hengeresgyöngyfűzér volt a 313. sírban; 24 szem maradt épen (XX. 4.). A fűzérből megmaradt, fehérfémből készített kis csövecskék mutatják, hogy voltak bélelt gyöngyök is. Egy fémcsövecské-töredék hossza 2.5 cm. A gyöngyszemek hossza 10—12, átmérője 8 mm. A fűzérben egy hasábos, karneolgyöngy is volt.

A hajkarikás sírokból előkerült gyöngyszemek analógiái a bje-lo-brdói³ temető üveggyöngyei. A hengeres és berakásos gyöngyszemekkel legtöbb egyezést ugyanazon temető egyik gyöngyszeme mutat, azzal a különbséggel, hogy azok fehér fémburókkal⁴ voltak be-

³ Hampel József: Újabb tanulmányok a honfoglalási kor emlékeiről, Budapest, 1907. 44. tábla, 1—50.

⁴ Hampel, i. m.: 158. l.

vonva. Ezekkel tökéletesen egyezik a horgosi I. sírból⁵ kikerült öt gyöngy.

Nyílhegyet csak egy sírban találtunk (316., XXI. 7.). Egy másik nyílhegy szörványként került elő (XXI. 1.). Az előbbi a csontváz XII. csigolyájába volt befűrődva. Levélalakú és a Sebestyén-féle osztályozás szerint B₂-típusú.⁶ A másik deltoidalakú, A-típusú.⁷

Négy sírban találtunk érmet: a 166. sírban Szent László (1077—95. C.N.H. I. 27.); a 239-ben II. István (1114—31., C.N.H. I. 54.) érmét. A 253. és 291.-ben Szent László említett érméhez hasonló rajzot ismertünk fel egy elmállott érmen.

A temető legtöbb sírja a Hunyadiak korából való, igen kevés tárgyi emléket találtunk bennük. Ami van, az főként a XV. századi viseletre szolgáltat értékes adatokat. Sajnos, nem minden emléket lehetett megmenteni. Sokszor csak megfigyelésre és annak leírására kellett szorítkoznunk.

A Hunyadi-kori viselet két emlékét, a pártát és pártaövet mutatjuk be először.

Pártának nevezzük az ismert adatok szerint⁸ az olyan ékességet, amelyet a nők diadémszerűen a fejükön viseltek.⁹ Legtöbbször valamilyen textilanyagra, szalagra vagy koszorúra gyöngyöket, igen vékony fémlemezéből készült díszeket, fémspirálisokat, nem ritkán drágaköveket varrtak. A szó eredeti jelentése a XVI. század első felében: valaminek széle, szegélye; mai értelmezése szerint is a párta vagy pártázat, hasonló jelentésű. Paksy Kata 1539. évi hozományjegyzékében olyan ingeket sorol fel, melyek közül ... „az kettein tarka selyem párta vagyon...“, s „kettein elegy keskeny párta“ díszlett.¹⁰ A XVI—XVII. századi hozományjegyzékek tele vannak adatokkal, amelyek szerint pártát nemcsak leányok, hanem asszonyok is viseltek. Az akkori felfogás szerint a párta nemcsak a lányság, a hajadonság jelképül szolgált.

Radvánszky szerint kétféle párta volt: abroncs formájú, melyet fejtetőn viseltek, ez legáltalában karikapártának nevezhető és a tenyérynői széles, egy körnek harmadát képező párta, melyet a fej hátulsó részén alakított kontyra erősítettek, oly formán, mintha egy hátul nyitott félfőkötő volna. Csak egy kontypártát ismer.¹¹

⁵ Hampel, *Altertümer des frühen Mittelalters in Ungarn*. III. köt. Taf. 373. Abb. 8., leírása II. köt. 535. l.

⁶ Dolgozatok, 1932. 196. l. 13. kép.

⁷ U. o. 194. l. 12. kép.

⁸ Báró Radvánszky Béla: *Magyar családélet és háztartás a XVI. és XVII. században*. I—III. kötet, Budapest, 1879., 1896.

⁹ Lásd még: Szabó Kálmán: *Az alföldi magyar nép művelődéstörténeti emlékei* (Kecskemét th. város múzeumának ásatásai.) *Bibliotheca Humanitatis Historica a Museo Nationali Hungarico Digesta*. III. Budapest, 1933.

¹⁰ Radvánszky, i. m. II. 6—7. ll.

¹¹ U. o. I. 229. l.

Szabó Kálmán egy aranyegyházi fiatal lány sírjában olyan pártát talált, amelyen a lemezes díszek nemcsak a homloki részen, hanem a tarkón is megvoltak. Kétoldalt, a fülek táján hiányoztak a hasonló díszek. A lemezek szalagra voltak felvarrva; ezekből úgy a homloki részre, mint a tarkó felől 8–8 jutott.¹² Azt is megállapítja, hogy a párták lemezes díszai legtöbbször az egész fejet körülvevő vászon-szalagra voltak felvarrva.¹³

A kaszaperi temető pártái a fejet körülvevő koszorúra voltak felvarrva. A koszorút növényi szárból, legtöbbször gyékényből fonták, majd valamilyen díszített szövettel, bársonnyal, vagy selyemmel vonták be. A díszítés a homloki részen gyöngyszemekből, flitterekből, ezüstspirálisokból készített virágescrocskákból, fonott ezüsthuzalból, vagy aranyozott fonálból vert csipkéből volt. Csak két sírban (88., 362.) találtunk olyan pártát, amely hátul is díszítve volt.

Megfigyeléseinket az Implom József által feltárt temetőknek a gyulai múzeumban lévő anyaga is igazolja.¹⁴ Az ellenmondást nem jelentő, Radvánszky-féle, egyetlen kontypártával szemben, csak az egész fejet körülfogó pártáról beszélhetünk, amelyeket hátul, a tarkó fölött kötöttek meg.

De lássuk a kaszaperi temetőben talált pártákat.

Az 54. sírból vékony, ezüsthuzalból készült spirálistíszek kerültek elő. A koponya hiányzott; a díszek annak helyén, részben nem eredeti helyükön voltak (2., 3. kép). A spirálisokból három-négylevelű virágokat formáltak, amelyeket szövettel bevont, gyékényből fonott koszorúra erősítettek. A párta alakját a 4. képen rekonstruáltuk.¹⁵ A rekonstruálásnál a kép baloldalán látható első két spirálistöredéket vettük kiindulási pontnak. Úgy látszott ugyanis, hogy ezek a sírban eredeti helyükön maradtak. Az előkerült töredékek szerint, a fejet hét spirálistöredék díszíthette. Ilyen pártadíszeket a 115., 162. és 361. sírokban is találtunk.

Hasonló spirálistöredékek kerültek a kecskeméti múzeumba a fülöpszállási Kerekegyházáról.¹⁶ A mienktől csak annyiban különböznek, hogy a két virágnak mind az öt szirmában két-két gyöngy

¹² Szabó i. m. 60. l.

¹³ U. o.

¹⁴ Implom József igazgató úrnak az adatok szíves átengedéseért e helyen is hálás köszönetet mondunk.

¹⁵ Köszönet illeti a szegedi Miasszonyunkról nevezett szegény iskola-nővérek tisztelendő főnökségét, mert Elek M. Marianna nővérek megengedte, hogy munkánk illusztrációit, fáradságot nem kímélve, szíveségből elkészíthesse.

Ugyanitt köszönjük meg azt a szíves támogatást is, amelyet Szabó Imre, Makó város főmérnöke azzal nyújtott, hogy az általa felmért templom alapjairól készített alaprajzot felhasználás végett átengedte.

¹⁶ Szabó, i. m. 330. kép.

is volt. A Nemzeti Múzeum egy hasonló egészen kis töredéke Elefánt-ról származik.¹⁷

A fejet egészen körülvevő, koszorú-pártát a 88. sírban találtuk (5—8. kép.). Gyékénykoszorúja nem ért egészen körbe. Elöl nyolc virágcsokroska (5. kép, eredeti nagyságban), hátul, aranyozott fonálból készült csipkés bársonyszalag (6. kép, eredeti nagyságban), díszítette.

A virágoknak mind a négy sziromlevele ezüsthuzalból készült (5. kép). Végeik visszahajlanak. A spirálisok közeit selyemszállal szőtték be. A sziromlevelek között két-három szál, spirálisból készült porzó volt, selyemszállal körülcavarva. Egy-egy porzó végén két-két zöldszínű gyöngy és egy-egy flitter helyezkedett el. Egy virágcsokroskában bibeszálát is találtunk; amelyet könnyű volt felismerni, mert

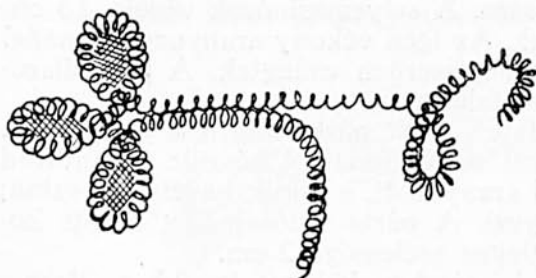

Abb. 2. kép.

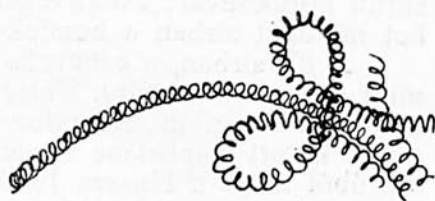

Abb. 3. kép.

a hozzátartozó gyöngy sárgaszínű. A csokroskákat selyemszállal körülcavargatva gyékényszálra erősítették.

Hátul, két egyforma bársonyszalagon, aranyozott fonálból készült paszománydiszkek vannak (6. kép). Ezeket ugyanolyan fonálból készült csipke szegélyezi. Egyik darabra három flittert is varrtak. A pártadiszz belső oldala vékonyabb selyemmel van bélelve. A fejre úgy erősítették fel, hogy a pártadiszz végeihez a bársonyos részeket hozzákötötték, majd a paszománydiszkes részek végét hosszabb selyemzsinórral összefogták. A selyemzsinórok végein bojt van. A paszománydiszkes részek 16, ill. 17 cm hosszúak; szélességük átlag 2 cm. Színük kávébarna, bélésük világosbarna színű. Az aranyozott fonál eredeti színe csak itt-ott csillog ki, egyébként feketébe hajló sötétbarna színű. A kettős zsinór vékony selyemszálakból van összesodorva; hossza 13, bojtjái 8 cm.

Az előbbi párta paszománydiszkes részétől csak kis részleteiben különbözik a 362. sír. Kisgyermek fején, a koponya hátulján találtuk. Valószínű, hogy eredetileg egyetlen hosszabb bársonyszalag volt. A paszománydiszkek a homlok közepétől jobbra és balra kezdődtek.

¹⁷ Arch. Ért. 1934. 194. l.

A díszítés aranyozott fonálból készült, s ezeket is hasonló anyagú csipkeszegély keretezte. A barna bársonyszalag két végét, vékony, sodrott zsinóron csüngő bojt díszítette. Az aranyozott fonáldíszek 12, ill. 13 cm. hosszúak; a bársonyszalag darabok alig 1–2 cm-el hosszabbak. A pártá finom vékony selyemmel volt bélelve.

A 356. és 408. sírban egyforma pártadísz volt: barna bársony-alapon, ritkakötésű csipkeháló, aranyozott fonálból készült csipkeszegéllyel (9. kép). A csipkebetét öt részre tagozódik; minden részben csomózással készített, balra dülő, sarkos alakú, S-betű formájú dísz látható. A csomózott díszítésű betűalak körül, a kb. 1 cm hosszú aranyozott, sodrott fonalak végeit aranyflitterek élénkítik. A bársonyalap szalagszerű; hossza 18, szélessége 3 cm; finom selyemmel van bélelve. A bársonyszalag végeiből látszik, hogy eredetileg hosszabb volt s az egész fejet körülérte. Végein, mint a 408. sírban megfigyeltük, selyemzsinórral kötötték össze. A selyemzsinórok végein 4.5 cm hosszú paszománygombok voltak. Az igen vékony aranyozott fonállal sűrűn körülcavart zsinórvégek bojtszerűen csüngtek. A pártadíszeket mindkét sírban a homlokon találtuk.

A 87. sírban, a csontváz fején talált pártá díszítése olyan volt, mint a ruháé (10. kép). Kétszínű selyemfonálból készült, meandroid mintával. Az egyik selyemfonál aranyozott, a másik kávébarna színű; szélét kötött csipkelánc szegélyezi. A pártá valószínűleg fonott koszorúból készült. Hossza 18, átlagos szélessége 2 cm.

Gyöngyös pártá volt az 1., részben bolygatott sírban. Barnaszínű taft selyem alapon csigavonalakban, apró gyöngyszemek helyezkedtek el (11. kép); itt-ott tojásdad-alakú, igen vékony flitter díszítette. Az 1.5–2 cm átmérőjű gyöngyszemek kettős csomkakúp-alakúak. Könnyen morzsolódnak, bár csontból készültek (mint a XX. 6.). 52 cm. hosszú fűzér telik ki belőlük.¹⁸

A selymen az öltés nyomai megmaradtak, így a díszítés mintája könnyen elképzelhető. Rossz fenntartása miatt csak a két maradvány hosszát (8, ill. 11 cm) és szélességét (3.5, ill. 4.5 cm) mérhettük meg. A selyemanyag belső oldalán, több helyen gyékénymaradványokat találtunk. Ez is mutatja, hogy a gyöngyös-pártát is koszorúra varrták.

Az 53. női sírban a koponya körül apró csontból készült gyöngyszemeket találtunk, valószínű, hogy ezek is gyöngyös-pártáról valók.

Gyékénykoszorúra voltak varrva a 84. és 192. sírok pártái. Annyira rossz fenntartásúak, hogy megmentésükre gondolni sem lehetett. A gyékényszalakat szövettel vagy selyemmel vonták be. A pártá szélét kettős-, vagy négyesszálú vékony rosszszűst huzalból fonott díszek szegélyezik (12. kép). A koponya homloki részén találtuk. Mind a két sír koszorúját négy gyékényszálból fonták. Hasonló technikájú a 358. sír pártája is, de szegélye igen vékony és sokszálú

¹⁸ Dr. Párducz Béla és Dr. Vidaes Julia tanársegédeknek a csontesiszolatok készítését és meghatározását e helyen köszönjük meg.

ezüsthuzalból készült. A 192. sír pártaszegélye is kettősfonatú; mindkét ága három-három szálból áll.

Figyelmet érdemel az 58. sír gyékénykoszorús pártája. Az előbbiektől csak annyiban tér el, hogy a bekeretezett pártamezőt is díszítették. A keret 7 mm széles, többégből fonott, lapos huzalból van; a pártamezőt kétszázból fonott huzallal, egyenlő nagyságú háromszögekre osztották.

A 130. sír pártájának egész felületét díszítették. A díszítés kettős huzalokból fonott csillag alakokból tevődik össze. Az egyik szál rosszezüstből való, a másik valamilyen egészen mállekony fehérfémből készült. A pártá keresztmetszete félköralakú, a díszítések a ki-domborodáson vannak. Megmenteni nem sikerült.

A 18. sír (13. kép) pártája a következő módon készült: két 6.5 mm széles, lapos gyékényszálát 0.5 mm vastag rosszezüst huzallal

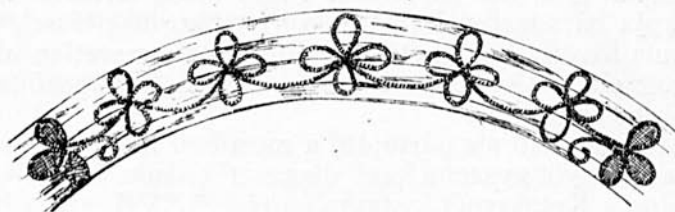

Abb. 4. kép.

körücsavarva egymásmellé fektettek szegélyként. A pártamező selyemből készült; szegélyén belül összesodort szőr- vagy hajszálakból (?) „zsinór” keret volt. A „zsinór”-t ugyanolyan anyagú, de vékonyabb szálakkal, 4 mm-enként körücsavarták. A pártamezőt gyöngyszemekkel díszítették. A pártaszélességet megállapítani nem sikerült.

A 136., 179., 197. és 401. sír pártáit csak megfigyelni lehetett. A koszorú egy-szál gyékényből készült; ezt rosszezüstből készült lemezzel vonták be. Az ezüstlemez annyira vékony volt, hogy a rá-rakodott oxidált réteggel együtt is csak 0.3 mm vastag. Csak kisebb pártarészeket sikerült megmenteni, konzerválni ezeket sem lehetett.

Különös díszei voltak a 343., 350., 354. és 366. sír gyékénykoszorús pártáinak. A koszorú elején a 14. képen kb. másfélszeresére nagyítva látható, részben rekonstruált, szegély volt. A rosszezüst pártadísz vastagsága olyan, mint az előbbi, szélessége 4.5 mm. Széleit kissé felhajlították, s az így képzett bemélyedésbe két spirálshuzalt fektettek. A huzalok is rosszezüstből készültek; mindkettőt vékony selyemszállal körücsavarták. A pártaszegéllyel keretezett dísz a homlokon volt. A jobb halánték felől a szegély derékszögbe hajlott. Eredeti méretét nem lehetett felvenni.

A kaszaperi sírok pártáinak és pártadíszeinek analógiáit budapesti,¹⁹ kecskeméti,²⁰ gyulai és miskolci múzeumok anyagában találjuk.

A gyulai ferencrendi templomnál feltárt temetőből csomózással készített pártadisz került elő. Keskeny, hosszú, barnaszínű vertesipkével szegélyezett bársony alapon, sűrűn egymasmellé csomózott, lencseszem nagyságú fonalak vannak flitterekkel díszítve. A csomózás technikája a kaszaperi 356. sír pártadiszével (9. kép) egyező.

A Gyula-fővényesi temető 14. sírjának pártadíszke keskeny, hosszú, barnaszínű szövött alapon, egymasmellé sűrűn csomózott, lencseszem nagyságú paszománykötésekből áll. Csipkeszegélye nincs. Hossza 22,5, szélessége 2,5 cm.

Hasonló technikával készültek a Gyula-szabadkai úti 10. sír pártadíszei. Az előbbtől annyiban térnek el, hogy a csomózások féldiónyi nagyságú félgömbalakúak. A pártadíszeken hat dudor áll flitter díszítéssel.

A miskolci múzeum pártadíszke Muhi-város területén került napvilágra. Alapja barnaszínű bársony, vertesipke díszítéssel.²¹

A Gyula-fővényesi temetőből eddig még ismeretlen alakú pártadisz is került elő. A koponya homloki részén háromszögalakú pártavolt, vertesipke szegéllyel.

Ugyanott az első sír pártáján, a mezőben négy színes üveglemezekkel és apró gyöngyszemekkel díszített erősen kiemelkedő dudor volt. A dudor a Kecskemét-kistemplomtéri,²² XVII. századi gyöngyös pártához hasonlít.

A kaszaperi temetőben talált *pártavolt-díszek* alakja alig tér el az eddig ismertektől. Legnagyobb részük téglalapalakú. Vagy keskenyebb, vagy szélesebb oldalukon erősítették a leginkább bőrből készített pártavoltra. Négyzetes, kerek, ovális, sőt egyéb alakú is előfordult. Legtöbbször igen vékony rozsdázott lemezből préselték. A lemez a ráakódott oxidált réteggel együtt alig fél mm vastag. Nagyon könnyen törik, szétmállik; ép példányt ritkán találunk közöttük.

A legegyszerűbb téglalapalakú példányokkal a Makó-mezőköpáncsi temető leletei közt találkoztunk.²³ Felületük síma, széle gömbölyített, közepük gömbszelvényyszerűen mélyített. A kaszaperi 50. sírból került elő hasonló, de ennek a szélén apró gyöngysor van. Két-két aklasszeggel voltak felerősítve.

Nem ismeretlen az a préselt pártavolt-dísz, amelyen gótikus I-betűsorn látnunk (50. sír, XV. 2.). A síma, kissé kiemelkedő, téglalapalakú keretben öt I-betű van; legszélén apró, álló tojássor látható. Az egyformának látszó gótbetűs díszek között is van különbség. Van-

¹⁹ Arch. Ért., 1934. 108–109. II.

²⁰ Szabó, i. m.

²¹ Az adat közléséért e helyen mondunk köszönetet Leszih Andor igazgató úrnak.

²² Szabó, i. m. 61. l.

²³ Dolgozatok, 1936. LXXIII. 4.

nak olyanok, amelyeken kevesebb, de kövérebb betű van. Ugyanazon pártaövön kétféle betűtípus is előfordul. Hasonló betűket ismerünk: a Makó-mezőkopáncsi,²⁴ tiszaujfalui,²⁵ aranyegyházi (XXXV. sír),²⁶ a még publikálatlan salgótarjáni,²⁷ nagylaki,²⁸ Gyula-szentbenedeki (1. sír) csatlemezekről. Gótbetűs díszeket ismerünk akasztós övdíszekről is, az aranyegyházi XXXV. sírból²⁹ és Makó-Mezőkopáncsról.³⁰

Négyzetesalakú övdíszeket (XVII. 8., 9.) találtunk a 226. sírban. Ezek a legnagyobbak. Két egymást keresztező bemélyítés négy részre tagolja. Az egyes részek bordaszerűen kiemelkedő kettős keretbe vannak. A belső borda síma, a külső apró gyöngysorral van díszítve. Négy sarkán egy-egy aklaszeggel erősítették az övhöz.

Ebbe a csoportba tartoznak a XV. 2. képen bemutatott pártaöv baloldalán látható díszek (50. sír). A négyzetesalakú dísz minden oldalához egy-egy gótfízlésű, kéttagú karély kapcsolódik. Ezek minden hasonló díszünkön csak töredékesen maradtak meg. Közepük síma, de kiemelkedő. Apró gyöngysor szegélyezi. Csúcsaikra állítva erősítették a pártaövre.

Ellipszishez nagyjából hasonló díszeket találtunk a 99. sír pártaövéen (XV. 1.). A hosszabbik tengely irányában egymással, négy gömbszeletszerű homorodás van. Valamennyit egy-egy köralakú kiemelkedés szegélyezi. A két szélső a dísz széléhez ér és külső ívével annak keskenyebb peremét alkotja. A hosszabbik peremen elnyúló kiemelkedés van, amely köralakba visszahajolva, négy gömbszeletszerű bemélyedést képez. Az övre két aklaszeggel erősítették. Hasonló díszeket ismerünk a salgótarjáni leletekből.³¹

Nagyobb átmérőjű köralakú övdíszeket találtunk a 267. sír pártaövéen (XV. 3. jobboldalon). Nagyjából a Makó-mezőkopáncsiakhoz³² hasonlítanak, de valamivel kisebbek és kevésbé díszesek. Igen vékony lemezből préselték; síma, legömbölyített szélű, befelé mélyülő, lyukas közepű gombokhoz hasonlítanak. Átmérőjük 1 cm.

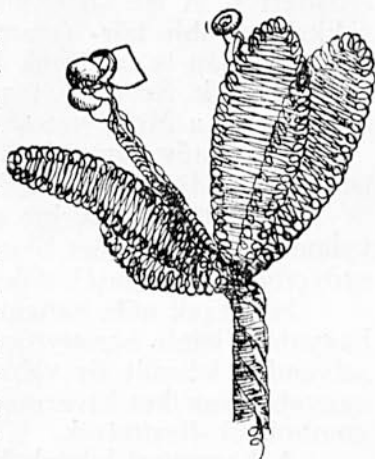

Abb. 5. kép.

²⁴ Dolgozatok, 1936. LXXIII. 1., 6.

²⁵ Szabó, i. m. 351. kép.

²⁶ U. o. 348. kép.

²⁷ A Magyar Történeti Múzeum raktáranyagában.

²⁸ U. o.

²⁹ Szabó, i. m. 351. kép.

³⁰ Dolgozatok, 1936. LXXIII. 3.

³¹ A Magyar Történelmi Múzeumban.

³² Dolgozatok, 1936. LXXIII. 7.

Hasonló övdísz a 19. sírban is volt, de valamivel nagyobb (12.7 mm).

A kisebb átmérőjű díszek rozettaszerűek. A 267. sír pártaövéen, az öv szélein szorosan egymásmellett, egy-egy aklasszeggel erősítették a bőrszíjra (XV. 3.). Közepük síma, félgömbszerűen kiemelkedik; szélükön apró gyöngysorkeret van. Az aklasszeget középen ütötték át. Átmérőjük 7 mm.

A most bemutatott pártaövön lévő bronz-aklasszegek, díszek voltak. A rozetták között három sorban a gombszerű nagyobb övdíszek szomszédságában, a szíj két szélén, egy-egy sorban, sűrűn egymásmellett helyezkednek el.

Az övdíszeket egyik-másik pártaövön nem közvetlenül a bőrhöz erősítették. A 80. sír övéen, a vékony lemezekből préselt díszek alá, sokkal puhább bőr- (szattyán?), vagy vékony nemezzréteget tettek. Belső oldalán is találtunk ilyen réteget. Az alátétek valószínűleg színesek voltak. Színük világosabb, mint az öv színe. Ugyanezt figyelhettük meg a Makó-mezőkopáncsi pártaöveknél³³ is.

A pártaöv nem mindig készült bőrből. A XVI. századtól kezdve ismételen olvasunk fémből készített, vagy szövött övekről.

Radvánszky szerint a pártaöv olyan derékon viselt öv, amely valamilyen rosszszűst, vontarany, vagy fémanyagból, de legalább is szövettől, vagy majcból (szőr) készült.³⁴

Nemcsak nők, hanem mint egy XVI. század elejéről fennmaradt hagyatéki leltár bizonyítja, férfiak is viselték.³⁵ A szőr, szövet, vagy selyemből készült öv valószínűleg paszománvkészítők munkája. Legnagyobb részüket kivarrásokkal, egyéb díszekkel, nem ritkán skófiom gombokkal díszítették.

A kaszaperi leletek közt két selyemből készített öv van. A 88. sír selyemöve a csontváz medencéjéből, szakadozott állapotban, (mindössze 22 cm hosszú és 6.5 cm széles darab) került elő (XVIII. 7.). Színe vörösbehajló rozsdabarna, de eredetileg talán karmazsin lehetett. Az öv átszőtt mintáját ma már határozottan megállapítani nem lehet. Az átszővés az öv fonál anyagánál valamivel vastagabb aranyozott fonállal történt; ma sötét, feketésbarna színű. Két szélét aranyozott fonálból készített csipkeszegély díszíti; a csipkeszegélyen másfél-két cm távolságra, egy-egy tojásdadalakú aranyozott flitter van. Hosszában sodrott selyemzsinór húzódik. Belső oldalát nagyon vékony, finom selyemmel bélelték.

A másik selyemöv maradványt a 409. sírban (15. kép) találtuk. Kávébarna színű; hossza 14, szélessége 4.5 cm. Szövése olyan, mint a damaszté; széleinek eldolgozása gondos. Az öv anyagával azonos

³³ U. o. LXXIII. 4., 8.

³⁴ Radvánszky, i. m. I. 195. l.

³⁵ U. o. II. 4. Maghy Pál hátrahagyott ingóságai. 1529.: „Vagyon nála eg ferfýwnak walo parta ew, Ezwst és aranýas.“

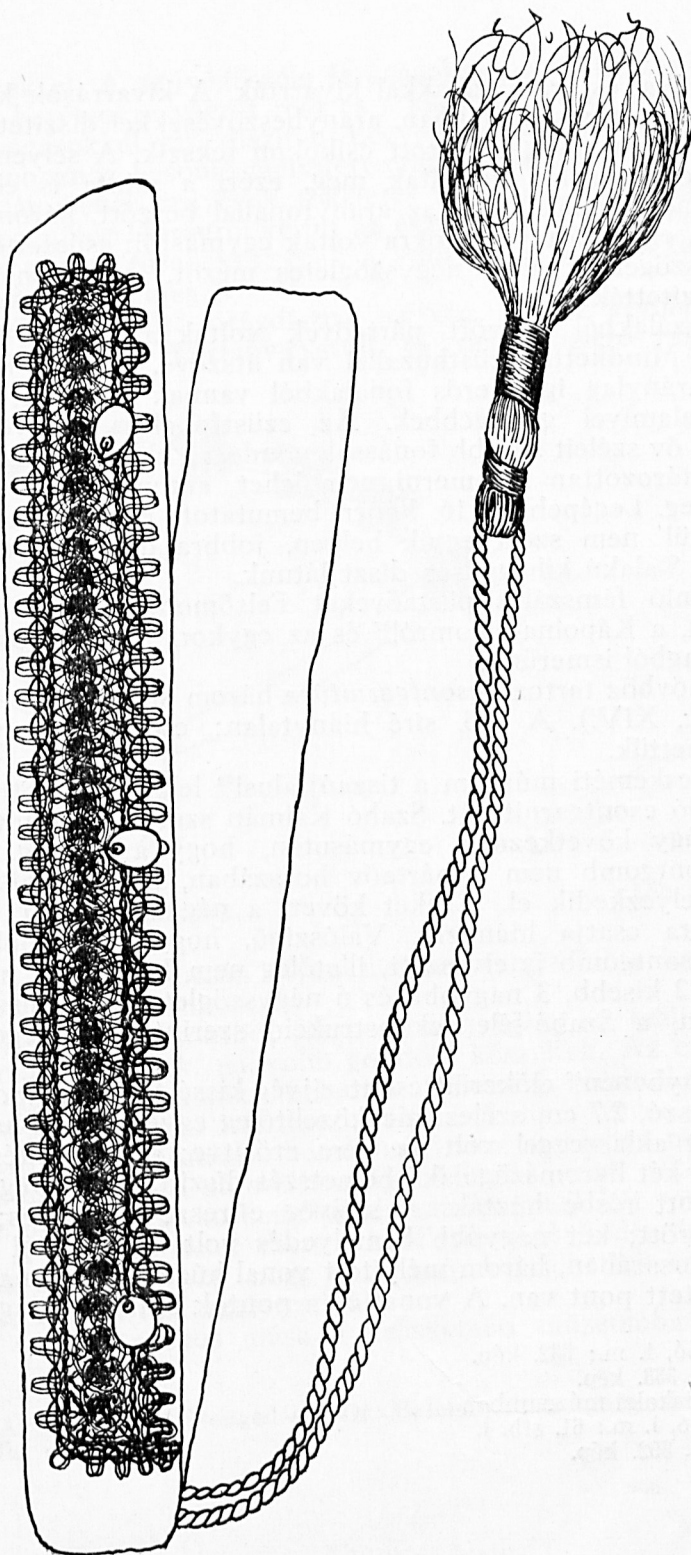

Abb. 6. kép.

selyemfonállal és aranszálakkal kivarrták. A kivarrasok közeit minden oldalon háromszögalakban, aranybeszővésekkel díszítették. A beszővések alapja a végig varrott csíkokon fekszik. A selyemanyagnak csak a keresztszála maradt meg, ezért a minta is elmosódott. Valószínűnek látszik, hogy az aranyfonállal beszőtt, háromszögalakú díszítések, egyenlő távolságokra voltak egymástól; csúcsai összeértek. A háromszögek közötti négyszögletes mezőt, aranyfonalas beszővéssel díszítették.

Fémszálakból szövött pártáővek voltak a 343. és 385. sírban (16. kép). Mindkettő ezüsthuzallal van átszőve. Felvető fonala igen vékony, aránylag igen erős fonalakból vannak sodorva; az átvető fonalak valamivel gyöngébbek. Az ezüstfonalas átszővés keresztirányú; az öv széleit sűrűbb fonással, gondosan eldolgozták. A díszítőmintát határozottan felismerni nem lehet, annyira rossz állapotban maradt meg. Legépebb a 16. képen bemutatott pártáöv maradványa. A keresztül nem szőtt egyik helyen, jobbra dülő, erősen sarkos, nagyjából S-alakú kihagyásos díszet látunk.

Hasonló fémszál pártáőveket Felsőmonostorról,³⁶ Kunkerek-egyházáról, a Kápolna-halomról³⁷ és az egykori Muhi-városhól³⁸ származó anyagból ismerünk.

Pártáövhez tartozó csontgarnitúra három sírban (123., 125., 162.) volt (XIII., XIV.). A 123. sír hiánytalan; eredeti elhelyezését is megfigyelhettük.

A kecskeméti múzeum a tiszaujfalusi³⁹ leletből kapott a mienkhez hasonló csontgarnitúrát. Szabó Kálmán szerint a garnitúra egyes darabjai úgy következnek egymásután, hogy a szíjvég utáni két kisebb csontgomb nem a pártáöv hosszában, hanem annak szélességében helyezkedik el. Ezeket követi a négyzetesalakú csontdísz. A garnitúra csatja hiányzik. Valószínű, hogy még több kisebb-nagyobb csontgomb is elveszett, illetőleg nem került elő, mert a bemutatott 12 kisebb, 3 nagyobb és 6 négyszögletes csontdísz, arányos elosztásban, a Szabó-féle rekonstrukció szerint sem elegendő egy pártáövre.

Ladánybenén⁴⁰ előkerült csontszíjvég kissé törött állapotban van. 7.7 cm hosszú, 2.7 cm széles; megközelítőleg egyenlőszárú-háromszögalakú. Két aklasszeggel volt az övre erősítve; a felerősítés oldalán a szíjvéget két háromszögalakú bemetszés díszíti. Az öv végét a csonton bevágott részbe húzták. A szíjvég e része töredékes; díszített oldala letört; két nagyobb bemélyedés volt rajta; ettől kiindulva a szíjvég hosszában, három mélyített vonal húzódik; a vonal végében 3—3 mélyített pont van. A vonal és a pontok stilizált virágformában

³⁶ Szabó, i. m.: 332. kép.

³⁷ U. o. 333. kép.

³⁸ A miskolci múzeumban.

³⁹ Szabó, i. m.: 61. stb. l.

⁴⁰ U. o. 352. kép.

helyezkednek el. A szíjvég széle faragásokkal, a stilizált virágdíszek által tagolt karélyokra vágott rész és a karélyok köze, átló irányában haladó bevágásokkal van díszítve. Legvége kicsúcsosodik; apró stilizált fenyőtobozhoz hasonló mélyített pontok díszítik.

A ladánybenei szíjvégek tökéletes mása az a szíjvég töredék, amely valószínűleg Dorogról került az esztergomi múzeumba.⁴¹ A szíjvég mindkét vége töredékes; csak a stilizált virágszálakkal díszített középsőrész maradt meg.

Hasonló stilizált virágdíszes szíjvég volt a Gyula-fővényesi temető 66. sírjában, pártaöv-csattal és négyszögletes csontdísszel

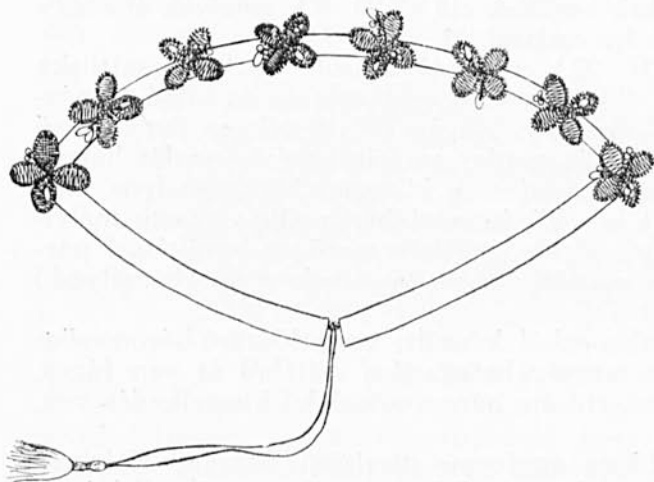

Abb. 7. kép.

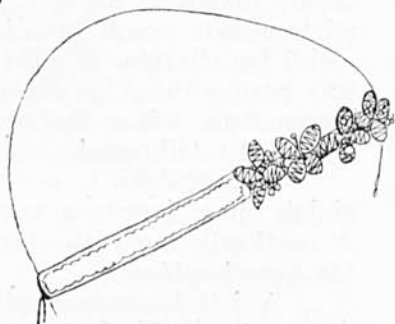

Abb. 8. kép.

együtt. A szíjvég csúcsán olyan díszítés van, mint a kaszaperi 162. sírból előkerült példányon.

A kaszaperi, csontból faragott szíjvégek, az említett hasonló példányoknál szebbek, nagyobb gonddal készültek. Az eredeti virágmotivum képe elmosódik; helyette fejlettebb technikával készült, geometrikus ábrázolás jelentkezik (XIII. 24.). A végén lévő háromszöges bevágásnál kör alakú bemélyedés van, amelyben mélyített pont helyezkedik el. Innen három bemélyedő vonal indul; a középső vonal végében, újabb kör alakú bemélyedés van. A másik két vonal egyforma hosszú. A szíjvég szélét díszítő karélyokon lévő díszítések annyira pontosak és egyformák, hogy azok sem készülhettek egyszerű faragásokkal, hanem esztergályozással.

A szíjvég pontos mása a kecskeméti múzeumban lévő tisz-

⁴¹ Az adatközlés átengedését Dr. Balogh Albin igazgató úrnak hálásan köszönjük.

újfalu sí szíjvég.⁴² A kettő egyezése alapján feltehető, hogy egy kéz készítette. Teljesen egyformák a köralakú bemélyedések; egyforma hosszúságúak a virágszalakat pótló bemélyítések; a karélyozás is azonos. Mestere ugyanazt a hibát követte el mindkettő díszítésénél: a középső vonalhoz viszonyítva a másik kettő nem szimmetrikusan indul a mélyített köralapból.

A 162. sírból kikerült szíjvég (XIV. 18.) díszítése az előbbtől lényegileg annyiban különbözik, hogy a három bemélyített vonal helyett, csak kettő van.

Teljesen ép *pártaöv-csatot* találtunk a 123. sírban (XIII. 22.). A 162. sír csattüskéje hiányzik (XIV. 15.), a 125. sírből pedig csak egészen apró csonttöredékek kerültek elő (XIV. 9.), amelyek épenúgy lehettek csat, mint szíjvég lemezdarabjai.

Az ép példány (XIII. 22.) csontból készült, csak a csattüske tengelye van vashuzalból. Ellipszisalakú csatkarikája és kissé trapézidomú csatlemeze van. A csatlemez végén erősítették az övre. Felső oldala díszített; a csatkarika és csatlemez érintkezési vonalát három párhuzamos vonal tagolja; a csatlemez közepén két szabályos köralakú bemélyítés, mindkét kör középpontjában pedig egy-egy mélyített pont van. A csatlemez végén lévő háromszöges bevágással párhuzamosan, két mélyített vonal húzódik, amelyek a két bemélyedő kör közt találkoznak.

A csattüske is csontlemezéből készült; egyenlőszárú-háromszögalakú, síma, lapos; a tartótengegy befogadása céljából át van fúrva. A csatkarikán a túske támasztására háromszögalakú kiemelkedés van, kis bemélyedéssel.

A két kaszaperi példány egyforma díszítésű. Méretei eltérnek. Az egyik (XIII. 22.) 5.5 cm hosszú, 2.1 cm széles, csatkarikájának legnagyobb szélessége 3.5 cm; a másik (XIV. 15.) 5 cm hosszú, 2 cm széles, csatkarikájának legnagyobb szélessége 3.2 cm.

A Gyula-fővényesi temető két sírjában (7., 66.) is volt csontból készített csat. A 7. sír tőkéletes mása a kaszaperieknek. a másik valamivel egyszerűbb. Az utóbbi csatlemeze inkább négyzetes, mint trapézalakú; bemélyített körök nincsenek rajta. A végén lévő háromszögalakú befürészelés egészen kicsi. A csatlemez szélével párhuzamosan haladó két bemélyített vonal díszíti. A túske hegye letörött.

A csontgarnitúrák gyakorlati célokat szolgáló, bemutatott darabjait kivéve, a többi csontlemez csak dísz. Ezek vagy négyzet, vagy köralakúak. A köralakúak három nagyságban készültek, a négyzetesalakúak általában egyformák. Közepükön átlag 1 cm-es átmérőjű, s 2–3 mm magas gombszerű kiemelkedés van; ezt köralakú bemélyítés követi; a bemélyítés központjában a csontlemezt keresztülfúrták. A gombszerű kiemelkedés és a dísz négy széle között, egy-egy 3–4 mm széles, köralakú bemélyítés van; némelyik át is fúródott. Négy,

⁴² Szabó, i. m. 353. kép.

egyik-másiknál csak két saroknál aklaszeggel erősítették fel. A négyszög széleit rovátkolás díszíti.

A négyszetalakú csontdíszek száma változó. A tiszaujfalusi pártaövön⁴³ hat, a kaszaperi 123. sírban öt, a 162. sírban három, a 125. sírban és a Gyula-fővényesi 7. sírban két-két, a Gyula-fővényesi 66. sírban lévő övön csak egy volt.

1882-ben a temesmegyei Dentán⁴⁴ kerültek elő „ezüst övrészletek“. A leletet ismertető szerint „nevezetes e lelet azért, mert hasonlítanak a nagylaki ásatásokból származó csontlemezekhez“.

A 1880-as évek elején, a csanádmegyei Nagylakon, a Nemzeti Múzeum megbízásából Dr. Réthy László végzett ásatásokat.⁴⁵ Egy halom lehordása során, XIV. századi leletek kerültek elő, közöttük egy (gyalogos?) Szent György ábrázolásos szíjvég is. Az ásatásról

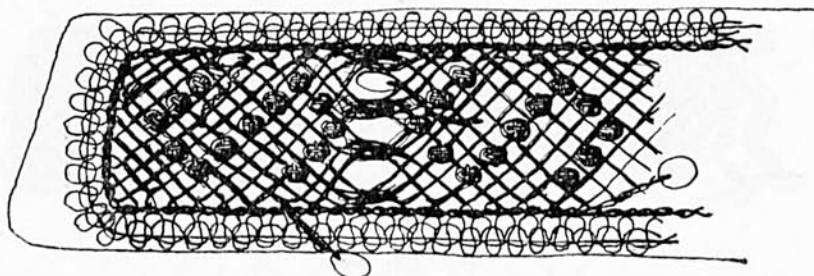

Abb. 9. kép.

szóló leírásban csontövgarnitúráról nincs szó, pedig a Történeti Múzeum régiségtárában vannak e helyről csontöv díszek. Azt, hogy a megmaradt csontdíszek egy sírből valók-e, eldönteni nem lehet. Erre vonatkozólag a régiségtári napló bejegyzései sem szolgálnak elegendő felvilágosítással. Az előkerült anyagban 3 négyszögletes-alakú és 16 köralakú csontdísz van; utóbbiak három nagyságban. Ugyanonnan került elő egy trapézalakú bronz-csatkarika is.

A köralakú csontdíszek háromféle nagyságúak. Valamennyi két, egyforma nagyságú csontlemezéből van összeállítva. A felső lemez díszített. A lemezeket aklaszeggel erősítették össze, és pedig nagyság szerint két, vagy egy-egy szeggel.

A legnagyobb csontdíszek közepe átfúrt. Közvetlenül az átfúrt közép mellett, kis perem, majd hullámvonalas kiemelkedés, a legszélén ismét kisebb perem díszíti. Az egyes darabok vastagsága a csontlemez vastagságától függ. A kaszaperi 123. sírban (XIII. 13–16., a 14. és 15. számúak alsólemezét mutatjuk be) négy, a 125-ben egy (XIV. 11.), a 162-ben három (XIV. 7., 8., 10.), a tiszaujfalui párta-

⁴³ U. o. 353. kép.

⁴⁴ — a — a: Alpári ásatások. Arch. Ért. 1883. 160. l.

⁴⁵ U. o. 161. l.

övön⁴⁶ három, a Gyula-fövényesi 7. sírban egy, a nagylakin kettő volt. Átmérőjük általában 16–17 mm.

A közép nagyságú és a kisebb díszek lényegében egyformák. Két lemezből vannak összetéve; a felső lemez széle kiemelkedő bordával van díszítve, de lapja egészen síma. Közepüket átfúrták, szélük kissé ferdére csiszolt. A két csontakúpos lemezt a kúp alapjánál erősítették össze.

A nagylaki temető anyagában a közép nagyságúak közül három, a kisebbekből kb. hat darabhoz tartozó csontlemez maradt meg. Az előbbiekből kb. 12, utóbbiak 9–10 mm átmérőjűek.

A kaszaperi 123. sírból 12, a 125.-ből 2, a 162.-ből 4, a tiszaujfalui sírból 12, a Gyula-fövényesi 7. sírből 1, a nagylaki halomból 10 kisebb méretű került elő. A kaszaperi anyagban közép nagyságú nincs.

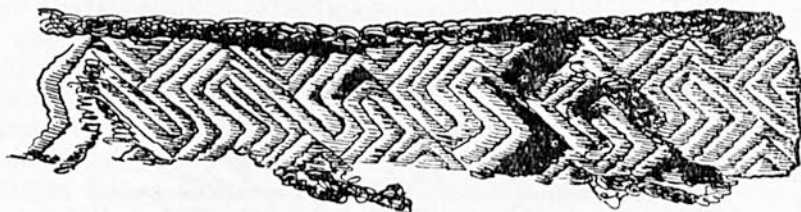

Abb. 10. kép.

Meg kell említenünk a miskolci múzeum, ismeretlen Heves megyei lelőhelyről származó, csontlemezből készült szíjvégét. Nemcsak alakjában, de díszítésében is eltér az eddig ismertektől. Vége nem karélyos és nem csúcsosodik, hanem sarkosra vágott és inkább trapézalakú. Díszített. A felerősítés helyén háromszögalakú bemet-
széssel tagolták. Hosszában, a két széle mellett, egy-egy mélyített vonal van. A virágszálakra emlékeztető három mélyített vonal, ezen a példányon is megvan. A középső vonal kétoldalán három-három, végénél egy mélyített pont foglal helyet. A két szélső vonal egy-egy mélyített körből indul. A trapézhoz hasonló végét átlóirányban két bemélyített vonal díszíti.

A pártaöv-csatok karikái általában kétfélék: négyszögletesek és oválisak. Legtöbbnek csatlemeze van; rosszezüstből készültek. Két előkerült vascsat szórványlelet (XVI. 6., 7.).

A 19. sír csatkarikája (XVI. 1.) téglalapalakú, kerek átmetszetű, rosszezüstből készült; az aranyozás nyoma felismerhető rajta. Négy szélén és közepén három-három borda díszíti. Tüskéje rövid és hegyes. Csatlemeze 3 cm széles, 8 cm hosszú. Préselt díszítés van rajta. Közepét a tüskék részére átfúrták. A csattest hosszában, közvetlenül a szélek mellett apró pontsor húzódik. Közepét, csúcsaival a csat-

⁴⁶ Szabó, i. m.: 353. kép.

karika felé fordított, szívalakokból álló sor díszíti. Ezt a díszít mindkét oldalon, két borda között elhelyezkedő pontsor szegélyezi. Az övre húzva, két aklaszeggel erősítették össze. Teljesen azonos övcsat került elő Hidegkúton.⁴⁷ Hasonló csatkarika a salgótarjáni⁴⁸ leletben van.

Téglalapalakú a 267. sír csatkarikája is (XVI. 4.), amely a XV. 3. képen bemutatott pártaöv tartozéka. Csatlemezéből csak kis darabka maradt meg, a többi szétmállott. Tüskéje lapos, vége hegyes; a karika tüskétartó oldala kissé tagolt.

Az oválisalakú csatkarikák között, a 182. sírban talált csatlemez négyyszögletesalakú (XVI. 3.). 8 cm hosszú, 2,3 cm széles, bronzlemezből préselték. A csattest külsőlapját, közvetlenül a szélein fer-

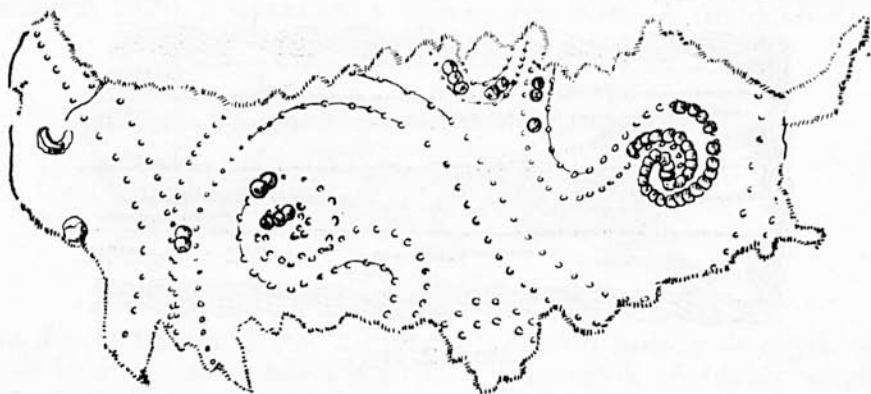

Abb. 11. kép.

dén álló tojássor díszíti, közepén gótbetűs felirat van. A betűket alul-felül borda szegélyezi. Felirata elmosódott, a nehezen olvasható szövegből *lois deum* vehető ki. A csatkarika tüskét-tartó része vékony és hegyes; szembenálló oldala egészen lapos; ennek belső széle ívesen hajlik. A tüskétartó rész, a csatlemez széleinél sarkos. A bemutatott csatnak teljesen megfelel a Hidegkúton⁴⁹ talált példány.

Ma még nincs analógiája annak a csatnak, amely az osszárium-ból került elő (XVI. 5.). Csatlemezé rongált, de így is megállapítható, hogy eredetileg négyyszögletes lehetett. A lemezen vágatott lovat ábrázoltak, de a kidolgozás nagyon felületes. A ló hátsó része hiányzik. Csatkarikája ovális, tüskét-tartó része a csatlemez széleinél sarkos, szemközi oldala lapos; s a csatlemez felé keskenyedek. A lapos oldalnak az a része, ahova a túske hegye támaszkodik, hat bordával van díszítve.

A vasból készült csatok négyyszögletesek (XVI. 6., 7.); alig külön-

⁴⁷ A Magyar Történeti Múzeum leltárába 33—6/1913. sz. a. van bevezetve.

⁴⁸ A Magyar Történeti Múzeumban.

⁴⁹ Magyar Történeti Múzeumban, 33/1913. rég. naplósám alatt.

bőznek a századokon keresztül továbbélő formáktól. Az egyiknek (XVI. 6.) négyszögletes csatlemeze van.

Egyetlen köralakú csatunk a 70. sírból került elő (XVII. 1.). A lapos csatkarika külső oldalának szélét körös-körül apró, félkörös bemélyítések díszítik. Tüskéje egészen vékony bronzhuzalból készült. A csontváz nyakában találtuk.

A sírokban talált *ruhaszegély-díszek* főként a ruhák nyakkivágásain voltak. Legtöbb a csontváz melléről került elő, de volt a medencében, sőt egy esetben (355. sírban) a lábszáron is.

A legegyszerűbbek a 386. és 398. sírban lévő csontváz mellén voltak (17. kép, felső ábra). Ma kávébarnaszínűnek látszó, horgolt csipkéből készültek.

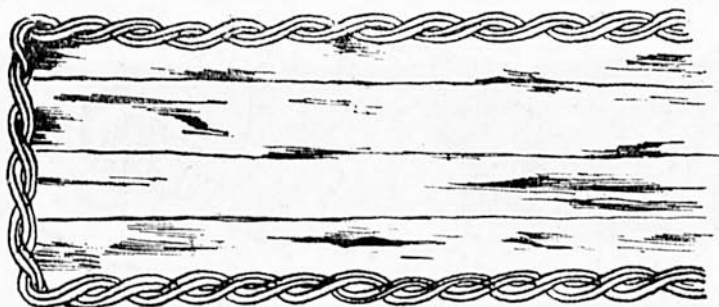

Abb. 12. kép.

A 87. sírban is a csontváz mellén találtuk (10. kép.). Ez a ruhaszegély-dísz egyezik a pártá díszével. A ruhaszegély eredetileg hosszabb volt. Végei szakadozottak. Mai hossza 21, szélessége 2 cm.

A sírban azonos minőségű, de keskenyebb ruhaszegély-díszek is voltak (17. kép, alsó ábra). A kétféle fonálból készült vertcsipke valószínűleg paszományos munkája. Az egyik fonala ma kávébarnaszínű, a másik feketébehajló, sötétbarna; eredetileg aranyozott lehetett. A félgömbalakú kitöltéseket aranyozott fonálból kötött lánc, nyolcasalakban veszi körül; két szélén ugyanolyanalakú kötött csipke szegélyezi.

Az 53. sír ruhaszegélyének technikája, a 87. sír pártá- és ruhaszegély-díszeihez hasonlít, de más az ornamentikája. Az előbbin meandroidszerű, geometrikus minta van, ennél rozetták, amelyeket meandroid vonalak választanak el egymástól. A rozetták kávébarna, a meandroid-vonalak aranyozott fonálból készültek. A rozetták közepét másszínű pont élénkíti.

A 85. sír ruhaszegélyei díszesebbek. A megmenthető töredékekből megállapíthattuk, hogy pikó-díszes horgoltcsipkéből készültek.

A 369. sírban horgolt ruhaszegélyeket találtunk. Az apró félkörökből horgolt, legyezőszerű csipkedísz kettős láncszem szegélyezi. Közepén összevarrták. A csipke átlag 1 cm széles.

Többsoros síma, horgolt csipke keretezte a 355. sír ruhaszegélyeit (XVIII. 2.). A ruha rozsdabarna selyemből volt; 3.5 cm szégye is ugyanolyan színű.

A 359. sírban három, teljesen azonos díszítésű ruhaszegély volt (XVIII. 5.); kettő egyforma nagyságú, a harmadik valamivel hosszabb. Mind a három barnaszínű selyemalapra rádolgozott aranyfonálból horgolt csipkeszegéllyel van díszítve. A csipkekeretben aranyozott fonálból horgolt láncokból összevarrt nyolcas alakok és kétszínű fonálból készített vertcsipke-rozetták (pillangók) váltakoznak.

Ebben a sírban a ruhaszegélyeket eredeti helyzetükben találtuk s így az eredeti díszítési módot sikerült rekonstruálni.

A két rövidebb szegélydísz a csontváz mellén, kétoldalt volt, a hosszabb hátul, a nyakban, a vállcsontok alatt. A rövidebb díszek

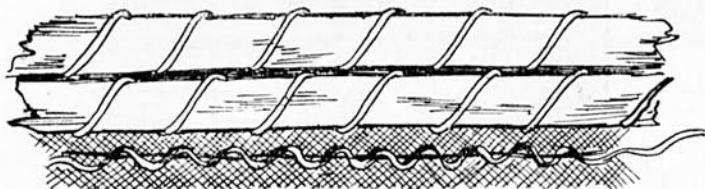

Abb. 13. kép.

hossza 16, szélessége 4 cm; a hosszabb eredeti hossza — egyik vége szakadt lévén — nem állapítható meg. Az egyik rövidebb szegélydíszén ezüst- és vas-ruhakapocs töredékét találtuk.

A 73. sír ruhaszegélyei egyforma díszítésűek. Ebben a sírban is három volt: egy-egy a mellkas jobb- illetve baloldalán, egy pedig a mellcsonton (18. kép). Valamennyi finomabb, barna selyemre volt rádolgozva, és pedig úgy, hogy a mellkason lévők hosszából 6—6 cm, a mellcsonton levőből 8 cm hosszú darab tompaszögben hajlott meg. Az előbbieket teljes hossza 14, illetve 16 cm, az utóbbiból 25 cm maradt meg. Az előbbiekből 8, illetve 10 cm a gerincoszloppal párhuzamosan, az elhajlás után eső rész a vállak irányába húzódott. A mellcsonton levőből csak 8 cm volt a gerincoszloppal párhuzamos, a többi rész a nyakkivágás szélén körbehaladhatott. A kétszínű fonálból készült vertcsipke-szegély valószínűleg paszományos munka. Díszítése rozettás. A rozettákat hullámvonalak kötik egymáshoz. Közepük kissé kiemelkedik. Karélyai aranyfonálból készültek. Az egyik hullámvonal bordóvörös, eredetileg karmazsin lehetett. Széleit horgoltcsipke szegélyezi.

A többi sírokban talált ruhaszegélyekből csak aranszálból készült szakadozott és szétbomlott csipkét lehetett megmenteni.

A 6., 20., 26., 100., 123., 249., 291., 358., 369. és 378. sírban találunk ugyan ruhaszegélyeket, de azokból sem a díszítést, sem a készítési eljárást megállapítani nem sikerült. Hogy ruhaszegélyek voltak,

azt csak az bizonyítja, hogy legtöbbször a csontvázak nyakánál találtuk, éppenúgy, mint a 359. sírban.

A *ruhakapcsok* egyszerűbb vagy díszesebb kivitelben, ezüstből, vagy bronzból, egy esetben vasból készültek. Megtaláltuk: a 20., 25. (XIX. 7.), 33., 41., 53. (XIX. 9.), 54a., 73., 100., 123. (XIII. 17.), 133. (XIX. 14.), 155., 183., 203., 214. (XIX. 6.), 219. (XIX. 1., 4.), 229., 265., 343. (XIX. 3.), 353. (XIX. 2.), 355. (XIX. 5.), 385., 392 (?), és 409. sírban.

Az egyszerűbbeket (XIX 7., 9., 14.), vékony huzalból hajlították. Előfordult, hogy ugyanazon kapocspár egyik tagja nagyobb volt, mint a másik (XIX. 7.). Az egyetlen vashuzalból készült példány a 133. sírban volt (XIX. 14.).

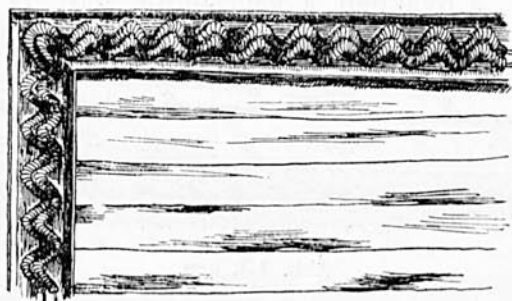

Abb. 14. kép.

A díszesebbeket ezüstből öntötték (XIII. 17., XIX. 1—6., 8.). Díszítésük gótikus s csak egészen kis részletekben különböznek egymástól. Rendszeren: tölgylevelek között 1—3 makk van, amelyeken még a kupakocskákat is fel lehet ismerni. A 214. sírban talált kapocspárnak csak az egyik tagja maradt meg (XIX. 6.); kiterjesztettségzárnyú, stilizált bogárra emlékeztet.

Legdíszesebb a 355. sír kapocspárja (XIX. 5.), díszítése az előbbiekkal azonos, de a két tag összekapcsolódásánál, ékkő számára, foglalatot forrasztottak. Az ékkő kitörött.

A 183. sír kapocspárja (XIX. 8.) áttört. Teljesen kitisztítani nem sikerült.

A sírokban talált *gombok* fémből, vagy bőrből készültek. A fémgombok vagy fülesek (XIX. 18—22.), vagy lyukasak. A fülesgombok egyszerűek, símak (XIX. 18—20.) vagy díszítettek (XIX. 21—22.). Vannak olyanok, amelyeket két egyforma részből, egyforma nagyságú félgömbökből, vagy egy félgömbből és egy kissé domborodó lapból forrasztottak össze. A két utóbbi rendszerint díszített: az alsó félgömb közepén lévő hétágú csillagot, hatszögű, bordaszerűen kiemelkedő rész keretezi; a félgömb szélén, kiemelkedő apró pontokból alkotott, hat félkör van. A felső félgömb, illetőleg a domború lap átfúrásán keresztül erősítették fel.

Az egészen síma *fülesgombok* között vannak olyanok, melyeknél a gomb alá, kis gömböcskét forrasztottak (XIX. 18.). Az eddig feltárt, hasonlókorú temetőkben is előfordultak.

Különös formájúak a 35. sírból kikerült gombok. Egy domborodó, középefelé bemélyülő, rendes gombnagyságnak megfelelő fémlemezről és egy 2—3 mm átmérőjű fémcsővecskéből forrasztották össze. A csővecske másik végét, laposra kalapálták. Rendszerint két bőrdarab vagy szövetanyag összegombolására szokták használni. A XIX. táblán, a 16. és 17. ábrákon mutatunk be két darabot, két nézetben. Fehérféműből készültek; nagyon töredékes állapotban maradtak meg.

A 343. sírban öt *börgombot* találtunk (XVII. 3., 4., utóbbit alul-

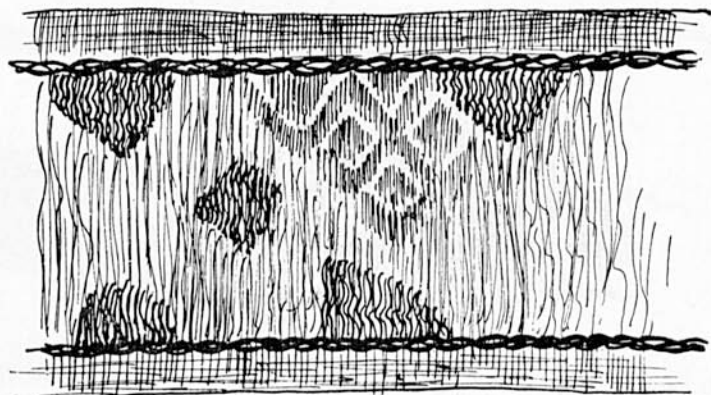

Abb. 15. kép.

ról fényképeztük). Vékony kör alakú bőrlemezről készültek; széleiket fonállal összehúzták, belsejüket valamivel kitöltötték.

A 116. és 224. sírban talált *áttört rozetták* (XIX. 13., 15.) csak díszítésre szolgáltak. Mind a két sírban csak egy-egy volt; rossz ezüstből készültek; teljesen egyformák. Nagyjából hatszögletűek; a rozetta közepét a sarkokkal bordázat köti össze. A bordaközekeket áttörték.

A 407. sírban, a koponya bal oldalán hosszú *hajtűt* találtunk (XVII. 7.). Gömbös feje van, hossza 12 cm, amelyből a gömbös végére 1.8 cm esik. Igen vékony lemezből préselt két félgömbből forrasztották össze. A felső félgömb felületét vékony huzalból készült spirálisok díszítik. Hogy hajtűnek használták, azt a Gyula-fővényesi temetőből, a koponya mellől előkerült tű is bizonyítja. A kecskeméti múzeum hasonló anyagának leletkörülményeit nem ismerjük.

A 138. sírban nyakba fűzött *csontgyöngyöket* találtunk, (XX. 3., kb. $\frac{1}{4}$ nagyságban). Az 52 szemből álló füzérben háromféle nagyságú esztergályozott gyöngy van.

Ugyanilyen csontgyöngyöt találtak Aranyegyházán, a XXXIV.

női sírban,⁵⁰ a jobbkéznél 285 kisebb és 3 nagyobb világosbarna gyöngy feküdt. A sír Zsigmond király érmeivel volt datálva.

Csontból esztergályozták az 1. sír gyöngyös pártájának apró gyöngyszemeit (mint a XX. 6.). Ilyen gyöngyöket találtunk az 53. sír pártáján is (XX. 6.). Apró, sárga üveggyöngyök voltak a 18., 40. és a 80. sírban. Néhány csontgyöngy, sárga és zöld üveggyöngyök díszítették a 350. sír pártáját (XX. 7.). A 354. és 366. sír gyöngyszemei szintén sárga és zöld színűek. A 99. sír csontvázának nyakán 7 fehér, barna, zöld és sárga gyöngyöt találtunk, de ezek nagyobbak (XX. 2.). A zöld és sárga gyöngyök között 2-, 3-, 4-, sőt 6-osztásúak is vannak.

1860. körüli években Varga József földtulajdonos, a Kállay-család munkása, a templomalap helyén két *gyűrűt* talált, állítólag sírban.

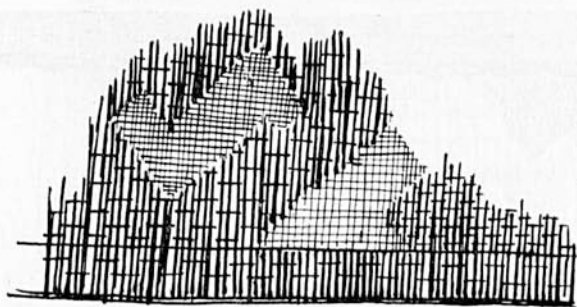

Abb. 16. kép.

Az egyik arany karikagyűrű, a másik ezüst fejесgyűrű (XII. 14.) volt. Az aranygyűrűt eladta, az ezüstöt a találó hasonló nevű fia, nekünk adta át. Az ezüst gyűrű öntött. Az öntési varrányok helyenkint jól látszanak; átmérője 2.5 cm. Feje nyolcasalakú; hossza 24, szélessége 8 mm. A nyolcas közepén ékkő foglalát van; még négy volt szimmetrikusan elhelyezve, de csak egy maradt meg, a többi letörött; a forrasztás nyomai jól felismerhetők. A gyűrűfej közepén, az ékkőfoglat hatásmű virágnak van kiképezve; alatta két oldalt gótikus ízlésű kehelylevelek vannak. A gyűrűfej végén jobbról-balról egy-egy megnyúlt szív alakú ezüstlapocska helyezkedik el.

Egészen síma, díszítés nélküli öntött gyűrűket találtunk az 54. a és a 362. (XII. 11.) sírban.

Az 50. sírban, egy tokban, két *kést* (tör?) (XXI. 10.) találtunk. Pengéjük egészen keskeny, hosszú, kissé ívelthátú. Fából készült markolatát három helyen, bronz akasztéggel erősítették a nyél nyúlványra. A markolat végén rosszezüsből készült aranyozott gomb van. A belül üreges gombot a markolatra ráhúzták. Csak az egyik kés markolata maradt meg. A markolat ovális keresztmetszetű, 1 cm vastag. A kések

⁵⁰ Szabó, i. m.: 167., 172. képek.

hossza 20 cm, amelyből a pengékre 12 cm esik; pengeszélessége 1.2 cm. A fából készült tok olyan hosszú, mint a késpengék; a pengeélek egymás mellett voltak a tokban.

Ilyen kést talált Implom József a Gyula-fővényesi temető 7. sírjában, a csontváz derekán, jobboldalon. A kést a rozsdá annyira megette, hogy megmenteni nem sikerült. A 6. sírban díszített kés-markolatgomb volt; a kecskeméti múzeumban⁵¹ nagy számmal vannak ilyenek.

A legtöbb vastárgy: *koporsó-vasalás*. Igen sok *koporsószeget* találtunk; leggyakoribb a XXI. 2. alatt bemutatott kovácsolt szeg (133., 138., 361., 370., 378. sírban). Feje széles és lapos. A XXI. 9. képen látható szegek valamivel hosszabbak és a fejük gombalakú (31., 74.,

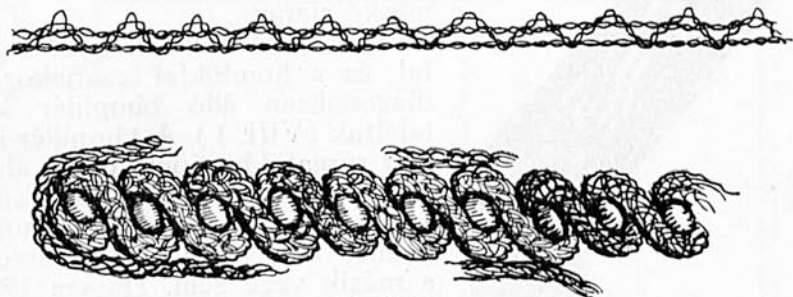

Abb. 17. kép.

182., 366. és 385. sírban). Három sírban ácskapocs-szerű szegeket találtunk (XXI. 4., a 44., 191. és 410. sírban); a 358. sír koporsójában két egymásbakapcsolt szeget is találtunk (XXI. 5., 6.). Az egyik szeg derékszögben meghajlítva, sasszegbe volt beleakasztva. A 74. sír koporsóján hosszú, lapos vasalás volt (XXI. 8.). A 162. sír koporsójába háromágú szeget vertek (XXI. 3.).

Szórványos leletként került elő egy kisméretű *vasfokos*; nyéllyuka kerekátmetszetű.

A Hunyadiak-korához tartozó 70., 89., 226., 231., 237., 253., 258., 280. sírokban érmekeket is találtunk.

Hunyadi János kormányzósága idejéből (1446—63.) való a 89. (két) és a 280. sír (egy) érme; ezek a C.N.H. II. 156. típusához tartoznak. V. László (1453—57.) C.N.H. II. 182. számú érme a 226. sírban volt. Nem sikerült pontosan meghatároznunk egy (előlapján kiterjesztettszárnyú, egyfejű, morva-sassal, hátlapján címerpajzzsal, benne csillaggal díszített) valószínűleg V. László érmet, amely a 26. sírból került elő. I. Mátyás (1458—90.) C.N.H. II. 217.(?) típusú érmet a 258., a 227. típusút a 24., a 219-hez hasonló típusút a 89. és a 232. típusút

⁵¹ Szabó, i. m. 112—114. ll.

a 70. sírban találtuk.⁵² A 217. és 233. sírokban I. Ferdinánd dénárjai voltak.

*

A kiásott templom tengelye a kelet-nyugati iránytól 10 fokkal tér el északfelé. Homlokfala megközelítően nyugatfelé, szentélye közel keletfelé néz (19. kép).

Homlokfalából (VII. 1., 2.) csak a döngölt alapfal részletei maradtak meg. Az alapfalak alatt, körös-körül, sárgaföldet döngöltek le, s erre az 5–20 cm vastag rétegre rakták a terméskő alapot.

A homlokfal végében, a déli főfal és a homlokfal csatlakozásánál, diagonálisan álló támpillér alapjait találtuk (VIII. 1.). A támpillér is döngölt sárgaföldre épült, de az alap téglából van. Az alapból csak egy téglasor maradt meg. A főfalhoz való bekötő rész hiányzik; de nincs meg a másik vége sem. Hossza 190, szélessége 80 cm.

A homlokfal északi támpilléréből semmi sem maradt meg.

A főfalak hosszúsága a belső oldalon 15 m, szélessége 90 cm. A szélesség mindenütt egyforma, kivéve azt a pontot, ahol a támpillérekkel érintkeznek.

A templomhajó szélessége nem egyforma: a homlokfalnál 7, a főfalnak a szentély előtti derékszöges megtörésénél 6.8 m.

A két főfal a homlokfaltól 15 m távolságra derékszögben megtörik és befelé folytatódik. A megtörést csak az összedöngölt sárgaagyag irányából lehetett megállapítani. Ezt is csak a déli oldalon, mert az északi főfal

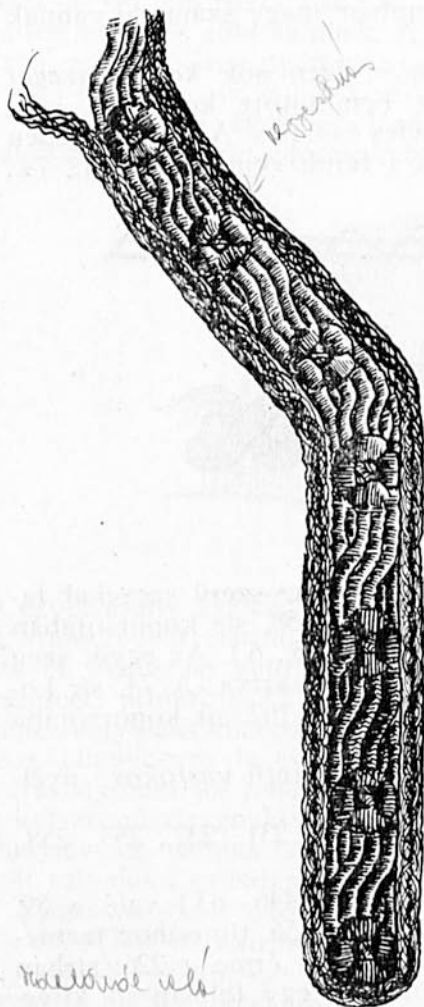

Abb. 18. kép.

⁵² Megemlíti még, hogy a templomhajó közepetáján, a kő- és téglatörmelékek között egy 1622-ben vert ezüst tallért találtunk. Előlapjának körirata: MO / neta / . ARG / entea / . PRO / videnciae / : CONFOE / derati / . BELG / ii / . ZEL / andiae / . — Hátlapján CONCORDIA . RES . PARVAE . CRESCUNT. olvasható. Ennek az éremnek a datálásánál nem lehet jelentősége.

beszögelését az itt álló háromszögelési pont miatt sem kibontani, sem megállapítani nem lehetett.⁵³

A szentély félköralakú (IX. 2.). Északi és déli végei 5.60 m-re állanak egymástól, sugara 2.90 m. Termésköből épült; az alapfal külső oldalának déli része csaknem teljesen ép, a belső oldalán rongálások látszanak. Az északi oldalon, a főfalhoz csatlakozásnál, kb. 2 m hosszúságban hiányzik.⁵⁴

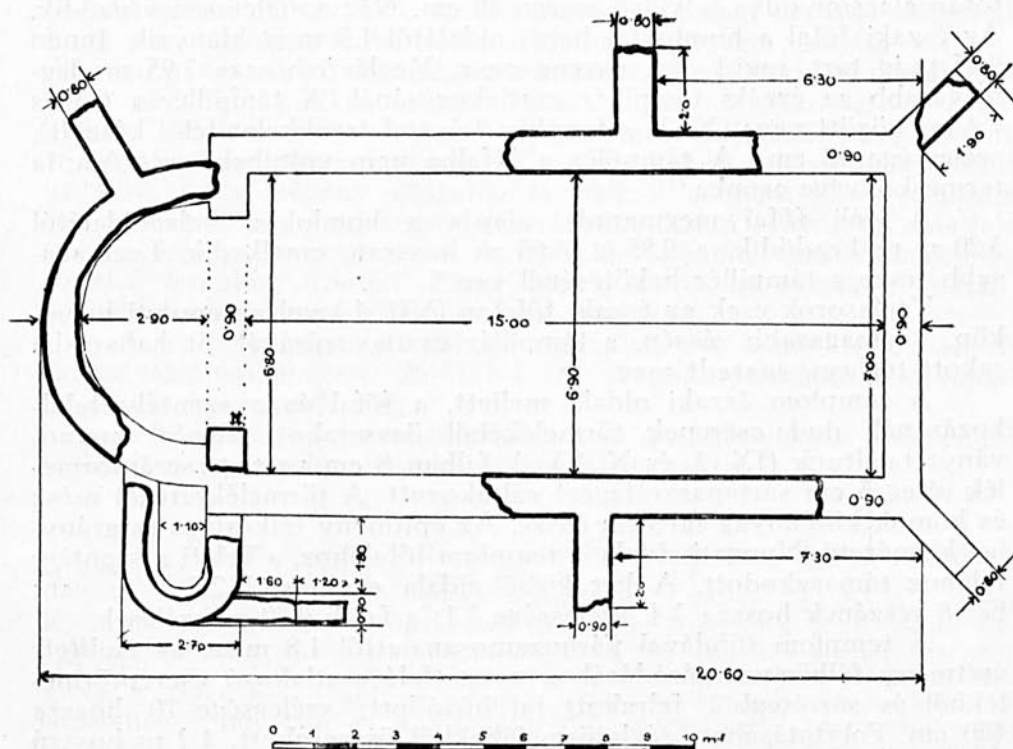

Abb. 19. kép.

⁵³ A szentély déli részén, megállapítottuk, hogy a főfal derékszögalakban valóban megtörött és úgy folytatódott befelé. Az alapfalból az erős rongálás ellenére is maradtak a beszögelő falhoz tartozó terméskövek. Megállapításunkat, mint láttuk, az alap alá döngölt sárgaföld is igazolta. (IX. 1.).

⁵⁴ A szentély alapfalának szélességi és magassági adatait a következőkben adjuk, azzal a megjegyzéssel, hogy a lemért 0 pont az alapfal és a csatlakozó támpillér nyugatfelé álló sarkánál van.

0 m-nél = 75 cm szélesség, magasság = 65 cm; 0.5 = 83, 60; 1.0 = 79, 70; 1.5 = 72, 67; 2.5 = 50, 34; 3.0 = 65, 15; 3.5 = 74, 14; 4.0 = 87, 16; 4.5 = 90, 18; 5.0 = 90, 40; 5.5 = 87, 40; 6.0 = 60, 28; 6.5 = 53, 12; 7.0 = 50, 8; 7.2 = 52, 5; bevégezódik.

A szentély déli oldalánál, a főfalhoz csatlakozó végétől 160 cm-re, 80 cm széles és 190 cm hosszú támpillér van. A támpillér alapja négy, illetve öt sor szabálytalanul rakott téglá. Erre egy sor terméskövet raktak s közeit tégladarabokkal egyenlítették ki. A támpillér vége körívesen záródik.

A déli főfalnál, a homlokfaltól 6.30 m-re, 2 m hosszú támpillér állott. Érintkezési pontján 100, külső részén 80 cm széles. (VIII. 2.). Magassága az érintkezési pontnál a főfaléval egyezik, majd fokozatosan alacsonyodva, a külső részén 40 cm. Négyszögletesen végződik. Az északi főfal a homlokfal belső oldalától 1.5 m-ig hiányzik. Innen 9.45 m-ig tart, majd újra nyoma vesz. Meglévő hossza 7.95 m; legmagasabb az északi támpillér csatlakozásánál. A támpillér a 6.5 és 7.4 m között van; (X. 2., a fénykép felvétel északkelet felől készült), szélessége 90 cm. A támpillér a főfalba nem volt bekötve. Alapja terméskő, vége csonka.⁵⁵

A déli főfal megmaradt alapja a homlokfal belsőoldalától 3.20 m-re kezdődik, a 9.85-ig, 6.65 m hosszán, emelkedik. Legmagasabb része a támpillér bekötésénél van.⁵⁶

Téglasorok csak az északi főfalon (VII. 1.) voltak eredeti helyükön. Legmagasabb részén, a támpillér csatlakozásánál, öt habarcsba rakott téglasor maradt meg.

A templom északi oldala mellett, a főfal és a szentély találkozásánál, duda-cserepek törmelékéből összerakott alapfal maradványt találtunk (IX. 2. és X. 1.). A falban 8 cm vastag cseréptörmelék réteg 5 cm sártapaszréteggel váltakozott. A törmelék réteget mészs és homok kötőanyag tartotta össze. Az építmény félköríves és aránylag kisméretű. Nyugati oldala, a templom főfalához, a keleti a szentély falához támaszkodott. A két külső oldala egymástól 2.7 m-re van; belső részének hossza 2.4, szélessége 1.1; a falak 0.80 m szélesek.

A templom főfalával párhuzamosan, attól 1.8 m-re, az említett építmény félköríves záródásához nyugatfelé csatlakozó cseréptörmelékéből és sárrétegből felrakott fal húzódott; szélessége 70, hossza 150 cm. Folytatásában, téglatörmelékéből összerakott, 1.2 m hosszú alapmaradványt találtunk. A főfallal való összefüggését nem találtuk meg. Tönkrement.

A templom hajójában, a szentély csatlakozásától, a bejárat felé 2 m, a faltól a templom középfelé 1 m távolságra, 90 cm hosszú és 75 cm széles oszlop alapját találtuk. Az oszlopokat terméskövekből és féltéglákból, nagyon kemény habarccsal rakták össze. Félig alatta

⁵⁵ Az északi főfal magassági adatai (a homlokfal belső oldalától mérve):
1.5 m-nél = 25 cm; 2.0 = 40; 2.5 = 42; 3.0 = 30; 3.5 = 35; 4.0 = 50; 4.5 = 55;
5.0 = 75; 5.65 = 80; 6.0 = 92; 6.5 = 92; 7.0 = 92; 7.5 = 92; 7.9 = 92; 8.0 = 45; 8.5 = 45;
9.0 = 8; 9.45 = elvesz.

⁵⁶ Magassági adatai (a homlokfal belsőoldalától mérve):
3.2 m-nél = 7 cm; 3.5 = 10; 4.0 = 20; 4.5 = 49; 5.0 = 63; 5.5 = 35; 6.0 = 53;
6.5 = 74; 7.0 = 97; 7.5 = 80; 8.0 = 75; 8.5 = 35; 9.0 = 7; 9.85 = elvesz.

feküdt a 89. sír csontváza. A férfi csontváz mellén, három érmet találtunk; kettő Hunyadi János (1446—53., C.N.H. II. 156), egy I. Mátyás (1458—90., C.N.H. II. 219. conf.) korából való. Ezek szerint az oszlopot legkorábban Mátyás idejében, legkésőbb a XV. század utolsó tizedében állíthatták. Rendeltetése is kétséges. Talán szobor alapzata volt, vagy szöszéket tartott.

Kétséges az imént említett alapfal maradványok rendeltetése is. A félköríves falmaradvány kisebb torony, vagy kriptá, esetleg szentségház is lehetett. A XIII. század második felében ugyanis előfordul, hogy az oltáriszentséget, több szinódus-határozat alapján, nem az oltáron, hanem ú. n. szentségházban helyezik el. Ilyen szentségházak főleg nagyobb, gótikus templomoknál, közel az oltárhoz, az evangéliumi oldalon épültek. Legtöbbször díszes falifülkék, vagy kisebb, toronyszerű építmények voltak.⁵⁷ De hogy kriptá is lehetett, a mellett az szól, hogy néhány összefüggés nélküli csontvázrészlet találtunk benne. Az ehhez csatlakozó falmaradvány, talán sekrestye oldalfala volt. Korát — tekintettel a dudacserép anyagra, ami valószínűleg az első templom romjai közül került elő — az érmeikkel datált, fennebb említett alappal egyidősnek tartjuk.

A templom téglái különböző méretűek. Az északi főfal háborítatlan tégláinak mérete: $26 \times 15 \times 4$ cm. A padozattéglákból, egyetlen ép darab sem maradt meg.⁵⁸

A templom alapja termésköböl volt. A kövek közé kiegyenlítő téglákat, vagy kisebb-nagyobb ködarabokat raktak.⁵⁹

⁵⁷ Cs. Sebestyén Károly: Szeged középkori templomai. A Szegedi Városi Múzeum Kiadványai, VIII. Szeged, 1938. 23. skv. ll.

⁵⁸ Legépebb a XI. 4. ábrán bemutatott példány, amelynek mérete $40 \times 29 \times 5.5$ cm. Hármás bordadíszítés van rajta. Hasonló a X. 8. képen látható téglatöredék díszítése; mérete: $24 \times 28 \times 6$ cm. Egyik téglá-sarokdarabot (XI. 2.) ívben haladó, négy párhuzamos borda díszíti. Méretei: $22 \times 24 \times 5.5$ cm. A XI. 3. ábrán bemutatott téglatöredék ellipszisalakban, három párhuzamos bemélyítéssel van díszítve. A díszítés nélküli padozattéglák vastagsága vagy 7.5, vagy 4 cm. A téglasírokból talált téglák méretei a rendesnél nagyobbak: $32.5 \times 15.5 \times 4.5$ cm.

A dudacserépek kétfélék: az egyik hosszában keskenyedő és végének felső negyedében hirtelen összeszűkülő (XI. 5., 6.) példány; a másiknak végén háromszög alakú kiugrás van a lecsúszás megakadályozására.

Valószínűleg tetőcserép volt a XI. 12. képen bemutatott, erősen bordázott töredék, amely a szentély északi támfala mellől került elő.

⁵⁹ A terméskövek legnagyobb része kristályos pala: gneisz és phyllit; az utóbbi a legtöbb. Egy oszloptöredék, gránitos telérrel átjárt kristályos pala (XI. 1.); átmérője 27, magassága 26 cm. Egy másik oszloptöredék phyllitből van (XI. 7.); átmérője 32, vastagsága 6.5 cm. A legkeményebb fajtájú és a kristályos palának legalsó csoportjához tartozó kőzetből való egy szorítóék (XI. 11.). Hossza 30, szélessége 15, magassága az ék éléig 11 cm. Valószínű, hogy az alapozáshoz szükséges köveket a világosi hegyekből, vagy a Hegyes-Drócsából, részben a Maroson, részben a Száraz-éren szállították.

A kőzetmeghatározásokért Dr. Miháltz István tanársegéd úrnak e helyen is hálás köszönetet mondunk.

A templom korának megállapításánál, az ismert történeti adatokon kívül, a temető sírjai is segítségünkre vannak.

A Kaszaperre vonatkozó első adat Rogeriusnál található.⁶⁰ A község — Rogerius szerint — *nova villa*; lakosai Perg-nek hívták.

Ebből és Rogeriusnak a zarándmegyei Tamáshidára vonatkozó adatából Borovszky azt állítja, hogy első lakói II. András idejében (1205—35.) Németországból telepített idegenek voltak.

A sírleletek ezzel szemben — mint láttuk — azt bizonyítják, hogy a temetőt már a magyar királyság első századaiban használták. Ez a kétségbe nem vonható adat Borovszkynak az első települőkre vonatkozó, de semmivel sem bizonyított állítását megdönti, a település korát — hacsak a Szent László érmekeket vesszük is figyelembe — legalább egy évszázaddal előbbre datálja.

Ezen időrendi megállapítás alapján a templom építésében is legalább két korszakot vehetünk fel. A négyszögletes hajóhoz és félköríves szentélyhez csak később építettek támpilléreket. Az eredeti építkezés korát bizonyítja, hogy a homlokfal előtt és a szentély mögött a hitelesen megállapított Árpád-kori sírok úgy feküdtek, hogy a csontvázak lábai pontosan a döngölt alapig nyúltak és háborítva nem voltak.

A támpillér nélküli első templom nem sokáig állhatott. Nem lehetetlen, hogy a tatárjárás idején pusztult el. A helység pusztulásáról Rogerius is megemlékezik,⁶¹ de a templomról nem szól.⁶² Valószínű, hogy ekkor a templom is elpusztult, leégett. Talán ennek az égésnek nyomai maradtak meg a déli főfal mellett, a homlokfaltól a támpillérig terjedő részén. Ugyanakkor ez a főfal is összedülhetett. Ezt bizonyítja, hogy az újra felépített főfal és a döngölt sárga föld alatt égetett réteget, benne apró téglá- és maltértörmeléket találtunk.

A baloldali főfal alapjai nem sérültek meg; a terméskő és az alatta lévő sárgaföldréteg háborítatlanul maradt, sőt megmaradt egy Árpád-kori téglából (26×15×4 cm) rakott falrészlet is.

Az adatok alapján megállapítható, hogy az első románstílusú templom Szent László uralkodása előtti időekben épült és a tatárjárás idején pusztult el.

A második templom a régi helyén, részben a megmaradt alapon, az eredeti méretben épült újra; falait támpillérekkel erősítették meg.

A második templom építési idejére vonatkozólag a temető sírjai is szolgáltatnak — negatív és pozitív — adatokat. Az Árpád-kori

⁶⁰ Borovszky Samu: Csanádvármegye története 1715-ig. Budapest, 1897. II. kötet 258. l.

⁶¹ Ha csakugyan Kaszaperre vonatkoznak adatai. Ez azonban nehezen bizonyítható. *Szerk.*

⁶² U. o. 258. l.

sírokon kívül főleg XV. sőt XVI. századi sírokat találtunk. A közbeeső időkből pontosan datálható sír nincs. A régi település tehát sokáig lakatlan maradt.

A sírokból (89., 280.) talált e korbeli legrégebbi érmék Hunyadi János kormányzósága idejéből valók (1446—56.; C.N.H. II. 156.). Adataink a történelmi adatokkal is egyeznek. 1454-ben ugyanis a több ágra szakadt aradmegyei eredetű Kasza-család utolsó birtokrészét Hunyadi János megvette. A Hunyadiak földesurasága idején fejlődött ki és erősödött meg a gazdasági élet: a lakosság száma megnövekedett s az egykori faluból város fejlődött.⁶³ A fellendült gazdasági életnek volt köszönhető a második — immár gótikus — templom építése. A Hunyadiak, majd a jogutód Kállay János idején, részben a templomban, részben a körül temetkeztek.⁶⁴

A török hódoltság idején a lakosság csak részben menekült el a hódítók elől. Tudjuk, hogy az 1557—1558-as években a békési náhiéhez tartozó „Kaszaberek” községben 45 porta fizetett adót, amelyek közül 5 újnak van feltüntetve.⁶⁵ Ugyanebben az évben a dicális-lajstromok szerint I. Ferdinánd király adószedői is 40 forintot tudtak a kincstárba beszállítani.⁶⁶ 1563-ban a falu 70 lakójának nevét is ismerjük. Néhány idegenen kívül csak magyarok lakták. A következő évben már 48 porta adózik. A helység csak addig fejlődött, míg a törököknek a gyulai vár ellenállott. Amint az 1596-ban elesett, a falu is lehanyatlott s 1599-ben végleg el is pusztult. A falu fennállását, I. Ferdinánd koráig, a sírokból talált érmék is igazolják.⁶⁷

⁶³ U. o.

⁶⁴ Padozattéglákat csak a szentélyben találtunk, amiből arra következtettünk, hogy csak a szentély volt kipadozva. Feltevésünket igazolja az is, hogy míg a templom hajójában 69 sírt bontottunk fel, addig a szentélyből mindössze három csontváz került elő. Meg kell jegyeznünk, hogy a templomhajóban csak azokat a csontvázakat mértük és számoztuk be, amelyek vagy teljesen, vagy részben voltak bolygatatlanok. A minden összefüggés nélküli, feldúlt és szétszórott csontvázzrészek nagy számából azt láttuk, hogy a templom hajójába nemcsak 69-et, hanem annál sokkal többet temettek.

⁶⁵ Velics-Kammerer: Magyarországi török kincstári defterek, Budapest, 1890., 230. l.

⁶⁶ Borovszky, i. m.: 261. l.

⁶⁷ A XII—XIX. táblák eredeti nagyságban, a XX. tábla kb. egynegyedére, a XXI. tábla kb. háromnegyedére kisebbítve készült. Eredeti nagyságúak a 2., 3., 5., 6., 9—13., 15—18. képek, a 14. kép kb. másfélszeresére van nagyítva.

Függelék.

A temetőben és templomban feltárt 424., ill. 425. sír leírását azzal a megjegyzéssel adjuk, hogy az M = mélység, H = hosszúság, Sz = szélesség, É = észak, D = dél, K = kelet, Ny = nyugat, f = férfi, n = nő, gy = gyermek, rb = részben bolygatott, ep = elporladt, sz = szétdúlt, Kop = koporsóban földelést, Gyék = gyékénybe csavarást, Ny-10 = a nyugati iránytól észak felé és a Ny+10 = a nyugati iránytól délfelé, 10 fokos eltérést jelent. A koporsóban földelés jelzése utáni első szám a koporsó hosszát, a második a koporsó szélességét a fej felől, a harmadik a láb felől, jelenti. A méretek cm-ben vannak megadva.

1. sír. M. 125, csak koponya és csigolyacsontok, rb, a koponyán flittekkel díszített gyöngyös-párta (11. kép.)
2. sír. M. 130, gy, Ny-K.
3. sír. M. 130, gy, Ny+10.
4. sír. M. 130, gy, Ny-10.
5. sír. M. 145, H. 165, Sz. 35, n, Ny-K.
6. sír. M. 145, szd, a csontok között hímzésmaradványok és kovadarab.
7. sír. M. 150, rb, f, Ny-K.
8. sír. M. 110, H. 165, rb, f, Ny-K.
9. sír. M. 160, sz.
10. sír. M. 145, rb, n, Ny-10.
11. sír. M. 170, rb, f, Ny-K.
12. sír. M. 175, rb, f, Ny-K.
13. sír. M. 170, szd.
14. sír. M. 195, H. 110, gy, Ny-10.
15. sír. M. 175, H. 85, gy, ep.
16. sír. M. 215, H. 165, f, Ny-10, Kop. 170×40×28.
17. sír. M. 215, rb.
18. sír. M. 215, H. 170, f, Ny-10. 1. Fején zsinórkeret díszű párta (13. kép).
2. Mellén ruhamaradványok.
19. sír. M. 135, H. 155, f, Ny-10. 1. Medencében övesat (XVI. 1.). 2. U. o. övdíszítőredékek.
20. sír. M. 215, H. 150, n, Ny-10. 1. Fején aranyozott fonálból vertesipke-párta. 2. Nyakában egy pár ruhakapocs.

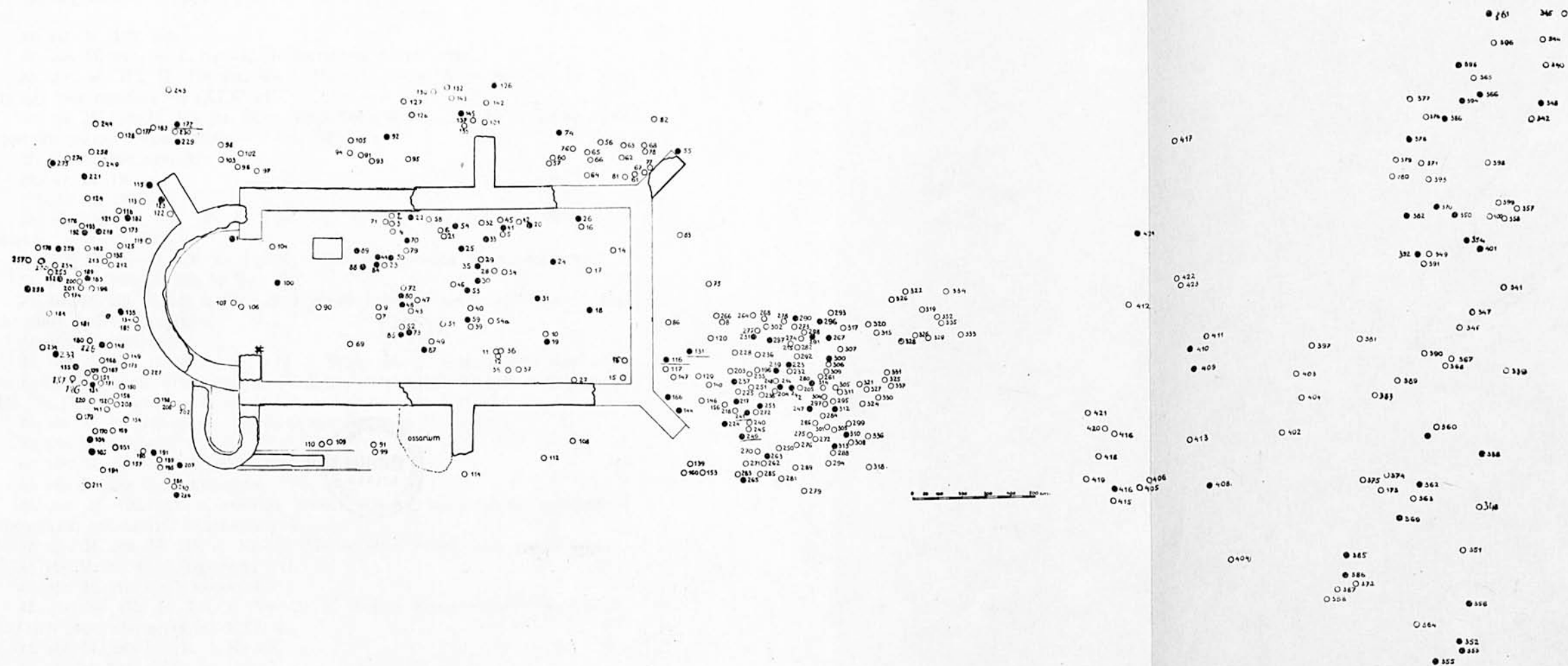

Abb. 20. kép.

A befeketített karikák olyan sírokat jelentenek, amelyeknek mellékletük volt, a többiek melléklet nélküliek.

Die schwarzen Kreise bedeuten Gräber mit Beigaben, die übrigen sind ohne Beigaben.

21. *sír.* M. 190, H. 110, gy, Gyék, Ny—10.
22. *sír.* M. 180, H. 170, f, Ny—10. Baloldali medencecsontja alatt 3 drb. érem.
23. *sír.* M. 170, szd.
24. *sír.* M. 205, rb, f, Ny—K. Jobbkezében 3 drb érem.
25. *sír.* M. 175, H. 170, Sz. 40, f, Gyék, Ny—20. Kop. $180 \times 48 \times 35$. Alla alatt egy pár ruhakapocs (XIX. 7.).
26. *sír.* M. 230, H. 145, Sz. 32, n, Kop. $160 \times 40 \times 29$, Ny—10. 1. Medencében vertesipke maradványok. 2. U. o. 3 drb érem.
27. *sír.* M. 210, szd, gy.
28. *sír.* M. 190, rb, n.
29. *sír.* M. 190, szd.
30. *sír.* M. 190, H. 145, f, Kop. 160, Ny—20. Medencéjében fülesgomb töredéke.
31. *sír.* M. 240, H. 120, n, Ny—K. 4 drb koporsószeg (mint XXI. 9.).
32. *sír.* M. 210, H. 130, n, Ny—K.
33. *sír.* M. 210, H. 140, n, Ny—10. 1. Nyakában egy pár ruhakapocs. 2. Medence alatt övdísz töredékek.
34. *sír.* M. 250, szd.
35. *sír.* M. 235, H. 130, n, Ny—10. 1. Fején pártá, megmenteni nem sikerült. 2. Balkezében 1 drb érem. 3. Térdein fehérfémből készült 3 drb gomb (XIX. 16., 17.), az egyik szétmállott.
36. *sír.* M. 210, rb, csak a felsőtest maradt meg.
37. *sír.* M. 230, szd.
38. *sír.* M. 195, H. 105, rb, n, Ny—K.
39. *sír.* M. 190. Csak koponya.
40. *sír.* M. 190, szd. A csontok között apró gyöngyszemek, szétmállott bórdarabkák, ezüstspirál maradványok.
41. *sír.* M. 225, H. 140, n, Ny—K. Medencében ruhakapocs egyik fele.
42. *sír.* M. 285. Csak koponya.
43. *sír.* M. 195. Csak koponya.
44. *sír.* M. 175, H. 120, n, Ny—20. 1. Mellén bronz ruhakapocstöredék.
2. Két drb koporsószeg (mint XXI. 4.).
45. *sír.* M. 280, H. 170, f, Ny—K.
46. *sír.* M. 206, szd.
47. *sír.* M. 175, H. 130, rb, n, Ny—K.
48. *sír.* M. 175, rb, f.
49. *sír.* M. 180. Csak koponya.
50. *sír.* M. 190. A csontváz koponyájából csak a koponyaalap van meg, amelyen zöltszínű patinanyomok maradtak. Medencétől lefelé hiányzik. Derekan bőrből készült pártáöv, övdíszekkel (XV. 2.). A bőrvén két vastör (XXI. 10.), közös tokban.
51. *sír.* M. 190, rb. Csak lábszárok.
52. *sír.* M. 140, rb.
53. *sír.* M. 170, H. 160, Sz. 35, rb, n, Ny—K. Kop. 45×30 cm széles.
1. Mellén ruhaszegély foszlányok. 2. Medencében u. a. 3. U. o. egy pár ép

és hét pár ruhakapocshoz tartozó bronztöredékek (XIX. 9.). 4. U. o. két drb letört fülű, apró bronzgomb. 5. U. o. átfúrt flitter díszek. 6. U. o. füzérnyi apró gyöngyszemek (mint XX. 6.).

54. *sír.* M. 165, H. 156, Sz. 40, rb, n, Ny—K. Feje hiányzik, helyén ezüstspirálokból készített pártá (2—4. képek).

54a. *sír.* M. 220, H. 145, Sz. 45, Kop. 65×45 cm. széles. 1. Bal alsókarja alatt egy pár ruhakapocs. 2. U. o. rosszezüstből való gyűrű (mint XII. 11.) töredékei.

55. *sír.* M. 130, H. 110, Sz. 25, gy, Ny—10. Fején vertesipke díszű pártá.

56. *sír.* M. 100, H. 120, Sz. 28, gy, Ny—10.

57. *sír.* M. 90, H. 110, gy, rb, Ny—K.

58. *sír.* M. 140, H. 140, n, Ny—K. Fején gyékénykoszorús pártá (mint a 12. képen, de a pártamezőt is díszítik).

59. *sír.* M. 230, H. 100, f, rb, Ny—K. Mellén 9 drb. fülesgomb.

60. *sír.* M. 130, H. 120, n, rb, Ny—K.

61. *sír.* M. 130, gy, ep, Ny—K.

62. *sír.* M. 120, koponya.

63. *sír.* M. 100, f, rb, Ny—K.

64. *sír.* M. 120, koponya.

65. *sír.* H. 145, rb, n, Ny—10.

66. *sír.* H. 150, rb, f, Ny—K. Közvetlenül az előbbi *sír* alatt.

67. *sír.* M. 120, rb, f.

68. *sír.* M. 120, rb, n.

69. *sír.* M. 160, egymás mellett, négyszög alakban, kelet felé néző négy darab koponya.

70. *sír.* M. 200, rb, Ny—K. 1. Szájában I. Mátyás C.N.H. II. 217. típusú érme. 2. Nyakában bronzesat (XVII. 1.).

71. *sír.* M. 195, H. 140, n, Ny—10.

72. *sír.* M. 210, koponya.

73. *sír.* M. 175, H. 170, f, Ny—10. 1. Nyakában ruhaszövet maradványok. 2. Mellesontján, jobb- és balmellkasán vertesipke maradványok (18. kép). 3. Jobb alkarján ruhakapocs töredék. 4. Dereán, hátul, zsinórvégén u. a.

74. *sír.* M. 170, H. 160, f, Ny—K. 14 drb koporsószeg (XXI. 9.), és koporsóvasalás (XXI. 8.).

75. *sír.* M. 170, H. 160, f, Ny—K.

76. *sír.* M. 165, H. 160, rb, n, Ny—K.

77. *sír.* M. 120, H. 86, rb, gy, Ny—20.

78. *sír.* M. 120, H. 88, rb, f, Ny—K.

79. *sír.* M. 185, H. 155, rb, n, Ny—20.

80. *sír.* M. 190, H. 158, n, Ny—10. Mellén apró gyöngyszemek.

81. *sír.* M. 140, H. 80, rb, gy, Ny—K.

82. *sír.* M. 180, H. 170, f, Ny+10.

83. *sír.* M. 170, H. 170, f, Ny—10.

84. *sír.* M. 200, H. 115, n, Ny+10. Fején gyékénykoszorús pártamaradványok (12. kép).

85. *sír.* M. 200, H. 80, ep, gy. Fején vertesipkéből pártamaradványok.

86. *sír.* M. 180, H. 160, n, Ny—K.

87. *sír.* M. 220, H. 120, n, Ny—10. 1. Fején vertesipkéből pártamaradványok (10. kép). 2. Mellén ugyanolyan ruhadísz. 3. Ugyanott ruhaszövet-maradványok (17. kép, alsó ábra).

88. *sír.* M. 225, H. 152, n, Ny—10. Fején aranyfonálból vertesipke, spirálisokból készített, csokros pártadíszek (5—8. kép). 2. Dereán selyemöv, hímézve (XVIII. 7.).

89. *sír.* M. 235, H. 165, f, Ny—K. A csontváz alsólábszárai a templom hajójának jobboldalában elhelyezett pillér alá nyúltak. Mellén három darab érem. (Kettő Hunyadi János, 1446—53, C.N.H. II. 156., egy I. Mátyás, 1458—90, C.N.H. II. 219. conf.).

90. *sír.* M. 165, két darab koponya, egy pár alsólábszárhoz tartozó csontokkal összehányva.

91. *sír.* M. 80, két darab koponya.

92. *sír.* M. 80, koponya, rajta meg nem menthető pártával.

93. *sír.* M. 80, rb, f, Ny+10.

94. *sír.* M. 100, rb, n, Ny+20.

95. *sír.* M. 140, H. 155, f, Ny—K.

96. *sír.* M. 154, H. 150, rb, f, Ny+10

97. *sír.* M. 145, három darab koponya.

98. *sír.* M. 130, H. 125, rb, n, Ny—10.

99. *sír.* M. 120, H. 160, f, Ny—K. 1. Nyakában 7 szem gyöngy (XX. 2.). 2. A csontváz alatt, a gerincoszlop irányában, bőrvén maradványok, rajta övveretekkel (XV. 1.).

100. *sír.* M. 165, H. 105, gy, Ny+10. 1. Bal alsókarján vertesipke. 2. U. o. egy pár ruhakapocs.

101. *sír.* M. 154, H. 80, rb.

102. *sír.* M. 150, H. 135, gy, Ny—K.

103. *sír.* M. 150, H. 135, rb, f, Ny—20.

104. *sír.* M. 180, H. 135, rb, n, Ny—10.

105. *sír.* M. 130, H. 115, gy, Ny+20.

106. *sír.* M. 250, koponya.

107. *sír.* M. 250, rb.

108. *sír.* M. 130, H. 105, ep, gy, Ny+10.

109. *sír.* M. 110, szd.

110. *sír.* M. 160, koponya.

111. *sír.* M. 220, H. 150, Ny—K.

112. *sír.* M. 180, H. 165, f, Ny—K.

113. *sír.* M. 110, H. 145, n, Ny+10.

114. *sír.* M. 180, H. 130, rb, f, Ny—10.

115. *sír.* M. 110, H. 70, gy, Ny—K. 1. Fején hajmaradványok. 2. U. o. spiráldíszes pártamaradványok (mint 2., 3., 4. képek.).

116. *sír.* M. 160, H. 155, rb, f, Ny+20. 1. A koponya kétoldalán egy-egy hajkarika. 2. Mellén áttört, rosszezüstből készült rozetta (XIX. 13.).

117. *sír.* M. 175, H. 150, n, Ny+20. Pontosan az előbbi *sír* alatt feküdt.

118. *sír.* M. 120, H. 60, gy, Ny—K.

119. *sír.* M. 135, H. 80, gy, Ny+10.
120. *sír.* M. 140, H. 160, rb, f, Ny-10.
121. *sír.* M. 130, H. 50, rb, gy, Ny+10.
122. *sír.* M. 120, H. 100, gy, Ny-K.
123. *sír.* M. 130, H. 120, rb, f, Ny+16. 1. Mellén ezüsből öntött díszes ruhakapocspár (XIII. 17.). 2. Derekán szétmállott bőryanagon esontfaragású övdíszek (XIII. 1-24.). 3. U. o. ruhaszövet maradványok, horgolt szegéllyel.
124. *sír.* M. 70, H. 140, rb, n, Ny+10.
125. *sír.* M. 80, H. 130, rb, n, Ny+10. Derekán esontövdíszek (XV. 4., 8-9., 13.).
126. *sír.* M. 130, H. 150, f, Ny+10.
127. *sír.* M. 120, H. 160, n, Ny-K.
128. *sír.* M. 30, H. 160, n, Ny-10.
129. *sír.* M. 130, három darab koponya.
130. *sír.* M. 140, koponya, rajta meg nem menthető gyékény alapon készített, vékony, rosszezüstből való, kettős huzalokból fonott, csillag alakokkal díszített párta.
131. *sír.* M. 130, H. 155, n, Ny+30. 1. A koponya két oldalán egy-egy, alatta egy harmadik halántékkarika. 2. Bal gyűrűsujjon fonottgyűrű (XII. 12.).
132. *sír.* M. 120, H. 120, gy, Ny-K.
133. *sír.* M. 30, H. 150, n, Ny-K. Alatta ruhakapocspár egyik tagja, vasból (XIX. 14.). 2. U. o. koporsószeg maradványa (mint XXI. 2.).
134. *sír.* M. 30, H. 140, rb, f, Ny-10.
135. *sír.* M. 30, H. 80, rb, gy, Ny-K.
136. *sír.* M. 110, koponya, rajta meg nem menthető, gyékényből készített, vékony, rosszezüst lemezzel díszített párta.
137. *sír.* M. 140, H. 135, f, Ny-10.
138. *sír.* M. 50, H. 160, n, Ny+10. 1. Nyakában, mellén, fűzergyöngy, esontból (XX. 3.). 2. Négy darab koporsószeg (mint XXI. 2.).
139. *sír.* M. 160, H. 160, n, Ny+30.
140. *sír.* M. 150, H. 160, n, Ny+30.
141. *sír.* M. 30, három darab koponya.
142. *sír.* M. 150, H. 110, gy, Ny-K.
143. *sír.* M. 150, H. 150, f, Ny-K.
144. *sír.* M. 170, H. 160, n, Ny-10. Koponya két oldalán egy-egy hajkarika.
145. *sír.* M. 180, H. 120, gy, Ny-K. Mellén három darab fülesgomb.
146. *sír.* M. 160, H. 160, n, Ny-K.
147. *sír.* M. 150, H. 155, f, Ny-K.
148. *sír.* M. 50, három darab koponya.
149. *sír.* M. 70, H. 160, n, Ny-K.
150. *sír.* M. 50, H. 150, n, Ny-K.
151. *sír.* M. 70, H. 130, n, Ny-K.
152. *sír.* M. 70, koponya.
153. *sír.* M. 150, H. 120, n, Ny-K.
154. *sír.* M. 90, H. 85, gy, Ny-K.
155. *sír.* M. 50, szd, Ny-K. Mellén egy pár ruhakapocs.

156. *sír.* M. 180, H. 170, f, Ny—K.
 157. *sír.* M. 110, H. 160, n, Ny+10.
 158. *sír.* M. 110, H. 140, rb, f, Ny+10.
 159. *sír.* M. 85, gyermekkoponya.
 160. *sír.* M. 180, H. 165, n, Ny—K.
 161. *sír.* M. 120, H. 130, rb, f, Ny—K.
 162. *sír.* M. 70, H. 110, gy, Ny—20. 1. Fején rosszezüstből készített, spiráldíszes pártamaradványok (mint 2., 3., 4. képek). 2. Mellén fülesgomb bronzból. 3. Derekán esontövgarnitúra (XIV. 1—3., 5., 7., 10—13., 15—18.). 4. Egy darab koporsószeg (XXI. 3.).
 163. *sír.* M. 90, H. 60, ep, gy.
 164. *sír.* M. 110, H. 85, rb, gy, Ny—K.
 165. *sír.* M. 110, H. 90, gy, Ny—K.
 166. *sír.* M. 180, H. 160, f, Ny—K. Szájában egy darab Szt. László érem (C.N.H. I. 27.).
 167. *sír.* M. 150, H. 110, rb, n, Ny—K.
 168. *sír.* M. 160, H. 120, f, Ny—K.
 169. *sír.* M. 70, H. 150, f, Ny—K.
 170. *sír.* M. 70, H. 95, gy, Ny—K.
 171. *sír.* M. 70, H. 150, rb, n, Ny—K.
 172. *sír.* M. 120, H. 140, n, Ny—K. A esontváz majdnem ülőhelyzetben volt eltemetve, feje 35 cm-el állott magasabban, mint az alteste. 1. A koponya kétoldalán egy-egy hajkarika (az egyik töredék). 2. Koporsószeg töredéke.
 173. *sír.* M. 165, H. 155, n, Ny—K.
 174. *sír.* M. 65, H. 135, f, Ny—K.
 175. *sír.* M. 130. Koponya, rajta kétoldalt egy-egy halántékkarika.
 176. *sír.* M. 83, H. 150, rb, f, Ny—K.
 177. *sír.* M. 150, egymásmellett nyolc darab koponya.
 178. *sír.* M. 75, koponya.
 179. *sír.* M. 120, H. 130, n, Ny—K. Fején meg nem menthető, gyékényből készült, rosszezüstlemezkekkel díszített párta.
 180. *sír.* M. 70, H. 130, rb, n, Ny—K. Koponyája a mellkason állott.
 181. *sír.* M. 85, H. 70, gy, Ny—K.
 182. *sír.* M. 130, H. 140, f, Ny—K. 1. Medence baloldalán bronzlemezű övesat (XVI. 3.). 2. Egy drb koporsószeg (mint XXI. 9.).
 183. *sír.* M. 110, H. 140, f, Ny—K. Koponya alatt, vállmagasságban egy pár díszes ruhakapocs.
 184. *sír.* M. 120, H. 110, gy, Ny—K.
 185. *sír.* M. 120, H. 90, gy, Ny—K.
 186. *sír.* M. 115, H. 125, gy, Ny—K.
 187. *sír.* M. 150, H. 70, gy, Ny—K.
 188. *sír.* M. 80, két darab koponya.
 189. *sír.* M. 60, H. 130, rb, n, Ny—K.
 190. *sír.* M. 80, H. 130, ep, gy, Ny—K.
 191. *sír.* M. 80, H. 140, ep, gy, Ny—K. Két darab koporsókapocs (XXI. 4.).

192. *sír.* M. 85, H. 100, gy, Ny—K. Fején gyékényből készített, rosszezüst huzalból fonottdíszű pártá (mint a 12. képen); szétmállott.
193. *sír.* M. 85, H. 90, gy, Ny—K.
194. *sír.* M. 70, H. 80, gy, Ny—K.
195. *sír.* M. 70, H. 150, f, Ny—K.
196. *sír.* M. 30, H. 160, n, Ny—K.
197. *sír.* M. 100, H. 120, gy, Ny—K. Feje alatt meg nem menthető pártá díszek, összecsomósodott hajszálakkal.
198. *sír.* M. 120, H. 160, f, Ny—K.
199. *sír.* M. 110, H. 90, rb, n, Ny—K.
200. *sír.* M. 130, H. 90, gy, Ny—K, Kop.
201. *sír.* M. 130, H. 110, gy, Ny—K, Kop. $120 \times 55 \times 39$. Az előbbi csontvázal közös koporsóban.
202. *sír.* M. 100, H. 120, gy, Ny—K.
203. *sír.* M. 60, H. 80, gy, Ny—K. Medencéjében ruhakapocs bronzból.
204. *sír.* M. 30, H. 150, f, Ny—K.
205. *sír.* M. 30, H. 30, gy, Ny—K. Az előbbi csontváz lábai között.
206. *sír.* M. 30, H. 160, n, Ny—K.
207. *sír.* M. 110, H. 120, gy, Ny+10. Fején meg nem menthető pártadíszek.
208. *sír.* M. 110, koponya.
209. *sír.* M. 130, H. 140, n, Ny+10.
210. *sír.* M. 130, H. 50, rb, Ny+10. Csak a felsőtest maradt meg.
211. *sír.* M. 110, koponya.
212. *sír.* M. 130, H. 120, gy, Ny—K.
213. *sír.* M. 130, H. 110, gy, Ny—K.
214. *sír.* M. 50, H. 110, gy, Ny+10. 1. Mellén díszített, ezüst, ruhakapocspár (XIX. 1.) és ugyanolyannak egyik tagja (XIX. 4.). 2. U. o. fülesgomb.
215. *sír.* M. 30, H. 160, f, Ny—10.
216. *sír.* M. 155, H. 130, n, Ny—K. Mellén három darab fülesgomb felsőrésze.
217. *sír.* M. 40, H. 160, f, Ny—K. 1. Szájában I. Ferdinánd (1526–64.) 1539-ben vert érme. 2. Mellén fülesgomb.
218. *sír.* M. 40, H. 100, gy, Ny—K.
219. *sír.* M. 130, H. 145, n, Ny+10. Mellén díszes ruhakapocspár, ezüsből (XIX. 1., 4.).
220. *sír.* M. 120, H. 120, gy, Ny—K.
221. *sír.* M. 130, H. 100, rb, gy, Ny+10. 1. A koponya két oldalán egy-egy halántékkarika, rosszezüstből. 2. Feje alatt szétmállott ezüstérem.
222. *sír.* M. 75, H. 120, gy, Ny—K. Mellén egy bronzkarika, végei nem érnek össze. Valószínűleg hajkarika lehetett.
223. *sír.* M. 90, H. 80, rb, gy, Ny—K. Nyakában egy bronzkarika, laposra-vert, bronzból készült. Valószínűleg hajkarika lehetett (XII. 9.).
224. *sír.* M. 130, H. 60, rb, csak a csontváz törzse maradt meg. Mellén két darab fülesgomb és áttört rosszezüstből való rozetta (XIX. 15.).
225. *sír.* M. 105, H. 150, n, Ny—K.
226. *sír.* M. 150, H. 120, gy, Ny+10. 1. Feje alatt három darab érem. V.

László (1453–57., C.N.H. II. 182.). 2. Derekán szétmállott bőrövön, rosszezüstlemezből préselt övdíszek (XVII. 5., 6., 8., 9.).

227. *sír.* M. 150, koponya.

228. *sír.* M. 65, H. 160, f, Ny—K.

229. *sír.* M. 145, H. 90, gy, Ny—K. Nyakában és mellén, egy-egy ruha-
kapocspárhoz tartozó töredékek.

230. *sír.* M. 145, H. 150, f, Ny—10.

231. *sír.* M. 70, H. 150, f, Ny—K. 1. Feje alatt egy darab nagyon kopott
érem. 2. Mellén kétszálú, bronzhuzalból összefont töredékek.

232. *sír.* M. 110, H. 170, f, Ny—K.

233. *sír.* M. 110, H. 70, gy, Ny—K. 1. Feje alatt I. Ferdinánd, (1526–64.)
1535-ben vert ezüstdénára. 2. Mellén igenvékony, rosszezüstlemezből préselt
flittermaradványok.

234. *sír.* M. 110, H. 165, f, Ny—10.

235. *sír.* M. 100, H. 165, n, Ny—K.

236. *sír.* M. 85, H. 150, n, Ny—K.

237. *sír.* M. 120, H. 50, csak felsőtest, Ny—K. Koponya alatt egy darab
érem.

238. *sír.* M. 130, H. 170, f, Ny+10.

239. *sír.* M. 130, H. 160, f, Ny—K. 1–2. Feje alatt egy hajkarika és egy
II. István (114–31.) érem (C.N.H. I. 54.). 3. Bal gyűrűsujján bronz karikagyűrű.
4. Mellén gombosfejű vastű töredékei.

240. *sír.* M. 140, H. 130, gy, Ny—K.

241. *sír.* M. 145, H. 85, gy, Ny+30. 1. Feje alatt egy darab hajkarika.
2. Színes, apró gyöngyszemek (XX. 5.).

242. *sír.* M. 140, H. 155, rb, n, Ny—K. Feje hiányzik.

243. *sír.* M. 90, H. 80, gy, Ny—K.

244. *sír.* M. 80, H. 140, n, Ny+10.

245. *sír.* M. 155, H. 145, n, Ny—K.

246. *sír.* M. 180, H. 85, csak felsőtest, Ny—10. 1. Fején, kétoldalt egy-egy
arany (XII. 5., 7.) és egy-egy ezüst hajkarika (XII. 4., 8.). 2. Balkezén két
darab fonottgyűrű, ezüsből (XII. 13.).

247. *sír.* M. 155, H. 160, n, Ny+20. A koponya két oldalán egy-egy haj-
karika.

248. *sír.* M. 155, H. 160, f, Ny—K.

249. *sír.* M. 90, H. 160, f, Ny—K. Mellén aranyozott fonálszálak.

250. *sír.* M. 160, H. 175, n, Ny—10.

251. *sír.* M. 110, H. 120, rb, n, Ny—K. Alsólábszárai hiányoznak.

252. *sír.* M. 50, H. 90, rb, gy, Ny+10. Fején meg nem menthető párta.

253. *sír.* M. 150, H. 150, n, Ny+30. 1. Szájában valószínűleg Szent László
szétmállott érme. 2. Feje alatt két hajkarika.

254. *sír.* M. 50, H. 80, gy, Ny—K.

255. *sír.* M. 50, H. 80, gy, Ny—K.

256. *sír.* M. 160, koponya.

257. *sír.* M. 170, H. 160, f, Ny—20.

258. *sír.* M. 70, két darab koponya. Az egyik állkapcsa alatt egy nagyon kopott érem (I. Mátyás, 1458–90., C.N.H. II. 217.).

259. *sír.* M. 100, H. 60, rb, csak a felsőtest maradt meg. Ny+10. A koponya két oldalán két hajkarika. Az egyik teljesen zárt, a másik laposra volt kalapálva, s valószínűleg S-alakban volt meghajlítva, amely letörött (XII. 2.).

260. *sír.* M. 100, H. 60, rb, csak a felsőtest maradt meg. Ny—K.

261. *sír.* M. 40, H. 140, f, Ny+20.

262. *sír.* M. 80, H. 70, gy, Ny—30.

263. *sír.* M. 70, H. 135, n, Ny+10. Feje alatt nyitott, bronzhajkarika.

264. *sír.* M. 100, koponya.

265. *sír.* M. 100, H. 175, f, Ny+20. Medence alatt két pár szétmállott ruhakapocs.

266. *sír.* M. 110, H. 80, rb, csak a felsőtest maradt meg, Ny—10.

267. *sír.* M. 75, H. 100, ep, gy, Ny—30. 1. Derekán bőrv, csattal (XVI. 4.), rajta sűrűn egymásmellett, kisebb, rosszezüstből készült rozettadiszek (XV. 3.), és övdísz töredék (XVI. 2.). 2. Medencében fülesgomb töredékek.

268. *sír.* M. 50, koponya.

269. *sír.* M. 50, H. 60, rb, csak felsőtest, a mellcsontig. Ny—10. Fején gyé kény alapra készített pártá, nem volt megmenthető.

270. *sír.* M. 120, koponya.

271. *sír.* M. 120, H. 50, rb, gy, csak lábszárak.

272. *sír.* M. 50, szd.

273. *sír.* M. 70, rb, gy, csak felsőtest, az is hiányos. A baloldali bordacsontokon bronzpatina nyomok látszanak. Ny+20.

274. *sír.* M. 40, H. 56, ep, gy, Ny+10.

275. *sír.* M. 85, koponya.

276. *sír.* M. 100, H. 105, gy, Ny+30.

277. *sír.* M. 100, H. 60, gy, Ny—K.

278. *sír.* M. 60, H. 57, rb, gy, Ny—K.

279. *sír.* M. 130, H. 155, Ny+20.

280. *sír.* M. 80, H. 85, gy, Ny—K. Szájában három darab érem (Hunyadi János, 1446–53., C.N.H. II. 156?).

281. *sír.* M. 140, H. 115, gy, Ny+20.

282. *sír.* M. 55, koponya.

283. *sír.* M. 160, H. 155, n, Ny—K.

284. *sír.* M. 90, H. 80, gy, Ny—K.

285. *sír.* M. 160, koponya.

286. *sír.* M. 110, H. 65, gy, Ny—K.

287. *sír.* M. 120, H. 80, gy, Ny+20. 1. Álla alatt 10 szem gyöngy (XX. 1.). 2. Feje alatt négy kisebb és egy nagyobb hajkarika. Valamennyinek egyik vége laposra kalapált és S-alakban hajlított.

288. *sír.* M. 95, H. 80, gy, Ny+30.

289. *sír.* M. 150, H. 170, n, Ny—K.

290. *sír.* M. 75, H. 35, rb, gy, csak felsőtest, Ny—K. 1. Szájában Árpád-kori érem töredéke. 2. Mellén letörött fülű gomb.

291. *sír.* M. 105, H. 130, n, Ny+10. Feje alatt szövetmaradványok.
292. *sír.* M. 130, H. 165, n, Ny—K.
293. *sír.* M. 120, H. 160, f, Ny—K.
294. *sír.* M. 160, H. 130, rb, f, Ny—K.
295. *sír.* M. 120, H. 130, n, Ny—K.
296. *sír.* M. 120, H. 178, f, Ny—K. A csontváz alatt faszén darabkák voltak.
- Bal alsó lábszárán kopott, éremtöredék.
297. *sír.* M. 120, H. 85, rb, csak felsőtest, Ny—K.
298. *sír.* M. 130, H. 175, f, Ny—K.
299. *sír.* M. 105, H. 150, n, Ny—K.
300. *sír.* M. 100, H. 115, rb, alsólábszárai hiányoznak, Ny—K. Egy darab koporsószege.
301. *sír.* M. 120, H. 105, rb, n, csak a medencétől lefelé maradt meg, Ny—K.
302. *sír.* M. 160, H. 160, f, Ny—K.
303. *sír.* M. 125, H. 130, rb, n, Ny—K.
304. *sír.* M. 140, H. 130, rb, f, Ny—K.
305. *sír.* M. 135, H. 145, n, Ny—K.
306. *sír.* M. 140, H. 160, n, Észak—dél irányban fektetve(!).
307. *sír.* M. 130, H. 130, rb, n, alsólábszárai hiányoznak. Ny—K.
308. *sír.* M. 105, H. 150, f, Ny—K.
309. *sír.* M. 125, H. 140, f, Ny—K.
310. *sír.* M. 135, H. 155, n, Ny—K. Feje alatt két darab bronzhajkarika (XII. 1.).
311. *sír.* M. 140, H. 180, f, Ny—K.
312. *sír.* M. 170, H. 160, f, Ny—20. 1. Koponya jobboldalán egy darab hajkarika. 2. Álla alatt füzér színesgyöngy (XX. 8.). 3. Balkezén fonott, ezüstgyűrű.
313. *sír.* M. 180, H. 150, n, Ny—10. A csontváz alatt faszén darabkák voltak. 1. Koponya alatt két hajkarika, bronzból. 2. Nyakában színes és bérakásos gyöngyfüzér (XX. 4.). 3. Balmedencecsont alatt fonottgyűrű (XII. 15.).
314. *sír.* M. 170, H. 165, f, Ny—K.
315. *sír.* M. 70, H. 55, ep, gy, Ny—20.
316. *sír.* M. 75, H. 150, rb, f, Ny—K. Csak a koponya hiányzik, az alsó-állkapocs és atlaszcsontok helyükön állanak. A gerincoszlop XII. csigolyájában nyílhegy (XXI. 7.).
317. *sír.* M. 80, két koponya.
318. *sír.* M. 110, H. 140, f, Ny—10.
319. *sír.* M. 90, H. 95, gy, Ny+20. Fejénél, lábánál, egy-egy éléreállított tégl.
320. *sír.* M. 110, H. 140, n, Ny—K.
321. *sír.* M. 130, H. 140, rb, f, Ny—K.
322. *sír.* M. 120, H. 150, n, Ny—K.
323. *sír.* M. 110, H. 90, rb, f, csak a medencétől lefelé maradt meg, Ny—K.
324. *sír.* M. 70, H. 90, gy, Ny—K.
325. *sír.* M. 70, H. 85, rb, csak felsőtest, Ny—K.
326. *sír.* M. 130, H. 160, n, Ny—K.

327. *sír.* M. 70, H. 80, gy, Ny—K.
328. *sír.* M. 130, H. 120, rb, f, koponyája hiányzik, Ny—K.
329. *sír.* M. 110, H. 75, gy, Ny—K.
330. *sír.* M. 95, H. 100, rb, gy, Ny—K.
331. *sír.* M. 120, H. 130, rb, n, koponyája hiányzik, Ny—K.
332. *sír.* M. 120, H. 170, rb, f, koponyája hiányzik, Ny—K.
333. *sír.* M. 170, H. 180, f, Ny—K.
334. *sír.* M. 115, H. 155, Ny—20. 1. Koponya kétoldalán egy-egy hajkarika bronzból (XII. 3.). 2. Jobbkéz gyűrűsujján fonottgyűrű (XII. 10.).
335. *sír.* M. 110, H. 155, f, Ny—20.
336. *sír.* M. 110, H. 80, gy, Ny—K.
337. *sír.* M. 130, H. 160, n, Ny—K.
338. *sír.* M. 110, H. 155, Sz. 40, n, Ny—10. Kop. $170 \times 50 \times 25$. Lábainál két darab féltégla.
339. *sír.* M. 130, H. 110, gy, Ny—K. Kop. $133 \times 47 \times 22$.
340. *sír.* M. 90, H. 80, gy, Ny+10. Kop. $90 \times 20 \times 12$.
341. *sír.* M. 106, H. 160, Sz. 40, f, Ny+10. Koporsóban, méretei nem voltak felvehetők.
342. *sír.* M. 100, H. 156, Sz. 32, n, Ny+10. Koporsóban, méretei nem voltak felvehetők.
343. *sír.* M. 100, H. 85, Sz. 18, gy, Ny—10. Kop, az előbbi csontvázalattal közös sírban. Mindkettő gyékénybe volt a koporsóba tétel előtt csavarva. 1. Fején gyékénykoszorús, spiráldíszes, gyöngyös-párta (mint a 14. képen). 2. Mellén szövetmaradványok. 3. U. o. öt darab bőrgomb (XVII. 3., 4.). 4. Dereán fém-szálakból szövött pártaöv maradványok (mint a 16. képen). 5. Rosszszesztőlöntött, díszes ruhakapocspár (XIX. 3.).
344. *sír.* M. 160, H. 140, Sz. 35, n, Ny—K. Kop. $170 \times 45 \times 30$.
345. *sír.* M. 145, H. 155, Sz. 35, f, Ny—10. Kop. $185 \times 50 \times 38$.
346. *sír.* M. 95, H. 110, Sz. 40, rb, Ny—20.
347. *sír.* M. 110, H. 172, Sz. 45, f, Ny—K. Kop. $180 \times 50 \times 36$.
348. *sír.* M. 180, H. 80, ep, gy, Ny—K. Kop. $80 \times 40 \times 20$.
349. *sír.* M. 105, H. 56, Sz. 18, gy, Ny—10. Kop. $75 \times 40 \times 18$.
350. *sír.* M. 125, H. 80, gy, Ny+10, Kop. $100 \times 40 \times 30$. Fején gyékénykoszorús, spirál- és gyöngydíszes párta (mint a 14. képen; a gyöngyszemek a XX. 7. ábrán).
351. *sír.* M. 192, H. 160, Sz. 45, Ny+10. Kop. $200 \times 80 \times 50$.
352. *sír.* M. 175, H. 65, gy, Ny—K. Koporsó szélessége 20 cm. 1. Lábainál valószínűleg eszmaszárhoz tartozó bőrdarabok. 2. U. o. szövetmaradványok.
353. *sír.* M. 175, H. 70, gy, Ny—10. Kop. Sz. 25 cm. Az előbbivel közös sírban, amelynek H. 120, Sz. 80. Nyakában ezüstből öntött, díszes ruhakapocspár (XIX. 2.).
354. *sír.* M. 140, H. 120, Sz. 32, gy, Ny—10. Kop. $150 \times 50 \times 34$. 1. Fején gyékénykoszorús, spiráldíszes párta (mint a 14. képen). 2. Nyakában textilanyag, aranyozott fonállal átszőve, rajta gyöngydíszekkel.
355. *sír.* M. 175, H. 145, Sz. 35, n, Ny—10. A sírhossza 200, szélessége 85 cm. 1. Bal alkarján ruhaszegélydíszek (XVIII. 2.). 2. U. o. ezüstből öntött, áttört

ruhakapocspár, ékkő-foglalattal (XIX. 5.). 3. Jobb alsólábszárán szövetmaradványok és két paszománygomb (XII. 1., 3.), vertesipkéekkel (mint XII. 5.).

356. *sír.* M. 176, H. 140, Sz. 38, n, Ny—K. Kop. $155 \times 45 \times 32$. Fején aranyozott fonállal hímzett, flitterekkel díszített pártá (9. kép).

357. *sír.* M. 185, H. 88, Sz. 25, ep, gy, Ny+20. Gyék, Kop. $100 \times 30 \times 15$.

358. *sír.* M. 185, H. 160, Sz. 42, n, Ny+20, Gyék, Kop. $180 \times 50 \times 25$. Az előbbivel közös sírba volt temetve. 1. Fején ezüstdrótokból összefonott keretű, gyékénykoszorús pártá (mint a 12. képen). 2. Mellén textilmaradványok. 3. Öt darab koporsószege (köztük XXI. 5., 6.).

359. *sír.* M. 170, H. 120, Sz. 35, n, Ny—20. A csontváz mésszel volt leöntve. Kop. $135 \times 40 \times 22$. 1. Nyakában horgolt és vertesipkedíszes selyemmaradványok. 2. Mellén u. a. (XVIII. 5.).

360. *sír.* M. 170, H. 85, Sz. 22, gy, Ny—30. Az előbbivel közös sírban.

361. *sír.* M. 105, H. 95, Sz. 25, gy, Ny+20. Kop. $110 \times 40 \times 22$. 1. Koponya baloldalán spiráldíszes pártá (mint a 2., 3., 4. képek). 2. Öt koporsószege (mint XXI. 2.).

362. *sír.* M. 175, H. 85, gy, Ny—30. Gyék, Kop. $95 \times 35 \times 20$. 1. Fején aranyfonálból vertesipke-pártá, bojtal (mint a 6. kép). 2. Balkezének gyűrűsujján bronzgyűrű XII. 11.).

363. *sír.* M. 175, H. 75, Sz. 22, gy, Ny—30. Gyék, Kop. $90 \times 25 \times 18$.

364. *sír.* M. 130, H. 100, Sz. 23, gy, Ny—10. Gyék, Kop. $125 \times 40 \times 25$.

365. *sír.* M. 185, H. 150, Sz. 38, f, Ny—K. Kop. $160 \times 45 \times 23$.

366. *sír.* M. 185, H. 80, Sz. 20, gy, Ny—K. Kop. $90 \times 30 \times 18$. 1. Fején gyékénykoszorús, spiráldíszes pártá (mint a 14. képen). 2. Hat koporsószege (mint XXI. 9.).

367. *sír.* M. 165, H. 180, Sz. 35, f, Ny—10. Kop. $200 \times 45 \times 30$.

368. *sír.* M. 165, H. 156, Sz. 32, f, Ny—10. Kop. $170 \times 40 \times 25$.

369. *sír.* M. 165, H. 165, Sz. 35, f, Ny+20, Gyék, Kop. $180 \times 45 \times 25$. Nyakában vertesipkemarkadványok, apró flittertöredékek, gyöngyszemek.

370. *sír.* M. 70, H. 100, Sz. 25, gy, Ny—10. Gyék, Kop. $120 \times 35 \times 18$. Egy darab koporsószege (mint XXI. 2.).

371. *sír.* M. 90, H. 75, Sz. 18, gy, Ny+20. Kop. $85 \times 30 \times 15$.

372. *sír.* M. 165, H. 150, Sz. 35, f, Ny—K. Kop. $165 \times 40 \times 18$.

373. *sír.* M. 190, H. 155, Sz. 35, f, Ny—10, Gyék, Kop. $165 \times 45 \times 22$.

374. *sír.* M. 190, H. 145, Sz. 32, gy, Ny—10, Gyék, Kop. $160 \times 40 \times 22$.

375. *sír.* M. 155, H. 55, Sz. 15, gy, Ny—20, Gyék, Kop. $70 \times 25 \times 15$.

376. *sír.* M. 225, H. 65, Sz. 20, gy, Ny+20, Kop. $75 \times 28 \times 18$.

377. *sír.* M. 125, H. 90, Sz. 25, gy, Ny—K. Kop. $100 \times 30 \times 19$.

378. *sír.* M. 65, H. 70, Sz. 18, gy, Ny+30. Kop. $85 \times 35 \times 15$. 1. Nyakában vertesipke-foszlányok. 2. Négy darab koporsószege (mint XXI. 2.).

379. *sír.* M. 75, H. 50, Sz. 12, gy, Ny+30. Kop. $60 \times 18 \times 12$.

380. *sír.* M. 130, H. 100, Sz. 22, gy, Ny+10. Kop. $115 \times 30 \times 22$.

381. *sír.* M. 140, szd.

382. *sír.* M. 180, H. 160, Sz. 40, f, Ny—K. Kop. $178 \times 48 \times 25$. Lábanál bőr-darabok.

383. *sír.* M. 180, H. 140, Sz. 30, n, Ny—10, Kop. $150 \times 38 \times 20$.

384. *sír.* M. 65, H. 82, Sz. 25, gy, Ny+20, Kop. $95 \times 35 \times 18$.
385. *sír.* M. 190, H. 90, Sz. 22, gy, Ny+10, Kop. $105 \times 30 \times 22$. 1. Egy pár rosszezüstből készült, díszített ruhakapocspár. 2. Dereán fémszálakból szövött pártaoív maradványai (16. kép). 3. Négy darab koporsószege (mint XXI. 9.).
386. *sír.* M. 170, H. 150, Sz. 32, n, Ny--K, Gyék, Kop. $162 \times 35 \times 20$. Mellén horgolt ruhaszegély-díszek (17. kép, felső ábra).
387. *sír.* M. 170, H. 130, Sz. 28, gy, Ny--10, Kop. $150 \times 35 \times 20$.
388. *sír.* M. 170, H. 110, Sz. 23, gy, Ny+20, Gyék, Kop. $115 \times 28 \times 18$.
389. *sír.* M. 165, H. 160, Sz. 40, f, Ny--K, Kop. $175 \times 50 \times 30$.
390. *sír.* M. 175, szd, gy.
391. *sír.* M. 180, H. 110, Sz. 26, gy, Ny--10, Gyék, Kop. $120 \times 30 \times 17$.
392. *sír.* M. 180, H. 75, Sz. 19, gy, Ny--10, Gyék, Kop. $90 \times 29 \times 16$. 1. Dereán bőrvövre erősített rozattadíszekek. 2. Koporsószegek.
393. *sír.* M. 95, H. 80, Sz. 22, gy, Ny+20, Kop. $96 \times 25 \times 16$.
394. *sír.* M. 85, H. 95, Sz. 22, gy, Ny+10, Gyék, Kop. $100 \times 27 \times 16$. 1. Nyakában, mellén szövetmaradványok. 2. Mellesontján és balkarján fémhuzalból fonott, valószínűleg ruhaszegély-díszek.
395. *sír.* M. 95, H. 65, Sz. 19, gy, Ny--K, Gyék, Kop. $80 \times 25 \times 17$. Dereán szétmállott bőrdarab.
396. *sír.* M. 180, H. 115, Sz. 25, ep, gy, Ny--10, Gyék, Kop. $130 \times 32 \times 18$.
397. *sír.* M. 135, H. 130, Sz. 26, gy, Ny+30, Kop. $140 \times 32 \times 18$.
398. *sír.* M. 155, H. 162, Sz. 45, f, Ny--K, Kop. $180 \times 50 \times 35$. Mellén horgolt ruhaszegélydíszek (17. kép, felső ábra).
399. *sír.* M. 145, H. 90, Sz. 20, gy, Ny+10, Kop. $105 \times 28 \times 18$.
400. *sír.* M. 145, szd, gy.
401. *sír.* M. 145, H. 110, Sz. 22, gy, Ny+20, Feje alatt szétmállott pártadíszek.
402. *sír.* M. 170, H. 95, Sz. 22, gy, Ny+10, Kop. $105 \times 30 \times 18$.
403. *sír.* M. 130, H. 75, Sz. 20, gy, Ny--10, Kop. $90 \times 26 \times 15$.
404. *sír.* M. 130, H. 70, Sz. 20, gy, Ny--K, Kop. $80 \times 23 \times 15$.
405. *sír.* M. 155, H. 120, Sz. 25, gy, Ny--10, Kop. $135 \times 28 \times 20$.
406. *sír.* M. 175, szd, gy.
407. *sír.* M. 160, H. 155, Sz. 35, n, Ny--10, Kop. $165 \times 40 \times 23$. Koponyája mellett, balról, gömbösféjű hajtű (XVII. 7.).
408. *sír.* M. 165, H. 130, Sz. 26, gy, Ny+10, Kop. $150 \times 35 \times 20$. 1. Fején vertcsipkedíszes, flitteres pártá (mint a 9. kép), paszománygombvégekkel. 2. Feje alatt összeesomósodott hajszálak. 3. Dereán textilanyagból készült övfoszlányok.
409. *sír.* M. 170, H. 160, Sz. 38, n, Ny--10, Kop. $175 \times 45 \times 25$. 1. Mellén horgolt ruhaszegélydíszek (mint a 17. kép, felső ábrán). 2. U. o. egy ruhakapocspár, bronzból. 3. Medencében selyemővmaradványok (15. kép). 4. Két koporsószegek.
410. *sír.* M. 170, H. 165, Sz. 36, f, Ny+10, Kop. $175 \times 45 \times 30$. 1. Mellén textilanyag-foszlányok. 2. Kb. öt darabhoz tartozó vaskapocshoz hasonló koporsószegek (mint XXI. 4.).
411. *sír.* M. 170, H. 130, Sz. 26, n, Ny+10, Kop. $145 \times 35 \times 20$.
412. *sír.* M. 155, H. 80, Sz. 20, gy, Ny--K, Kop. $100 \times 25 \times 16$.
413. *sír.* M. 175, H. 140, Sz. 33, n, Ny--10, Kop. $155 \times 40 \times 22$.

414. *sír.* M. 145, rb, gy, feje hiányzik. Két koporsószeg.
 415. *sír.* M. 145, rb, gy, feje hiányzik, Ny+10. Koporsó szélességek: 25×18.
 416. *sír.* M. 160, H. 100, Sz. 22, gy, Ny—K. Kop. 110×30×18.
 417. *sír.* M. 220, H. 165, Sz. 36, n, Ny+10. Kop. 175×45×22.
 418. *sír.* M. 210, H. 75, Sz. 20, gy, Ny+20. Kop. 85×25×18.
 419. *sír.* M. 300, H. 150, Sz. 36, f, Ny+10. Kop. 160×35×18.
 420. *sír.* M. 150, H. 60, Sz. 18, gy, Ny+10. Kop. 75×22×16.
 421. *sír.* M. 150, H. 130, Sz. 22, gy, Ny+10. Kop. 140×30×18.
 422. *sír.* M. 150, H. 145, Sz. 33, n, Ny—20. Kop. 150×40×20.
 423. *sír.* M. 180, H. 170, Sz. 40, f, Ny—20. Kop. 180×45×25. Közvetlenül az előbbi csontváz alatt, úgy, hogy ennek feje, annak medencéje alatt feküdt.
 424. *sír.* M. 155, H. 160, Sz. 36, f, Ny—K. Mellén két fülesgomb.

Dr. Bálint Alajos.

Das Gräberfeld und die Kirche von Kaszaper aus dem Mittelalter.

(Hierzu die Tafeln VII—XXI.)

Das Archäologische Institut der Universität liess das Gräberfeld und die Kirche des mittelalterlichen Dorfes, Kaszaper, bei dem Dorfe Végegyháza im Komitat Csanád, auf dem sogenannten Templom-halom (Kirchenhügel), im August des Jahres 1937. ausgraben (Abb. 1.).

In dem ausgegrabenen Gräberfeld (Abb. 20.) wurden insgesamt 425 Gräber freigelegt. Darunter befanden sich 82 Männergräber, 87 Frauengräber, 125 Kindergräber. — 22 Männergräber, 19 Frauengräber und 9 Kindergräber waren teilweise zerstört. Wir konnten das Geschlecht von 26 Skeletten nicht feststellen; 11 waren zerstört, 5 vermodert. In 39 Gräbern befanden sich nur Schädel, und zwar in 18 Gräbern je 1 Schädel, in 5 Gräbern je zwei, in 4 Gräbern je drei, in einem Grab vier und in einem Grab acht.

In ost-westlicher Richtung lagen 186; in nord-südlicher Richtung 1; 57 Skelette wichen vom Westen nach Norden um 10 Grad, 13 um 20 Grad, 6 um 30 Grad, 57 vom Westen nach Süden um 10 Grad, 28 um 20 Grad, 10 um 30 Grad ab; die Richtung 71 Skelette war unbestimmbar.

91 Verstorbene wurden in Särgen beerdigt, 20 in Matten eingewickelt. Im einem Grab (296.) fanden wir Holzkohlenstücke unter dem Skelett; ein Grab war mit Kalk übergossen.

Wir fanden zwei Ziegelgräber. In einem derselben befand sich je ein auf die Kante gestellter Ziegel beim Schädel und bei den Füßen, bei dem anderen standen nur zwei Halbziegel bei den Füßen, obwohl das Skelett in einem Sarg beigelegt war.

In dem Frauengrab 172. lag der Schädel des Skelettes 35 cm höher als der Unterkörper.

Im Kirchenschiff lagen 69, im Sanktuarium 3 Skelette. Die übrigen lagen teilweise unmittelbar um die Kirche, teilweise etwas weiter östlich von der Kirche. Unmittelbar bei der westlichen Seite des

Stützpfailers der südlichen Hauptmauer fanden wir ein Ossarium, im Masse von 2.1×2.5 m, in dem die Knochen in einer Dicke von 65 cm aufgehäuft waren.

Aus den Funden, die aus den Gräbern hervorkamen, ist festzustellen, dass die Leichen in dieses Gräberfeld in der Früh-Árpádenzeit, dann später von der Zeit der Hunyadi's bis Ferdinand I. begraben wurden.

Wir legten 19 Gräber der Früh-Árpádenzeit frei. Die charakteristischen Beigaben dieser Gräber waren Schläfenringe, Ringe, buntfarbige Perlen und eine Pfeilspitze.

Schläfenringe befanden sich in den Gräbern 116., 131., 172., 175., 221., 222., 223. (XII. 9.), 239., 241., 246. (XII. 4—5., 7—8.). 247., 253., 259. (XII. 2.), 263., 287., 310. (XII. 1.), 312., 313., 334. (XII. 3.). In je einem Grab waren 1, 2, 3, oder 5 Schläfenringe; die meisten fanden wir im Grab 287. In manchen Gräbern waren die Schläfenringe von verschiedener Grösse; aus demselben Grab kamen ganz dünne kleinere Schläfenringe, sowie dickere und grössere zum Vorschein. Ein Ring — aus dem Grab 223. — war platt geschlagen, die anderen hatten einen runden Durchschnitt. In dem Grab 246. befanden sich vier, darunter zwei aus Gold. Im Grab 239 waren zwei Schläfenringe, ein kleinerer und ein grösserer, beide mit dem Obulus Stephans II. (1114—31. C.N.H. I. 54.) und die des Grabes 253. mit einer Münze Ladislaus des Heiligen datiert.

Ringe fanden wir in den Gräbern 131. (XII. 12.), 246. (XII. 13.), 313. (XII. 15.) und 334. (XII. 10.). Sie waren aus Silber verfertigt und aus zwei oder drei Drähten geflochten.

Die *Perlen* befanden sich (241., XX. 5; 287., XX. 1; 312., XX. 8; 313., XX. 4.) unter dem Haupt, beziehungsweise unter dem Kinn; sie wurden also um den Hals getragen. Es befanden sich darunter kleinere und grössere, kegelförmige, dann zylindrische, prismatische. An einigen kann man die Spuren von Vergoldung wahrnehmen. Wir fanden in den Gräbern 312. und 313. zylinderförmige, dunkelgrüne Perlen, in deren Inneren ein Metallrohr war.

Eine *Pfeilspitze* fanden wir nur in dem Grab 316. Sie hat sich in den XII. Wirbel des Skelettes eingebohrt. Sie hat eine Blattform und gehört nach der Einteilung von K. Cs. Sebestyén zum Typus B₂;¹ eine andere Pfeilspitze ist daselbst als Streufund zum Vorschein gekommen. Sie hat eine Deltoidform und gehört zum Typus A.²

Nur in vier der 19 Gräber fanden wir *Münzen*; im Grab 166. eine Ladislaus-Münze (1077—95. C.N.H. I. 127.), im Grab 239. eine Münze Stephans II. (1114—31. C.N.H. I. 54.), im Grab 253. und 290. haben wir auf einer verwitterten Münze eine Ornamentik, die der von Ladislaus dem Heiligen ähnlich ist, erkannt.

¹ Dolgozatok, 1932. S. 196. Abb. 13.

² Ebd. S. 194. Abb. 12.

Die meisten Gräber sind aus der Zeit der Hunyadi's. Wie bei den Gräbern des Mittelalters im allgemeinen, fanden wir auch hier nur einige Beigaben. Das Vorhandene liefert uns hauptsächlich für die Tracht des XV. Jahrhunderts wertvolle Daten. Die Fundgegenstände waren nicht immer zu retten; wir konnten uns oft nur auf die Beobachtung und die Aufzeichnung derselben beschränken.

Das Material des Friedhofes liefert *Kopfschmücke*, welche auf Kränze aufgenäht waren, die um den Kopf getragen wurden. Diese Kränze wurden zumeist aus Pflanzenstielen, gewöhnlich aus Matten gewirkt, die dann mit Samt, oder Seide überzogen wurden. Die Verzierung bestand an der Stirnseite aus Perlen, Flittern und aus Silberspiralen gemachten Blumensträusschen, oder aus Spitzen. Wir fanden im ganzen nur in zwei Gräbern (88., 362.) solche Kopfschmücke, die auch am rückwärtigen Teil verziert waren.

Aus dem Grab 54. kamen dünne, aus Silberdraht verfertigte Spiralverzierungen zum Vorschein (Abb. 2., 3.). Man formte aus den Spiralen drei-vierblättrige Blumen, welche auf einem — aus Matte gewirkten — Kranz befestigt wurden. Die Form des Kopfschmuckes versuchten wir am Bild 4. zu rekonstruieren.

Einen Kopfschmuck, der den Kopf vollständig umfasst, fanden wir in dem Grab 88. (Abb. 5—8.). Sein Mattenkranz reichte nicht vollständig herum, vorne war er mit acht Blumensträusschen (Abb. 5.) verziert, rückwärts verzierte ihn ein gezacktes Sammtband (Abb. 6.), das aus goldenen Fäden gewirkt wurde. Die Blumen bestehen aus vier Kelchblättern. Jedes Blatt ist aus Silberdraht gewirkt (Abb. 5.) und die Enden derselben sind zurückgebogen. Die Zwischenräume der Spirale waren mit Seidenfäden durchwirkt. Innerhalb der Kelchblättern standen 2—3 aus Spiralen verfertigte durch Seidenfaden umwundene Staubfäden. Die Spitze jedes Staubfadens verzieren je zwei grüne Perlen und je ein Flitter. Die zusammengebundenen Sträusschen wurden mit Seidenfaden umwunden an der Matte befestigt. Eine aus goldenen Fäden gewirkte Bortenverzierung befindet sich am rückwärtigen Teile an zwei gleichen Sammtbändern. Diese sind durchaus gleichen Fäden verfertigten Spitzen eingefasst (Abb. 8.). Auf dem einen Band waren drei Flitter aufgenäht. Die innere Seite des Kopfschmuckes ist mit dünner Seide gefüttert. Er wurde am Kopf folgendermassen befestigt: die Sammtteile wurden an die zwei Enden des Kopfschmuckes gebunden, dann wurden beide Enden der — mit Bortenverzierung versehenen — Bänder mit einer langen Seidenkordel zusammengezogen. An den Enden der Seidenkordel befanden sich Quasten. Die Bortenverzierung, die wir in dem Kindergrab 362. fanden, ist der hier erwähnten ganz gleich. Die Bortenverzierungen, die aus den Gräbern 356. und 408. zum Vorschein kamen, waren mit Spitzennetz auf Sammtgrund verfertigt und mit Spitzenrand aus goldenen Fäden eingefasst (Abb. 9.). Die Verzierung des — im Grabe 87. gefundenen — Kopfschmuckes stimmt mit der

des Kleides überein (Abb. 10.). Der Kopfschmuck wurde aus zweifarbigen Seidenfaden mit einem meandroiden Muster verfertigt. Der eine Seidenfaden ist vergoldet, der andere hat eine kaffeebraune Farbe, sein Rand ist mit einer gestickten Spitzenkette eingefasst.

In dem Grab 1. befand sich ein Kopfschmuck mit Perlen. Braune, kleine Perlen waren in meanderartigen Spirallinien auf Taftseide genäht (Abb. 11.). In dem Taftseidenstoff sind die Spuren der Nadelstiche auffallend bemerkbar, demzufolge kann der Perlenkopfschmuck leicht rekonstruiert werden. Solche Perlen fanden wir auch im Grab 53.

Der rückwärtige Teil der Kopfschmücke, die aus den Gräbern 84., 192. hervorkamen, war ein Mattenkrantz. Diese Kopfschmücke sind wegen ihres Materials am schlechtesten erhalten, sie zu retten, war ganz unmöglich. Die Mattenfäden sind mit doppelten oder mit vierfädigen, dünnen Zierstücken eingefasst, die aus Silberdraht gewirkt wurden (Abb. 12.). Sie lagen an der Stirnseite des Schädels. Auch der Kopfschmuck des Grabes 358. wurde mit ähnlicher Technik ausgeführt, dessen Borte aus einem sehr dünnen und vielfädigen Silberdraht gewirkt wurde. Die Kopfschmuckborte des Grabes 192. ist doppeltgewirkt, beide Teile wurden aus je drei Fäden geflochten. Der ganze Kranz des Kopfschmuckes aus dem Grabe 130. war verziert, diese Verzierung ist aus sternförmigen Motiven zusammengestellt, welche aus doppelten Fäden gewirkt sind. Der Kopfschmuck des Grabes 18. (Abb. 13.) ist folgendermassen zusammengestellt: Zwei plattgedrückte Mattenfäden wurden mit Silberdraht umwickelt und nebeneinander gelegt; der Kopfschmuck selbst ist aus Seidenstoff verfertigt an dem sich innerhalb der erwähnten Borte eine aus Haaren gewundene Einfassung befand; innerhalb dieser Einfassung war der ganze Kopfschmuck mit Perlen geschmückt.

Der rückwärtige Teil der Kopfschmücke der Gräber 136., 179., 197. und 401. wurde von einem einzigen Mattenfaden hergestellt und mit einer sehr dünnen Silberplatte überzogen.

In den Gräbern 343., 350., 354. und 366. befanden sich Kopfschmücke mit Mattenkrantz von einer sonderbaren Verzierung. Den Kopfschmuck fasst eine schmale Überkleidung aus einer ganz dünnen Silberplatte ein. Die Ränder der Platten sind ein wenig aufwärts gebogen und in die — auf dieser Weise — entstandene Vertiefung zwei Spiraldrähte gelegt, die mit dünnen Seidenfäden umwirkt sind.

Die *Gürtelschmücke* sind hinsichtlich der Geschichte der ungarischen Tracht sehr wichtig. Ihre Form weicht von der der schon früher bekannt gemachten nicht ab. Die meisten haben eine Ziegelform oder die Form eines Rechteckes, auch eine quadratische und auch ovale Form, sie kommen aber auch in anderen Formen vor. Sie sind aus sehr dünnen Silberplatten gemacht und ihre Ornamentik war dem Einfluss der Gotik unterworfen (XV. 2.). Bei den Gürtelschmücken wurden die Zierstücke nicht unmittelbar an dem Leder

befestigt, sondern man benützte ein weicheres Leder oder eine dünne Filzplatte als Unterlage.

Der Gürtelschmuck wurde nicht immer aus Leder hergestellt. Wir fanden in den Gräbern 88. und 409. zwei Gürtelschmücke, die aus Seide mit vergoldeten Fäden damastähnlich gewirkt waren (XVIII. 7. und Abb. 15.). In den Gräbern 343. und 385. befanden sich Gürtel aus Metallfaden gewirkt (Abb. 16.), die mit Silberfäden durchgewebt waren. Eine besondere Beachtung verdienen die — aus den Gräbern 123., 125. und 162. herausgekommenen Zierstücken aus Bein. Die zum Grab 123. gehörenden Zierstücke sind vollzählig erhalten (Tafel No. XIII.). Zur Garnitur gehören: eine Gürtelschnalle, eine Riemenzunge, dann viele viereckige und ovale Zierstücke von verschiedener Grösse. Der Dorn der Gürtelschnalle ist auch aus Bein. Die Zierstücke haben ein geometrisches Ornament.

Die *Schnallen* sind im allgemeinen viereckig oder oval. Die meisten haben eine Schnallenplatte, deren äussere Seite verziert ist. An der Schnallenplatte des Gürtels, den wir in dem Grabe 182. fanden, kann man aus dem einstigen mit gotischen Buchstaben geschriebenen Text *lois deum* lesen (XVI. 3.). An der Schnallenplatte eines anderen Gürtels, der aus dem Ossarium zum Vorschein kam, hat man ein galoppierendes Pferd abgebildet (XVI. 5.).

Wir fanden die Zierstücke der Bordüre des Gewandes an der Brust der Skelette. Beinahe alle waren aus vergoldeten Fäden hergestellt. Drei Gewandzierstücke aus dem Grabe 359. hatten vollständig gleiches Muster (XVIII. 5.), zwei derselben waren kürzer, der dritte etwas länger. Die beiden kürzeren liefen an der Brust, der dritte am Hals herum.

Die *Kleiderschnallen* wurden sowohl in einfacher als in zierlicher Ausführung aus Silber oder Bronze — in einem Falle auch — aus Eisen verfertigt. Die einfacheren wurden aus einem dünnen gebogenen Draht hergestellt, die zierlicheren gegossen (XIII. 17., XIX. 1—6., 8.). Sämtliche sind im gotischen Geschmacke gehalten und ihre Motive weichen von einander kaum ab. Die Doppelschnalle des Grabes 355. ist die zierlichste, an welcher eine Einfassung bei der Knüpfung der beiden Glieder sichtbar ist, die zur Einsetzung eines Edelsteines dient (XIX. 5.).

Die *Zierstücke* sind entweder aus Metall oder aus Leder. Die meisten Metallzierstücke haben eine Öse (XIX. 18—22.) und sie sind aus zwei Halbtteilen zusammengeschmolzen und in der Regel verziert. Im Grabe 343. fanden wir fünf lederne Zierstücke (XVII. 3., 4.).

Eine lange silberne *Nadel* diente zum Zusammenhalten der Haare. Eine solche Nadel fanden wir im Grabe 407. an der linken Seite des Schädels (XVII. 7.).

Die *Perlen* wurden entweder um den Hals getragen oder sie verzierten die Kopfschmücke. Die Perlen der Gräber 1., 58. und 138. sind aus Bein. Die zuerst erwähnten sind ganz klein (XX. 6.), die

letzteren haben dreierlei Grösse (XX. 3.). Kleine, gelbe Glasperlen fanden wir in den Gräbern 18., 40. und 80; andersfarbige in den Gräbern 99., 250., 354., 366.

Unverzierte, ganz glatte *Ringe* befanden sich in den Gräbern 54a. und 362 (XI. 11.). Einen grösseren silbernen Ring mit Kopf fanden wir als Streufund. Der Kopf des Ringes ist von gotischen Geschmack.

Von den eisernen Gegenständen sind die in dem Grabe 50. gefundenen zwei geschweiften *Dolche*, die wichtigsten (XXI. 10.). Beide waren in einer gemeinsamen Scheide.

Die *Sargnägel* (XXI. 2., 5., 6.) sind aus Schmiedeeisen mit breiten, platt-oder kegelförmig geschmiedeten Köpfen. Drei Särge (44., 191. und 410.) wurden durch zimmermannsklammerähnliche Nägel zusammengesest. Der Sarg des Grabes 74. wurde mit einer Eisenstange beschlagen, in den Sarg des Grabes 162. wurde ein dreispitziger Nagel hineingetrieben (XXI. 3.).

Von sämtlichen Gräbern, die in das Zeitalter der Hunyadi's gehören, fanden wir Münzen in den Gräbern 70., 89., 226., 231., 237., 253., 258., 280. In den Gräbern 217. und 233. waren die Denare Ferdinands I. (1526—64.).

Die Münzen der Gräber 89. (zwei) und 280. (eine) sind aus der Zeit János Hunyadi (1446—63.) und gehören zum Typus C.N.H. II. 156. Aus dem Grabe 226. kam die Münze des Königs Ladislaus V. (1453—57.) C.N.H. II. 182. zum Vorschein. Aus dem Grab 26. kam eine Münze des Königs Ladislaus V. zum Vorschein, die wir näher zu bestimmen nicht im Stande waren; auf der Vorderseite befand sich ein einköpfiger mährischer Adler mit ausgebreiteten Flügeln, auf der Rückseite aber ein Wappen mit einem Stern. Eine Münze des Königs Mathias I. (1458—90.) vom Typus C.N.H. II. 217. fanden wir im Grab 258., eine vom Typus 227. im Grab 24; eine dem Typus 219. ähnliche im Grabe 89. und eine von Typus 232. im Grabe 70.

*

Die Achse der Kirche weicht von der ost-westlichen Richtung nach Norden um 10 Grad ab (Abb. 19.). Ihre Stirnwand schaut annähernd nach Westen, der Apsis beinahe nach Osten. Von ihrer Stirnwand (VII. 1., 2.) sind nur die gestampften Grundmauerüberreste erhalten geblieben und ein Teil sowohl der südlichen als der nördlichen Hauptmauer. Die halbkreisförmige Grundmauer des Apsis ist beinahe unverletzt. Ihr Radius ist 2.90 m gross. Das innere Mass der Hauptmauer beträgt 15 m; sie führen bei dem Apsis beiderseits in einem Rechteck gebrochen einwärts weiter. Die Breite der Mauer beträgt 90 cm. Am südlichen Ende der Stirnmauer stand ein — aus Ziegeln erhobener — Stützpfeiler (VIII. 1.); auch fanden wir die Spuren des nördlichen Stützpfeilers. Neben den beiden Hauptmauern stand je ein Stützpfeiler (VIII. 2., X. 2.); von dem nördlichen dersel-

ben konnten wir feststellen, dass er in die Hauptmauer nicht eingespannt war (X. 2.). Auch an der südlichen Seite des Apsis befand sich ein Pfeiler. Die Länge der Stützpfeiler beträgt 1.90—2 m; die Breite 80—90 cm.

Sowohl die Grundmauerüberreste als die beiden — an die Hauptmauer gebauten — Stützpfeiler wurden aus Stein (Gneis, Phyllit) errichtet und mit aus Sand und Kalk bereitetem Malter gebaut. Zwischen die Steine wurden ausgleichende Ziegel gesetzt. Nur an der nördlichen Hauptmauer blieben fünf Ziegelreihen an der ursprünglichen Stelle. Das Mass der Ziegel beträgt $26 \times 15 \times 4$ cm (Taf. XI.). Nur der Apsis war mit Ziegeln belegt.

Die Kirche wurde vor der Regierung Ladislaus des Heiligen (1077—95.) gebaut, ging aber in der Zeit des Tartarenstreifzuges (1241.) zu Grunde. Sie wurde um die Mitte des XV. Jahrhunderts auf den ursprünglichen Grundmauern zum zweitenmal aufgebaut; bei dieser Gelegenheit wurden auch die Stützpfeiler errichtet. Die Kirche wurde in der Zeit der türkischen Herrschaft vernichtet.

A. Bálint.

MISCELLANEA.

A hódmezővásárhelyi városi múzeum ásatásai 1937-ben.

(Idetartozik a XXII. tábla.)

E folyóirat lapjain számoltunk be arról a munkáról, amelyet a régiség-tudományi intézet, a hódmezővásárhelyi múzeum régészeti osztályának költségén, 1935-ben végzett, a rendkívül gazdag területen.¹

Az 1936. évben — a két intézetén kívülálló okokból — nem ásathattunk. Két olyan kiszállásunk volt azonban, amelyet meg kell említenünk, mert mind a kettő adatokat szolgáltat a határ településtörténetéhez.

1. Lelei út.

A) A lelei-út egyenesítése alkalmával, a várostól 4 km-re, középkori eserepeket találtak a munkások. A eserepek szétszórta, nagyobb területen feküdtek, de néhány gödörben tömegesebben is előfordultak. Már magában ez is bizonyítaná, hogy nem szórványos jelenséggel állunk szemben. De még jobban bizonyítja az, hogy a gödörök közelében égett sártapasz töredékeket is találtak, amit természetesen nem bontottak fel szakszerűen s így

pontos megfigyeléseket szerezni nem lehetett.

Ez a lelőhely a városhoz 3 km-rel közelebb fekszik, mint Szentkirály középkori község helye s azzal semmiféle összefüggése nem lehet. Valószínűnek látszik, hogy ezen a területen is volt falu, amelynek a nevét nem tudjuk.

2. Kishomok.

B) Ugyanezen alkalommal kerestük fel Kovács Jenő kishomoki tanyáját, ahol, az évek óta tartó part lehordással, tekintélyes számú lelet került napvilágra. Ez a terület már évek óta ismerős a szakkörök előtt. Itt találták ezt a tizenkét sírt, amelyekben egyebek közt, aranyozott szegekkel felszerelt pajzsdudor, kard, lándzsa és edények voltak s amelyeknek útmutatása alapján, 1928-ban Móra Ferenc további 22 sírt tárt fel. A jobbára háborgatott sírokból pajzsdudorhoz tartozó aranyozott szegek, kard, lándzsa, tör, kés, zabla, vaspántok, vascsat, pitykék, fésűk, acél, kova, orsó, üvegkarperec és edények kerültek elő. Gepida jellegű csaknem kétségtelen.

¹ Dolg. 1937. 50—77. l.

Az éppen folyamatban lévő munka során La Tène sírokat bontottak ki. Egy — később — jelenlétünkben kibontott sírból edény mellékletek kerültek elő, orsókarikákkal egyetemben, de minden fémanyag nélkül. A csontváz hanyatt feküdt ugyan, de lábai kissé zsugorítva voltak. Az egyik edény a térd táján, a másik kettő a bal kéz külső részén volt. A két orsókarika, a bal kar belső oldalán, a könyök táján, illetőleg az ide áthajló jobb kéz fejénél volt. Az edények akkor a tulajdonos birtokában maradtak. Ez év folyamán sikerült úgy ezeket, mint a már régebben talált darabokat megszerezni a múzeum számára. Reményünk van arra, hogy ez év folyamán sikerül még ennek a fontos lelőhelynek a hitelesítése. Az eddig előkerült 20 edény gazdag területet ígér s feltárása már csak azért is fontos volna, mert az eddigi anyagból következtetve olyan La Tène kori emlékekkel van dolgunk, amelyek területünkről idáig nem ismeretesek.²

Ugyanitt nagyobb kiterjedésű római kori telep nyomait is megállapíthatuk, amelynek feltárására szintén reményünk van.

Az 1937. év folyamán tíz helyen végeztünk rendszeres munkát, kisebb-nagyobb eredménnyel.

3. Solt-Palé.

C) Az első ásatást a Solt-Paléban, Kása Szabó Imre tanyájában végezte Párducz Mihály tanársegéd. Ez a hely is ismerős volt előttünk. 1935-ben ró-

mai-kori edénytöredékeket találtunk itt.³

A három hétig tartó munka során római-kori és késő bronzkori gödröket és épület maradványokat bontott ki az ásatás vezetője, aki e kötetben számol be munkájáról.⁴

A többi ásatásokat augusztus folyamán e sorok írója vezette. Segítségére volt a munkában Dr. Banner Benedek leánygimnáziumi igazgató és Molnár Sándor egyetemi hallgató. Résztvett az ásatások egy részén Komáromy József iparművész, aki a Jászmúzeum részére szokott ásatásokat végezni.

4. Térehát.

D) Az év tavaszán Moldvay Sándor tanítóhoz edény töredékeket vittek az egyik tanyából járó gyerekek. A tanyában jelenleg Dezső Lajos kertésze van. A régi szegedi utat, a mai szegedi uttal összekötő dűlön fekszik, közvetlenül a Kishomokról ide is elnyúló homokbuckákon. Ebben a tanyában, közvetlenül a kis erdő szélén találták az edénytöredékeket. Az ásatás eredménye csupán annyi, hogy még néhány töredéket találtunk az edényekhez, egy már bolygatott gödörben s ezzel legalább a két edény lelőhelyét sikerült hitelesíteni.

A két edény (XXII. 15—16.) formája bronzkori, de iszapolása és kivitele azokra az edényekre emlékeztet, amelyeket a gimnázium gyűjteményében is megtaláltunk. Ezek a közeli Szőlőhalomból kerültek a gyűjteménybe s más hasonló leletek alapján megengedjük a kora La Tènebe való helyezést.⁵

² 1938 nyarán Dr. Párducz Mihály ásatott e helyen. Ez alkalommal 1 bronzkori, 18 szkíta, 4 kelta és 3 gepida sírt tárt fel. Az ásatásról szóló beszámolót e folyóirat XV. kötetében fogjuk közölni.

³ Dolg. 1937. 66. l.

⁴ Lásd: Párducz Mihály: Római-kori lelőhely Hódmezővásárhelyen, a Solt-Paléban c. dolgozatát e kötet 90—123. lapjain.

⁵ Dolg. 1937. 120. l.

E) Ugyanesak a Tereháton fekszik, a homokbuckák folytatásán Kone Imréné földjének egy része. 1933-ban Bálint Alajos végzett ezen a területen próbaásatást, kevés eredménnyel. Melléklet nélküli sírokon kívül, néhány bronzkori cserepet talált csupán. Ezt a telepet szerettük volna ez alkalommal megtalálni. A településre legalkalmasabbnak látszó dombos részen azonban kutatásaink ezuttal is eredménytelenek maradtak.

F) A régi szegedi út és a Terehát közt fekszik Olasz István kertészete. Itt, a veteményágyak földjéből, az öntözésre szolgáló víz, állandóan mos ki cserepeket. Ezek a cserepek kétségtelen bizonyítékai annak, hogy a tiszai-kultúra hordozója lakott ezen a területen. Ez egyáltalán nem meglepő, mert úgy a közeli Diószegi-tanyában, mint az Égető Bálint-féle földön megtaláltuk e kultúra emlékeit.⁶

Az ásatást a tanya más részén fogyanatosíthattuk s csupán két sírgödört eredményezett, amelyből azonban hiányzott a csontváz. Még csak nyoma sem volt a csontoknak s úgy látszik, nem is temetkeztek beléjük. Azóta a tulajdonos az üres gödröktől kissé távolabb, talált egy hanyattfekvő csontvázat, de csak a fejét bontotta ki. Kémény téiben járván kint, nem bonthattuk ki. Gondosan visszatakarni várja a nyári ásatások idejét. Annyit már így is megállapíthatunk, hogy nem tartozik a tiszai-kultúrába.⁷

⁶ Dolg. 1937. 51—66. l.

⁷ 1938 nyarán Dr. Párducz Mihály tárt fel a sírt. Benne, 35 cm mélyen, egy 153 cm hosszú férfi csontvázat talált keresztbe tett kezekkel, középkori módon eltemetve, melléklet nélkül. Irányítása: Nyény—Kdk. Feje Nyény-on volt.

5. Solt-Palé.

G) Már a legutóbbi ásatási jelentésünkben jeleztük, hogy az Égető Bálint földjének szomszédságában lévő Bányai féle földben gyanítjuk, a feltárt bronzkori telep temetőjét. A terület herével van bevetve s így nem lehet benne ásatni. Égető Bálint földjén azonban maradt feltáratlan terület, közvetlenül a még 1935-ben felásott rész mellett. Ennek az ásatásnak eredményeit már közöltük.⁸

1935-ben 170 m² területen 17 gödröt találtunk, amelyekből a Körös-, tiszai-, badeni-kultúrák, a korai és késői bronzkor, a hallstatti kor, római kor, a germán idők, sőt a magyar középkor emlékei is előkerültek. A leletek legnagyobb része azonban a bronzkorból való.

Ez alkalommal 238 m² területen 12 gödröt és egy tűzhelyet tárhattunk fel. A telep azonban még ezzel sincs kimerítve, de sajnos, a sírok még itt sincsenek. A feltárt gödrök leírását, a bennük talált leletanyaggal együtt, a következőkben adjuk.

1. gödör. 140×120 cm átmérőjű. Mélysége 50+85 cm. (Az első szám a gödör kezdetét jelöli.) Alakja szabálytalan. A benne lévő edénytöredékek bronzkoriak. Néhány magasfülű töredéken kívül, széles szalagfüles és bütyökfüles töredékek is vannak. Legérdekesebbek a bordázott töredékek.

2. gödör. Átmérője fent 166, lent 170 cm. Mélysége 84+97. Fölötte, 75 cm mélységben 110×110 cm méretű hulladék réteg volt; nagyobbára kagylóból állott, de egy kisméretű bronzkarika is volt benne. A gödör egyébként üres volt.

3. gödör. Fent 120, lent 140 cm átmé-

⁸ Dolg. 1937. 62—66. l.

rőjű. Mélysége 47+99 cm. Egészen üres volt.

4. *gödör*. Fent 140, lent 165 cm átmérőjű. Mélysége 80+100 cm. Szalagfüles tál és bögre töredékeken bordás és seprődiszes cserepeken kívül, egy megmunkált agancs és három edény került elő belőle. Az edények is töredékesek.

a) Kétfülű kis kanecso. (XXII. 9.). Típusa a Maros-vidéki 7b. Színe sárgás vörös, fekete foltokkal. Feneke bemélyedő, tehát egészen korai forma. M. 8; Sz. 5; Ö. 6.8; F. 1.5 cm.

b) Kétfülű kanecso alsó része. (XXII. 10.). Az előbbihez hasonló típus töredéke, de már profilált feneke van és a 9d. és 10b. típusok díszítései vannak rajta. Méreteit nem lehet megállapítani.

c) Edény töredék. (XXII. 7.). Csak a fele van meg. Valószínűleg egy füle volt. A Maros-vidéken ismeretlen forma, de ezen a telepen már előfordult. (1937. III. a. 3., 5.). Sötétszürke színű, fekete foltokkal. M. 8.8; F. 5.8.

5. *gödör*. Fent 132, lent 176 cm. Mélysége 62+104 cm. Bütyökfüles töredék, bordás szalagfül és turbánszerű edény-száj volt csupán benne.

6. *gödör*. 50 cm mélyen, kisméretű teknőszerű bemélyedés. Anyaga kevert. Neolitikusnak látszó bütyökfül és kisméretű talpeső mellett, szalagfüles töredék és bordázott edényfal is volt benne.

7. *gödör*. 165×110 cm átmérőjű, szabálytalan alakú. Mélysége 20+78 cm. Egyetlen nagyméretű edény, egyenes szájtöredéke volt benne. A töredéken bütyökfülszerű díszítés van. Neolitikusnak látszik.

8. *gödör*. 122 cm átmérőjű, egyenesfalú. Mélysége 40+102 cm. Jelentéktelen cserepek közt, egy peremes táltöredék érdemel említést.

9. *gödör*. Fent 137, lent 172 cm át-

mérőjű. Mélysége 75+120 cm. Ez volt a telep legérdekesebb gödre. Igen nagy mennyiségű hulladék anyag volt benne; főképpen cserép, amelyből több edényt sikerült összeállítani.

A töredékek közt mindazok a díszítési formák előfordulnak, amelyek vidékünk korabronzkorát is jellemzik. Áll ez főként azokra a nagyméretű töredékekre, amelyek rendszerint bevágásokkal tagolt, körbefutó kiemelkedéssel vannak díszítve. De nyomai vannak azoknak a díszeknek is, amelyeket a Maros-vidéki 41c. típusról ismerünk; maga az edény típus ugyan nem fordult elő. Képviselve van a töredékek közt a 17a. nagyobb alakja, a 9. és 10. típus szokatlan vörös színben; valamint a 22. tál típus is. A legtöbb figyelmet azonban az épenmaradt, vagy tökéletesen kiegészíthető edények érdemlik. Valamennyi nagyméretű.

a) Élelemtartó edény (XXII. 12.) Csonkakúpos alsóréssze van, amely a felsőrésszel való érintkezés pontján erősen öblösödik. Nyaka erősen befelé ível; szájpereeme kissé kihajlik. Feneke jól profilált. Szájperemét bevágások tagolják. A nyak alatt, eredetileg hat helyen (egy kitörött) ferdén haladó lécdisz van, bevágásokkal tagolva. Színe sárgásszürke, sötétebb foltokkal. M. 45; Sz. 51; Ö. 56; F. 12 cm.

b) Magasnyakú, öblös edény. (XXII. 14.). Az ószentiváni horogkeresztos edény formájára emlékeztet. (Dolg. 1928. 205. l., 55. kép.). Vörös színű. Jól iszapolt, jól égetett példány. Bemélyedő vonaldíszítés van rajta. Kiegészített példány lévén, méreteit nem adjuk.

c) Szélesszájú magas edény (XXII. 13.). Alsó és felső része is csonkakúpos. A kettő érintkezési pontjában kiöblösödik. Nyaka összeszűkül, pereeme enyhén kihajlik. Feneke profilált. Rosszul iszapolt, rosszul égetett. Sötétszürke

színű, világosabb foltokkal. Széles-mintájú seprődisz van rajta, szabálytalan elhelyezkedésben. M. 35; Sz. 27; Ö. 29; F. 13 cm.

10. *gödör*. Átmérője 112, mélysége 60+81 cm. Jelentéktelen cserép anyag között egy tűzikutya töredék és egy 7b. típusú, feketesínű, benyomott fenekű, kétfülű kancsó (XXII. 11). alsó része került belőle elő.

11. *gödör*. 50 cm mélységben, szabálytalanalakú, enyhe bemélyedés, bizonytalan körvonalakokkal. A szokott díszítésű cseréptöredékeken kívül, egy kutyakoponya agyi része és egy kétfülű edény volt benne.

a) Kétfülű, szélesszájú edény (XXII. 8.). Erősen benyomott, szokatlanul széles fenékkal, elferdült csónkakúpos alsó és még ferdébb felső résszel. Nyaka ívelt, szája kissé kihajlik. A fülek közt két párhuzamos vonal fut, amelyekről, kilenc helyen, három-három rövid vonalka csüng lefelé. Az egész edény és a díszítés is, rendkívül primitív. Egyik oldala sötét-, másik világosszürke színű. M. 9, ill. 8; Sz. 9; Ö. 8; F. 3.5 cm.

12. *gödör*. Egészen olyan, mint az előbbi. Jellegzetes bronzkori töredékek, néhány öz- és szarvasagancs és szarvtöredék mellett két épebb edénytöredék is volt benne.

a) Kétfülű kancsó alsó része. 7b. típusú (XXII. 6.). Figyelmet érdemel szokatlan vörös színe miatt. Feneke profilált.

b) Magasabb kancsó alsó része (XXII. 4.). A 10g. típushoz hasonló fülképzésű, de sokkal zömökebb példány. Feltűnik erősen öblösödő alsó rész és ahhoz viszonyítottan igen kisméretű feneke. Méretei közül csak kettőt adhatunk, de ez a legjellemzőbb. Öblösödése 18, feneke 5 cm.

1. *tűzhely*. 50 cm mélyen találtuk 120×150 cm átmérővel. Sok cserép volt

beletapasztva. Valamennyi jellegzetes bronzkori. De jellegzetesen bronzkoriak azok az edények is, amelyek a tűz helyen maradtak.

a) Kétfülű kancsó. (XXII. 5.). 7b. típusú. Fülei hiányoznak. Színe szürke, különböző árnyalatokkal. Feneke lapított. M. 7.5; Sz. 3.5; Ö. 5.6; F. nem mérhető.

b) Egyfülű fazék. (XXII. 1.). 18e. típusú. Kidolgozása finom, égetése jó. Fültővénél kettős párhuzamos vonal fut körbe, amelyből hat helyen, kettős párhuzamos vonalak haladnak a fenék felé. A fül alatt két-két párhuzamos, vízszintes irányba haladó újabb két párhuzamossal van összekötve. Színe sötétszürke, világosabb foltokkal. M. 12.5; Sz. 14; F. 7.5 cm.

c) Fazéktöredék kiegészítve (XXII. 3.). Rendkívül gondos kidolgozású, finom munka. Típusa az e tájról került két edényével egyező (1937. VII. 6., 7.). Az előbbihez hasonló minta van rajta azzal a különbséggel, hogy a párhuzamosak egészen a fenékig futnak és itt egy körbefutó vonallal érintkeznek. Sötétszürke színű, helyenként egészen fekete. M. 9.3; Sz. 10.5; Ö. 12.1; F. 7.5 cm.

A szórványos leletek közt egy lángborító (XXII. 2.) és néhány erősen vücsedoli jellegű cserép érdemel figyelmet. Nem gödör anyaghoz tartozik, nagyobb következtetéseket tehát nem lehet belőle levonni. Hogy itt is megvan, az kétségtelen.

Feltűnő volt, hogy az egész területen, az eke által nem bolygatott cserepek és a szórványos leletek átlagosan 50 cm mélységben voltak, amiből arra lehet következtetni, hogy ez a mélység felel meg az eredeti felszínnek.

Megállapítható a lelet anyagból, hogy az idén feltárt gödrök anyaga sokkal homogénebb, az 1935. évi anyagnál. A problematikus neolitikum csak

ritkán zavarja a telep anyagát s az egész leletanyag túlnyomó része egészen korai bronzkori, bár néhány későbbi is van, ami mutatja, hogy vagy az edényformák éltek tovább, vagy maga a telep hosszú életű volt.

6. Bodzáspart.

H) Bodzásparton, Balog Sándor földjén ásattunk először. Ez a föld azonos a Bákai Mihály-féle földdel, ahol 1935-ben kísérleteztünk, de olyan helyen, ahol csak szórványos leletek mutatták a badeni kultúra települését.

A területen ez alkalommal sikerült a telep folytatását megtalálni. A telep anyagának és megfigyeléseinknek közvételét arra az időre hagyjuk, mikor a Banga Imréné földjén is befejezzük az ásásokat.⁹

I) Ugyancsak a Bodzásparton van Pap bognár földje, a part legmagasabb helyén. Évek óta szeretnénk volna ezt a területet felkutatni de mindeddig nem sikerült. Ez alkalommal sikerült engedélyt szerezni s az ásásnak akadálya nem volt.

A felület mindenütt tele volt a Kőrös-kultúra ismerős cserepeivel s feltárása azért volt kíváncsi, mert ennek a kultúrának stratigráfiai helyzetét, hazai anyaggal és lelőhellyel még eddig nem sikerült tisztáznunk. Sajnos, ez alkalommal sem. Az ásás eredményeként egy olyan telep részét

tártuk fel, mint amelyet a Zsoldos-tanyában találtunk.¹¹

Megszakítás nélkül, minden árokban sűrűn találtuk a cserepeket, a nélkül azonban, hogy egyetlen gödröt, vagy tűzhelyet találtunk volna. A telep anyaga semmi újat nem hozott, a Kőrös-kultúráról már meglévő ismereteink bővítésére. A feltárt 264 m² területen négy sírt találtunk. Ezek közül egy a badeni kultúrába tartozott,¹² a többi a Kőrös-kultúra, melléklet nélküli zsugorított sírja.

1. sír. 150 cm mélyen fekvő, 160 cm hosszú esontváz. Zsugorítva 140 cm. Irányítása K—Ny. Feje K.

2. sír. 98 cm mélyen fekvő, 100 cm hosszú gyermek. Zsugorítva 56 cm. Irányítása É—D. Feje D.

3. sír. 102 cm mélyen fekvő, 140 cm hosszú esontváz. Zsugorítva 65 cm. Irányítása Dk—Ény. Feje Dk.

A hivatkozott közleményben ismertett badeni síron kívül, kétosztású táltöredékek és egyéb jellegzetes badeni anyag is volt a telepen, amely nagyon hasonlít a Milleker által feltárt szerb-keresztúri telepre.¹³

7. Barci-rét.

J) A Tisza ártere ezen a tájon jó települő hely volt a legrégibb időktől kezdve a magyar középkorig. Itt fekszik a Hámszárító, a Hunyadi-halom és annak közvetlen környéke, ahol már ismételtén is ásott az intézet.¹⁴

A most ismertető terület kissé távolabb van ezektől a lelőhelyektől, de ez is a Tére mellett fekszik, amely in-

⁹ Dolg. 1937. 66. l.

¹⁰ 1938 nyarán ásattunk a Banga-féle földön. A gazdag eredményről később számolunk be. Az eddig feltárt területen talált 3 badeni sírt a Nemzeti Múzeum új folyóiratának 1. számában közöljük. Lásd: *Banner János*: Badeni sírok Hódmezővásárhelyen, a Bodzásparton c. közleményét (*Archaeologia Hungarica. Ephemeris*, 1939. 1. szám.).

¹¹ Dolg. 1932. 2—10. l.

¹² Lásd a 10. jegyzetben hivatkozott cikket.

¹³ A. É. 1893. 300—307. l.

¹⁴ Lásd: Dolg. 1935. 153—155., 238. l. — U. ott 1937. 66—69. l.

nen kezdve egészen a város alá húzódik. Amerre elmegy, mindenütt telepeknek adott életet. Minden lelőhelyünk egészen a Bodzáspartig ennek az érnek a partján fekszik.

Ez alkalommal Balog Sámuel földjét kerestük fel, annak a két edénynek az útmutatása alapján, amelyeket Moldvay Sándor közvetítésével kaptunk, illetőleg, amelyet bodzásparti ásatásaink során, egyik közeli föld tulajdonosa, Szücs Lajos, hozott hozzánk.

Az edények korabronzkoriak s már azért is feltűnnek, mert a hódmezővásárhelyi határban eddig feltárt bronzkori telepeken, ilyen formák, ezzel a fülképzéssel ismeretlenek.¹⁵

a) Füles kancsó. (XXII. 17.). Csonkakúpos alsórésze profilált fenékből indul, amely öblösödéssel megy át az ívelt nyakrészbe. A nyak és öblösödés közti részt bevágódó perem tagolja, amely a fültő magasságában, helyenként alig észrevehető módon fut körül. Szájperem kissé kihajló. A fül nem a szájperemből indul, hanem alóla, fél cm-rel. Színe vörössárga, helyenként szürke. Az egész forma feltűnően szabálytalan. M. 9; Sz. 5.5; Ö. 6.8; F. 3.5 cm.

b) Teljesen hasonló forma, de sokkal nagyobb méretű. (XXII. 18.). A fül ugyanúgy helyezkedik el, de a felső részén mindkét oldalon kiugrás van s csak azután keskenyedek el. M. 15; Sz. 9; Ö. 10.6; F. 6 cm.

Az ásatás során azt a területet, amelyen a leletek előkerültek, nem lehetett megközelíteni. A közelben húzott próbaárkokban semmiféle összefüggő jelenséget nem észleltünk. Az előkerült

leletanyagban a lineáris kerámia cserepei éppenúgy megvannak, mint a badeni fülek és a bronzkor fennebb ismertetett fül formái. A területen még dolgozni kell.

8. Szakálhát.

K) Ezen a területen is ásattunk már egy alkalommal, részint a Diószegi tanyában, részint Nagy Sándor földjének közvetlen közelében, a dülőút másik oldalán.¹⁶ Ez is a Tére mellett fekszik.

A rendelkezésünkre álló területen csupán néhány árkot húztunk, amelyben mindenütt bronzkori cserepeket találtunk. A felszínen azonban badeni cserepek is voltak. Összefüggő jelenségeket sehol sem észlelhattünk. Csupán egy bemélyedő vonalakkal díszített nagy edény töredékei mutatják, hogy a terület a bronzkor II. periodusában is lakott volt. Alapos a gyanúnk, hogy a Diószegi- és Égető-tanyákban feltárt bronzkori telepek temetője e helyen lappang. Eppen ezért erre a területre még figyelmet fordítunk.

9. Nagysziget.

L) A Nagy Sándor-féle tanyában dolgoztunk, amikor Dr. Csátáry Endre gimnáziumi tanár jelentette, hogy a Nagyszigeten, Gál Imrénének a Tóparton lévő tanyájában, a gazda és fia csontvázat talált. A helyszínre menve megállapíthattuk, hogy egy rendkívül gazdag hulladék gödörben, a Kőrös-kultúra zsugorított csontváza fekszik. A jellegzetes töredékek igen nagy mennyiségben feküdtek úgy a csontváz mellett, mint a felette levő rétegben. A helyszínén más kultúrába tartozó cse-

¹⁵ Analógiáit lásd: Tompa: 25 Jahre Urgeschichtsforschung in Ungarn. Bericht. 1934—1935. Tószeg A. (Bronzkor I.) Taf. 1., 9., 10. stb.

¹⁶ Dolg. 1937. 51—52. l.

repeket nem láttunk. De egyik munkásunk hozott innen több cserepet, amelyek közt a bodzásparti Pap-féle földben feltárt badeni sír nagyfülű edényéhez hasonló töredék is volt.

*

Összegezve az 1937. évi ásatásokról szóló jelentést, megállapítható, hogy ez évben is jelentős adatokat szerezhettünk Hódmezővásárhely városának településtörténetéhez.

Lineáris kerámiát találtunk a Barci réten lévő Balog-féle földön.

Körös-kultúrába tartozó telepet és sírokat találtunk a bodzásparti Pap tanyában és a tóparti Gál-tanyában.

Tiszai-kultúra emlékeit találtuk a szegedi út melletti Olasz István-féle kertészet területén.

A badeni kultúra telepét, sírját és egyelőre szórványos emlékeit találtuk a Bodzásparton, a Pap- és Balog-féle tanyákban, a Szakálháton Nagy Sándor földjén és a Tóparton lévő Gál-tanyában.

Aeneolitikus leletek kerültek elő a bodzásparti Pap- és Balog-tanyákon.

Bronzkori telep volt a Solt-Paléban az Égető- és Kása Szabó-tanyában és a Barci-réten, Balog Sámuel földjén.

La Tène leletek vannak a Téreláton, Dezső Lajos kertészetében.

Római kori település volt a Solt-Paléban, Kása Szabó Imre tanyájában, és Kishomokon, Kovács Jenő tanyájában. Szórványos leletekkel képviselve van az Égető-tanyában és a Balog-tanyában is.

Középkori települést állapítottunk meg a Lelei úton és szórványos leletekkel az Égető-tanyában.

A kutatások eredménye — kivéve a badeni kultúra telepanyagát — műzeumi és tudományos szempontból fel van dolgozva s ez egynek kivételével mindaz az anyag publikálva van, amit a régiségtudományi intézet, 1929 óta a város területén kiásatott.

Jelentésem végén kötelezve érzem magamat arra, hogy Hódmezővásárhely város közönségének, első sorban Endrey Béla polgármester úr Ö méltóságának nem lankadó támogatásáért, Moldvay Sándor tanító úrnak éveken át élvezett megértő erkölcsi támogatásáért és a lelőhelyek figyelemmel kíséréséért, a földtulajdonos gazdáknak munkánk elősegítéséért, munkatársaimnak szíves közreműködésükért hálás köszönetet mondjak.

Dr. Banner János.

Die Ausgrabungen des Städtischen Museums von Hódmezővásárhely im Jahre 1937.

Unser letzter Bericht ist vom Jahre 1935 datiert (Dolgozatok, 1937. S. 70—77.). Wir führten im Jahre 1936 keine Ausgrabungen aus, und zwar aus Gründen, die weder mit dem Museum noch mit dem Archeologischen Institut in Verbindung gebracht werden können. Wir waren insgesamt zweimal auf städtischem Gebiet. Bei der ersten Gelegen-

heit fanden wir an der nach Lele führenden Strasse die Gefäßüberreste einer Siedlung des Mittelalters; bei der zweiten Gelegenheit in Kishomok, Gefässe aus einem La Tène-Gräberfeld und ein Grab, das eben ausgegraben wurde. An der gleichen Stelle entdeckten wir noch die Spuren einer Siedlung aus der Römerzeit. Im folgenden Som-

mer werden wir auf diesem Gebiet Ausgrabungen beginnen.

Im Jahre 1937 führten wir in den folgenden Siedlungen Ausgrabungen aus:

1. *Solt-Palé*.

Mihály Párducz, legte in der Meierei von Imre K. Szabó die Spuren einer Ansiedlung der Römerzeit frei, welche hie und da durch eine Siedlung der Bronzezeit gestört worden waren. Das Resultat seiner Ausgrabungen teilt er in diesem Band mit (Siehe: Römerzeitliche Fundort in Solt-Palé bei Hódmezővásárhely. Dolgozatok. 1938. S. 115—123.).

2. *Térehát*.

Wir liessen auf dem Grundbesitz des Gärtners Lajos Dezső Ausgrabungen vornehmen um zwei Gefässe zu identifizieren. Wir fanden noch einige Bruchstücke zu den Gefässen, konnten aber keine zusammenhängende Erscheinung wahrnehmen. Die Gefässe (XXII. 15., 16.) weisen eine Form aus der Bronzezeit auf, aber ihre Bearbeitung und ihr Material erinnern uns an die Stücke der Früh La Tène-Zeit dieser Gegend.

Auf dem Grundbesitz der Frau Imre Kone beobachtete Alajos Bálint vor einigen Jahren Skelette ohne Beigaben und Spuren einer Siedlung aus der Bronzezeit. Bei der Ausgrabung konnten wir keine neueren Beobachtungen machen, wir fanden nicht einmal Scherben.

Auf dem Grundbesitz des Gärtners István Olasz kamen die charakteristischen Scherben der Theisskultur vor, aber in dieser Siedlung liegt die Gärtnerei und infolgedessen können keine Ausgrabungen vorgenommen werden.

Neulich fand der Eigentümer ein Skelett und beerdigte es wieder sorgsam. Wir werden die Ausgrabung im folgenden Sommer versuchen. So viel steht jetzt schon fest, dass das Skelett nicht in die Theisskultur gehört. Es stammt vielleicht aus dem Mittelalter, wie die beiden leer gefundenen Gräber.

3. *Solt-Palé*.

Auf dem Grundbesitz von Bálint Égető nahmen wir schon im Jahre 1935 Ausgrabungen vor und veröffentlichten das Material der 17 Gruben, die wir auf einem — damals ausgegrabenen — Gebiet von 170 m² fanden (Siehe: Dolgozatok, 1937. S. 70—77.). Jetzt legten wir auf einem Gebiete von 236 m² weitere 12 Gruben und einen Herd frei. Aus dieser Ausgrabung stammen jene früh-bronzezeitlichen und teilweise aus einer späteren Periode stammenden Gefässe, die man auf Abbildungen XXII. 1—14. beobachten kann. Gräberfeld fanden wir auch bei dieser Gelegenheit keines.

4. *Bodzáspart*.

Hier liessen wir sogar an zwei Stellen Ausgrabungen machen. Auf dem Grundbesitz des Sándor Balog legten wir eine grössere Siedlung der Badner-Kultur frei und zwar mit zwei Herden, mit zwei Tier-Gräbern und mit einem Hockergrab. Auf dem Grundbesitz des Wagners Pap fanden wir in der Siedlung der Körös-Kultur ein Badner-Grab und Streufunde. Drei Hockergräber befanden sich hier noch ohne Beigaben, alle gehören zu der Körös-Kultur. Über die — an beiden Stellen gefundenen — Badner-Gräber berichten wir in der im Jänner erscheinenden neuen Zeitschrift der Ungarischen Nationalmuseums.

Unsere Beobachtungen, die wir in der ungestörten Badner Siedlung machten und das ausserordentlich reiche keramische Material werden wir nur dann bekannt machen, wenn wir auch jenen Teil der Siedlung, welcher im benachbarten Grundbesitz von Frau Imre Banga liegt, freigelegt haben (Den ersten Bericht von dem letzteren Gebiet, siehe: Dolgozatok, 1935. S. 136—144.).

5. Barci-rét.

Es ist eine der Siedlungen, die an der Tére-Ader liegen, im Überschwemmungsgebiet der Theiss auf dem Grundbesitz von Sámuel Balog. Hier kamen jene beiden Gefässe aus der Bronzezeit zum Vorschein, deren Henkel Ausbildung in dieser Gegend ungewohnt ist (XXII. 17—18.). Wir fanden unweit des Fundortes wieder solche Henkel, aber auch Scherben der Badner- und der Linear-Keramik. Die Ausgrabung muss hier noch fortgesetzt werden.

6. Szakálhát.

Auf dem Grundbesitz von Sándor Nagy, ebenfalls an der Tére-Ader, suchten wir jene Gräber, die zu der bronzezeitlichen Siedlung gehören, welche wir in den Meierhöfen Diószegi und Égető fanden, aber sie waren nicht zu

finden; es unterliegt doch keinem Zweifel, dass dieses Gebiet auch in der II. Periode der Bronzezeit bewohnt war. Wir fanden hier auf der Oberfläche auch Badner-Scherben.

7. Nagysziget.

Im Meierhof von Imre Gál, der am sogenannten Tópart (Teichufer) liegt, kam ein Hockerskelett zum Vorschein. Um und über demselben lagen die bekannten Scherben der Körös-Kultur. Es hatte keine Beigaben. Wir fanden hier auch charakteristische, hochhenkelige Badner-Gefässbruchstücke.

*

Es ist klar, dass unsere Ausgrabungen vom vorigen Jahre unser Wissen hinsichtlich der Siedlungsgeschichte der Umgebung der Stadt mit vielen Angaben bereicherten. Das wichtigste Resultat ist einesteils die Ausgrabung der Badner-Siedlung, deren Material uns ermöglichen wird die noch unbekannten Fundorte festzustellen, anderesteils die Ausgrabung der Siedlung der Römerzeit, deren reiches Fundmaterial unsere bisherigen Kenntnisse mit vielen neueren Typen und deren Zusammenhängen bereicherte.

J. Banner.

A Beszterec-gyalaptanyai honfoglaláskori sírlelet.

Szabolcsvármegye északi részének, a vizek levezetése előtti Rétköznek középső részén van Beszterec kis község; hajdan minden oldalról réttel, vízzel bekerített kis falu, hova szárazlábbal nem, vagy csak nagy ritkán lehetett bemenni. A község határa délkeleti sarkában, a Királytó közelében van a Gyalaphegy, ennek keleti oldalán a lelőhely: Gyalaptanya.

Pethő Sándor kéki földbirtokos 1928. év május 9-én behozott a Jósa Múzeumba egy csomagot és elmondta, hogy az abban levő tárgyakat Beszterec község határában fekvő birtokán a Gyalaptanyán találták eselédjei a cselédház és dohánypajta közötti bejárónál. A csomagban volt egy vaskard darabokra törve, két kengyel, egy zabla, négy nyílhegy, két aranyfülbevaló, egy bronzkarika, tizenegy apró bronzszeg, koponya és emberesontok. A vástárgyak honfoglaló őseink ismert hagyatékaik, felszereléseik.

Pethő Sándor földbirtokos készséggel megengedte, hogy a lelőhelyen ásassak, azonban csak május 16-án mehettem ki a helyszínre a tovább kutatás megejtése és a leletkörülmények adatainak megszerzése céljából. Megtudtam a cselédektől, hogy a csontváz alig fél méter mélyen volt és fejjel nyugatnak, lábbal keletnek feküdt. Baloldalán volt a kard, alatta a bronzkarika, a kardvégénél a nyílhegyek, a jobb váll mellett, alól, a csikózabla, fölötte a kengyelvasak, a jobb térdrész felé pedig, de attól 15–20 cm távolságban, 11 db. apró bronzszeg. A koponya két oldalán, a fülnek megfelelően, találták a két aranyfülbevalót. A helyszínen megejtett további kutatás eredményre nem vezetett. A tanya

bejáró északi oldalán álló dohánypajtától és délről, az ősdombon levő cselédlakástól nagyobb méretű ásatást nem is lehetett végezni. A honfoglaló vitézt ennek az ősdombnak, melyen a cselédlakás épült, az északi oldalába temették és mint kivehető egy méternél mélyebb volt a sír, de a bejáró idehelyezés óta félméter elkopott, a másik félméter földet pedig most hordták el. Mi volt még ebben a honfoglalási sírban, azt megállapítani már nem lehet; valószínű, hogy nem figyeltek a sír tartozékára s így azokat a földdel elhordották és elhányódtak. Hogy nemcsak az elsorolt tárgyak voltak benne, a behozott csontváz darabjai is mutatják, amennyiben a bordacsontok zöldrozsdával vannak itatva. Ott tehát bronz vagy más fém tárgynak kellett lenni. De következtethetünk a fülbevalók és főként a kard után is, melyek nem egyszerű közvitéz felszerelések lehettek. Lovas sír volt-e vagy sem, erre nézve nincs támpontunk.

A beszolgáltatott tárgyak között kétségtelenül legértékesebb a nyugati típusú kard (l. kép), mely azonban a hozzá nem értő kezében darabokra tört. Egy darabot el is hánytak belőle, mely az eddig ismert nyugati típusú kardok nagyságát tekintve — 10 cm-nél nagyobb aligha lehetett. A kard tehát most 7 db. összeillő és 1 különálló részből áll. Az összeillő részek hossza 87 cm, a különálló rész, mely a kard tokjának a végződése, a belerozdásodott penge hegyével 12 cm. Az analógiák közül csak a székesfehérvári demkóhegyi (Nagy Géza: Karoling kori kard Arch. Ért. 1906. 129–134.) és rádiótelepi honfoglaláskori temetők (Marosi Arnold: A székesfehérvári

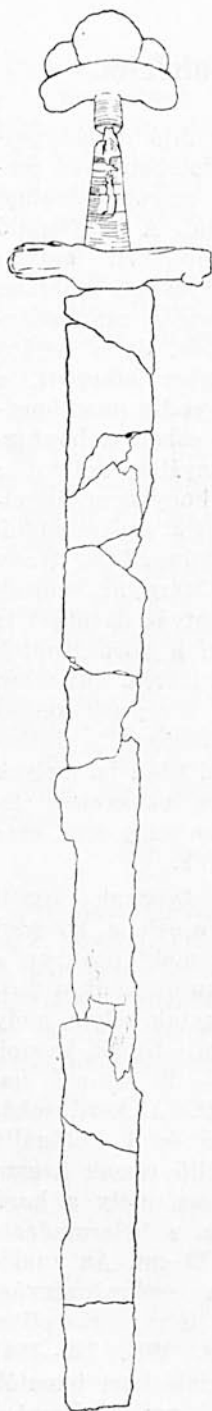

Abb. 1. kép.

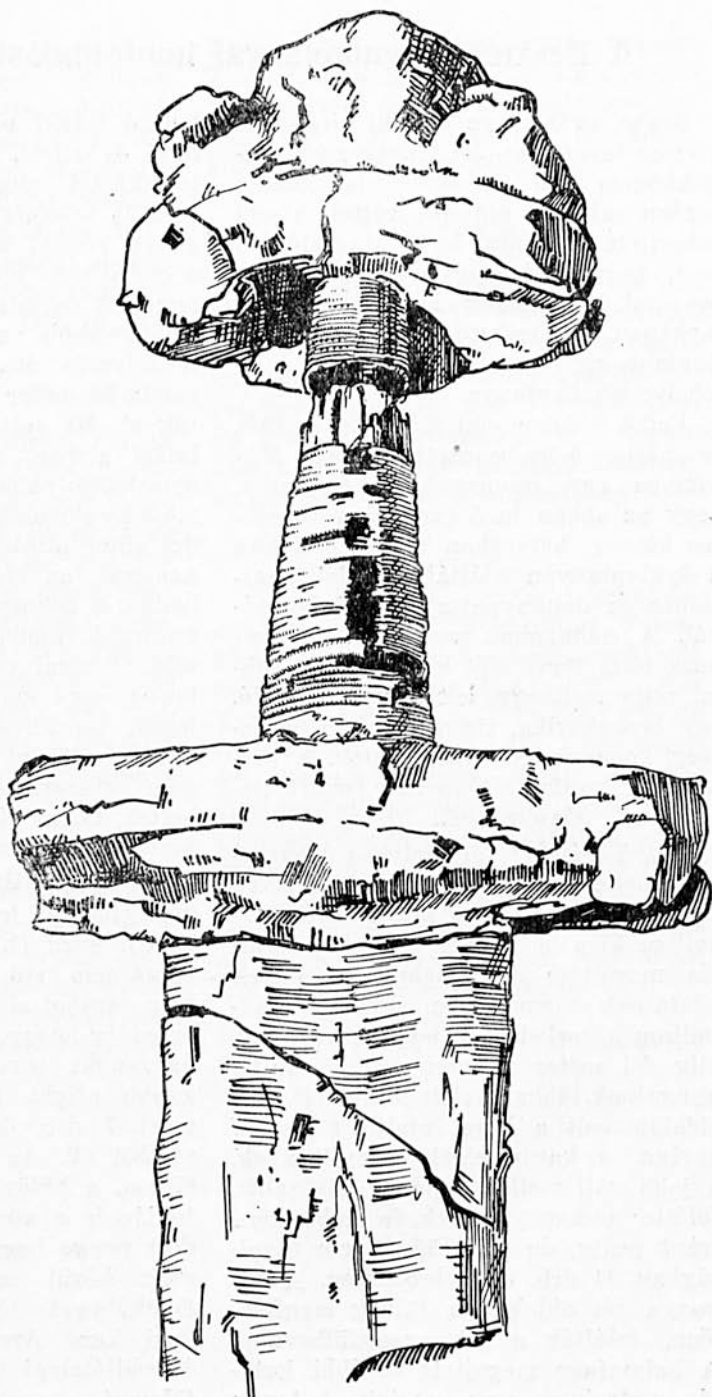

Abb. 2. kép.

rádiótelepi ásatás Arch. Ért. 1923—26. 247. l.) első sírjaiból kikerült kardokat említem meg, kivált az előbbit, mely nemcsak méreteiben egyezik a beszterecivel, de a hüvely végződése is megvan. Ennek a kardnak a hossza 104 cm. A mienknek hiányzó része tehát alig lehet nagyobb 10 cm-nél.

A kard markolata 17.5 cm hosszú, mint a rádiótelepi. A markolat gombja ennek is két részből áll (2. kép). A talpazatból és a felette emelkedő lapított félgömb kúpokból. A rádiótelepi markolatgomb jelen állapotában kiemelhető a talpazatból, melyhez csapokkal erősítették annak idején; a háromrészesre tagozott kúpnak megfelelő szélső gerezdje teknősbéka fejet ábrázol. A középső gerezdje a teknősbéka hátpáncéljaként emelkedik ki. Az egész kúpokat ezüst lemez borította. A kiemelkedő középrész felületén borsónagyságú lyukak vannak, melyek színes anyaggal lehettek kitöltve és a gerezdeket elválasztó barázdákat két-két fonott ezüst sodronny övezte. A besztereci példányon mindezt csak valószínűnek vehetjük, de a rajta támadt erős rozsdá miatt nem láthatjuk. Hogy díszes lehetett a mi példányunk is, a középrész felületén látható ezüst lemez darabjait követhetjük. A talpazat hossza 9 cm, szélesség 2.6 cm.

A markolat fogantyúja ketté tört, ép állapotban 8.5 cm hosszú volt. Hengeralakú faburkolatát ezüst szállal vagy sodronnyal tekergették be. Ilyen állapotban a fogantyú felül 2 cm, alul 3.5 cm széles.

A keresztvas egyenes, hossza 12.5 cm, szélessége és vastagsága 3 cm rozsdás állapotban. Esetleges díszét, mely a székesfehérvárinál látható, a réteges rozsdá eltakarja.

A kard pengéje kétélű, összeillő részek hossza 87 cm, szélessége a kereszt-

vas alatt 5—7 cm, a végén 4 cm. A hüvely bronzból való végződésébe bele-
rozsdásodott penge szélessége 3.5 cm. A fahüvely maradványai bőven láthatók a pengén. E miatt és az erős rozsdá miatt nem észlelhető a törési felület, azonban a kard közepén keskenyebb, mint a szélek felé. A hüvely végződése bronzból való (3. kép), alakjára a demkéhegyihez hasonlít, végének esúcsa ennek is gombban végződik, mely fő-

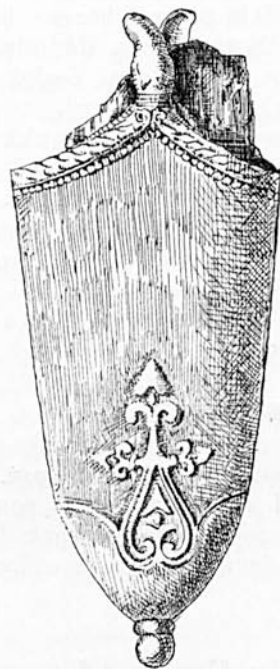

Abb. 3. kép.

lött díszítés van. Hossza 12 cm, felül 5 cm széles. Egyik oldalán kiásáskor kilyukasztották. Felső része a penge felé felnyúlik s díszített szegélyének nyúlványa mindkét oldalon balra hajlik.

A Jósa Múzeumnak eddig egy nyugati típusú kardja van. Újfehértó határában a Micske-pusztai honfoglalás-

kori temetőből került, de ez a kelta kardokhoz hasonlít; kétélű ugyan, de keskenyebb és közepén kiemelkedik. Se markolatgombja, se keresztvasa nincs meg. A besztereci kardon a Karoling korbeli kardot jellemző sajátsága megvan: széles, kétélű pengéjű, közepén véresatornával, rövid markolat, ennek végén markolatgomb. A mi kardunk a Karoling kardok régebbi típusához tartozik, melynek markolata két tagú és három dudoros gombú. Ilyeneket találtak Székesfehérvár határában a Demkőhegyen és a Rádiótelepen lovassírban. E kardokat őseink külföldi kalandozásai alkalmával, mint hadizsákmányt hozhatták magukkal. Hampel szerint e korbeli kardok közül a legrövidebb keresztvasúak a IX–X. századból, a 11 cm keresztvasúak a XI. századból valók, a 15 cm-eseket a XI–XII. századra helyezi. A mi kardunk tehát 12,5 cm keresztvasával a XI. századbelihez áll a legközelebb, mint a hogy a demkőhegyit Nagy Géza is erre a századra teszi.

A kard alatti bronzkarika átmérője 2,7 cm, szép patinával bevont. A kardhegyénél talált nyílhegyek rombus alakúak, egyik keskenyebbnek látszik, a rombus tompa szögei a csúcs felé es-

nek. (Sebestyén féle A típus. Dolg. 1922. 12. kép). Szárain farostok nyomaival. A jobb váll melletti zabla ismert csikó-zabla típusú. A két kengyel (V. ö. Szakálhát 19., ill. 3. sír. Dolg. 1936. LXIX. ill. LXX. tábla.) trapézhoz hasonló, talpa 3,5 cm széles, kissé lehajló szélei erős karimával, a talp alján gerinc vonul végig. A talp és szárain találkozása fölött gomb van. Az egyiknek hiányzik a talpából. Lapos szárain ezüst berakás nyomai láthatók. A szíjtartó fül nyakszerű szűkülés révén függ össze a száraink felső hajlásával és szabálytalan körídomú. Analógiáit megtaláljuk a Szentese-naphegyi, tarcali, egri és kecskeméti honfoglaláskori leletekben. (Hampel: Honfoglaláskori hazai emlékei 574., 643., 701., 720. l.) Bronzszegek 11 darab. 8 mm hegyes szegen 5 mm átmérőjű lencseszerű fej van. Rendel-tetése ismeretlen. Fülbevalók aranyból két darab. (Dolgozatok, II. 129. l. 3. kép 7., 8.; 129. l. 5/35–36. ábra). Úgy látszik, hogy egy a közepén 3 mm, a két végén 2 mm vastag kalapácsolt rudat a közép-pen kettévágtak és a két félből készí-tettek fülbevalót külön-külön összehajtván nyitottvégű karikába. Az egyik-nek súlya 9, a másiké 8,5 grm.

Kiss Lajos.

Ein Grabfund aus der Landnahmezeit in Beszterec.

Im Jahre 1928 kamen die Beigaben eines Grabes der Landnahmezeit ins Jósá-Museum zu Nyíregyháza. In dem Fund befanden sich: ein — in Stücke gebrochenes — Eisenschwert (Abb. 1.), zwei Steigbügel (Siehe: Dolgozatok 1936. Tafel LXIX. LXX.), eine Füllentrense, von allbekanntem Typus, vier Pfeilspitzen (Typus A. 1. nach Sebestyén. Dolgozatok 1932. Bild. 12.), zwei ring-

artige Ohrgehänge aus Gold, ein Bronzereif und elf kleine Nägel, ein Schädel und Knochen. Es ist wahrscheinlich, dass die übrigen Teile des Fundes beim Ausgraben abhanden gekommen sind. Dies beweist der Umstand, dass an den eingelieferten Menschenknochen Spuren von Kupferpatina festgestellt wurde.

Das beachtenswerteste ist das

Schwert, dessen prachtvoller Griff (Abb. 2.) und das Ende der Scheide (Abb. 3.) auffallend sind. Der Typus des Schwertes zeigt eine Verwandtschaft mit den Schwertern von Székesfehérvár-Demkóhegy (A. É. 1906. S. 129–134.) und mit den von Székesfehérvár-Rádiótelep (A. É. 1923–26. S. 247.).

Nach den Analogien können wir die Zeit des Fundes auf das XI. Jahrhundert versetzen.

Eine wiederholte Ausgrabung konnte zu keinem neuen Erfolg führen, da an dem scheinbar wertvollsten Teile des Gebietes Gebäude stehen.

Nyiregyháza.

L. Kiss.

Adatok az Alföld sáncainak kérdéséhez.¹

Alföldi sáncainkkal — kivéve a római sáncokat —, a szakirodalom évtizedek óta alig foglalkozott. Régészeti feltárásuk nem történt meg, sőt az irodalmi és térkép anyag összegyűjtése is hiányzik.

Irodalom híján a térképekhez kell fordulnunk. Nagy értékűek a tizen-nyolcadik század nyolevanes éveinek állapotát feltűntető, József császár-féle (1:28,800 méretű) katonai felvétel lapjai; a tizenkilencedik század végének viszonyait a közismert katonai (1:25,000 méretű) térképek tárják eléink. A kettő összevetése megmutatja a század pusztításait. A két felvétel lapjain található adatokat kiegészíti az e tekintetben szegényes irodalomban található egy-két adat. Mindez azonban csak ar-

ról beszél, hogy mi volt meg, illetőleg miről tudtak régen, de nem arról, hogy mi van meg ma. Erre pedig csak az elvégzendő helyszíni szemle és az annak alapján eszközözendő ásatás adhat felvilágosítást.

A fenti adatok figyelembevételével megkíséreltük felkutatni az Alföld egy részének bizonyára különböző korú sáncait, *Csongrád-, Békés-, továbbá a megcsontított Arad-, Csanád- és Bihar vármegyék területén.* Ez azonban csupán az anyaggyűjtés kezdete, a helyszíni szemle hátra van. Ez döntheti el, hogy a térképek és irodalom alapján megjelölhető helyeken valóban megvannak-e s ha igen, régészeti szempontból figyelmet érdemelnek-e a sáncok?

Három csoportra osztjuk a talált adatokat. Először azokat említjük, amelyek a József császár-féle, illetve a huszonötvezres térképeken sánc felírással vannak jelölve. Másodszor azokról szólunk, amelyek a térképeken nincsenek ugyan sáncként feltüntetve, de alakjuknál fogva, legalább részben, sáncok lehetnek. Harmadszor a csak az irodalomban említett adatokat közöljük. Ebben a csoportban külön tárgyaljuk az Ördögárokra, illetve az egyéb sáncokra vonatkozó adatokat.

¹ Ez a pusztán anyaggyűjtő munka az év folyamán készült az intézetben igen sok térkép melléklettel. Nyers anyagként is érdemesnek tartjuk közölni, mert szolgálatot vélünk tenni azoknak, akik a helyszínen kutatnak. Legalább tájékozódhatnak arról, hol lehet reményük arra, hogy valamit találhatnak. Az adatok egy részéről már is megállapítottuk, hogy tévesen kerültek a térképre, de azért benneahagytuk a nyersanyag összeállítás keretében. A gyűjtés tovább folyik s jelenleg az egész Alföld területére kiterjed. Annak idején ezt is közölni fogjuk. *Szerk.*

A térképek adatainak közlésénél elől adjuk a térképlap számát (1:25,000-es térképnél: pld. 5068/3, a József császár-féle térképnél: C. XXV. S. 19.), majd a sánc fekvését, végül alakját. Amelyik sánc csak a József császár féle térképen volt meg, annál zárójelben a megfelelő huszonötezres térképlap számát is közöltük. A térképeken nem található sáncoknál, csak az irdalmi adatokat közöljük.

I. A térképeken sánc felirással jelölt helyek.

5068/3., C. XXV. S. 19., C. XXV. S. 20. Mindkét felvételen rajta van az Ördögárok egy része. Az 5068/3. lapon még egy kör- és egy négyszögalakú sánc.

5165/2. Kisújszállástól DNY-ra, kb. 9 km-re, az Ördögárok nyomai.

5166/1., 5166/3., C. XXI. S. 21., C. XXI. S. 22. Mindkét felvétel lapjain az Ördögárok egy része.

5167/4. Vízegyházától DK-re, kb. 5 km-re, az Ördögárok egy része. Az 5267/2. lapon folytatódik.

C. XXIV. S. 22. (5167/1.). Zsáka alatt egy négyszögletes földmű.

5167/2., C. XXV. S. 21. Mindkét felvétel lapjain az Ördögárok egy része: Bojttól és Kereszttestől NY-ra.

5168/1. Bihartól É-ra, kb. egy km-re, négyszögletes földmű.

5267/2. Rojt és Oláhszentmiklós között négyszögletes földmű. A két falutól K-re az Ördögárok egy része.

5365/4., C. XXI. S. 27. Hódmezővásárhely határának ÉK-i részén, a Nagy-Tatársánc és a Szöllősi sánc.

C. XXII. S. 26. (5366/1.). Békéstől DNY-ra sáncal körülvett halom.

5366/1., C. XXII. S. 27. Csabától DNY-ra, halmot körülvévő négyszögletes földmű.

C. XIX. S. 28. (5464/2.). A Hódmezővásárhely határában levő Kishomokon három oldalú nagyméretű földmű. Ma már nincs meg.

C. XXI. S. 29. (5465/4.). Csanádpalotától ÉK-re kb. 2.5 km-re, négyszögletes sánc.

5466/1. Reformátuskovács házához ÉNy-ra az egyenesvonalú Tatár-sánc. Tőle DNY-ra, a Kállay pusztán ovális alakú sánc. Mindkettő ma is megvan.

C. XXII. S. 31. (5566/1.). Magyarpécskától ÉNy. ill. DNY felé, három négyszögletes és egy hosszú egyenes sánc.

II. Alakjuk miatt sáncnak látszó helyek.

5066/4. Püspökladánytól ÉK-re kb. 6 km-re.

5066/4. Püspökladánytól DDK-re.

5066/4. Püspökladány ÉK-i oldalán.

5067/3. Földes mellett.

5067/3. Sáp mellett.

5067/4. Konyár mellett és tőle ÉK-re.

5165/1. Törökszentmiklóstól D-re, kb. 3 km-re.

5165/1. Törökszentmiklóstól ÉNy-ra, kb. 8 km-re.

5165/3. Törökszentmiklóstól D-re, kb. 6 km-re.

5166/1. Dévaványától É-ra, kb. 12.5 km-re.

5166/1. Kisújszállástól K-re, kb. 14 km-re.

5166/2. Dancsházától ÉNy-ra.

5166/2. Biharnagybajomtól É-ra, ill. D-re.

5166/2. Szereptől NY-ra, ill. DNY-ra.

5166/2. Udvaritól D-re, Biharnagybajomtól ÉNy-ra, kb. 4 km-re.

5166/3. Dévaványától ÉNy-ra, kb. 7 km-re.

5166/4. Füzesgyarmattól NY-ra, kb. 6 km-re.

5166/4. Szeghalomtól ÉNy-ra, kb. 5 km-re.

5166/4. Szeghalom É-i oldalán.

5167/1. Bakonszeg mellett és tőle D-re.

5167/1. Berettyóújfalutól Ny-ra, K-re és ÉK-re.

5167/1. Bakonszegtől ÉÉNy-ra kb. 4 km-re.

5167/1. Zsákától ÉNy-ra, kb. 6.5 km-re.

5167/2. Bedő É-i és DNy-i oldalán.

5167/2. Kismarjától DNy-ra.

5167/2. Hencidától DNy-ra, kb. 2.5 km-re.

5167/2. Nagykerekítől É-ra, és DK-re.

5167/2. Nagykerekítől D-re, kb. 3 km-re.

5167/3. Vekerdtől DK-re, kb. 2 km-re.

5167/3. Mezősastól Ny-ra, kb. 4.5 km-re.

5167/4. Borstól ÉNy-ra.

5167/4. Beregbüszörménytől ÉNy-ra, kb. 7.5 km-re.

5167/4. Köröstarjántól K-re, kb. 4 km-re.

5167/4. Vizesgyántól D-re, kb. 4 km-re.

5167/4. Vizesgyán Ny-i oldalán.

5265/2. Endrődtől É-ra, kb. 8 km-re.

5265/4. Endrődtől DNy-ra, kb. 8 km-re.

5266/2. Vésztőtől ÉNy-ra, kb. 4—5 km-re.

5266/3. Mezőberény mellett.

5266/4. Békés mellett.

5266/4. Békéstől ÉK-re, kb. 8 km-re.

5266/4. Békéstől K-re, kb. 14 km-re.

5267/1. Gesztől ÉNy-ra és É-ra, kb. 4—6 km-re.

5267/2. Cséffától Ny-ra.

5267/3. Méhkeréktől DK-re 4, ill. 9.5 km-re.

5267/3. Mezőgyántól Ny-ra, kb. 6.5 km-re.

5267/3. Mezőgyántól DK-re, kb. 7 km-re.

5267/3. Mezőgyántól DK-re, kb. 3 km-re.

5267/3. Mezőgyántól D-re, kb. 2.5 km-re.

5267/3. Sarkadkeresztúr környékén.

5365/2. Nagyszénástól É-ra, kb. 6 km-re, illetőleg ÉÉNy-ra, kb. 5 km-re.

5366/4. Kétegyházától DNy-ra.

5366/4. Kétegyházától D-re.

5367/1. Sarkadtól Ny-ra, ill. DNy-ra.

5465/3. Földeáktól ÉNy-ra, kb. 2 km-re.

5465/3. Óföldeáktól ÉÉK-re, kb. 1200 m-re.

5465/4. Nagymajláth K-i oldalán.

5465/4. Ambrózfalva Ny-i oldalán.

5466/2. Nagykamarástól Ny-ra, kb. 9 km-re.

5466/2. Nagykamarástól ÉK-re.

5466/4. Nagyvarjastól Ny-ra 3 és 4 km-re.

5466/4. Nagyvarjas ÉK-i oldalán.

III.a. *A térképeken nem található irodalmi adatok.*

Aradmegye:

Borosjenőn négyszögletes vár. Tőle É-ra az Erdőhát felé római töltés vezet. (Márki: Aradvármegye és Arad szabad királyi város története I. 24. l.)

Pécskától K-re, Csálán földvár. (Márki: i. m. I. k. 118. l.)

Dohányos szigeten, mely 1100 m-re van Nadab falutól, téglakeresség. (Márki: i. m. I. k. 100. l.)

Zsadányon avargyűrű. (Márki: i. m. I. k. 201. l.)

Szentannán avargyűrű, melyet az Ördögárok metsz. (Márki: i. m. I. k. 37. l.)

Békésvármegye:

Szláv eredetű földvár a Dobozon

alul fekvő Ó-vár. (Karácsonyi: Békésvármegye története I. k. 16. l.)

Földvár, Békéstől Ny-ra. (Karácsonyi: i. m. I. k. 13. l.)

Békésésabán az alsó és felső végnek egy része Sáncnak hívatik. (Pesty: Helységnévtár Békésvármegyei kötet.)

Csudaballai pogányvár. (Gallacz János: Monografia. A Körös-Berettyó völgy ármentesítéséről és ezen völgyben alakult vízrendező társulatokról. I. k. 147. l.)

Dobozon: Sámson vára két föld-sáncal. (Pesty: i. m.)

Alsó- és Felsődoboz közt Sámson-vára. (Karácsonyi: i. m. I. k. 16. l.)

A középkorban Félhalomtól DNy-ra fekvő Fábianváron földvár. (Karácsonyi: i. m. I. k. 14. l.)

Békés K-i oldalán fekvő kamati vár. (Karácsonyi: i. m. I. k. 14. l.)

Orosházától ÉNy-ra tojás alakú sánc. (Karácsonyi: i. m. I. k. 14. l.)

Szeghalom mellett földvár. Emlékét a mai Várhely őrzi. (Karácsonyi: i. m. I. k. 16. l.)

Biharvármegye:

A bihari vártól K-re: Csatári földvár. Kismarja É-i részén is földvár feküdt. Sarkadon szintén. (Gallacz: i. m. I. k. 146–147. l.)

Csongrádvármegye:

Alpári, csanyi, szegvári és szentesi földvárak. (Zsilinszky: Csongrádvármegye története I. k. 22., 27., 28. l.)

Szentestől K-re, Donáttornán: sáncokkal körülvett palota(?). Borovszky: Csanádvármegye története II. 150–151. l.)

Dónáti pogányvár. (Zsilinszky: i. m. I. k. 22. l.)

A pusztá Hékédi ásatások alkalmával talált avarerőd sáncok. (Zsilinszky: i. m. I. k. 22. l.)

Hódmezővásárhely határában a solti dűlőben, a Tisza mentén, nagy sánc-

lások nyúlnak el. (Szeremlei: Hódmezővásárhely története I. k. 219. l.)

Szentes és Derekegyháza irányában római sáncok(?) voltak. (Szeremlei: i. m. I. k. 266. l.)

A mártélyi tiszai rév mellett, Vá-sárhely és Tömörkény irányában, sánc-művek húzódnak. (Szeremlei: i. m. I. k. 481. l.)

III.b. *A térképen nem található Ördögárok.*

A szentannai avargyűrűtől Ny-ra van az Ördögárok egy darabja. Valószínűleg összefügg azzal az Ördögárokkal, amely „Hodony, Monostor, Ároki, Arad, Zimánd, Kurties, Árokszék, Simánd, Székudvar, Nagy Csorvás és Szelistye-pusztá, Pély, Varsánd, Sarkad, Geszt, a bihari Zsadány határán át egészen a Tiszáig (Tiszadobig) vezet”. (Márki: i. m. I. k. 41–42. l.)

Szintyén ill. a Fejér-Körös jobbpartján levő somosi erdőn túl két töltes van. A Ny-i fennmaradt a horgostói és a csereklyési határrészben s innen megy Livadia és Tamásda felé. A másik ág az ágyai erdő és Sároszug közt feltűnően épen maradt meg. Innen Szalonta, Inánd, Püspöki és Siter felé folytatódik s a Rézhegységen keresztülélve, Ákosnál (Szatmártól D-re) a Kraszna baloldalán nyoma vesz. (Márki: i. m. I. k. 32. l.)

A Duna mellett Bajánál kezdődött; innen Halas és Félégyháza irányában haladva Sas és Csépa közt átlépett a Tiszán, keresztülvonult Tatárszállásán majd Mezőtúr, Póhalom, Károly és Szeghalom mellett elhaladva a bihari földvárnál végződött. (Karácsonyi: i. m. k. 13. l.)

„A másik út Mező-Túrról, Póhalmon, Simaszigeten, Kis-Károlyon keresztül, Szeghalomra, innen pedig

Csökmő és Körösszeg irányában Nagyváradra vitt". (Karácsonyi: i. m. I. k. 247. l.)

A bihari földvár felé vonult egy Arad-Simánd, Székudvar, Sarkad, Cséffa határain átvonuló töltés. (Karácsonyi: i. m. I. k. 13. l.)

Az Ördögárok a Tiszától Varsány alatt vonul Biharvm.-be, hol Vörösgyűrűsnek tartva húzódik, majd a Sebes-Körösre. (Gallacz: i. m. I. k. 145. l.)

Kishorgoshoz is tartozik egy Ördögárka nevű határrész. (Pesty: Helységnevtár, Csongrádvm.-i kötet.)

A római uralom idején Kolozsvárról kiindulva Mojgrádon, Biharon, Békésen át Torda, Szeghalom, Sima

érintésével egy földmű húzódott a Körös mozsarain keresztül a Tisza felé s átvágta a Duna-Tisza között, Szekeső ill. Tolna castrumával szemben érte el a Dunát. (Márkus György: Békés vármegye 353. l.)

Az Ördögárok egy részét vélte felfedezni Téglás Gábor a Csengele pusztának Főlegyháza felé eső részén. (Téglás Gábor: Pár szó a nagy Alföld Ős-kori sáncairól. A magyar orvosok és természetvizsgálók 1905 augusztus 27—30-ig Szegeden tartott XXXIII. vándorgyűlésének történeti vázlata és munkálatai. Bp. 1906. 353—355.)

Molnár Sándor.

Angaben zur Frage der Schanzen des Alfölds.

Der ungarische Bericht enthält nur rohe Angaben; wir wollen ihn doch auch in dieser Form denen zur Verfügung stellen, die an Ort und Stelle arbeiten wollen. Dieser Bericht teilt uns jene Angaben mit, die an der Landkarte vom Masstabe 1:25.000, an den Landkarten der Josephinischen Aufnahme vom Masstabe 1:28.000 und in der ortsgeschichtlichen Literatur vorkommen, welche im Gebiete der Komitate Csongrád, Békés und in den zerstörmelten Komitaten Arad, Csanád, Bihar zu finden sind, oder nach der Zeugenschaft der Angaben zu finden waren.

Den Bericht wird ein Repertorium folgen, dass sich auf das ganze Alföld beziehen wird.

Bei der Mitteilung der Angaben der Landkarten geben wir an erster Stelle die Nummer des Blattes an (bei der Landkarte v. 1:25.000: 5068/3., bei der Josephinischen Aufnahme mit der Bezeichnung: CXXV. S. 19. usw.). Dann kommt die Angabe von der geographi-

schen Lage der Schanze. Bei der Schanze die nur auf den Landkarten der Josephinischen Aufnahme zu finden ist, geben wir die Nummer des entsprechenden Blattes der Landkarte v. 1:25.000 zwischen Klammern an. Wir teilen nur die literarischen Angaben jener Schanzen mit, die an der Landkarte nicht zu finden sind.

Die Zusammenfassung wird in vier Gruppen eingeteilt: I. Die an den Landkarten mit „Schanze“ bezeichneten Stellen. II. Die wegen ihrer Form als Schanzen erscheinenden Stellen. IIIa. Die literarischen Angaben, die an den Landkarten nicht zu finden sind. IIIb. Die Teufelsgräber (Ördögárkok), die auf den Landkarten nicht zu finden sind.

Der Zweck des Berichtes ist bloss die Mitteilung der Angaben. Die Aufindung und kritische Besprechung kann eine spätere Aufgabe sein.

S. Molnár.

Literatur — IRODALOM — Littérature.

(Beküldött könyvek. — Eingesandte Bücher.)

Szabó Kálmán: *Az alföldi magyar nép művelődéstörténeti emlékei.* (Kecskemét th. város múzeumának ásatásai). 631 képpel. Bibliotheca Humanitatis Historica A Museo Nationali Hungarico Digesta. A Magyar Nemzeti Múzeum Művelődéstörténeti Kiadványai. III. Szerkesztik: gróf Zichy István és Domonvöszky György. Országos Történeti Múzeum, Budapest, 1938., 4°, 135 l. Magyar és német szöveggel.

A magyar régészek főfeladatuknak azt tartották, hogy az őskortól kezdve, legfeljebb az Árpád-korig terjedő idők temetőit, vagy telephelyeit tárják fel. Ami a középkorból, vagy annak végétől való volt, azzal már nem igen törődtek. Ez alól kivétel egyedül a kecskeméti múzeum. Itt tíz esztendőn keresztül folyt az ilyen irányú kutatómunka, nagy hasznára úgy a magyar művelődéstörténetnek, mint a magyar tárgyi néprajznak.

Az első Árpád-kori királyaink idejében keletkezett magyar községeknek, az eddigi kutatások szerint, majdnem kivétel nélkül, az 1242. évi tatárpusztítás vetett végét. Ezt nemcsak a Duna-

Tisza közén, Kecskemét körül látjuk, hanem a Tisza felsőfolyása körül, Muhi város táján, a Kőrös mentén, Gyula vidékén, a Dunamellékén, Tolna megyében és legújabbán, a Csanád megyei kutatások során, a Szárazér mentén húzódó községeknél.

Az ilyen irányú kutatómunka legelőször Kecskemét környékén indult meg. Ezek az ásatások azt igazolták, hogy a tatárjárás nyomán, a XIII. században elpusztult községek ugyanabban a században nem épültek újra. A letelepedés első nyomait szerző nem a természetnyújtotta védett területeken (Ballóság, Alsómonostor, Orgovány, Berényibene, Kunkerekegyháza, stb.) találta meg, hanem ott, ahol az állatok számára közel volt az itatóhely és a jószágtartó gazdálkodásnál feltétlenül szükséges szárnyék építésére, és tüzelésre alkalmas nád. A későbbi települések viszont olyan helyeken voltak, amelyeket csak az év bizonyos szakában lehetett megközelíteni (Ágasegyháza, Bene, Mizse, stb.), máskülönben vízzel, nádasokkal, sziget, vagy félszigetszerűen körül voltak véve.

Szerző, a XII–XIII. századi tele-

pülések tárgyi emlékeit tárgyaló fejezetében a Kecskemét-árvaházi, aranyegyházi, tiszaugi, alsómonostori és mórégáti határrészekben feltárt lakóhelyek tatárjárás előtti emlékeit mutatja be. E helyeken a lakóhelyek egymástól igen messzire feküdtek, s a pásztorkodó lakosság tulajdonképpen csak téliszállások céljaira szolgáló köralakú, 6–8 m átmérőjű kunyhókat épített. Ezeknek falait nádból, fából állította össze és sárral tapasztotta be. A kunyhó közepén 80–100 cm átmérőjű kemence állott, amelynek fenekét cserépdarabokkal rakta ki és sárral tapasztotta le. A kornak legjellemzőbb tárgyi emlékei a befeléhajló peremű, üstalakú agyag-bográcsok, amelyek nyugaton egyáltalán ismeretlenek és keleti kapcsolatokat árulnak el; a ládavasalások pedig az első bútorok emlékeit őrizték meg. A kender feldolgozásáról tanúskodnak az orsógombok; a föld megmunkálásáról az ásópapucskok.

A bográcsok és a vöröses, vagy szürkisszínű kerámiás emlékeken kívül, előfordulnak a fenékbélyeges, korongon készült edények. A keresztalakú fenékbélyeg a leggyakoribb. Egy benei edényen állatalakos bélyeg van.

A Kecskemét-árvaházi telepen előkerült „vas-háromláb“-on kívül a sötét-rő kavicsok és a még ebből a korból eddig ismeretlen bronztál darabja alkotja a konyhafelszerelési tárgyak leltárát. Kronológiai szempontból fontos egy karperec nagyságú hajkarika, „amelynek egyik végére körömforma részecske volt erősítve, hogy a másik vége beakasztható legyen“. Ez képviseli — szerző szerint — a kora Árpád-kori, egyik végén laposra kalapált és S-alakban meghajlított hajkarikák és a XIV. századra jellemző hólyagos haj-

karikák között az átmenetet. Érmét csak Tiszaugon talált, amely a XII. századból való.

A következő fejezetben, ugyanebből a korból, a pálmonostori, felsőszentkirályi, kocséri, kunkerekegyházi, bócsai, felsőmonostori, benei, Fülöpszállás-kerekegyházi, lakiteleki, ágas-egyházi és a Berényi-benepusztai temetők tárgyi emlékeivel foglalkozik.

Az egyes temetők szokásos mellékletei közül, különös figyelmet érdemel egy kunkerekegyházi sírból előkerült fejesgyűrű, amelyen rovasíráshoz hasonló véset van. Benéről tömör, zöldszínű, üvegből készült karperec került a múzeumba; Bócsán, Felsőmonostoron és Kunkerekegyházán aranyszálakból szőtt pártadiszeket és pártavőv maradványokat sikerült megmenteni.

A temetési szokáshoz tartozik, hogy a halottak mellé edényeket raktak; a Berényi-Benepusztán, fenékbélyeges fazékban tyúkesontváz maradványok voltak.

Alpárról is, Aranyegyházáról is, egy-egy bronztál került elő. Ezeknek a bronztálaknak korát, a Kecskemét-árvaházi lakótelep bronztál töredékével egybevetve, a XIII. századra teszi a szerző.

Keleti kapcsolatokat jelentenek a tűzkészszégek. Viselettörténelem szempontjából a kúnok betelepülése nagyjelentőségű, mert az előző korok viseletét ők mentik át a tatárpusztítás, kiegészítve sajátos viseletükkel, a süveggel.

„Viselet a XIV. században“ c. fejezetben, két nagyobb temetőn: az ágas-egyházin és aranyegyházin kívül, a barcsi, benei, bócsai, mizsei, kerekegyházi, lajosi és más temetőkben előkerült tárgyi emlékeket mutatja be. Szinte magunk előtt látjuk a pompázó és előkelő ízlésű magyarságot: a kar-

pereenyi nagyságú, hólyagos, ezüstgömbökkel díszített hajkarikákkal, különböző alakú és nagyságú díszekkel, rozettákkal, fülesgombokkal (több esetben csörgős gombokkal), csatokkal díszített ruhákban, ujjakon sima és betűkkel vagy vésetekkel díszített, sokszor fejesgyűrűkkel. Az aranyegyházi sírokban, a csontváz mellén, gyakoriak az üvegtükröcskék is, amelyek ugyan csak ruhadíszül szolgáltak. A felsoroltak közül a ruhadíszek a legfontosabbak, mert díszítményei különböző nyugateurópai, főleg olaszországi kulturhatásokat árulnak el. Megállapítható, hogy a fémművesség kisebb emlékein ugyanolyan díszítőelemek szerepelnek, mint az építészet monumentális emlékein.

A halottakat majdnem minden sírban, koporsóba zárva, kisebb eltérésekkel, kelet-nyugati irányban fektetik. A koporsók ládaalakúak. Gyakoriak a gótikus ízlésű koporsó-vasalások, zá-
rak.

Viselettörténeti szempontból a kor legfontosabb és legbecesebb emlékei a párták és pártáővek. Szerző ezeket külön mutatja be. Utóbbiakat, a fémszálakból szőtt pártáővek kapcsán. Bartelles, illetőleg Bátky Zsigmond nyomán, hún hagyatéknak tartja. Ilyen pártáővek a felsőmonostori puszta-templom melletti és a kunkerekegyházi temetőből kerültek elő. Mindkét temető XII–XIII. századból való. Szerző ebből arra következtet, hogy az ilyen pártáővek viselete az alföldön általános lehetett. Hogy a XIV. századból hasonló övek eddig még nem kerültek elő, nem jelenti azt, „...hogy ebben a korban sem a nők, sem a férfiak nem viseltek fémszálakból szőtt, vagy ezüst lemezekkel díszített bőróvet, hanem selyemből, vagy más ruhanemű anyagból készült öve-

ket hordtak“. (47. lapon.) Abból a tényből, hogy a XV. századi temetőkben a fémszálas pártáőveket ismét megtaláljuk, valószínűnek tartjuk, hogy azokat a XIV. században is viselték, bár ezt eddigi ásatásaink még nem igazolták.

A párták és pártáővek díszei a legkülönbözőbbek. Legtöbbjük vékony, rosszezüstből való lemezből készült, nem ritkán aranyozottak és gótikus díszítésük van. A pártadíszek között rozettás, félgömbformájúak vannak, de találunk olyanokat is, amelyek át-tört díszítésűek, vagy gót betű díszek. Egy aranyegyházi leány sírjában szalagra varrt ezüst lemezeket talált. A pártá fejlődés történetében a fémspirálisokból fonott, virágszirom alakú díszek jelentik a következő fokozatot. Ilyeneket Szabó Kálmán a XVI. századi kerekegyházi, baracsi és mizsei sírokban talált. (Előfordultak ezek az általunk feltárt kaszaperi és mezőkövácsházi temetőben is). Figyelmet érdemelnek a gyöngyös párták is, amelyek a XVII–XVIII. századig megvannak (Kecskemét-kistemplomtéri temető).

Nagy változatosság van a különböző pártáővekben. A bőryanagra lemezes díszeket erősítenek, amelyek ugyancsak széles skáláját mutatják be a kor ízlésének. Románkori díszítőelemet csak a benei LI. sír pártáővé-
n látunk (emberfejű oroszlán), a többiek gótikusak. Díszítik az övek csatlemezeit, szíjvégeit. Az övek csatlemezein ott vannak a gótikus I-betűsorok, sőt az ismert *ih*te felirattal ismételtlen találkozzunk.

Pártáöv díszeket nemcsak fémből, hanem csontból is készítettek. Csontból faragták a szíjvégeket is. Egy felsőszentkirályi, Nagy Lajos-kori vitéz sírjából olyan pártáöv garnitúra

került ki, amelynek díszeit tömör ezüsből készítették és aranyozták.

A mű második része a XVI. századi magyar lakóház kérdésével és a házakban talált tárgyi néprajzi emlékekkel foglalkozik. Lakóházakat Lakitelken, Mizsén, Baracson, Benén, Kerekgyházán, Jakabszálláson tárt fel a kecskeméti múzeum. Valamennyi kétosztású és mindegyikben volt kemence. A házak 9–15 m hosszúak, szélességük 4–6 m. Bejáratuk dél, vagy délkelet felől állott. A kétosztású ház egyik fele szoba, a másik konyha volt. A kemencét mindig a szobában találta, tűzhelyet viszont csak a konyhában figyelhetett meg. Nem volt azonban ritka, hogy a konyha falából kiindulva, második kemence is volt (nyári kemence). Mindkét kemencét a konyhából fűtötték. A kemencéről, kemence-szemekről, szerző külön fejezetet ír.

A ház falait agyagos földből készítették, alapfalainak vastagsága 15–45 cm. Szerző valószínűnek tartja, hogy a falakat nádból, vagy vesszőből fonták és azt betapasztották. (Feltevését a mi, mezőkovácsnézi ásatásainkkal igazolhatjuk.)

A ház ajtókon vasalások és zárok voltak. Kívülről a konyhába lehetett belépni. A konyha tűzhelyét a ház földszintjében rakták, amely körül gyakran konyhaedények voltak. A szobába a konyhából lehetett bejutni. Az itt levő kemence ugyancsak a ház földszintjén állott. A szobákban gyűszű, tű, olló, orsógomb és üvegedény töredékek és ládavasalások gyakoriak voltak.

A kétosztású ház végében gyakran istálló is állott; falait nem földből építették. Innen zabla, patkó, jászolkarika, pányvakaró-vasalás, illetve ezek töredékei kerültek elő.

A ház közelében, nem ritkán pince, vagy verem volt.

A háztartási eszközök közül a konyhaedényeknek különböző formáit ismerjük meg. Szerző bemutatja a grafitos főzőedényeket, a mai vászonfazekainkhoz hasonló, belül vékony, sárgás mázzal bevont korsókat. Gyakoriak a kanesóformájú edények, köcsögök, bögrék, szilkek, talak, edényfedők. Díszítésük legtöbbször hullámvonalas, nem ritkák az olyan edények, amelyeknek falát pecsételőhengerrel díszítették. Gyakoriak a festett edénytöredékek.

A konyha felszerelési tárgyak között mindig voltak sótörő kavicsok, teknőkaparók, fenőkövek, kovácsolt vas nyársak. Majdnem minden házban voltak kések, amelyek között gyakoriak az olyanok, melyeknek nyelét esontlemezzel, esetleg gyöngyház lemezzel borították. A kanál kagylóból készült, fanyéllal.

A szerszámok a mezőgazdaságra és állattenyésztésre vallanak; állatbillegzők, lóvakarók, patkók, zablárok, békók, marhaérvágók, fokosbalták, szénahúzó, vasvillák, kaszák, kaszakalapások, fenőkövek, sarlók, ásók, kapák, szekercék, fűrók, szaluk. A kececsontok, kecekövek, hálónéhezékek azt bizonyítják, hogy a lakiteleki halászház ismerték a guszakecét, nagyhálót és fentőt.

Szerző, művének végén, a feltárt borbásszállási, benepusztai, felsőmonostori, mizsei, baracsi, kerekgyházai templomok alaprajzait mutatja be és ismerteti az előkerült faragott köveket. Egy benepusztai faragott kövön megmaradt falfestmény-töredékének képét is közli.

Nagy szolgálatokat tett Szabó Kálmán a magyar művelődéstörténetnek, amikor a Kecskemét-környéki magyar középkori telephelyeket, templomokat és temetőket és azok anyagát gazda-

gon illusztrált munkájában ismertette. Munkája az ismertetett korokra nézve alapvető és nem nélkülözheti sem a régész, sem a néprajzi szakember.

Dr. Bálint Alajos.

Cs. Sebestyén Károly: *Szeged középkori templomai.* (60 ábrával). A Szegedi Városi Múzeum Kiadványai. VIII. Szerkeszti: Cs. Sebestyén Károly. Kiadja a Somogyi Könyvtár és Városi Múzeum, Szeged, 1938. 8°, 131 lap. Német kivonattal.

Valahány település van alföldünkön, azokat mind magasabb helyeken, kisebb-nagyobb kiemelkedéseken, vízszabályozások előtti szigeteken találjuk meg. Természetes, hogy a középkorban települt Szegedet is ilyen kiemelkedő helyre építették. Három szigeten, a felsővárosi Felsewzygeth-en, az alsóvárosi Alszegeden és a mai belváros helyén álló Palánkon rakták le a mai Szeged alapját. Ezek a szigeteken építik fel a templomokat is.

A szegedi templomoknak történetét mutatja be szerző — évek hosszú során át tartó anyaggyűjtése alapján írt — alapos munkájában.

Idők folyamán hat templom állott Szegeden. Ezek közül ma már csak egy, az alsóvárosi Havi Boldogasszony-templom van meg.

A legrégebbi, a Vár-templom, a múlt században lebontott várban állott. Alaprajza ismeretlen, csak faragott kövei maradtak meg. A kövek azt mutatják, hogy a templomot a XI–XII. századra jellemző román stílusban készítették. Először a XI. század végén, a kunok dúlásakor, másodszor a XIII. századi tatárjáráskor pusztították el.

A másodikat, Szent Erzsébet-tem-

plomot, csúcsíves stílusban, ugyancsak a vár területén építették. A templomról egy 1686-ból származó rajz ad megbízható képet. A török megszállás alatt mecsetnek használták. Megmaradt köveiből megállapítható, hogy ez lehetett a város legszebb csarnoktemploma, amelynek díszes szentségháza is volt. A XVIII. században rombolták le, s köveit a várfalába építették.

A harmadikat, Szent Demeter-templomát, a Palánkban emelték. Nagy érdeme szerzőnek, hogy a templombontása alkalmával, 1925-ben, tisztázhatta a Demeter-templom különböző építési idejét. Megállapította, hogy tulajdonképpen hat különböző alakja volt a templomnak a lebontás előtt. Első alakjában, a XI. században állott és egyhajós volt, a XIV. században háromhajós csarnoktemplommá alakították át. Zsigmond király idejében újabb kórussal és szentéllyel bővült, a XV. században pedig szentélykörüljárós templommá alakult. Végül alakját a XVIII. századi barokk ízlés adta meg és ebben az alakjában került lebontásra. A lebontás alkalmával a templom tornyát sikerült szerzőnek megmentenie. A torony nyolcszögletű és — sok ellenkezés után — műemlékké nyilvánítva, a Fogadalmi-templom előtt, baloldalt, ma is áll. A torony legközelebbi rokonságát a franciaországi toulous-i Saint Sernin és a l'Eglise des Jakobins templom tornyaival mutat. Ezeknek a tornyoknak építőanyaga ugyancsak téglából és alul négy, felül nyolcszögletesen vannak megépítve. A nyolcszögletes részen, emeletenkint, minden oldalon, páros ablakok állanak, amelyeket „en mitre” ablakzáródással képeztek ki. A csúcsíves stílusnak ezen első elemeit hozzáunk franciaországi szerzetesek hozták, s a Demeter-templom tornyát, francia min-

tára, IV. Béla király idejében, a szegedi vár építésével egyidőben emelték.

A negyedik templomot Felsővároson, Szent György tiszteletének szentelték. Egy 1686-i, Marsigli-féle térképen megmaradt alaprajza szerint, román stílusú, kéthajós templom volt. Eredetileg azonban háromhajósna építeték, amelynek déli oldala elpusztult. A XIII. századi bencéstemplomok egyik tipikus példájául épült. A XVIII. század első felében restaurálni kellett volna, azonban e helyett a minoriták részére új templomot építettek, s a régi Szent György-templomból 1859-ben tornyos iskola lett. 1905-ben, tornyostúl lebontották.

Alsóvároson, a mai Havi Boldogasszony-templom helyén, a Szent Péternek szentelt templom volt Szeged ötödik, a XIV. század első felében épült temploma. A templom mellett kórház is volt. Valószínű, hogy a johannita rendé volt, akik elszegényedve, a XV. század végén elhagyták a várost, templomukat, kórházukat és átadták azokat a helyükbe érkező salvatorianus ferenczerend szerzeteseknek.

A hatodik templom, a Havi Boldogasszony-temploma, ma is áll. Az eredeti Szent Péter-templom kórusát és szentélyét lebontották, helyette a salvatorianusok 1494–1503. között újabb és nagyobb kórust és szentélyt építettek. Restaurálták a régi templom hajóját és akkori divatnak megfelelően, csillagboltozatot, csúcsíves ablakokat készítettek. Megépítették kolostorukat, az új szentély mellett a templomtornyot. A szentély mellé épült torony általában a magyarországi ferenczerendi építkezésre jellemző.

1526-ban a templomot a törökök, a kolostorral együtt kirabolták, felégették. A XVI. században a templomhajóját a reformátusok foglalják el, a ka-

tolikusoknak a kisebbik részt hagyják meg. Az egész templomot 1562-ben, török segítséggel kapják vissza a katolikusok. 1624–25. között a roskadozó boltozatot újraépítik. A mai, három traktusból álló kolostorépület a XVIII. századi restaurálás alkalmával keletkezett. Ugyanebből az időből való a kórus és a szentély alatti kriptá is.

Szerző, munkája befejezéséül, rámutat arra a tévhiedelemre, mely szerint a Havi Boldogasszony-templomát Mátyás király építtette volna. Bizonyítja, hogy Mátyás királynak a templom építéséhez semmi köze sem lehetett, mert amikor azt — 1494–1503. között — készítették, Mátyás már régen halott volt.

Sebestyén munkája, kitartó kutatásai és a különböző építkezések alkalmával lehetővé vált ásatások, mérések és megfigyelések alapján, reális alapra helyezte azt a legendát, amely szerint: „Szeged várossa oly híres és nagy város volt, hogy Dorozsmát és Szent Mihályt is magában foglalta, s tizenhét szép nagy roppant templomok voltak a városban“.

Dr. Bálint Alajos.

Dölger: *Antike und Christentum.* Kultur- und religionsgesch. Studien. B. V. Münster i. W. (Aschendorff'sche Verlagsbuchhandlung) 1936. 14 RM.

I. Több, mint kétszáz éve, hogy Bingham „Origines Ecclesiasticae or the Antiquities of Christian Church“ címen Londonban közzétette az ősi egyház írott és tárgyi emlékeit tárgyaló tízkötetes nagy művét. A munka latin nyelven a kontinens közönségének is kezébe került, s Mamachi Tamás dörmést „Origines et antiquitates christianae“ c. ötkötetes anyaggyűjteményé-

nek közzétételére serkentette (Roma, 1749—55).

A tárgykör érdekelte az európai közönséget, a feltárt anyag is nőttön nőtt, úgyhogy *Binterim* száz évvel ezelőtt „Die vorzüglichsten Denkwürdigkeiten der christkath. Kirche“ című hét kötetében (Mainz, 1825—41) már Binghamnál jóval többet nyújthatott.

Természetes, hogy az utolsó szót *Binterim* se mondotta ki. A bécsi és berlini kritikai *Patres*-sorozatok, a *Patrologia Orientalis* köteteinek megjelenése és az eredményes archaeologiai munka óta több kútfő és feltárt emlék áll szemünk előtt, mint Bingham vagy *Binterim* előtt. Az irodalmi és tárgyi emlékek nagy tömegének látára szükségképpen felmerült az a kérdés, hogy az ősi keresztény egyház mindenben a saját útján járt-e, avagy átvette a környező pogány világtól szokásokat és symbolumokat? Röviden: mi köze a kereszténységnek az antik világhoz?

Nemesak az anyag szaporítása, hanem új szempontok felvetése és főképp az antik világgal való szellemtörténeti kapcsolatok feltárása annak az évnegyedes folyóiratnak célja, amelyet Dölger Ferenc 1929-ben *Antike und Christentum* címen megindított, s jó illusztrációkkal gazdagítva nemesak szerkeszt, hanem maga is ír. Amint az anyag sokrétű, úgy e kötetek is igen sokoldalúak. Egy kis izleltető az V. kötet gazdag anyagából: *Lumen Christi* (az esti lámpagyújtásnál mondott köszöntő-szó), a bőrcipő használata az antik és keresztény istentiszteleten; a bethlehemi bazilika mozaikpadlójának *ΙΧΘΥΣ* felirata; az *anulus pronubus*, a jeggyűrű Pliniusnál és Tertullianusnál: Pompeiiből való kenyérmaradványok képe; az egyiptomi Isis-kultusz stb. A füzetek végén ol-

vasható „*Echo aus Antike und Christentum*“ még a tanulmányoknál is tarkább *Quodlibeta christiana antiqua*-t nyújt. A szerkesztőhöz érkezett hozzászólásokból látható, hogy mekkora figyelemmel kíséri a szakközönség a folyóirat cikkeit s mily készséggel egészítik ki azokat. A kötetek végén igen használható *Stellenregister*, *Wort- und Sachverzeichnis* könnyíti meg a szakember kutatását.

A hihetetlen erudícióval megírt folyóiratot anyaggazdagsága miatt ismertetni is alig lehet, megbírálni pedig nem is illik. Természetes, hogy ez a folyóirat is véges emberi mű. A tömörséghez szokott magyar olvasó megütközik a német terjengősségen és szószaporításon. A 105. lapon „*L. Numisius L. f. Vitalis*“ fordítása: „*L. Numisius, Sohn des L. Vitalis*“ helytelen. A *Vitalis* nem az atyára vonatkozik, hanem az ifjabb *Lucius*ra, mert a római fogalmazás szabálya szerint „*Lucius (praenomen) Numisius (nomen gentilitium) Lucii filius (filiatio) Vitalis (cognomen)*“. A 108. l. utolsó előtti sorába természetesen nem *exilus*, hanem *exitus* illik.

Az 59. l. olvasható *hypsistarius* (helyesebb a görög *hyspanistes*) szinkretisztikus vallásról ejtett szó történeti megvilágítást érdemelt volna. Nazianzi szent Gergely atyja fölött tartott gyászbeszédében (XVIII: 5) megmondja, hogy a százasztendős aggastyán ifjúkorában egy keverékvallásnak hódolt, melynek hívei a *Hypsistost*, a *Magaságbelit* imádták, a tüzet és világosságot tisztelték, egyben szombatot tartottak és böjtöltek, viszont a *circumcisiót* elvetették. Nyilvánvaló, hogy az idősebb Gregorios egy perzsa-zsidó keverékvallásnak hódolt Kappadokiában. E valláskeveredés történeti hátteréről három ókori író tájékoztat.

Pausanias megörökítette, hogy a Lydiába telepített perzsáknak szentélyeik és mágusai voltak.¹ Strabon szerint pedig nemcsak Kisázsia nyugati részén, hanem a messze Kappadokiában is működtek mágusok.² De nemcsak a mágusok működésének, hanem a valláskeveredésnek tényét is igazolják azok az arebsun-i (Kappadokia) IV—II. sz. feliratok, melyek a babyloni Bêl és a perzsa vallás megismerésétől szólnak.³ A perzsa-zsidó valláskeveredésnek se állott útjába földrajzi akadály. Josephus Flavius szerint III. Antiochos Megas (224—187) kétezer zsidó családot telepített Phrygiába és Lydiába.⁴ Érthető, hogy e mozgékony kisiparos és kereskedő nép továbbhúzódott északra s elkeveredett a perzsa szórványokba.

Dr. Szentiványi Róbert.

Schneider M. Alfons: *Die Brotvermehrungskirche von et-tâbga am Genesarethsee und ihre Mosaiken.* Collectanea Hierosolymitana B. IV. Paderborn (Schöningh), 1934. Ára füzve : 3.60 RM., egész vászonkötésben : 4.65.

A Palästinaverein der Katholiken Deutschlands 1889-ben a Genesareth-tó északnyugati partján tekintélyes földbirtokot szerzett és zarándokházat épített. A helyet a környék lakossága et-tâbga-nak nevezi, aminek az arabban ugyan semmi jelentése nincs, de jól

érthető a görög *ἐπιάνηρον* (*χωρίον*) = hét-források (vidék) szóból. Másfélóránnyira délre a régi Kapharnaumtól, közvetlenül az ősrégi országút mentén ugyanis bővizű forrás fakad. A közelében levő romok között a múlt század végén Biever mozaikképre lett figyelmessé, melyen két hal és kenyereskosár volt látható.

A bibliai archaeologia művelői tudták, hogy Paulus Diaconus középkori bencés a IV. sz. zarándoknijének, Aetheriának nyomán éppen erről a helyről írta: „Ibidem vero super mare est campus herbosus, habens foenum satis et arbores palmarum multas et iuxta eas septem fontes, qui singuli infinitam aquam emittunt, in quo campo Dominus de quinque panibus et duobus piscibus populum satiavit. Sane lapis, super quem Dominus panem posuit, est factum altarium“.

A Galliából érkező Aetheria a IV. sz. végén a hét-forrás közelében nemcsak oltárt, hanem föléje épült bazilikát is látott, amely akkor még csak félszázados volt. Valószínűleg Iosephus comes építtette azt a IV. sz. derekán. Másfélszáz évig járta a zarándokok tömege a templomot abban a hiszemben, hogy a kenyérszaporítás színhelyére lépett, noha mindkét kenyérszaporítás a Genesareth-tó keleti partján történt. Az ötödik század fordulóján tűzvész vagy földrengés tett kárt a templomban, amelyet akkor javítottak utóljára, mert a perzsa hatalem 614-ben történt előretörésének az érdekes bazilika is áldozatul esett. Azóta se építették újjá. Köveit széthordták s a letelepedett arabok már csak a gazdasági épületet használták egyideig.

1932 február 19. — ápr. 1. a Görres Gesellschaft áldozatkészségéből, P. Mader vezetésével, feltárták az ősi bazilikát. A munkálat lefolyását és ered-

¹ Pausanias: *Περιήγησις τῆς Ἑλλάδος* V. 27, 5—6. (ed. Spiro).

² Strabon: *Γεωγραφικά* XV. 627—29. (ed. Kramer).

³ Lidzbarski: *Ephemeris für sem. Epigraphik* I. 1902. 57. köv. 1.

⁴ Josephus: *Antiquitates* XII. 3, 4.

ményét Schneider ismerteti fenti munkájában. A beszámoló szerint a feltárt épületesoport 56 m hosszú és 24.3 (33) m széles. A háromhajós és kereszthajós bazilika előtt narthex és atrium, oldalról gazdasági- és lakóhelyiségek láthatók. Az épület falait bazaltból rakták fel, az oszlopok jórésze a környéken fejtett mészkő, itt-ott néhány márvány oszlopfő, amelyet korábbi római villák romjaiból hurcoltak a bazilika átépítéséhez. A templom Palesztinának eddig ismert egyetlen *kereszt-hajós bazilikája* (*b. transepta*). Szerkezeti eszméjét a szerző a római és bizanci bazilikatípus kapcsolatában keresi. A tervező művészt valószínűleg Alexandria nevelte, amint ebből a városból érkezhetett a padlómozaik művésze is. A padozat figurális ábrázolásait ugyanis a Delta madárvilága sugalmazta. Valószínűleg ott készült az a mustra-könyv, melynek alakjait nemesek a mozaikművesek, hanem századokon át a codexmásolók is hasznosították. A gyulafehérvári Batthyány-könyvtár pompás karolingi Codex Aureusának legtöbb madár-alakja szakasztott mása az et-tábgái templom mozaikalakjainak. Az időben és térben egymástól távoleső két képíró bizonyára ugyanannak a korai egyiptomi művésznek mustráit másolta.

Az et-tábgái ásatásnak van azonban más hazai vonatkozása is.

Több mint negyven éve Bárczay *Magyarország címeréről* szólva a következőt írta: „Még később t. i. a XIII. sz. után) a keresztnek egy tartozéka jut érvényre s ez a hármashalom, amely a keresztnek naturalistikus járuléka. A kereszt a címerábrázolóknak eszébe juttatta.... a Golgothát....” „Ne gondoljunk a Tátra, Fáttra és Mátrára, mert hazánk e három hegyiségének semmi köze sincs az apostoli

kereszt alapjául szolgáló halmokhoz”.¹ Ábrái közül Ágnes királyné pecsétmásolatán a kettős kereszt három egymagasságú ívelt vonal közepén áll (682. á.), Vencel pecsétjén a három ívelt vonal három elnagyolt félkör (681. á.), Nagy Lajos két pecsétjén a *középső félkör a két szélső fölé emelkedik* (683, 684. á.). Ugyanilyen Nagy Lajos 1358. dec. 11. Borfői János és társai javára kiadott oklevelének pecsétje.² E forma érvényesül Zsigmond pecsétjén s két XV. századbeli képen (Bárczay 686, 687, 704. á.). A félkörív elnagyolása Nagy Lajos pénzén s a rendek 1389. évi pecsétjén figyelhető meg (694, 695. á.).

1921-ben Horváth Sándor azt próbálta bizonyítani, hogy a hármashalm egy a Szentháromságot jelképezi.³ Ezzel szemben Kumorovitz a hármashalomnak V. István korában feltűnő ősi formáját a gótikus lóhereívben látja.⁴

Et-tábgái temploma valószínűleg új irányt szab a kutatásnak. A feltárás során ugyanis napvilágra került néhány V–VI. sz. márványkorlát-töredék, amelyek relief-disze a *hármashalm félkörívéről kimagasló kereszt*. A középső félkör a másik kettőre támaszkodik. Schneider utal arra, hogy több gázai sírkövön is hasonló díszítés látható.

Annak idején Hóman bizonyította be, hogy „a magyar királyság hagyományos jelvényének, a keresztnek megkettőzése kétségtelenül bizánczi hatásra vezethető vissza”.⁵ Az et-tábgái lelet utmutatás arra, hogy a kereszt talpazatát is keleti művész módolta ki.

¹ Bárczay: A heraldika kézikönyve. Budapest, 1897. 389–392. l.

² Gregorich: A bori és borfői Bory család és levéltára. Szeged, 1935. 106. l.

³ Horváth S.: Magyarország címere. Budapest, 1921.

⁴ Kumorovitz: A magyar címer hármashalma. Kny. Budapest, 1934.

⁵ Turul XXXVI. (1918–1921) 10. l.

De mi a talpazat hármasság, ívelt vonala? Schneider „das auf drei *Hügel* stehende Kreuz“-ről szól.⁶ Fel kell azonban vetni a kérdést, hogy miért jelentene a három, egymásba kapcsolódó félkör *dombokat*? Az ábrázolás nem lehet naturalisztikus, mert a keresztrefeszítés színhelyén nemcsak három, de egy domb sincs. A Sion-hegy északkelet felé lassan lejt a terephe. Az egyetlen talajemelkedés egy kb. 5 m³ kőszál, amelynek koponya alakjáról a héberek *gulgoleth*-nek, az arákok *golgothán*-nak nevezték a helyet. Talán mégiscsak a Szentháromság jelképes ábrázolásai egyikének bizonyul a három félkör, amellyel az V. sz. óta próbálkozott a ker. ikonographia. Egyszer háromszöggel, máskor egymásbafonódó körvonallakkal próbálta szemléltetni a ker. művész a háromszemélyű tisztán szellemi istenséget. A vonalak pedig továbbélnek, mikor jelképes jelentőségük már rég feladásra megy⁷

Schneider könyve a bazilika-stílusnak fontos emlékirata. Műtörténeti megállapításait előreláthatólag élénken megvitatja még az építészeti szakirodalom. Mozaikhasonmásaiért hálás lesz az iparművészet is. Kár, hogy a képek számozása nem folytatódott, s hogy a jobb kereszthajó mozaikpadlójának képét (Taf. B.) nem közvetlenül Taf. A. után, hanem 31 képpel hátrább, a könyv legvégén kell keresni.

Dr. Szentiványi Róbert.

Eckhardt Unger, *Altindogermánisches Kulturgut in Nordmesopotamien*. Otto Harassowitz, Leipzig 1938. 24 l., 16 t.

A szerző szembeállítja a komolyságot, nyugodtságot, mozdulatlanságot lehelő sémi képzőművészeti stílust a boghaskő-i és tell halaf-i megfelelő leletekkel képviselt, mozgalmasságot, élelenséget, eredetiséget mutató stílussal, amelyet indogermán-hettita tulajdonnak tart. Két legfontosabb lelőhelye ez új népiségnek Boghaskő és Tell Halaf. Különösen Tell Halaf az, amelynek leleteivel a szerző e kisebb dolgozatában az ősendogermán jelleget bemutatni igyekszik. Ilyennek tekinti pl. az ú. n. Hillani típusú templomok déli irányítását, a korábban szélirányokat követő északnyugat, északkelet-délnyugat és délkeleti irányítással szemben. Az indogermán kassiták hozták magukkal Kr. e. 2000 körül ősi szimbolumukat a hollót, amely Tell Halafban jelentős szerepet játszik. Hasonló szempontból érdemel figyelmet a napkereszt, horogkereszt, a balta, az időjárás istenének kalapácsa, stb. Nem semita szokás a halottégetés, a sírszobrok és az ezzel kapcsolatos ősök tiszteletének kultusza. Indogermán népi sajátosság a kormányzásnak az a módja, amelyet feliratos emlékek árulnak el, az t. i., hogy abban a nép előkelői is hatékony részt vesznek, s a király csak primus inter pares. Jelentősége e munkálatoknak abban van, hogy az eddigi nyugati és keleti indogermán csoportok mellett egy déli csoportnak a jelenlétét is ki lehet mutatni, amely az előző kettővel szoros összefüggéseket mutat, s hogy ez a népelem a Drahem-ből való agyagtábla tanúsága szerint Kr. e. 238-ban már Mezopotámia területén van.

Dr. Párducz Mihály.

⁶ I. m. 27. l.

⁷ Hackel: Die Trinität in der Kunst. Berlin, 1931.

C. Leonard Wooley, *Ur und Sinfut*. 7. Auflage. Leipzig/F. A. Brockhaus 1931. 137 lap, 46 tábla. RM 7-20.

Minden szakszerűsége mellett élményszerű, végig lebilincselő olvasmány ez az előzetes jelentés, amelyből az Ur-ban és közvetlen környékén végzett ásatások nagy jelentősége tűnik ki. A megelőzően végzett ásatások rövid ismertetése után, valószínűsíti a szerző, azt a feltevést, hogy az a 2,5 m vastag iszapréteg, amely az alsóbb kulturrétegeket egymástól elválasztja a bibliai vízözön emléke, s erről tud a sumir és héber történelem.

Az ősi város falain kívül, kétrétegű temetőt tártak fel. Az alsó réteg gazdag, ú. n. királysírhajók olyan bőséges művelődéstörténeti anyagot szolgáltatottak, amely e terület ősi történetére, életére vonatkozó felfogásunkat gyökeresen megváltoztatta. A Kr. e. 3500 körüli időkre datálható királysírhajók kerámiája, az eddig csak sejtett, más lelőhelyekkel (pl. Susa) való összefüggésekre utal. Megállapítható, hogy az itt temetkező nép ismeri az emberáldozatokat és kizárólag az uralkodókat illette meg az a jog, hogy szolgáljaival együtt temethessék el őket. Hosszas lenne ismertetni a királysírhajók nagyjából egyező temetkezési rítusát, elég ha az emberáldozatok magyarázatául szolgáló feltevést említjük, hogy t. i. a már életében istenként tisztelt királyt előjog volt a halálba követni, s ezért feltehető, hogy a vele együtt eltemetettek önként vállalták ezt a sorsot. A sírhajók mellékletei közül a hártyák, a dísztrőkök, aranyedények, aranyálarc, stb. a kifinomodott művészi érzék eddig nem sejtett magasságairól beszélnek. A sírhajók feltárása közben előkerült mozaikablak hűen szemlélteti azt a sumir hadrendet (harciko-

esik használata), amelynek segítségével a sumir uralkodók s terület uraivá váltak.

Igen nagy jelentőségű az Urtól kb. 6 km-re fekvő Al-Ubaid-nak nevezett halmon végzett ásatás. Az itt feltárt épület alapkövének felírata igazolja azt a régebbi királynévsort, amelyet a szakértők az egyes királyoknak tulajdonított matuzsálemi életkor miatt nem fogadtak el. Másik eredménye az itteni ásatásoknak a pontosan datálható kerámia, amelynek segítségével az ur-i királysírhajókat is datálni lehetett.

Az ásatások további legjelentősebb eredménye az ur-i templomdombnak, a Ziggurat-nak a feltárása, amelyről megállapítható, hogy egyes részei már az I. dinasztia idején megvoltak. Ezt a szakaszt követő, rekonstrukciókra utaló periodus egy II. dinasztiaát tetelez fel, amelyről azonban semmi határozott adattal nem rendelkezünk. A III. dinasztia ideje a területnek sok tekintetben egyik legfényesebb korszaka, amelynek építészeti emlékei, a leletek igen jelentős részeit teszik ki. Megállapítható, hogy a lépcsősen emelkedő Ziggurat sumir alapítás, s épületeinek javarésze, bizonyos perspektivikus szempont miatt egyenetlen felületű.

Ugyancsak a feltárások alapján rekonstruálható Ur későbbi története. Ebbe a periodusba tartozik az az Ábrahám-korabeli ház, amelynek alaprajza és emlékei arra mutatnak, hogy a zsidók itt ősi elemeket vettek át. Babylon középkora, Nebukadnézar és az utolsó idők története a folytonos küzdelem jegyében zajlik le. Mint művelődéstörténeti érdekességet említjük ez időből Bel-Salti-Nannar hercegnő múzeumát, amelyet atyja példáján felbuzdulva tartott fenn, továbbá iskolá-

ját, amelynek berendezése a korszak ilyen irányú követelményeiről ad hű képet.

Dr. Párducz Mihály.

Siegfried Fuchs, *Die griechischen Fundgruppen der frühen Bronzezeit und ihre auswärtigen Beziehungen.* Junker und Dünhaupt Verlag, Berlin, 1937. 157 lap, 12 tábla. 8.50 RM.

E munkában a szerző a zsinédíszes edények kultúrájával képviselt indogermán hatás görögöldi térfoglalását mutatja be. E végből számbaveszi mindazokat a befolyásokat, amelyek a mondott időben (kőkor vége, fémkorok eleje) e területen érvényesültek.

Igy elsősorban az előázsiai-kelet-mediterrán városkultúrák hatását vizsgálja. Bizonyos edénytípusok elterjedésének útja nyomon követhető. Az első irány Keletkrétából indul ki és a Kykládokon keresztül jut el Peloponnesos területére. Az irányt jelző edénytípusok (csőrös-kiöntös esészek és kannák) egységes kelet-mediterrán kultúresoporthoz tartoznak. A második irány Északnyugati-Kisázsziából indul ki, Makedónián, Thessálián keresztül jut el Közép- és Délgörögországba. Tipikus edényei (askos és meredekebbnyakú csőrös-kiöntös kannák), közvetlenül előázsiai formakörből származhatók. E kultúrában a földművelés másodrendű jelentőségű, első helyen a hajózó kereskedelem szerepel. Jellemzője e korabronzkori kultúrának, hogy békés jellegű, megerősített helyei nincsenek. Határozottan állítható, hogy nem idogermán.

Második helyen tárgyalja a szerző a dunavölgyi-középeurópai szalagdíszes edények kultúrájának hatását a görögöldi későneolitik és korabronzkori kultúrára. Nincs terünk arra, hogy rávilágítsunk azokra a bonyolult

összefüggésekre, amelyek a szalagdíszes edények kultúráját (különösen a disztis stílusában és motivumaiban) részben az előázsiai nem indogermán kultúrákkal, továbbá a kora, valamint középmínosi kultúrákkal hozza kapcsolatba. Megállapítja a szerző, hogy az adó a dunavölgyi szalagdíszes edények kultúrája. Az érintkezés és az ezt követő fejlődés menete hosszantartó és erőszakosan szakítja meg, az északi zsinédíszesedények kultúrkörébe tartozó, dél felé tartó, harcias, indogermán nép. Ennek első jele a II. thesszáliai (Dimini) kultúra kialakulása, amely ugyan formakincsének legjellegzetesebb részével a magyarországi neolitik és korarézkorhoz kapcsolódik, de kialakulását feltétlenül a fentemlített népi megmozdulásnak kell tulajdonítani.

A harmadik fejezet tárgyalja a harcicsákányos indogermán népet, amely a korabronzkor elején megjelenik a Peloponnesoson, Közép- és Északgörögorszában, de megvan Trójában is. Fő bizonyíték erre a zsinédíszes-edény kultúrájának fő edénytípusa, az amphora, amely a mondott területen mindenütt megvan. E mellett megjelenik Északgörögorszában és Északnyugat-Kisázsziában a kőből készült harcicsákány. Megvan az ekorbeli telepeken először Görögorszában, a ló, mint a harci erényekben gazdag nép fő segítője, amely lehetővé tette gyors elterjedésüket. Valószínűleg nekik kell tulajdonítani a kőláda sírokat, továbbá a megaron típusú házakat. Velük kell kapcsolatba hozni Trója II. megaronját és várát. Ez a kérdés azután egyenesen elvezet bennünket Tyrinshez és Mykenaihoz, amelyeknek urai ezek szerint a harcicsákányos indogermán nép egyenes leszármazói.

Dr. Párducz Mihály.

F. Bettenstaedt, *Eiszeitgletscher am Horizont*. Gebauer-Schwetschke Druckerei Verlag A.-G. Halle, 1936. 29 lap. 1 RM.

Az északnémetországi eljegesedés általánosan elfogadott bizonyítékaival, a vándorkövekkel foglalkozik a szerző munkája elején. Az északnémetországi gleccser természetének általános jellemzése után áttér a Saale völgyének ismertetésére, ahol ugyanesak talál eljegesedésre utaló nyomokat. Megállapítja amit már előtte mások is hangsúlyoztak, hogy az északon általánosan felvett öt eljegesedési periodussal szemben Középnémetországban csak kettő mutatható ki.

Magáévá teszi azt a magyarázatot, amely a jégkorok egyik főokát a földtengely elhajlásában és földpálya ingadozásában keresi, s egyuttal a mondott alapon az utolsó jégkor kezdetét abszolút számokban is kifejezi (800,000 esztendő). Felveti a kérdést, hogy a jövőben számíthatunk e újabb eljegesedésre? Mivel az egyik főfeltétel, a csillagászati ok, meghatározott időn belül újra jelentkezik, nagyon valószínűnek kell tartanunk az újabb jégkort. De tekintettel arra, hogy az utolsó jégkor alig 12.000 esztendő távolságban van napjainktól, a veszély nem fenyegető.

Az ember kialakulására a jégkor elhatározó jelentőségű volt. A jégkorban minden lény számára életet biztosító tűz és a vele való bánni tudás emelte a primitív embert, illetve annak közvetlen elődjét arra a magasabb fokra, amelyről a további fejlődés felé indulhatott.

Dr. Párducz Mihály.

Helmuth Th. Bossert: *Altkreta*. Kunst und Handwerk in Griechenland, Kreta und in der Agäis von den Anfängen bis zur Eisenzeit. Dritte vermehrte Auflage. Berlin, 1937. Verlag Ernst Wasmuth G. M. B. H. RM 12.—. Megjelent a *Die älteste Kulturen des Mittelmeerkreises* című sorozat első köteteként.

Ha az előttünk fekvő munka előszavát olvassuk, kitűnik, hogy alapjában a művelt közönség számára készült összefoglalása kíván lenni az úgynevezett aegai kultúrának; szakemberek érdeklődésére csak annyiban tart számot, amennyiben van benne néhány itt először publikált emlék, továbbá amennyiben ott, ahol a nagy a tudományos publikációk nem állnak mindjárt rendelkezésre, alkalomadtán kiegészítő szolgálatot tehet képanyagával.

A cím ellen volna némi kifogásunk, amely azt a benyomást kelti az emberben, mintha az összes említett területek kultúrája teljességgel függvénye (mondjuk amolyan provinciája) volna Kréta műveltségének. Holott, különösen az újabb időben, a tudomány egyre világosabban ismeri fel azokat a mélyreható és lényegbevágó különbségeket, amelyek azt mutatják, hogy a régi krétai és a vele egykorú görög-szárzaföldi műveltség egészen különböző talajból nőtt ki. Népszerűsítő munkában *Altkreta* főcím alá foglalni az egész régi aegai-kultúrát, olyan alaptalannak és a közfelfogásban sokszor kiirt-hatatlanul belegyökerező tévhitnek adhat tápot, amilyen pl. az, hogy az egymástól teljesen különböző, japán és kínai kultúrákat sokan ma is ikerkultúráknak tartják csak azért, mert mind a két nép sárga, mongol, s számukra a Távol-Kelet lakója.

A munka — különben az egész aegai — kultúrkör őstörténetét szemléltető időrendi táblával kezdődik, amely a legmodernebb tudományos eredmények bevonásával s a laikus számára is áttekinthető formában adja a művelődés fejlődésének relatív- és abszolút-kronológiáját ezeken a területeken.

Utána „Bemerkungen zu den Abbildungen“ címen adja a könyv tulajdonképeni tárgyát képező reprodukciókhoz, a fontosabb tudnivalókat: megnevezi a kérdéses emlék korábbi publikációit s megadja létrejötté időpontját a megfelelő kultúrkorszak feltüntetésével (pl. a középminosi I. periódus, késő helladikus III. periódus).

Ezt követi egy „Ausgewählte inschriftliche Quellen zur Geschichte, Sprache und Kunst der sog. Mittelmeervölker“ című fejezet. Ennek első-része H. Grapow munkája. Ő közöl itt egy egész sort régi egyiptomi felíratos szövegekből, amelyekben említés történik olyan népekről, amelyek több-kevesebb valószínűséggel (csak ritkán biztosan) az aegai-kultúrát hordozó egyik vagy másik néppel azonosíthatók. Ugyanígy termézetű felírat-szemelvényeket, — csak nem egyiptomi, hanem előásztiai forrásanyagból — ad a következő fejezetben maga Bosser.

Mi, népszerűsítő munkáról lévén szó, úgy látjuk, hogy azt a több mint 20 oldalnyi terjedelmű részt, amit ezek a forrásszemelvények töltenek meg, célszerűbben használta volna ki a szerző, ha inkább valami rövid összefüggő kis monográfiában számol be az aegai-kultúra történetéről. Ez sokkal többet mondott volna a nem szakembernek és kétségtelenül meghatározta volna az élességét annak a képnek, amelyeket a 304 oldalnyi képanyag

nyújt az Aegai-tenger vidékének ősi kultúrájáról.

Ezt a legterjedelmesebb s központi jelentőségű részét a munkának csak dicséret illetheti. A képek technikai kivitele kiváló. Az anyag összeválogatás szintén kifogástalan. Elrendezése is áttekinthető. Általában az egész egy ügyesen beállított múzeum kiállítási részéhez hasonlít, ahol mindenből csak annyi és az van, ami és amennyi le tudja kötni a laikusok, a művelt közönség figyelmét. S e mellett mégis egészen jól kirajzolódik ebből a reprodukció sorozatból annak a világnak képe, amelyben a legrégebb időktől a Kr. e. VIII. századig az Aegai-tenger vidékén lakó emberek a maguk életét élték.

Szádeczky-Kardoss Samu.

Walter Otto: *Handbuch der Archäologie im Rahmen des Handbuchs der Altertumswissenschaft. Erste Lieferung.* 238 lap, 36 tábla. Kiadja: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München. (Preis für Ausland RM 13.50).

Az Iwan Müller-féle *Handbuch der klassischen Altertumswissenschaft* sorozat VI. köteteként indult meg egy „*Handbuch der Archäologie*“ című munka még 1913-ban. Akkor Heinrich Bulle würzburgi tanár volt az, aki túlnyomólag német professzorok monográfiáiból összeállítandó, nagy kézikönyv szerkesztését vállalta. De ez a vállalkozás megakadt mindjárt az első füzet megjelenése után. Megakadt, mint annyi minden egyéb abban az időben; a nagy világfelfordulásban nem igen volt idő és mód tudományos kezdeményezések sorsával törődni. S mire a felfordulásból magáhoztért a világ és újra fellélegzett valamelyest a tudomány is, akkorra a részletkuta-

tások rengeteg új eredménye eleve meghaladottá tette a jó néhány esztendővel korábban előkészített archaeológiai kézikönyv adatait. Így ez a munka végleg elakadt.

Mikor aztán Iwan Müller-féle kézikönyv örökké a legújabb idők ó-korra vonatkozó kutatásait is felölelő Handbuch der Altertumswissenschaft című sorozat lépett Walter Ottó szerkesztésében, újra időszerűvé vált egy nagyobb archaeológiai kézikönyv kiadása is annál inkább, mert az utolsó két évtizedben a történeti tudományoknak talán egyetlen eszköze sem hozott anynyi meglepően újat, mint épen a régészek ásója.

Most itt fekszik előttünk ennek az új munkának az első füzeté; a munkatársak között már csak egy-két olyan névre akadunk, akiét az 1913-ban megjelent kézikönyv címlapján is ott olvashattuk. De már a könyv futólagos átnézése is megnyugtathat a felől, hogy alapos munkával állunk szemben. Bosch-Gimpera, Karó, O. Menghin — hogy csak néhányat emeljünk ki a sok közül — neve elég ahhoz, hogy jó előítélettel kezdjünk az olvasásához. Ez a bizalom csak fokozódik akkor, ha átlapozzuk a rövidítések jegyzékét. Húsz oldalt tölt ki t. i. azoknak a szakmunkáknak, folyóiratoknak és anyagpublikációknak pusztá felsorolása, amelyekre oly gyakran történik hivatkozás, hogy számukra rövidítés bevezetése célszerű. A nélkül, hogy esalhatatlan módszernek tartanók a mennyiségből a minőségre következtetést, fel kell tenni, hogy ekkora tudományos apparátussal dolgozó munka, valóban kellő alapossággal készült.

Végre még egy, jórészt már a mű belső értékét is érintő körülmény tűnhet szemünkbe, mindjárt az első átlapozásnál; és pedig a szép és számos il-

lusztráció a könyv végén. Persze igazán megbecsülni az itt adott szemléltető táblákat csak akkor tudjuk, mikor a munka olvasásához fogunk. Régiség-tani fejtegetéseket úgy megérteni, hogy az ember csak olvas és nem látja előtte a megfelelő anyagot, nagyon nehéz, sőt gyakran lehetetlen. Az a 36 oldalnyi fényképanyag tehát, ami az egyes fejezetek elméleti gondolatmenetét van hiyatra megvilágítani, s amit a szerzők elég szerencsés kézzel válogattak össze, a kézikönyv egyik legértékesebb részének tekinthető.

Az első fejezetet „Begriff und Methode der Archeologie“ címen a müncheni E. Buschor írta. Azzal a megállapítással kezdődik, hogy az archaeologia lényege alapján a történelem lényegével azonos, azzal a megszorítással, hogy a régész a múltat, tehát a történelmet a — többé-kevésbé eredeti mivoltukban reánkmaradt — tárgyi emlékek tükrében szemléli. Az archaeologiai kutatás módszerének kapcsán különösen arra reflektál, mennyiben van szerepe a kutató egyéniségének, a teremtő fantáziának a régiség-tudomány eredményeinek a kialakításában. Végül pár szóval kiemeli a klasszikus antikvitás különleges jelentőségét az európai kultúra múltjában.

A második fejezet, „Geschichte der Archäologie“, javarészében Fr. Koepp munkája. Ő az t. i., aki beszámol a klasszikus ókor emlékeinek tudományos kutatásáról, a kora-renaissancetól napjainkig. A nélkül, hogy itt a részletekbe bocsátkoznánk, csak azzal jellemezzük ezt a fejezetet: mintaképe lehet a ma annyira divatos „szellem-történeti“ fejtegetésnek. Ezt úgy értjük, hogy a tárgyalás fonalát az egyes korszakokat jellemző methodikai, vagy egyéb természetű sajátlagos problémák adják s az adatok (nevek, évszámok,

könyvceímek), mint ennek a problémaláncolatnak fogható megnyilatkozásai kapnak helyet az értelmezésben. A tárgyalás menetében így elkerülhetetlenül beálló kisebb rendszertelenségért bőven kárpótol az a mély bepillantás, amit a fejlődő archaeologiai tudománykülönböző fázisainak gondolatvilágában nyerünk.

Koepp értekezését két kisebb fejezet egészíti ki. Az egyik O. Menghin munkája: „Die prähistorische Archäologie“. Ebben az őskori emlékek kutatásának fejlődését vázolja, mindenestre valamivel rendszeresebben, mint Koepp tette a maga tárgykörében. Bemutatja azokat az inkább csak tapogatózásnak nevezhető kísérleteket, amelyek a XIX. század első negyedéig ezen a téren történtek. Aztán igen találó képet fest arról a bámulatos fejlődésről, amelyet a Dreiperiodensystem (az őskor kő-bronz- és vaskorszakra való felosztása) tudományos igazolása óta egyetlen évszázad alatt tett a prehistórikus archaeologia.

A másik kiegészítő fejezet: „Die ägyptische und die vorderasiatische Archäologie“ címen, A. Scharff értekezése. Beszámol azokról a problémákról, amelyek Napoleon egyiptomi vállalkozása óta a Nilusország hosszú évezredek múltjának újraélesztésében a régészeket foglalkoztatták. Majd Előázsia három kultúrkörének, Mezopotámiának, Palesztina-Sziríának és Kisázsiaának területén lefolyt nagyszabású régészeti kutatómunka nevezetesebb állomásait vázolja.

A források tárgyalása során, először néhai Th. Wiegand: „Die Denkmäler ihr Untergang, Wiedererstehen und ihre Erhaltung“ c. értekezését olvashatjuk. Miután az „emlék“ fogalmát úgy határozta meg, hogy az nem egyéb, mint az elmúlt idők olyan lát-

ható maradványa, amely akár történeti, akár esztétikai szempontból valami jelentőséggel bír, s mint ilyen az államhatalom védelmére tarthat igényt, — ezután a fogalmi meghatározás után a legnagyobb szakszerűséggel kíséri végig a kérdéses tárgy sorsát attól a perctől fogva, mikor a valódi, reális élet számára elvész, egészen addig, míg a múzeum-poleon, s tudományos könyvek hasábjain kel új életre, mint múzeumi emlék. Látjuk, mint kerül valami természeti erő, vagy emberi kéz pusztítása nyomán a föld alá, vagy elfelejtett rom sorsára; mint akad rá akár szerencsés véletlen, akár céltudatos kutató-munka eredményeként az archaeológus; mint tárja fel, ásatja ki, gondoskodik minél tökéletesebb megőrzéséről, s végül reprodukció, fénykép és leírás segítségével, mint teszi a tudományos világ széles rétegei számára felhasználhatóvá. Mindezt mintaszerű, modern ásatások és feldolgozások tanúságának bevonásával tárgyalja. Kifogás legfeljebb az lehet, hogy munkája nem mindig követi az előadás-menetében a természetes sorrendet: olyan kérdések tárgyalását, amelyek szorosan egymásmellé kíváncsoznának, sokszor elválaszt egymástól. Hogy csak a legfeltűnőbbeket említsük, az „Erhalten und Sammeln“ c. részt több, mint 20 oldal választja el a „Museen für Altertümer“ címűtől, holott igazán kézenfekvő, hogy a régészeti emlékek gyűjtéséről és a múzeumokról egy összefüggő fejezetben essék szó.

Wiegand cikkét egészíti ki az a függelék, amely „Die Münzen als Hilfsmittel der archäologischen Forschung“ címen következik, néhai K. Regling feldolgozásában. Feladatának megfelelően, nyomon követi azt a kapcsolatot, amely az ókor különböző periódusai-

ban az érmek és a szorosabb értelemben az archaeológia körébe vágó emlékek közt fennáll, s egyszersmind utal arra is, mint lehet ezeket a kapcsolatok a régésznek saját feladatai megoldásánál értékesítenie. Különösen kitűnik ez a része a kézikönyvnek, a hozzátartozó igen bő és a tárgyalás menetét igen jól megvilágító képanyagával.

Ezután a régészeti emlékek egy speciális csoportjával foglalkozik a kézikönyv, a felíratos emlékekkel. Ez a „Die Schriftzeugnisse“ című rész két tudós munkáját egyesíti, Fr. W. v. Bissing-ét, aki az ókori keleti népek, Kypros és Kréta idevágó anyagát ismerteti és A. Rehm-ét, aki a görög-római kultúrkör felíratos emlékeinek alapvető kérdéseiről számol be.

Mielőtt a két részt külön-külön ismertetnők, egy kifogást nem hallgathatunk el a fejezet beosztását illetően: nem látjuk jogosultságát, miért kapott az „Epigraphische Technik“ c. cikk a második rész elején helyet? Hiszen az, ami ennek a cikknek a központi gondolatát képezi (hogyan kell lemosni, olvashatóvá tenni a felíratot, mire kell ügyelni a másolat, levonat készítésénél, stb.), minden épen úgy vonatkozik a Kelet, Kypros és Kréta megfelelő emlékeire, mint a görög-római kultúrkörbe tartozókra.

Az első rész megfelel feladatának. Szakszerűen ismerteti az egyiptomi írásrendszer, az ékírás, a minosi írásfajták, a kyprosi szótagírás, a hethita képirás, a phoinik, az arám és a belőlük származó írások, továbbá a régi Sinai-félsziget írásának kifejlődését s idők folyamán beállott változásait. Aztán az írásos emlékek anyagát, az íróeszközöket, a „könyv“ ősformáit tárgyalja. Ezt követi egy (archaeológiai kézikönyv méreteihez képest aránytalanul rövid) fejezet arról, mint értékesíthe-

tők a felíratok az egyes emlékek meghatározásánál. Végre lezárja Bissing fejtegetéseit annak ismertetése, hogyan használták fel az ókori Kelet különféle kultúrterületein a felíratot művészi hatások elérésére.

A. Rehm a görög-római világ felíratait tárgyaló értekezése, rövid bevezetés után, a már említett „Epigraphische Technik“ című fejezettel indul. Azután egy „Entstehung und Frühentwicklung der Schriften des griechisch-italienischen Kreises“ című fejezet következik. Ennek keretein belül foglalkozik azzal a problémával, vajjon a Görögország területén, még a szoros értelemben vett görög írást megelőzően elterjedt írásfajtákat (a minosi és kyprosi írást) használhatták-e görögnyelvű szövegek rögzítésére. Ezután rátér arra, mint született meg a phoinik írásból a görög. Részletesen foglalkozik azzal, hogy milyen időpontba kell tenni a görög ABC kialakulását. Utána a görög írás különböző területeken vett, különböző továbbfejlődéséről olvasunk.

A tulajdonképeni római betűsor kialakulásáról szóló részt egy kisebb fejezet előzi meg, amely az etruszk írásról szól. Végre az eddig tárgyalt írásrendszerek távolabbi elterjedésével foglalkozik a szerző.

Általában Rehmnek eddig ismertetett fejtegetéseiről azt kell megállapítanunk, hogy azok nem egy helyt átlépik ugyan az archaeológia és philológia közti határt, ami azonban ilyen problémáknál, mint az írás kialakulásának kérdése, alig volna elkerülhető, legfeljebb a tudományos alaposság rovasára.

Azután a felíratos emlékek anyagának s elrendezésének kérdése kerül tárgyalásra. Végre az archaeológiai szem-

pontból különleges fontossággal bíró feliratok kérdése zárja be a munkát.

Ennyi az, amit a Handbuch der Archäologie első füzeté nyújt. Illetve még valamivel több, mert az itt ismertetett szakszerű értekezéseket bőséges bibliográfia egészíti ki, ami módot ad arra, hogy a kutató — ha kézikönyv keretein túlmenően is érdeklődik egyik vagy másik probléma iránt — nagyobb fáradság nélkül hozzájusson a szükséges tudományos munkákhoz.

Szádeczky-Kardoss Samu.

Walter Görlitz: *Hannibal.* Verlag von Quelle et Meyer in Leipzig. 265 lap. RM 4-80.

Az ókor egyik legnagyobb hadvezérének tragédiáját állítja be a szerző, talán kissé céltalosan is olyan keretbe, amely minden hadvezéri lángészen győzedelmeskedni képes népi gondolat, népi erő diadalát állítja elének. Elismeri Hannibal igazán kivételes hadvezéri, politikai tehetségét, de a pun nép számára egyetlen mentőszava sincs, s a pun háborúnak Karthagóra szomorú végét egyedül a karthagói vezetőréteg kalmár szellemének tulajdonítja.

Mert Hannibal küzdelme ott bukott el, amikor a canae-i győzelem után, az anyaország; főként az anyagi áldozatoktól való visszariadás miatt, nem adta meg Hannibálnak az annyira szükséges támogatást. De szerepet játszott itt a vezetőrétegnek a győztesen visszatérő Hannibáltól való féltelme is, akiről az a hír járta, hogy nagyszabású és az eddigi társadalmi viszonyokat gyökeresen átfarmáló szociális reformokra készül.

Ezzel szemben Róma, felismerve a helyzet döntő fontosságát, félreletesz

minden pártpolitikai meggondolást. A csatavesztésben hibás, demokratapárti consult, egyetlen gúnyolódó szó nélkül fogadja. A veszély pillanatában Róma minden társadalmi rétege felül tud emelkedni a pártérdekeken, anyagi áldozatot hoz, szinte erején felül, s ezzel nemcsak megmenti Rómát, hanem maga alá gyűri, a város fennállása óta legveszélyesebb ellenfelét.

Dr. Párducz Mihály.

Walter Görlitz: *Marc Aurel.* Verlag von Quelle et Meyer, Leipzig. 221 lap.

Az Antoninusokra vonatkozó modern irodalom mellett, egykorú források, felíratos emlékek és érmek adatai alapján állítja elének a szerző, Marcus Aurelius egyéniségét, családi életét, baráti körét, uralkodásának fontosabb mozzanatait.

Talán legkevésbé sikerült a császár egyéniségének a megrajzolása. Az a módszer, amely a császár önéletrajza egyes jellemzőbb részeinek közlésével az olvasóra bízta a szintetikus kép megalkotását, azt a benyomást teszi reánk, hogy a szerző az egyéniség megrajzolására erőit kevésnek érezte. Ismételt hangsúlyozza ugyan, hogy a stoikus filozófiát valló császár, az emelkedett lelkületű, regyelmezett férfi mintaképe, akit szigorú kötelességérzete vitt és tartott meg a világbirodalom trónusán. De ezen túl csak eléggé széteső mozaikképét kapjuk annak az egyéniségnek, aki a világbirodalmat egyik legnagyobb válságán segítette át azzal, hogy egyéni életet szinte nem is élve, minden tehetségével a reábizott örökséget övta.

Családi élete szerencsétlen. A könyvemű császárnő, ifj. Faustina, nem tud és nem is akar császári férjéhez hangolódni, feslett életmódjával a császárt nevetségessé tette. És ami a bi-

rodalom szempontjából nagyon fontos, nem tudja trónöröklésre méltó utóddal megajándékozni, ami különösen a császár életének utolsó éveit keseríti meg.

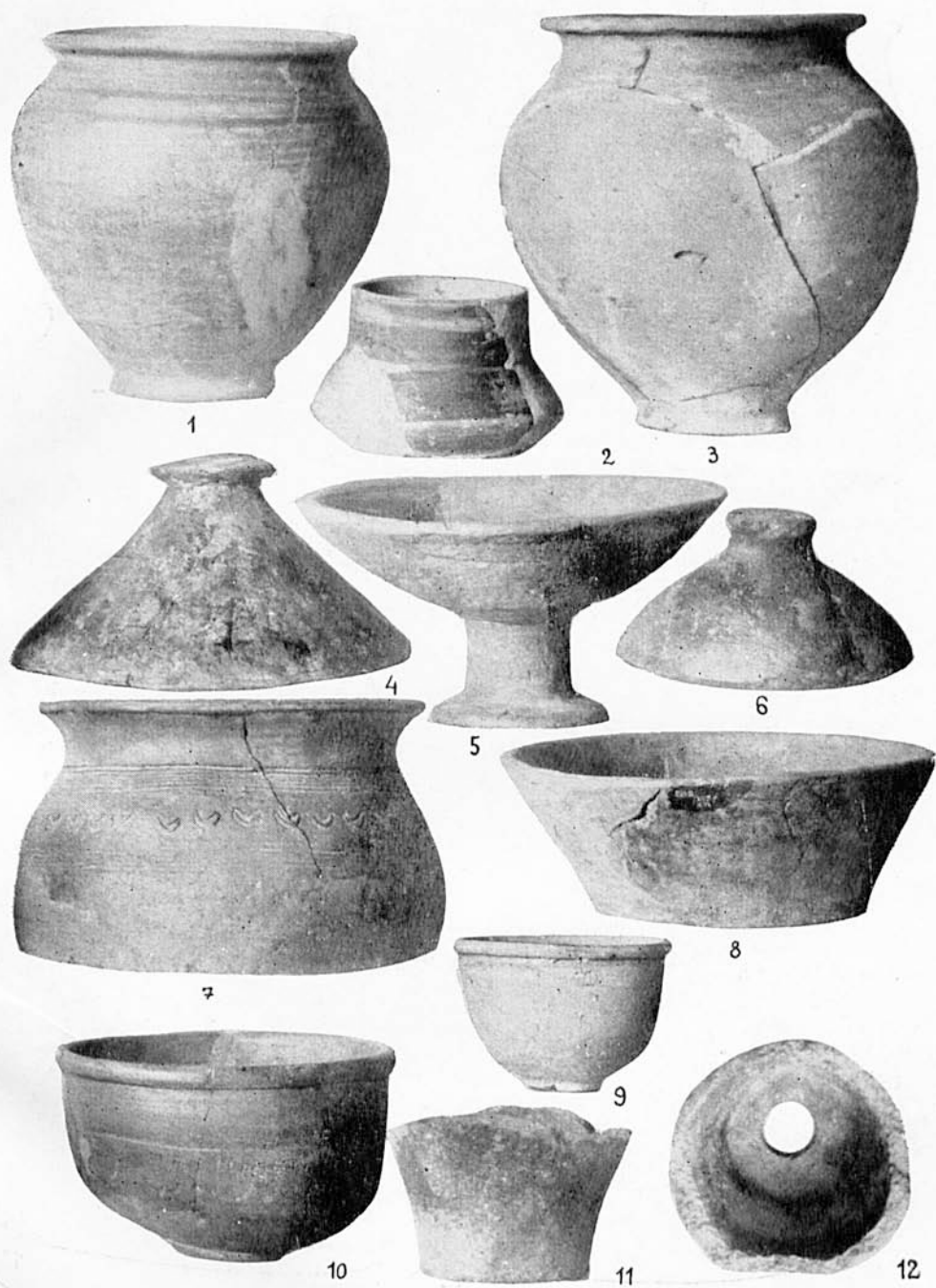
Természetes, hogy Marcus Aurelius a birodalom egységét veszélyeztető kereszténységnek ellensége. A birodalom fennmaradása szempontjából semmikép nem kívánatos egy olyan vallás megerősödése, amely híveit a szociális igazságtalanságokkal szemben ugyan tűrővé teszi, de azzal, hogy figyelmüket a kárpótlásként ígért túlvilági boldogság felé fordítja, egyúttal a földi birodalom számára is teljesen közömbössé teszi őket.

A sors iróniája, hogy a filozófus, gyenge fizikumú császár uralkodásának nagyobb részét háborúskodással

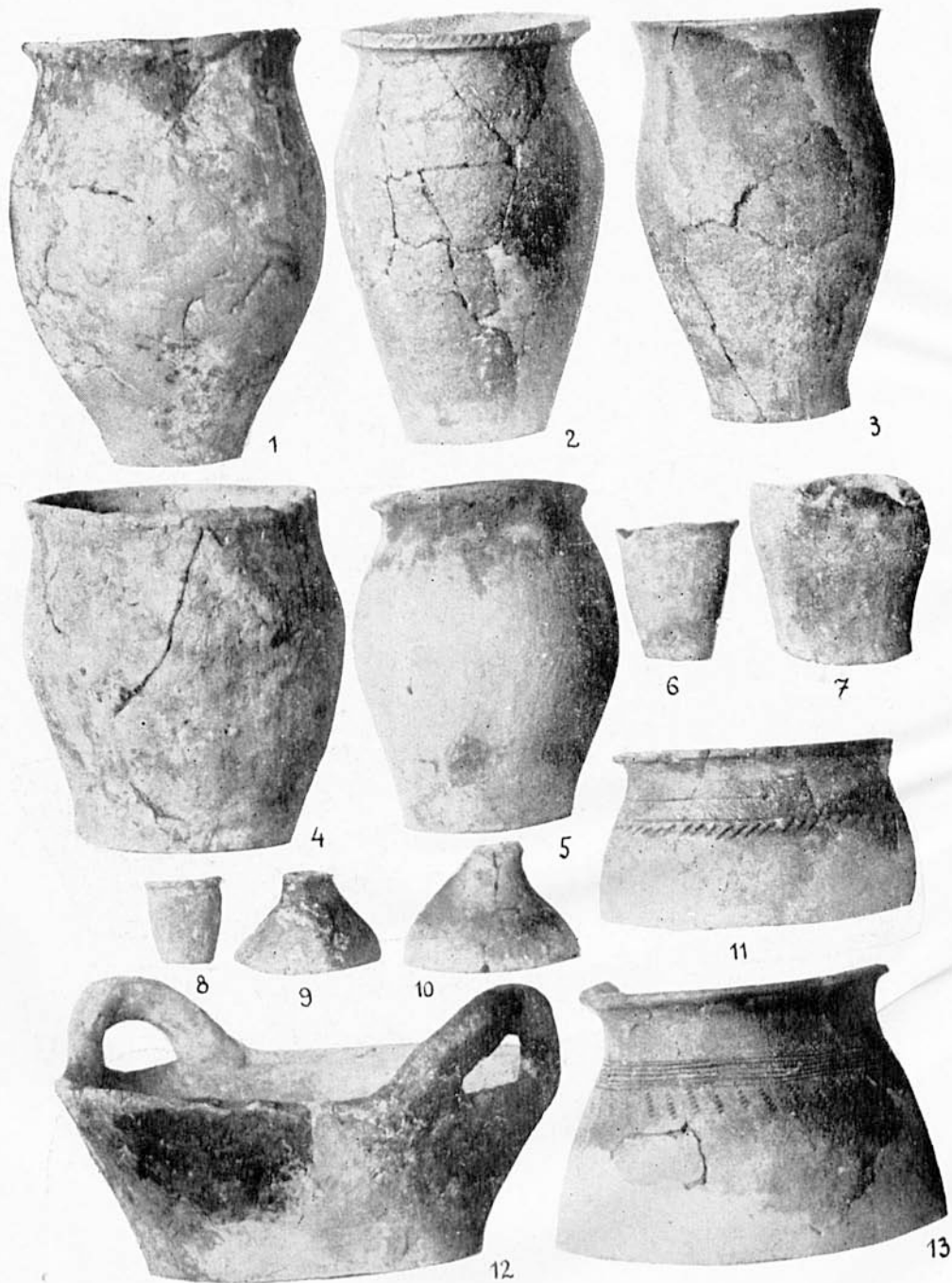
tölti, részt véve annak minden veszélyében és fáradalmában. A hazai történelem szempontjából is legjelentősebb háborúi a két marcomann-quád háború. Tragikus ránézve és igen nagy jelentőségű a hazai föld története szempontjából, hogy a tervezett két új provincia (Marcomannia és Sarmatia) megszervezése nem sikerült. Az első háborút, felesége könnyelműsége miatt támadt keleti zavarok nem engedték teljes sikerrel befejezni. A másodiknak sikeres végződését hadjárat közben bekövetkezett halála akadályozta meg. Birodalmát méltatlan utód kezében tudva, magárahagyatva hunyt el az a császár, aki uralkodásának minden percét a reábízott örökség megvédésének szentelte.

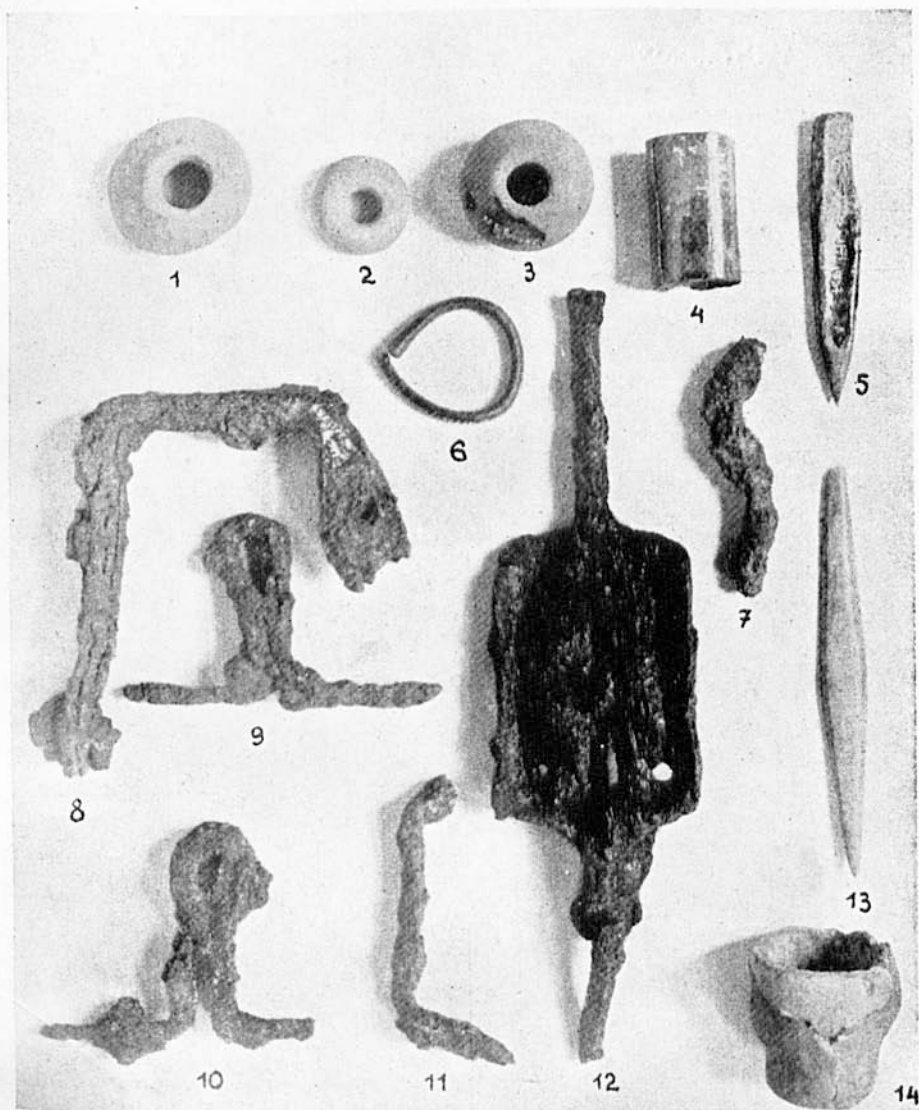
Dr. Párducz Mihály.

Tafel I. tábla.

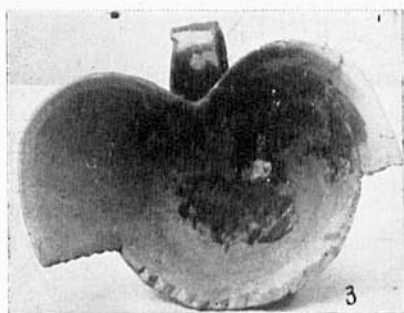
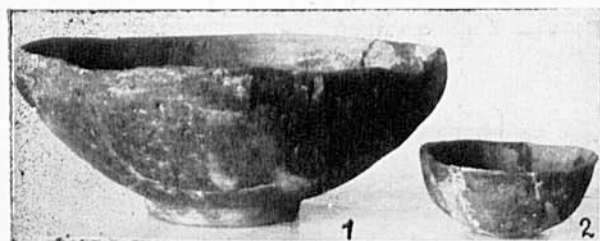

Tafel II. tábla.

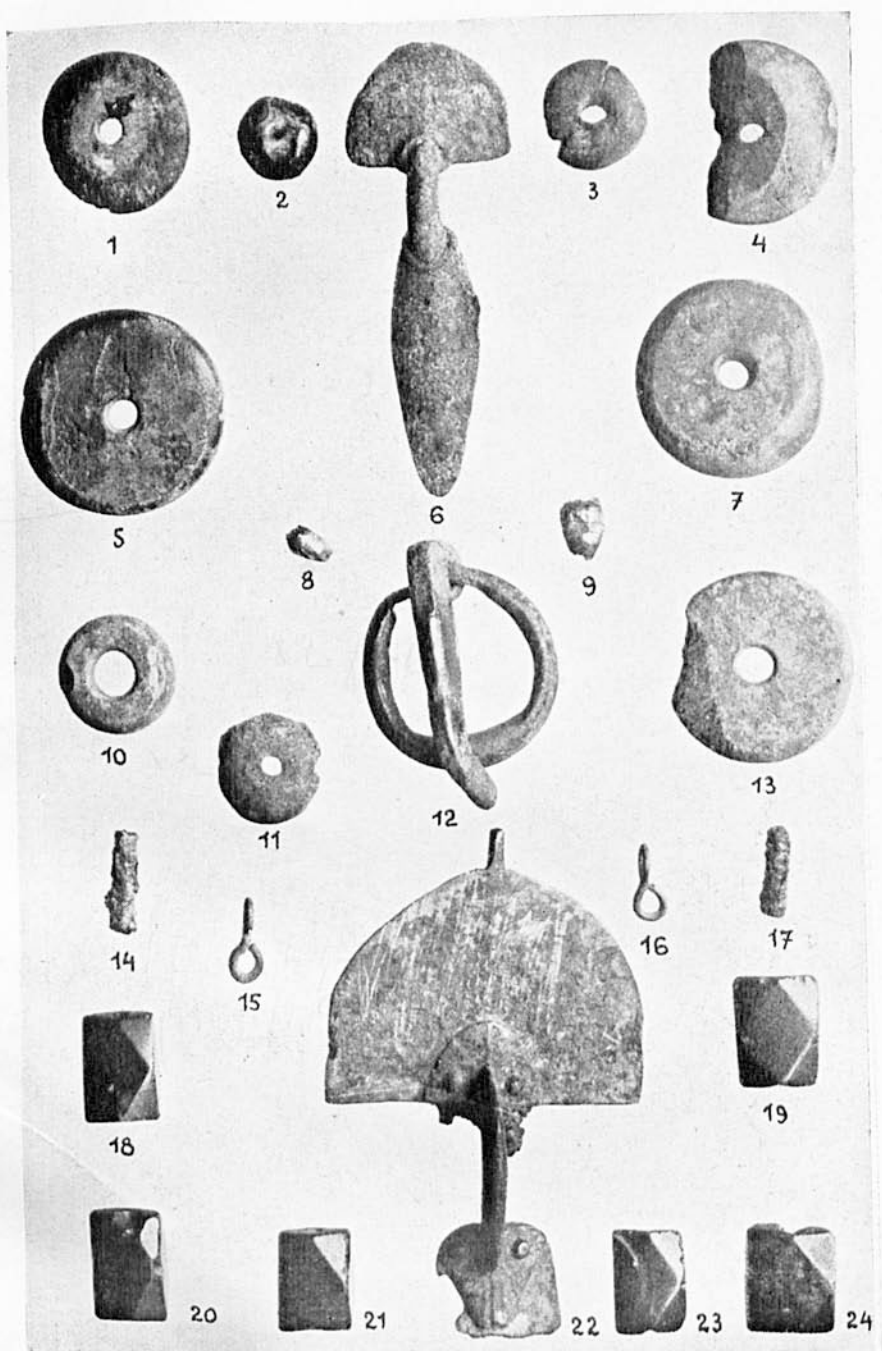

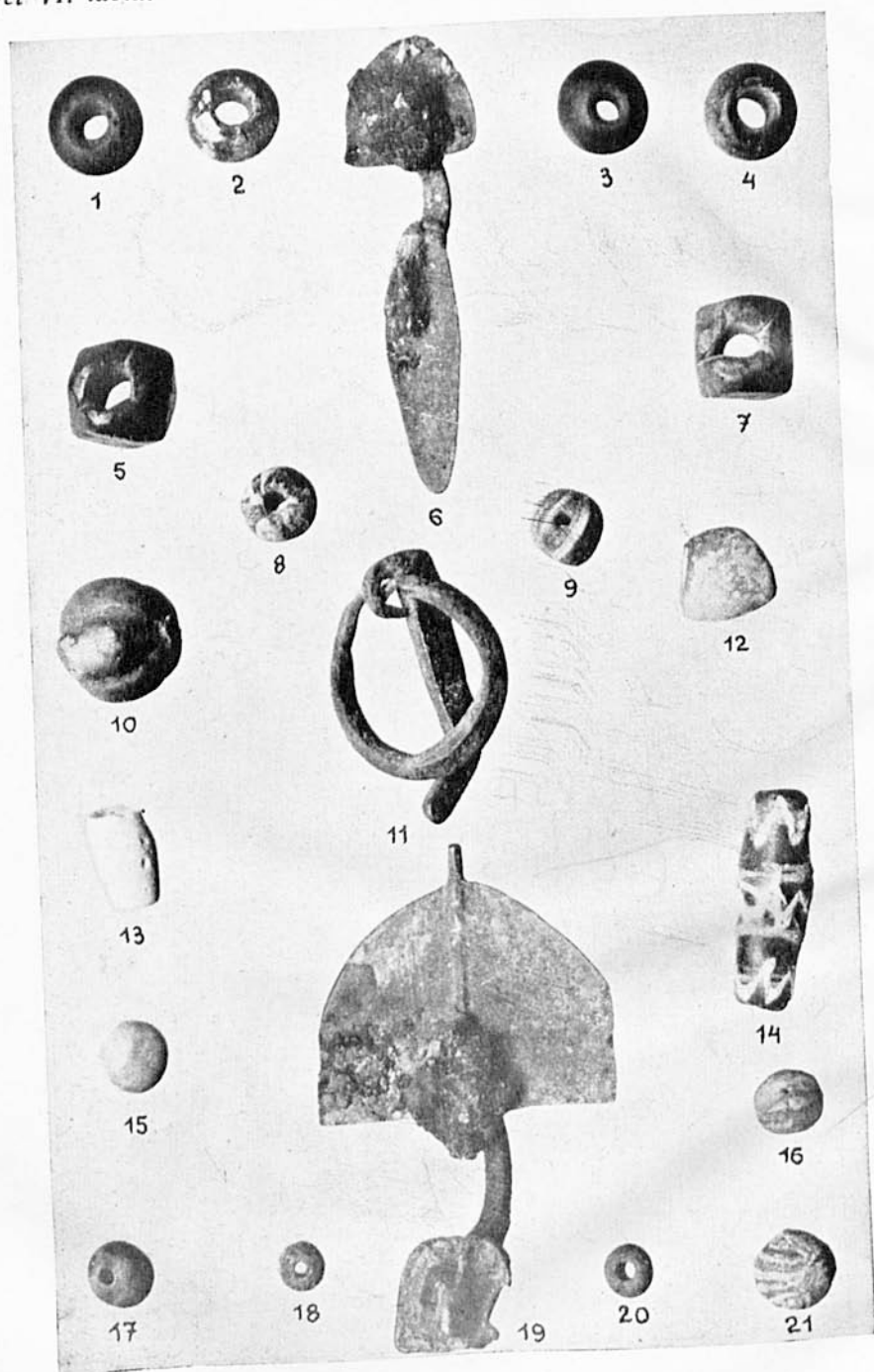
Tafel IV. tábla.

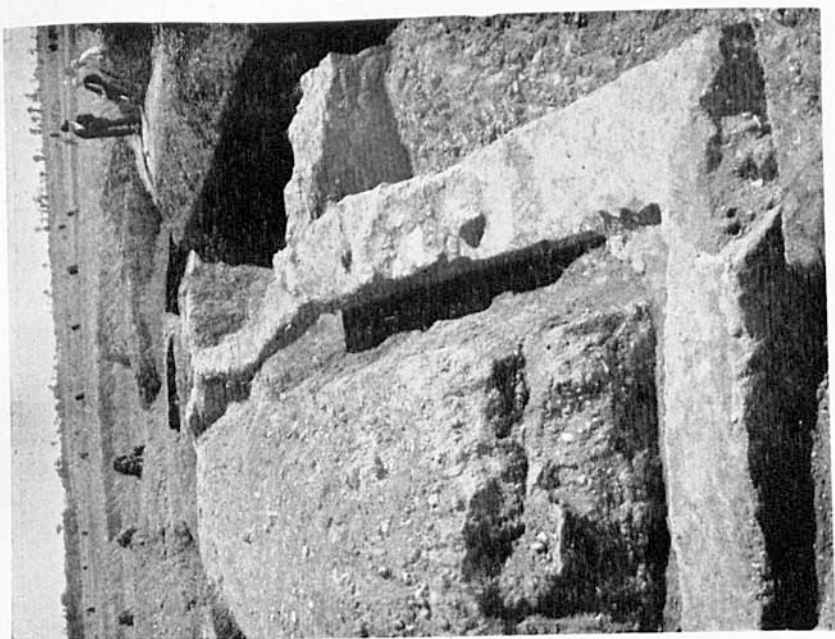

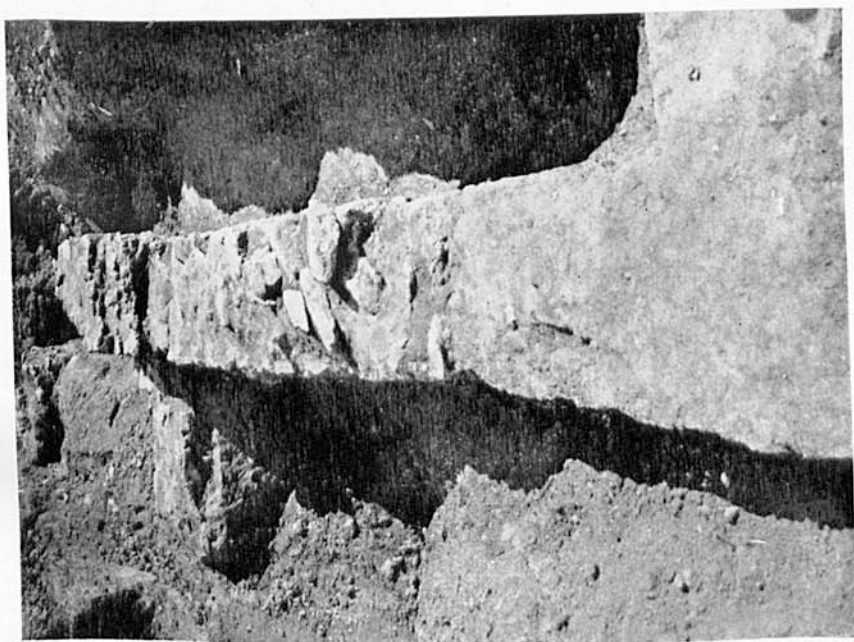

Tafel VI. tábla.

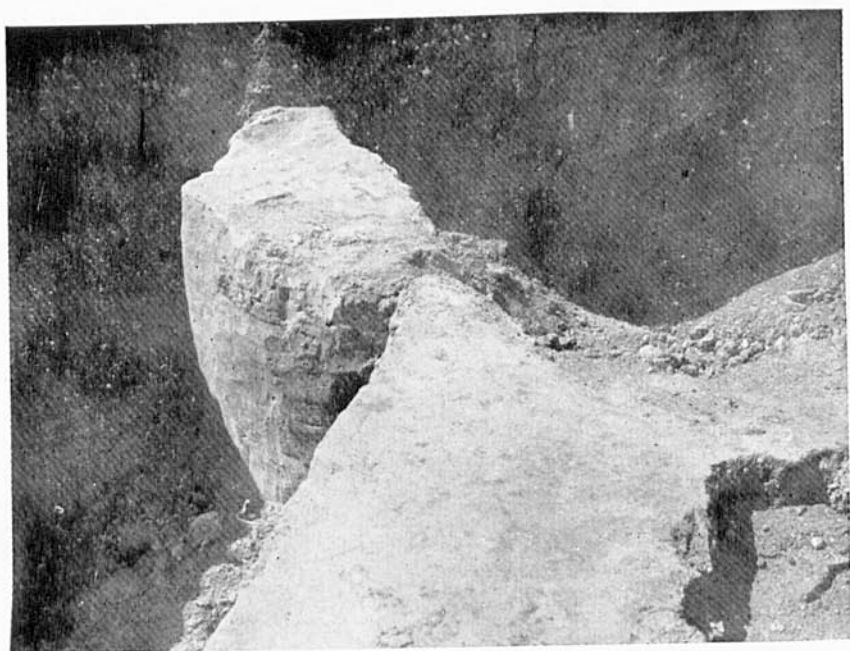

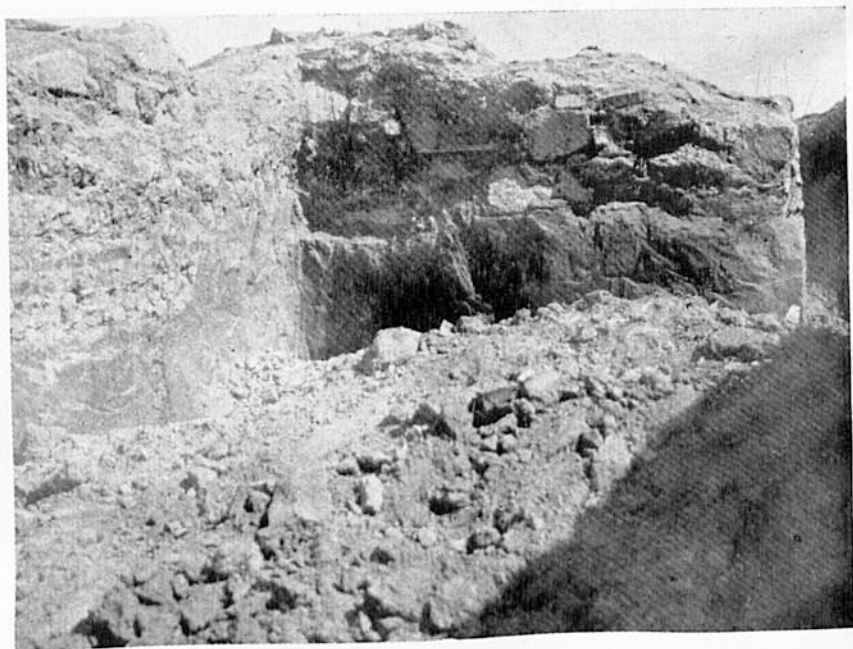
1.

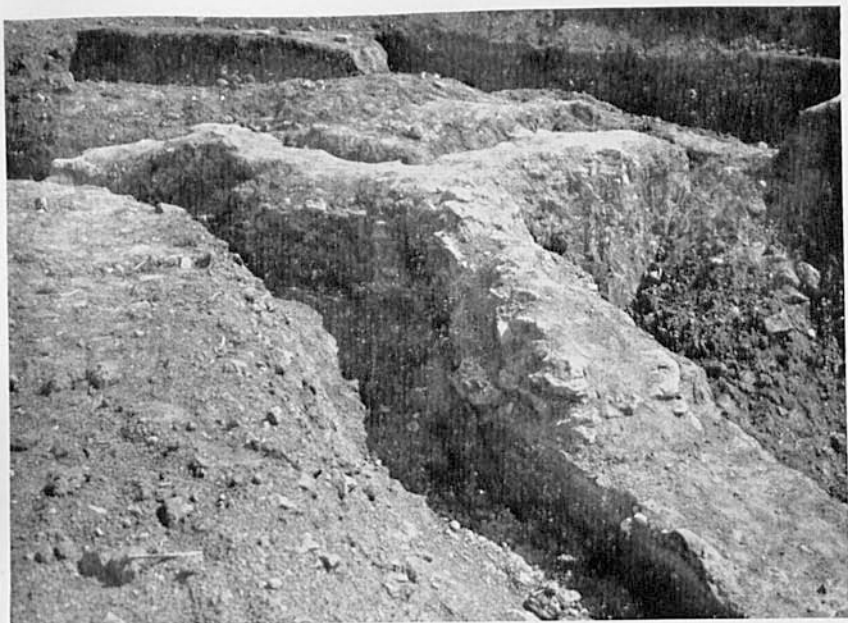
2.

1.

2.

1.

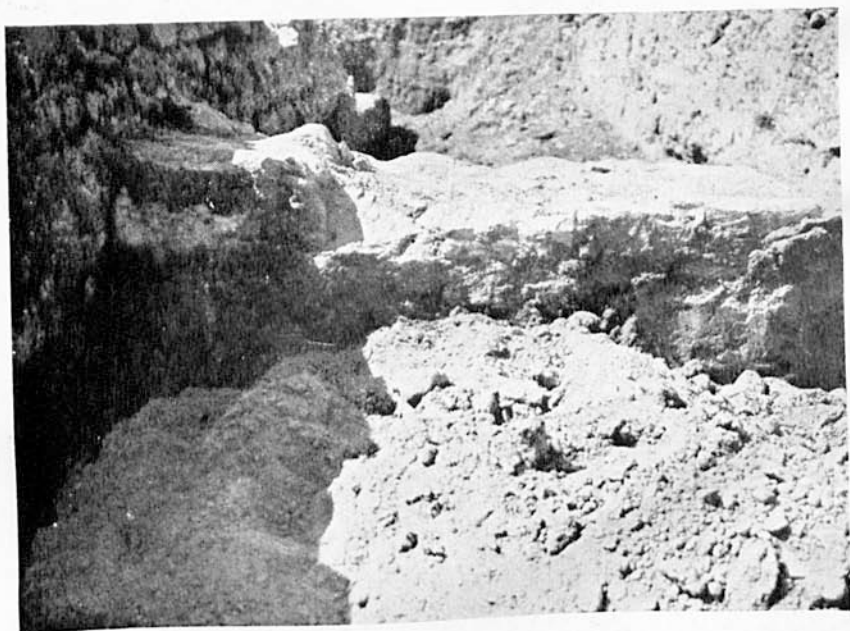
2.

Tafel X. tábla.

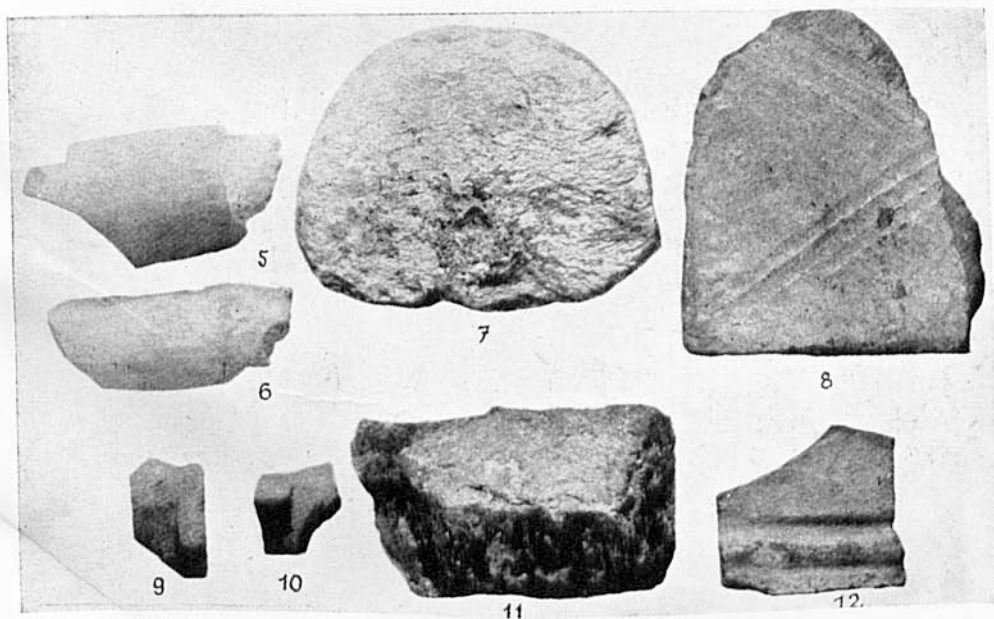
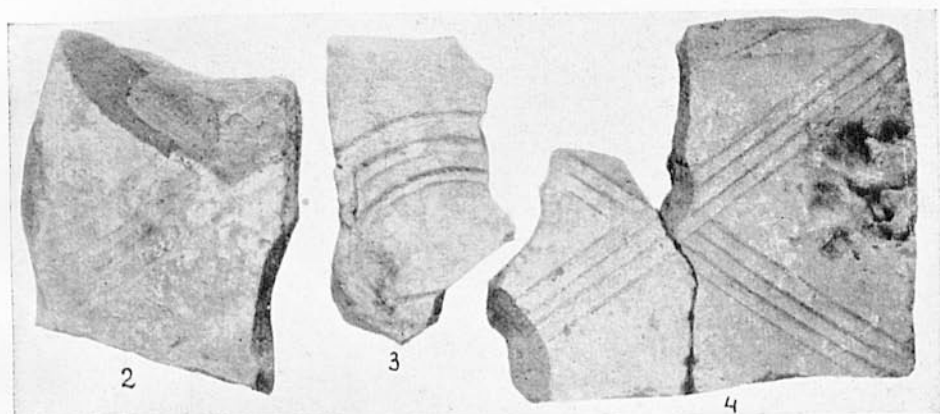

1.

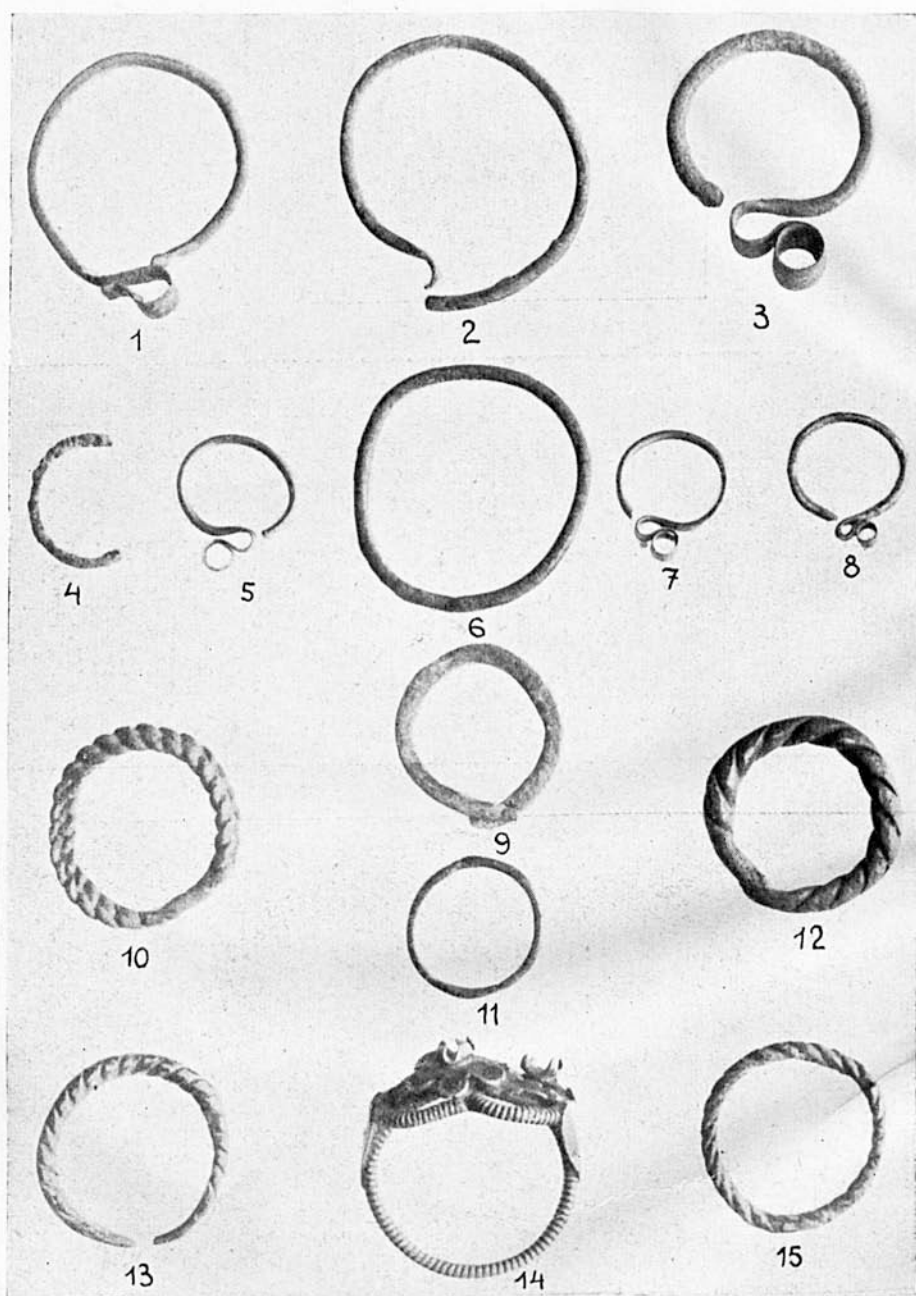

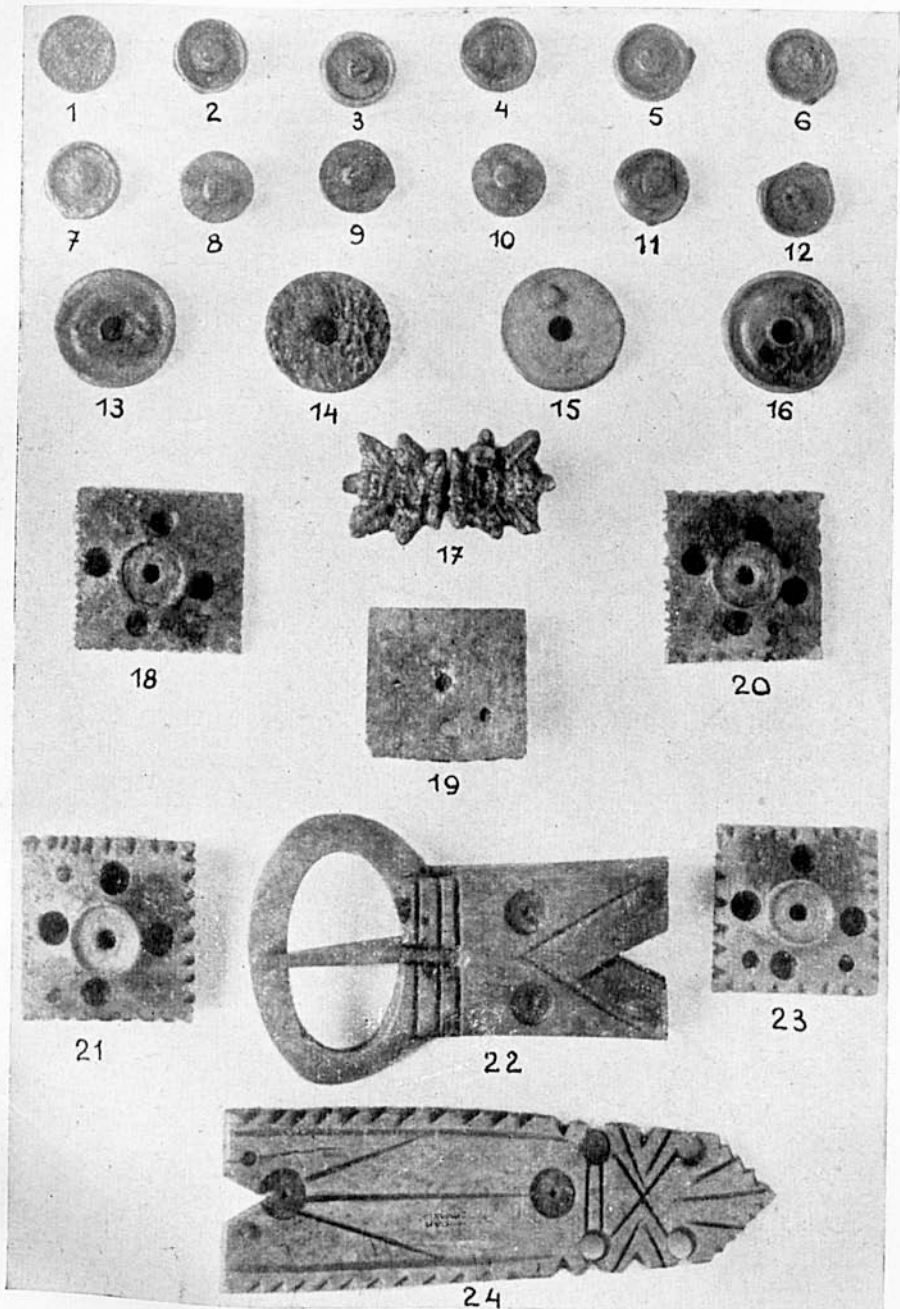
2.

Tafel XI. tábla.

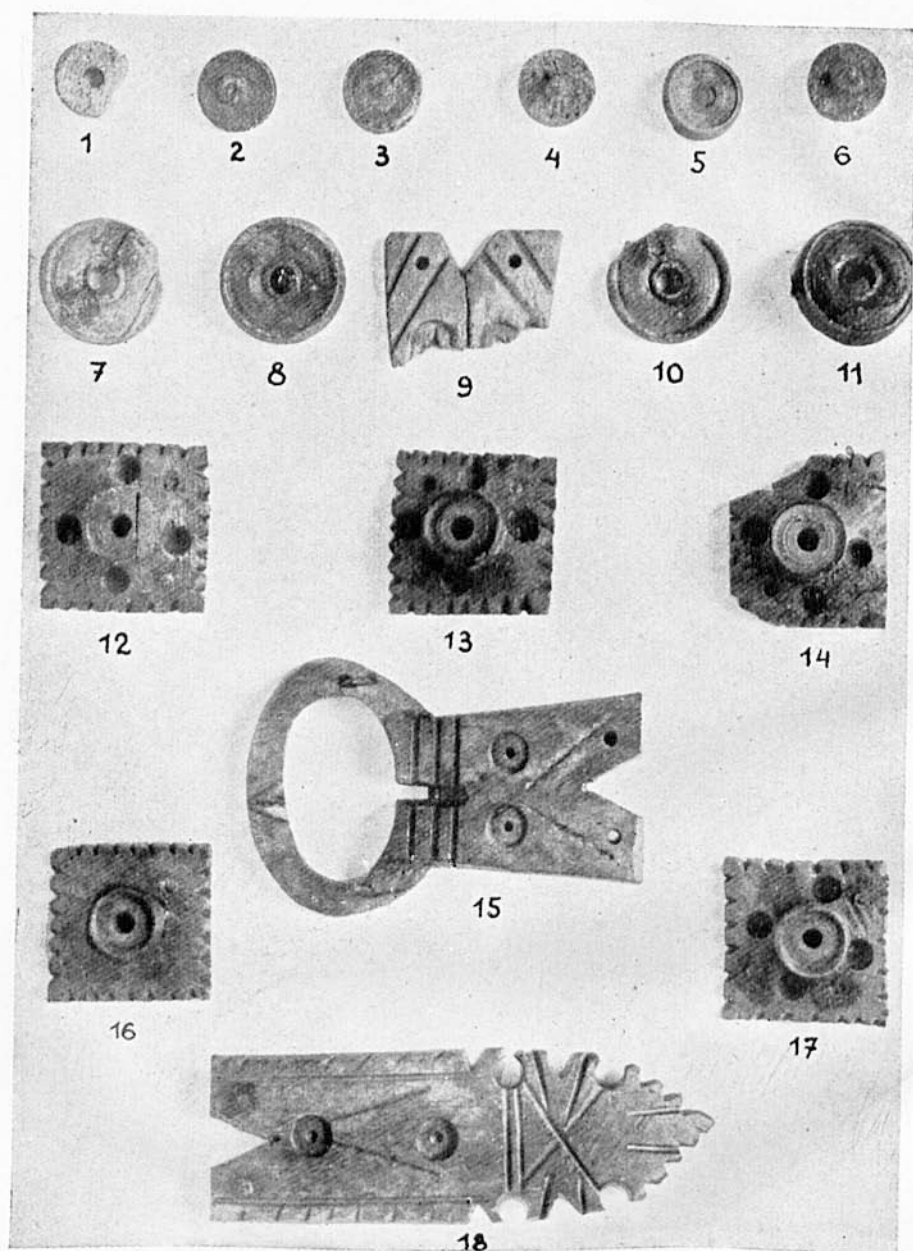

Tafel XII. tábla.

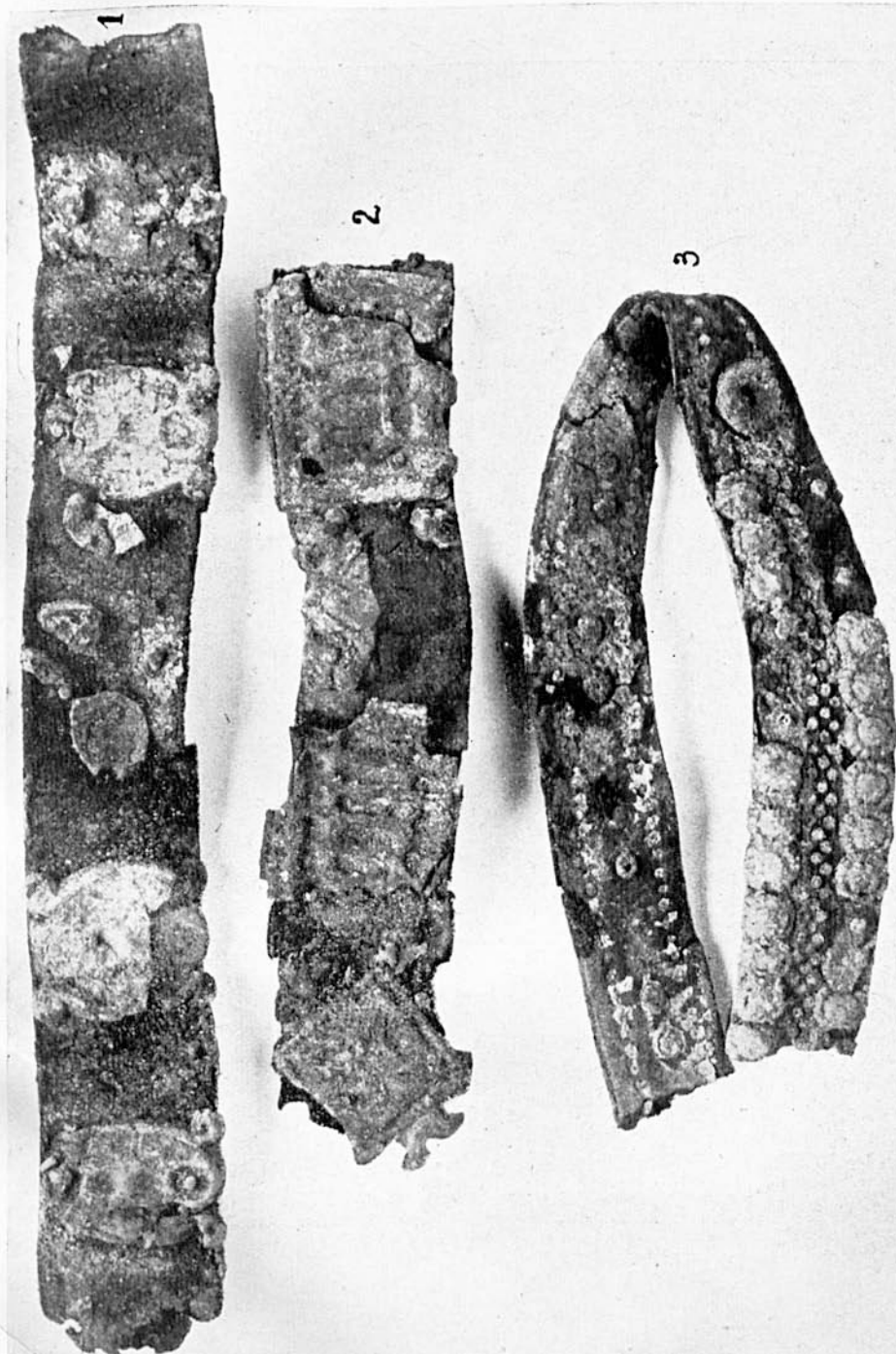

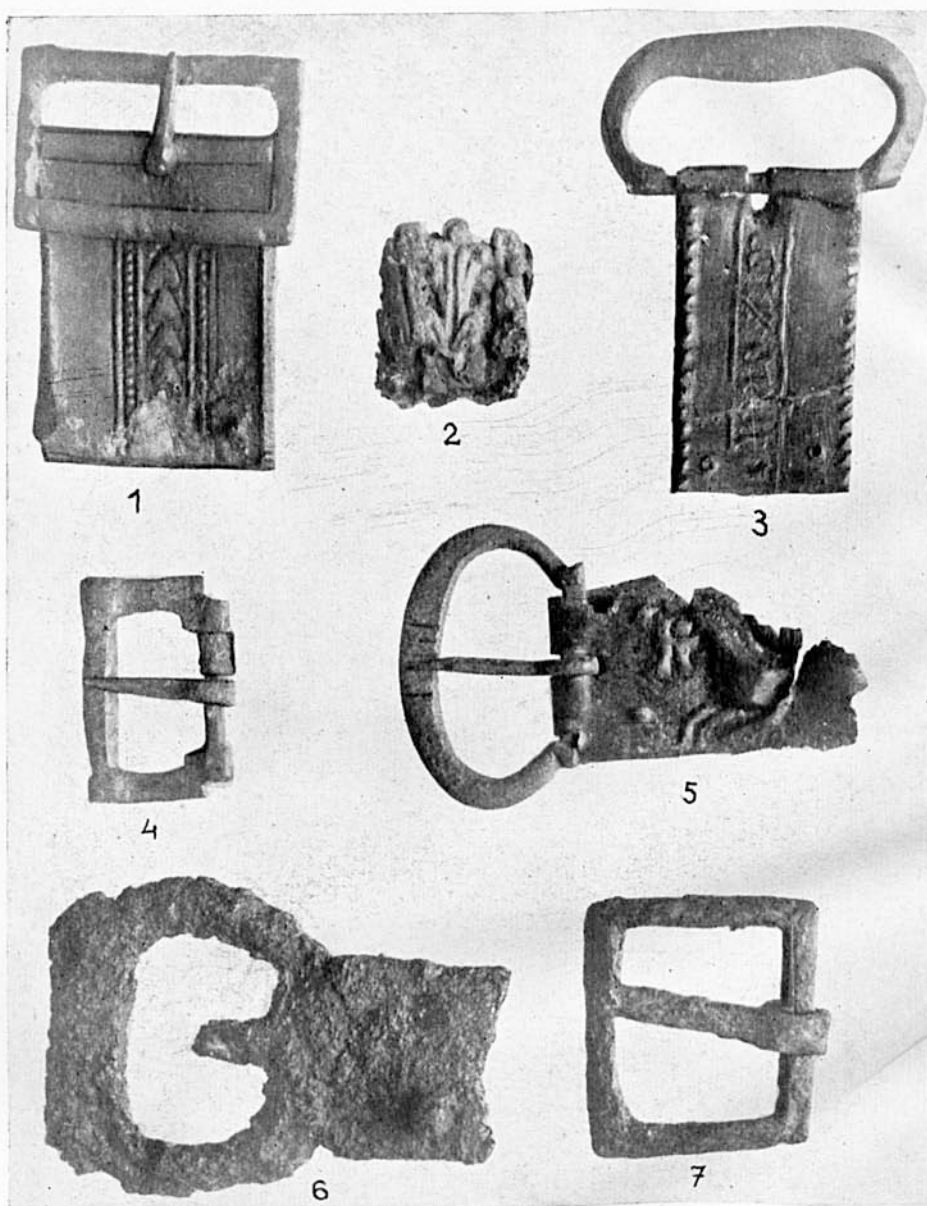

Tafel XIV. tábla.

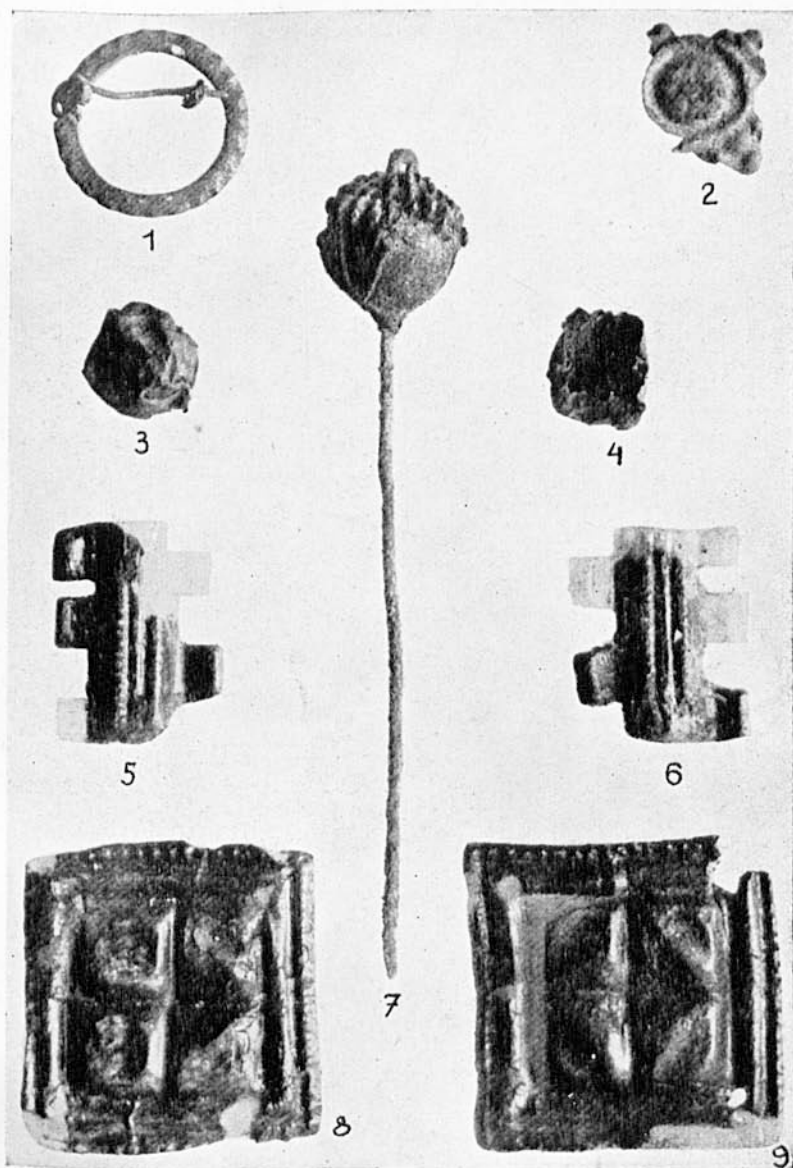

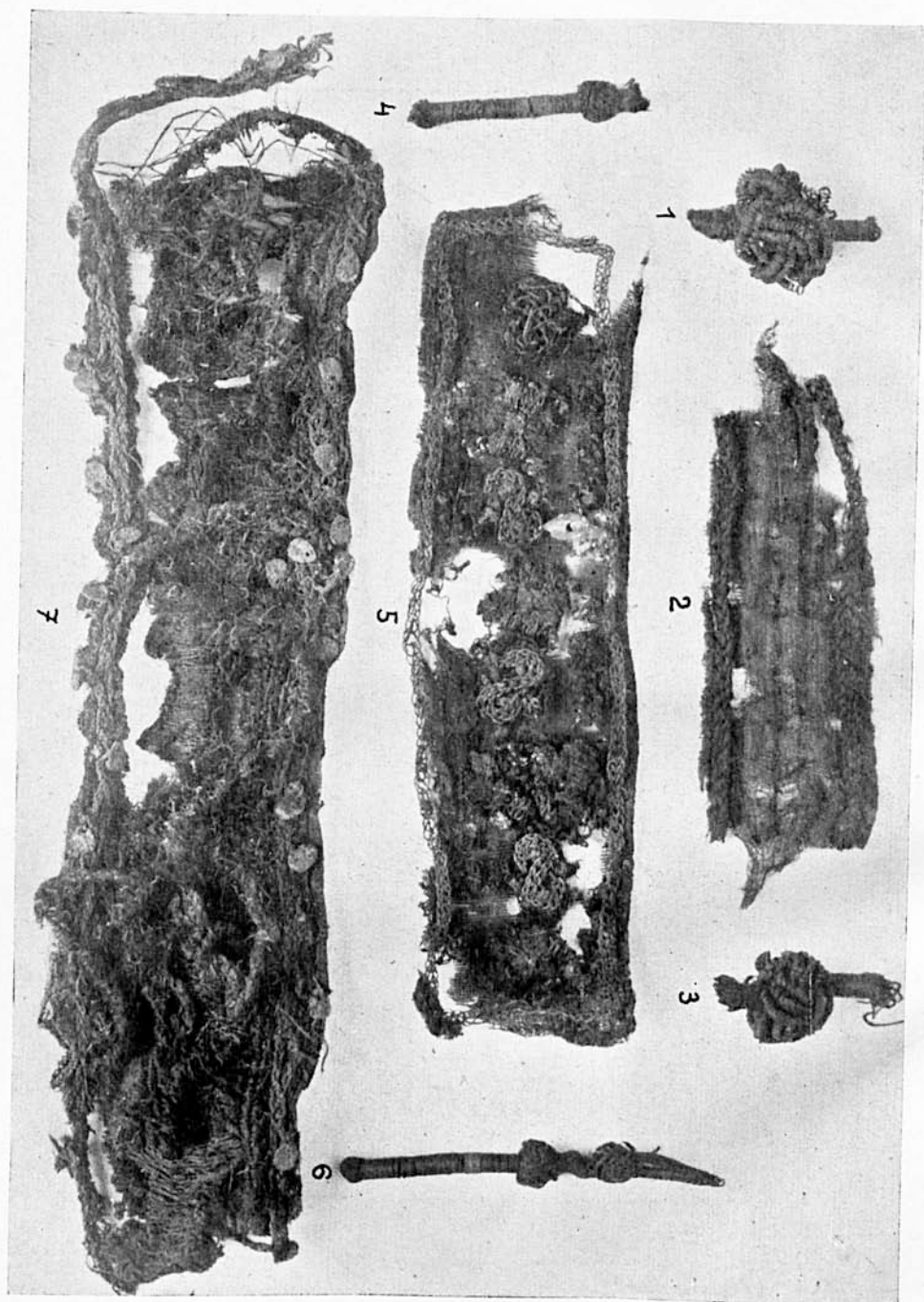

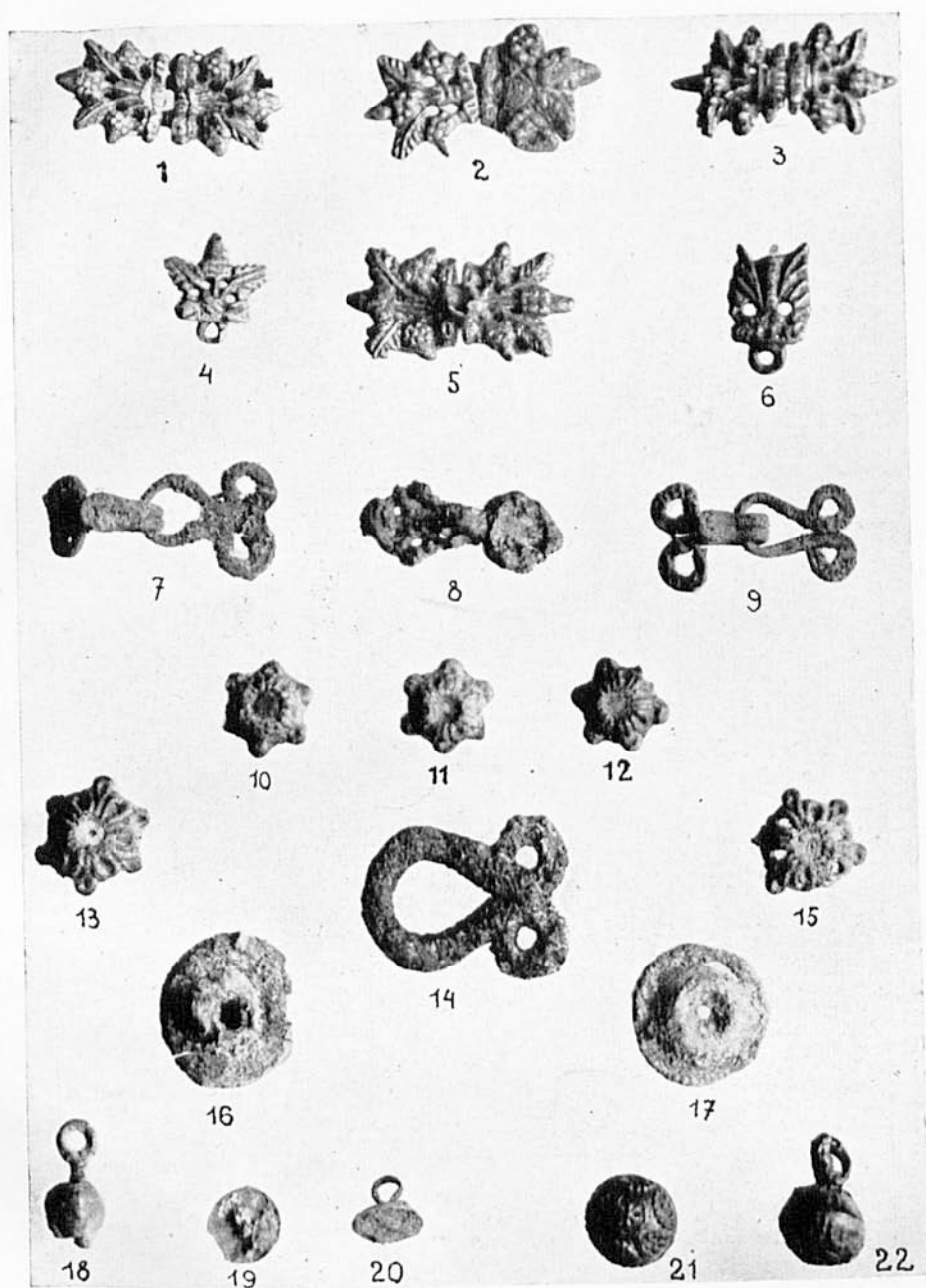

Tafel XVII. tábla.

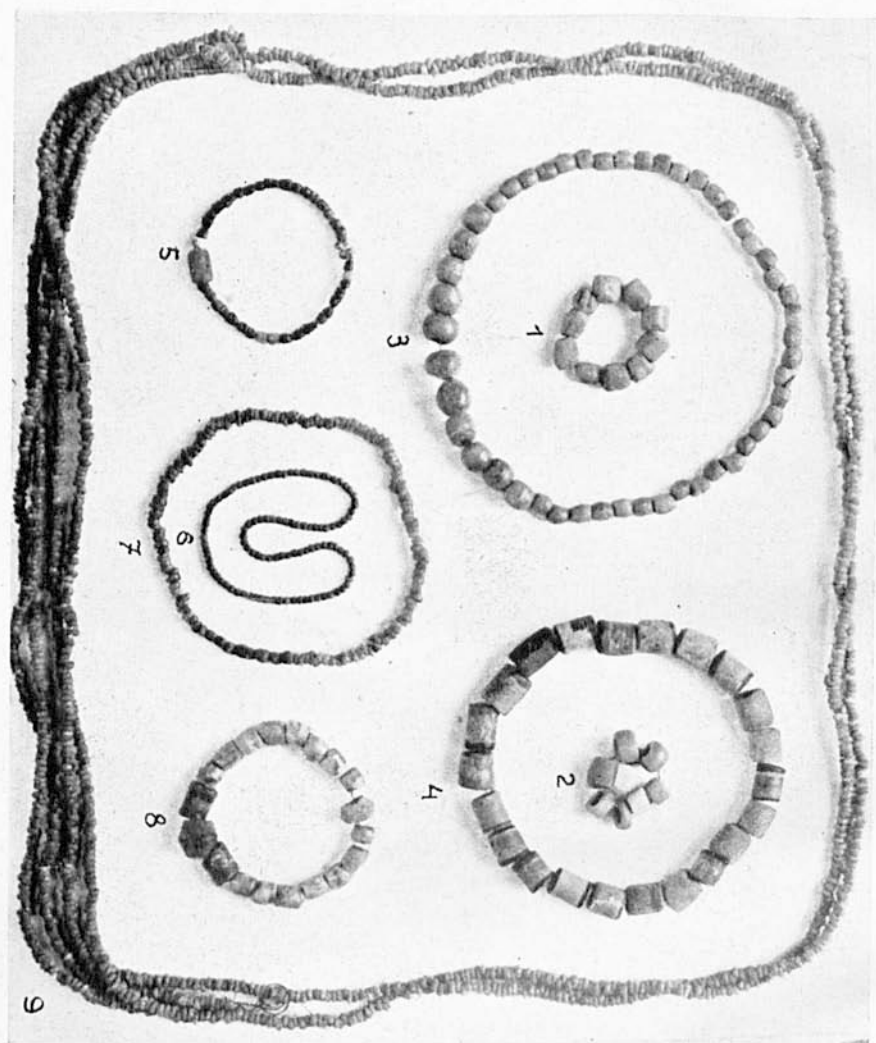
Tafel XVIII. tábla.

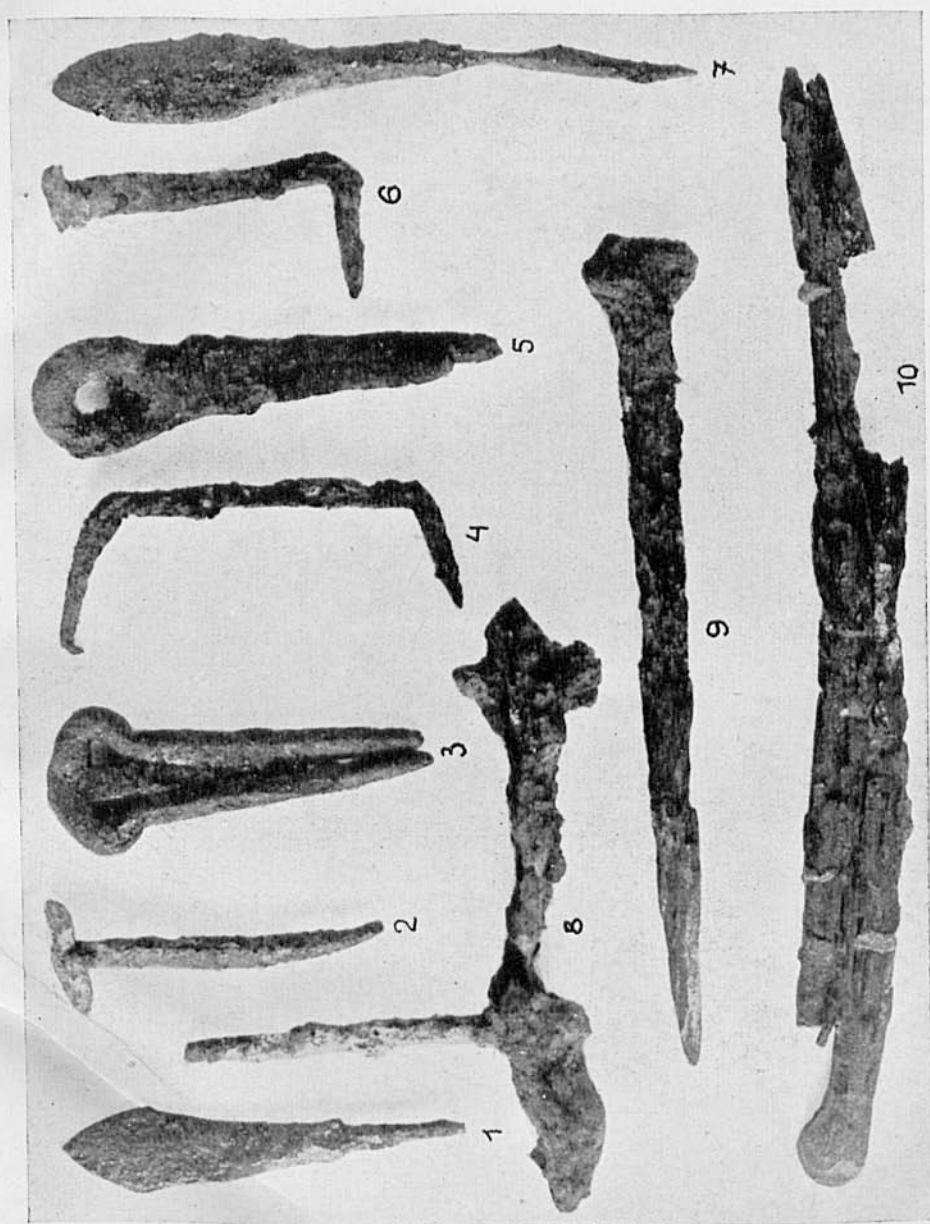

Tafel XX. tábla.

Tafel XXI. tábla.

Tafel XXII. tábla.

